Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК

МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Головний редактор серії – д-р філол. наук, проф. Олена Павленко

Заснований у 2008 р.

ВИПУСК 30

КИЇВ – 2024

УДК 80(05)

Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія
Збірник наукових праць
Видається 2 рази на рік
Заснований у 2008 р.

Видання включено до міжнародної спеціалізованої наукометричної бази даних **Index Copernicus Internationalsp.z o.o.** (Польща) та міжнародної бази даних періодичних видань **Ulrich's Periodicals Directory**, індексується у вільній пошуковій системі повнотекстових наукових публікацій **Google Scholar** та в електронній базі наукових робіт **Scilit** (Швейцарія).

Згідно з рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 29.06.2021 № 735 наукове видання «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія» включене до Переліку наукових фахових видань України у **категорію «Б»** у галузі знань **035 Філологія**.
Затверджено до друку Вченою радою МДУ (протокол № 12 від 07.06. 2024 р.)

Головна редколегія:

Головний редактор – **Олена Георгіївна Павленко,** доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології Маріупольського державного університету (м. Київ).
Заступник головного редактора – **Наталія Андріївна Городнюк**, доктор філологічних наук, професор кафедри англійської філології Маріупольського державного університету (м. Київ).
Відповідальний секретар – **Олена Василівна Педченко,** кандидат філологічних наук, завідувач кафедри прикладної філології Маріупольського державного університету (м. Київ).
Відповідальний за англомовний супровід – **Олена Федорівна Пефтієва**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної філології Маріупольського державного університету (м. Київ).

Члени редакційної колегії:

Безчотнікова С. В., д. філол. н., професор кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету (м.Київ);
Бодик О. П., к. філол. н., завідувач кафедри англійської філології Маріупольського державного університету (м.Київ);
Вінтонів М. О., д. філол. н., професор кафедри української мови Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка;
Гребенюк Т.В., доктор філологічних наук, професор кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медичного університету;
Гріва Елені, Phd, професор кафедри прикладної лінгвістики Університету Західної Македонії (Грецька Республіка);
Дабашинскіне Інета, Phd, професор Університету Вітовта Великого (Литовська Республіка);
Іллюмінаті Поркарі К., Phd, професор відділення літературних, філософських, історичних досліджень мистецтва Римського університету Тор Вергата (Італійська Республіка);
Кіклевич Олександр, д. філол. н., професор, завідувач кафедри соціальної комунікації та мови медіа Інституту журналістики та соціальної комунікації Вармінько-Мазурського університету (м. Ольштин), директор Центру досліджень Східної Європи (Республіка Польща);
Ковалів Ю. І., д. філол. н., професор кафедри історії української літератури, теорії української літератури та літературної творчості Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Ленська С. В., д. філол. н., доцент кафедри української літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка;
Ліпіна В. І., д. філол. н., професор, завідувач кафедри порівняльної філології східних та англомовних країн Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;
Маркос Хуан М., д. філос. і філол. н., професор, ректор Університету Уні Норте (Республіка Парагвай);
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., професор, завідувач кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства Київського університету імені Бориса Грінченка;
Мельничук І. В., кандидат філологічних наук, декан факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету (м.Київ);
Ніранджана Теджасвіні, Phd, професор, старший науковий співробітник відділу вивчення мови та літератури Університету Ліннань (Гонконг);
Пахарєва Т. А., доктор філологічних наук, професор кафедри світової літератури та теорії літератури Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;
Петров О. О., к. філол. н., доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;
Пирлік Н. В., кандидат філологічних наук, декан факультету іноземних мов Маріупольського державного університету (м.Київ);
Проценко І. Ю., Phd, академічний координатор факультету післядипломної освіти, професор факультету гуманітарних спеціальностей Університету Уні Норте (Республіка Парагвай);
Солодка А. К., доктор педагогічних наук, професор кафедри германської філології та перекладу Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського;
Стаму Анастасія, Phd, професор прикладної лінгвістики філологічного факультету Університету Аристотеля (Грецька Республіка).
Шаф О.В., доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Засновник Маріупольський державний університет
03037, Київ, вул. Преображенська, 6
e-mail: visnyk.mdu.filologia@mu.edu.ua
Електронна версія видання знаходиться на: https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/filologia
Видавець «Редакційно-видавничий відділ МДУ»
03037, Київ, вул. Преображенська, 6
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ДК № 4930 від 07.07.2015 р.
Тираж 100 примірників. Замовлення № 045/24

© МДУ, 2024

ЗМІСТ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Городнюк Наталія
ТРАНСФОРМАЦІЯ МІФУ ПРО ДЕМЕТРУ, ГАДЕСА ТА ПЕРСЕФОНУ У ЦИКЛІ РОМАНІВ СКАРЛЕТТ СЕНТ-КЛЕР «ГАДЕС І ПЕРСЕФОНА»..…….. 7

Кривоший Іванна
СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ В АНТРОПОНІМАХ У МАЛІЙ ПРОЗІ ІВАНА ФРАНКА НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ-НОВЕЛИ «СОЙЧИНЕ КРИЛО»……... 17

Попова-Мозовська Бонналь Тетяна
ДО ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ: КОРОЛЬ ІСПАНІЇ АЛЬФОНСО XIII В ЖИТТІ ПИСЬМЕННИЦІ… 26

Моргунова Ольга
СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗУ ДЕТЕКТИВНОГО НАПАРНИКА У ЗБІРЦІ ОПОВІДАНЬ АГАТИ КРІСТІ «ТАЄМНИЧИЙ МІСТЕР КІН»……... 38

Сайковська Олена
НАРАЦІЇ ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (2014-2023) (англійська).. 44

Скрипник Тамара, Гастинщикова Любов
РЕМІНІСЦЕНЦІЇ СПРИЙНЯТТЯ МІФОЛОГІЧНОГО ЧАСУ І ПРОСТОРУ В ЗОБРАЖЕННІ СВІТІВ РЕАЛЬНОГО І ПОЗАМЕЖНОГО У ПОЕЗІЇ Е. ДІКІНСОН 60

ЛІНГВІСТИКА

Гайдук Неллі, Герман Ксенія
СПОСОБИ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ СТРУКТУРА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ… 71

Гречуха Леся, Маланюк Марія
КОНЦЕПТ *DANGER* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЇ BBC)…….. 79

Іщук Мирослава, Янісів Михайло
КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ СИМВОЛІЧНИХ ЗНАЧЕНЬ НАЙМЕНУВАНЬ

ЧИСЕЛ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ…….. 86

Колісник Вікторія, Литвиненко Віктор
ДІАЛОГ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЯК АНАЛОГ УСНОГО РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТІН «ГОРДІСТЬ І УПЕРЕДЖЕННЯ»)…… 94

Λαμπέτσκα Іουλία / Лабецька Юлія
ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟ ΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ/ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ТА КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТАФОР У ПУБЛІЧНОМУ ОНЛАЙН-ДИСКУРСІ ЩОДО ВИРІШЕННЯ КІПРСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ (новогрецька)…….. 101

Павленко Олена, Гречуха Леся
РОЛЬ АНІМАЦІЙНИХ ВІДЕО У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ (англійська)..…… 113

Пальчевська Олександра
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ОБРАЗУ НОМІНАЦІЇ ПРІЗВИСЬКА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ……... 119

CONTENTS

LITERATURE

Horodniuk Nataliia
TRANSFORMATION OF THE MYTH OF DEMETRE, HADES AND PERSEPHONE IN SCARLETT ST. CLAIR'S NOVEL SERIES «HADES AND PERSEPHONE»…… 7

Kryvoshyi Ivanna
SEMANTIC CHANGES IN ANTHROPONYMS OF SMALL PROSE BY IVAN FRANKO ON THE MATERIAL OF THE STORY «SOICHYNE KRYLO»…… 17

Popova-Mozovska Bonnal Tetyana
ON THE ISSUE OF COMPILING THE SCIENTIFIC BIOGRAPHY OF NATALENA KOROLEVA. KING OF SPAIN ALFONSO XIII IN THE WRITER'S LIFE…….. 26

Morgunova Olga
SPECIFIC IMPLEMENTATION OF THE IMAGE OF THE DETECTIVE'S PARTNER IN THE COLLECTION OF STORIES BY AGATHA CHRISTIE «THE MYSTERIOUS MR. QUIN»…….. 38

Saikovska Olena
NARRATING THE WAR IN UKRAINIAN LITERATURE (2014-2023)…… 44

Skrypnyk Tamara, Hastynshchykova Liubov
REMINISCENCES OF THE MYTHOLOGICAL PERCEPTION OF TIME AND SPACE IN THE DEPICTION OF THE WORLDS OF THE REAL AND OTHERWORLDLY IN E. DICKINSON'S POETRY……. 60

LINGUISTICS

Gaiduk Nelli, Herman Kseniia
WAYS OF NEOLOGISM FORMATION IN MODERN GREEK AND THEIR STRUCTURE IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL INFORMATION SPACE…….. 71

Hrechukha Lesia, Malaniuk Mariia
THE CONCEPT «DANGER» IN ENGLISH LANGUAGE (BASED ON THE TEXTS OF THE BBC TELEVISION AND RADIO COMPANY)…… 79

Ishchuk Myroslava, Yanisiv Mykhailo
CONTRASTIVE ANALYSIS OF SYMBOLIC MEANINGS OF NUMERICAL DENOMINATIONS IN ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES…… 86

Kolisnyk Victoria, Lytvynenko Victor
LITERARY DIALOGUE AS AN ANALOG OF ORAL SPEECH (BASED ON NOVEL “PRIDE AND PREJUDICE” BY JANE AUSTEN)…….... 94

Labetska Yuliia
CONCEPTUAL AND CRITICAL METAPHOR ANALYSES IN PUBLIC ONLINE DISCOURSE REGARDING THE RESOLUTION OF THE CYPRUS PROBLEM…... 101

Pavlenko Olena, Hrechukha Lesia
THE ROLE OF ANIMATED VIDEOS IN ENHANCING PUBLIC SPEAKING EFFECTIVENESS…….. 113

Palchevska Oleksandra
LINGUISTIC AND CULTURAL RECONSTRUCTION OF THE NICKNAME NOMINATION IMAGE IN THE ENGLISH AND UKRAINIAN FOLK LINGUISTIC WORLD PICTURE…… 119

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.111(73)Сен.09

Наталія Городнюк
ORCID: 0000-0002-6344-0551

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІФУ ПРО ДЕМЕТРУ, ГАДЕСА ТА ПЕРСЕФОНУ У ЦИКЛІ РОМАНІВ СКАРЛЕТТ СЕНТ-КЛЕР «ГАДЕС І ПЕРСЕФОНА»

У статті розглянуто особливості трансформації міфу про Деметру, Гадеса та Персефону в циклі романів сучасної американської авторки Скарлетт Сент-Клер «Гадес і Персефона». Цикл романів «Гадес і Персефона» – це фентезі на античну тематику, ретелінг давньогрецького міфу, де класичний сюжет про викрадення молодої дівчини богом мертвих осучаснено і перенесено у наші дні. Драматичний трикутник Деметра – Персефона – Гадес презентує поширену у психології міжособистісних стосунків ситуацію: Деметра – це утілення архетипу матері, деспотично зацикленої на своїй вже дорослій доньці; Персефона – дівчина, яка проходить необхідний етап сепарації від матері, архетип доньки, змушеної обирати між чоловіком та матір'ю; Гадес – зять, що змушений протистояти всевладній тещі, намагаючись вирвати свою новоспечену дружину з-під тотального контролю матері. Крім чарівного світу давніх богів, містики та магії, С. Сент-Клер презентує модні кліше сучасної популярної психології: хвороблива уникаюча прив'язаність, невротичне кохання, тривожність, аб'юз, токсичні стосунки, ревнощі, дитячі травми та комплекси, проблеми з комунікацією, заперечення і неприйняття самої себе – така проблематика послідовно втілюється в образах Деметри, Персефони та Гадеса, представлених авторкою.

Ключові слова: античний міф, архетип Деметри, Персефона, фентезі, роман, Скарлетт Сент-Клер, «Гадес і Персефона»

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-7-16

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Античні сюжети, мотиви та образи активно експлуатуються сучасною літературою та мистецтвом, про що свідчить популярність мальопису Рейчел Смайт «Lore Olympus», повісті Маргарет Етвуд «Пенелопіада» (та книг-ретелінгів давніх міфів у серії «Canongate Myth» у цілому), роману Медлін Міллер «Цирцея», циклу романів Скарлетт Сент-Клер «Гадес і Персефона» та багатьох інших. Прирощення смислу, глибинна психологізація, вибір інакшої, відмінної від загальноприйнятої точки зору та несподіваного наратора – це все запорука успіху у читацької аудиторії, а отже, потребує ретельного літературознавчого осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із зазначеної проблематики маємо низку цікавих досліджень, присвячених сучасним інтерпретаціям античних міфологічних образів у мальописі Рейчел Смайт «Lore Olympus» (Борисова, 2024) або трансформації міфу про Персефону у романі Дж. Фаулза «Колекціонер» (Васильєва, 2024). А Л. Кулакевич звертається до міфу про Деметру та Персефону, розглядаючи особливості розтабуювання образу матері в новелі Д.Г. Лоренса «Мати й дочка» (Кулакевич, 2023). Ми ж розглянемо специфіку трансформації міфу про Деметру, Гадеса та Персефону у сучасній масовій літературі на прикладі перших трьох романів циклу Скарлетт Сент-Клер «Гадес і Персефона».

Напочатку кілька слів зауважимо щодо видання та перекладу. Очевидно, через те, що тетралогія «Гадес і Персефона» та трилогія «Сага Гадеса» спершу в англомовних виданнях авторки позиціонувалися як окремі серії, хоч і тісно пов'язані між собою, це зумовило певну плутанину в читацьких колах: думки шанувальників фентезі розділилися, як і в якому порядку читати книги С. Сент-Клер. Сайт Yabooks.com.ua намагається відповісти на це питання у підрубриці «Серії книг: у якому порядку читати Scarlett St. Clair»: «Книжки Скарлетт Сент-Клер англійською поділяються на такі цикли:

• Hades & Persephone:

1. A Touch of Darkness;
2. A Touch of Ruin;
3. A Touch of Malice.

• Hades Saga:

1. A Game of Fate;
2. A Game of Retribution;
3. A Game of Gods» (Yabooks, б.д.).

Як бачимо, тут ще немає останньої книги тетралогії «Гадес і Персефона» «A Touch of Chaos» і не згадано побажання авторки читати її книги саме у певному порядку. Цей порядок демонструє нам сайт Amazon:

A Touch of Darkness (Hades x Persephone Saqa Book 1)

A Game of Fate (Hades x Persephone Saqa Book 2)

A Touch of Ruin (Hades x Persephone Saqa Book 3)

A Game of Retribution (Hades x Persephone Saqa Book 4)

A Touch of Malice (Hades x Persephone Saqa Book 5)

A Game of Gods (Hades x Persephone Saqa Book 6)

A Touch of Chaos (Hades x Persephone Saqa Book 7) (Amazon, n.d.).

Оскільки «Ігри долі» в українському перекладі представлено вже як складник циклу «Гадес і Персефона», то бачимо, що перекладачка Ганна Литвиненко та видавництво «Bookchef» дослухалися до цього побажання авторки.

Актуальність дослідження зумовлена, по-перше, надзвичайною популярністю книг Скарлетт Сент-Клер у шанувальників фентезі на античну тематику (як і популярністю самого фентезі на античну тематику), своєрідністю обробки та розкриття тем, мотивів та образів давньогрецьких міфів, а по-друге, відсутністю відповідної літературознавчої рефлексії щодо творчості С. Сент-Клер в цілому та циклу «Гадес і Персефона» зокрема.

Мета статті – дослідити особливості трансформації міфу про Деметру, Гадеса та Персефону у циклі романів сучасної американської авторки Скарлетт Сент-Клер «Гадес і Персефона».

Завдання дослідження – проаналізувати специфіку психологізації давньогрецького міфу про Деметру, Гадеса та Персефону, що втілює одвічний трикутник мати–донька–зять, зокрема розглянути архетип Деметри як токсичної матері, невротично зациклені на своїй дорослій доньці, образ Персефони як архетип доньки, що проходить необхідний етап сепарації від матері, а також виявити в аналізованих текстах й описати низку впізнаваних сучасних кліше популярної психології.

Виклад основного матеріалу. Увагу молодіжної читацької аудиторії привернув цикл романів американської авторки Скарлетт Сент-Клер «Гадес і Персефона», де класичний античний сюжет про викрадення молодої дівчини богом мертвих осучаснено і перенесено у наші дні. Античний пантеон богів-олімпійців, представлений у творі, нагадує світ сучасних можновладців: Гадес постає власником мережі елітних казино та найпопулярнішого у Нових Афінах нічного клубу «Безніч», черга у який розписана на три місяці вперед, Зевс – монополістом у галузі медіа-індустрії та власником низки популярних видань, Діоніс – власником мережі винних магазинів, Афродіта –

представницею індустрії краси та власницею низки бутиків розкішних суконь тощо.

Антична міфологія загалом постає дзеркалом психології та психіатрії: усі відомі відхилення, акцентуації, неврози та психози мають образне втілення у сюжетах давньогрецьких міфів. Зокрема, драматичний трикутник Деметра – Персефона – Гадес образно втілює поширену у психології міжособистісних стосунків ситуацію: Деметра – це утілення архетипу матері, деспотично зацикленої на своїй вже дорослій доньці; Персефона – дівчина, що проходить необхідний етап сепарації від матері, архетип доньки, що змушена обирати між чоловіком та матір'ю; Гадес – зять, що змушений протистояти всевладній тещі, намагаючись вирвати свою новоспечену дружину з-під тотального контролю матері.

В образі Персефони у творі послідовно деконструйовано архетип діви. За сюжетом, юна Персефона – 24-річна студентка-стажерка, майбутня журналістка, яка вперше вирвалася з-під опіки матері і повністю віддається навчанню та роботі, тобто робить усе, щоб не повертатися додому, до матері в Олімпію. Дівчина живе з постійним відчуттям, що мати розчарована у ній: попри те, що Персефона – богиня весни і донька богині родючості, сама вона не здатна нічого виростити, а все, до чого вона торкається руками, – незмінно в'яне: «вона ніколи не забуде виразу материного обличчя, коли Деметра знайшла її коло зів'ялих троянд – приголомшене, розчароване і недовірливе від того, що доньчині квіти немовби зросли з самого Підземного світу» (Сент-Клер, 2023, с. 40).

Героїня до 18 років росла у скляній материній оранжереї-в'язниці, не знаючи справжнього життя. Мати не допустила прояву сил доньки, тож маскує тотальний контроль під турботу про неї та усіляке оберігання від небезпек: «…Ти ховаєш мене, бо соромишся?» / «Я бережу тебе, бо в тебе немає сил, моя квітко…» (Сент-Клер, 2023, с. 73). Персефона ненавидить своє дитяче ім'я *Кора*, яким мати її називає: у тексті акцентовано його значення *прислужниця*, що повсякчас нагадує дівчині про необхідність коритися матері, щоб не бути покараною: «Це слово було, мов в'язниця, ба гірше, воно нагадувало про те, що варто їй заступити межу, ґрати цієї в'язниці опустяться» (Сент-Клер, 2023, с. 42). Вона постійно мусить звітувати перед матір'ю, виправдовуватися за все скоєне і нескоєне та перепрошувати фразою «Крім тебе в мене більше нікого немає» (Сент-Клер, 2023, с. 43). Отже, йдеться про виразне порушення матір'ю-аб'юзером особистих меж своєї вже дорослої дитини. Дівчина елементарно не відокремилася від матері і не навчилася говорити їй «ні»: Персефона «за всі свої двадцять чотири роки свого життя ще жодного разу не відмовляла матері» (Сент-Клер, 2023, с. 74).

Як і в міфах, у романі Деметра передусім реалізується як мати, постаючи типовою токсичною матір'ю, про що свідчить гіперопіка та тотальний контроль життя доньки: вона узяла з Персефони обіцянку триматися подалі від чоловіків, прагнучи нав'язати доньці чоловіконенависництво і пересторогу щодо чоловіків: Персефона «трималася від них осторонь, передусім через страх, що мати матеріалізується і покарає їх» (Сент-Клер, 2023, с. 13). Страх та постійне очікування материнського гніву – це те, що повсякчас отруює її юне життя, адже «(п)опри материну турботливість, її покарання були мстивими й жорстокими» (Сент-Клер, 2023, с. 19). Саме такою є постійна загроза ув'язнення її у материній оранжереї та позбавлення усіх радощів життя, замасковане під турботу про неї. Навіть у миті тріумфу донька почувається винною перед матір'ю, адже вона постійно живе з цим відчуттям провини: «…Персефона думала лише про одне: хай що зараз переживає матір, це все її провина» (Сент-Клер, 2023, с. 232).

Деметра у творі втілює материнський егоїзм, прагнучи повернути доньку під свій контроль, відвернувши від її коханого та знову зачинивши у скляній оранжереї. Водночас вона глибоко самотня у своєму егоїстичному прагненні позбавити доньку особистого щастя, адже сама реалізувалася лише як мати: «Ти це зробила, щоб я завжди потребувала тебе, щоб ти ніколи не лишилася сама» (Сент-Клер, 2023, с. 346). Не вірячи у кохання і розчарувавшись у чоловіках, Деметра відмовляє своїй доньці у праві на

любов та у можливості самостійно робити помилки. Згодом стає зрозуміло, чому, адже мотив зґвалтування Деметри Посейдоном авторка цілком свідомо, – про що йдеться у коментарі-післямові до одного з романів, – переносить у передісторію народження Персефони. У романі Деметра поводиться, як типова ображена матуся, намагаючись перекласти вину на доньку та виправдовуючись тим, що вона все робила задля її блага. Деметра ставить питання руба – або Гадес, або вона, і врешті болісно переживає той факт, що донька обирає Гадеса, а не її.

Гадес для юної Персефони утілює привабливу таємницю і спокусу, але зерна ненависті до Гадеса, зрощені матір'ю, надто глибоко проросли в душі дівчини, що спричиняє тяжкий душевний конфлікт із самою собою: «Їй було важко поглянути на Гадеса в іншому світлі, ніж те, в якому його змалювала її матір: бридкому й непривабливому. Вона мусила визнати: що більше часу вона проводила в Підземному світі й разом із ним, то більше починала ставити під сумнів відсоток правди, який містився в материних словах і плітках, які переповідали смертні» (Сент-Клер, 2023, с. 236). За версією Сент-Клер, зрощуючи ненависть до Гадеса, Деметра власноруч підштовхує доньку до нього, оскільки рано чи пізно той шалений тиск на особисті межі дівчини викликає у Персефони спротив і бунт, а отже, й інтерес до всього забороненого матір'ю. Сюди додамо той факт, що, за сюжетом роману, Деметра знала від Мойр про призначення своєї доньки – бути королевою Підземного світу і дружиною Гадеса. Але, як і належить деспотичній матусі, її не влаштувало ні місце майбутнього проживання доньки, ні майбутній зять, а найголовніше – що донька вийде з-під її контролю, тож вона усіляко опиралася наперед визначеному, намагаючись змінити долю коханої доні, а отже, як мінімум, прагнучи позбавити свою дівчинку жіночого щастя, як максимум – бунтуючи проти вищого закону Долі, постаючи таким чином не просто сварливою тещею, якій не догодити, а й своєрідним Едіпом жіночого роду. Будучи сама самотньою і зневіреною у коханні, вона підсвідомо бажає цього і своїй доньці. Тим-то, закохавшись у Гадеса та отримавши перший сексуальний досвід, Персефона найбільше боїться гніву матері: «А ще моя мати не спускатиме з мене очей, якщо дізнається, – вона замовкла. – А якщо вона зрозуміє, коли просто гляне на мене? Якщо вона збагне, що я вже не незаймана богиня, яку вона завжди хотіла мати?» (Сент-Клер, 2023, с. 288-289). Таким чином, роль незайманої богині-діви постає цілком нав'язаною Персефоні матір'ю. Загалом же психотип Деметри – це токсична мати, що не відпускає від себе доньку, позбавляючи її права на особисте життя і прирікаючи на довічну аскезу та життя з мамою. Недарма друге ім'я Персефони – Кора (від д. гр. Κόρη, лат. Cora – дівчина, діва).

Авторка своєрідно переосмислює відомий сюжет: Гадес пробуджує у Персефоні не лише жінку, але й богиню, постаючи для неї джерелом натхнення та саморозвитку, і зрештою даючи поштовх до розвитку її власних сил, адже «(у)се дитинство вона прожила, почуваючись недосконалою, оточена материною магією» (Сент-Клер, 2023, с. 217). Із зростанням її почуттів та розвитком стосунків із богом мертвих проявляється і її магія як богині та здатність по-новому відчувати життя – вона не лише вперше виходить із тіні матері, але і вчиться протистояти їй своєю магією.

Міфологічний сюжет першого роману модифіковано мотивом гри у карти та мотивом угоди: у міфах давньогрецький бог підземного царства мертвих не грав у карти на душі смертних та не укладав жодних угод з людьми, виявляючи їхні вади та залежності, у романі С. Сент-Клер Гадес «він здатний бачити в людях пороки чи щось типу того. Він просить алкоголіка бути тверезим, залежного від сексу – утримуватися. Якщо люди дотримують умов, то житимуть далі. Якщо ж ні, він забирає їхні душі. Скидається на те, що він хоче, аби вони програвали» (Сент-Клер, 2023, с. 28). Авторка психологізує образ володаря нижнього світу: він бачить душу людини, її вади і дає можливість стати кращим, власноруч (хоч і під загрозою смерті) позбувшись їх.

Мотив гри та угоди постає наскрізним у першому романі циклу. Так, зав'язкою

твору є саме гра героїв у покер: зігравши з Гадесом та програвши йому, Персефона, за умовами, повинна створити життя у царстві мертвих, виростивши там бодай щось, але її квіти вперто не хочуть сходити і дівчина ризикує назавжди лишитися у підземному світі полонянкою Гадеса. Передісторією головної сюжетної лінії, про що читачам стає відомо вже ближче до кінця першого роману, постає парі з Афродітою, яке Гадес програв і, за умовами, змушений закохати когось у себе за шість місяців. Із цим сюжетним ходом пов'язаний мотив обману та розчарування: дізнавшись про попереднє парі, Персефона почувається використаною, усвідомлюючи, що гра для Гадеса – це все. Крім наскрізного мотиву деспотичної і мстивої матері, що усіма способами перешкоджає закоханим і стоїть на заваді їхньому возз'єднанню, боротьба героїні із самою собою відіграє роль непереборної перешкоди на шляху героїв до щастя. В епізоді сварки між закоханими Гадес закидає коханій інфантильність та нерішучість: «Ти прикидаєшся такою безсилою, але ніколи нічого не вирішуєш сама. Ти дозволиш матері вирішувати, з ким тобі трахатися?» (Сент-Клер, 2023, с. 334); «Я допоміг тобі повернути силу, і все ж ти її не використовуєш. Я дав тобі змогу звільнитися від впливу матері, та ти не скористалася й цим» (Сент-Клер, 2023, с. 336); «Ні, ти ніколи не була здатна вирішувати, чого хочеш, бо цінувала материне щастя вище за власне!» (Сент-Клер, 2023, с. 336). Зрештою, кожному з них доводиться долати своїх внутрішніх демонів, допоки всепереможна сила кохання тріумфує у розв'язці першого роману циклу.

Друга книга фентезі-циклу «Гра долі» – це точка зору Гадеса на усі відомі події, вона повніше розкриває світоустрій, персоносферу та взаємодію між світом живих і світом мертвих, сутність та призначення бога мертвих (Сент-Клер, 2024а).

У третій книзі «Доторк спустошення» ракурс зору знову зміщується до Персефони, зображуючи події її очима, а заразом і її становлення як особистості, у тому числі – й випробування коханням. Так, тернистий шлях закоханих до щастя подано через призму переживань юної богині: ревнощі, сумніви, образи та порушені обіцянки, недомовки і непорозуміння, неприйняття себе як богині, несподівана поява колишньої Гадесової коханки, що, накладаючись на невпевненість Персефони у власних силах, закляття Деметри та магічні властивості Лісу відчаю, актуалізує видіння найбільшого страху дівчини – побачити коханого в обіймах іншої, що викликає у неї спалах неконтрольованої люті та непередбачуваний прояв магічних властивостей.

Складнощі навчання магії та труднощі в опануванні і контролі своїх сил та емоцій змушують юну богиню почуватися невдахою, а неспокій на душі та одвічні дівочі сумніви: а чи по-справжньому він кохає мене, чи обрав лише тому, що одразу розгледів божественну сутність, – суттєво затьмарюють життя Персефони. Як і належить романтично налаштованій героїні, дівчина переконана: якщо вже пошлюбитися, то з любові, а не тому, що вона для нього гідна партія. Таким чином, у стосунках закоханих авторка зображує труднощі з комунікацією, проговорюванням проблем, образами та сумнівами: Персефона повсякчас вимагає в Гадеса доказів його кохання, адже прагне стати його дружиною і королевою підземного світу тому, що він кохає її, а не тому, що так передбачено мойрами (Сент-Клер, 2024б, с. 20). Зрештою, тут відображено типовий конфлікт жіночої психології: «А якби не передбачення мойр, ти все одно захотів би бути зі мною?» (Сент-Клер, 2024б, с. 22).

Героїню терзають сумніви про статус їхніх стосунків, а також – про її статус у житті Гадеса: хто вона для нього? Подруга? Коханка? Жодне з цих визначень не задовольняє Персефону. Двоїсті почуття оволоділи нею: з одного боку, дівчина пристрасно закохана у бога мертвих і хоче бути з ним, з іншого – ця пристрасть набуває невротичного відтінку, адже вона невпевнена у собі і своїх силах, має проблеми з довірою та комунікацією, а дізнавшись про темний бік коханого, лякається і відсторонюється. Більше того, відчувши, що Гадес не чинив опір її силі зовсім не тому, що не міг, а щоб вселити віру у свої сили, Персефона почувається зрадженою й ображеною, а зустрівшись

із «привидами» з минулого свого обранця у вигляді колишньої коханки, дівчина зовсім втрачає голову та самоконтроль. Зрештою, через невпевненість у собі, сум'яття та трагічні події з подругою, яку Персефона не готова втрачати, та не розуміючи небажання Гадеса втрутитися у перебіг цих подій, героїня відмовляється на першу пропозицію руки і серця: «Я не можу вийти за тебе заміж, Гадесе. – Її очі наповнили сльози. – Я… я тебе зовсім не знаю» (Сент-Клер, 2024б, с. 182).

Страхи та сумніви Персефони зрештою породжують сумніви та душевне спустошення й у Гадеса: «Я починаю думати, що ти, можливо, не хочеш цих стосунків» (Сент-Клер, 2024б, с. 197). Вияснення стосунків у парі і взагалі скидається на відверті маніпуляції, причому з обох боків: «– Я думала, ти кохаєш мене, – прошепотіла вона. / – Кохаю, – відповів він, опустивши погляд. – Але думаю, що помилявся…» (Сент-Клер, 2024б, с. 198).

У героїв С. Сент-Клер великі проблеми з комунікацією: вони приховують одне від одного свої емоції (образу, гнів, страх, сум, відчай) та подробиці свого життя, а образивши, не вміють просити вибачення.

Страхи і сумніви героїні, невротична тривожність та уникання як тип хворобливої прив'язаності, на думку авторки, зумовлені травмами дитинства, про що прямо йдеться у творі. Так, цю тезу вкладено в уста Гекати, яка, заспокоюючи гнів Гадеса, зауважує: «У ній говорить її травма, Гадесе. Мати навчила її, що люди, яких вона любить, покинуть її» (Сент-Клер, 2024б, с. 350).

Геката, богиня чарів та магії, стає для Персефони не лише наставницею в опануванні магічних здібностей, але й особистим психологом та лайф-коучем. Вона одразу вказує на головну проблему дівчини – заперечення і неприйняття самої себе: «…ти заперечуєш саму себе, просто поглянь, як проявляється твоя магія. Якщо ти не навчишся любити себе, твої сили розірвуть тебе на частки» (Сент-Клер, 2024б, с. 201).

Психологічна проблема героїні Сент-Клер у тому, що вона хворобливо невпевнена у собі, постійно очікує схвалення своїх досягнень від інших і панічно боїться усіх розчарувати: матір, Гадеса, душі померлих, які вважають її своєю володаркою. Свої ж здобутки і досягнення в усіх сферах життя вона навпаки знецінює: «Я погана подруга. Я погана кохана. Я погана богиня» (Сент-Клер, 2024б, с. 301).

Завищені очікування від кохання, романтизація стосунків (звідси: «Я очікувала кохання все своє життя» (Сент-Клер, 2024б, с. 301)), неготовність до викликів та пошук схвалення зрештою змушують героїню долати надумані нею (і приписані Гадесові!) проблеми: «– Я очікувала кохання все своє життя. Очікувала схвалення, тому що моя мати розмахувала ним переді мною так, наче я повинна була його заслужити. Якщо я відповідала її очікуванням, вона дарувала його мені, якщо я не відповідала – вона відбирала. Тобі потрібна королева, богиня, коханка. Я не можу бути тою, хто тобі потрібна. Не можу… відповідати усім… твоїм очікуванням!» (Сент-Клер, 2024б, с. 301). За відсутності матері Персефона сама виконує її роль суворого наглядача, нещадно критикуючи та знецінюючи себе.

Заручини Гадеса та Персефони – новий рівень у стосунках закоханих, але невирішені проблеми та страхи завдають героїні болю: «Всередині Персефону все ще роздирали почуття. Вони були такими потужними, такими загостреними. Вона була так глибоко закохана, що їй було боляче» (Сент-Клер, 2024б, с. 169). Зрештою внутрішні проблеми героїні на шляху кохання затьмарили зовнішні виклики – очікування благословення від Зевса, без якого жоден бог чи богиня не могли укласти шлюб, та нові підступи матері: снігова буря посеред літа та загибель на скрижанілій трасі десятків людей, підбурювання Деметрою групи безбожників проти олімпійців, напади на богів та примара великої війни світів, про що йдеться у наступних романах циклу.

Послідовне особисте зростання героїні, вибір на користь кохання та коханого чоловіка, відкрита конфронтація з матір'ю і подолання свого страху перед нею

уособлюють перехід від *Кори* (служниці) до *Персефони* (руйнівниці), що увиразнюється словами Деметри: «Знаєш, як мойри назвали тебе? Персефона. Я тоді не розуміла, як моя дорогоцінна мила квіточка може носити таке ім'я. Руйнівниця. Але ти така і є – руйнівниця мрії, щастя, життів» (Сент-Клер, 2024б, с. 146).

Цікавої інтерпретації набуває у Сент-Клер маловідомий мотив викрадення Персефони напівбогом Пейрітоєм (побратимом Тезея), маніакально одержимим нею. Якщо за міфами Пейрітой та Тезей вирішили одружитися з жінками божественного походження: Тезей обрав Єлену (її викрадення відбулося успішно), а Пейрітой замахнувся на Персефону, був схоплений у підземному царстві разом із побратимом і прикутий Гадесом до скелі, то Сент-Клер змінює і місце викрадення, переносячи його у верхній світ, і смислове наповнення: викрадення тут – це тривалий сталкеринг, а напівбог Пейрітой постає маньяком, який спершу таємно переслідує свою жертву, інкогніто надсилаючи листи, сердечка та квіти, фотографуючи її та спостерігаючи за нею, ретельно занотовуючи результати своїх спостережень у щоденник. Пережите викрадення та загроза зґвалтування лише додають страхів Персефоні та відбирають її сон, перетворюючись для неї на щоденний нічний кошмар, у якому викрадач щоразу наближається ближче до здійснення свого наміру.

Цікавим сюжетним ходом авторки є «текст у тексті»: С. Сент-Клер вводить у текст теми, мотиви та образи інших міфів у вигляді нотаток до статей героїні. Так, цикл міфів про Аполлона у третьому романі «Доторк спустошення» представлено як журналістське розслідування Персефони, яка з жіночої солідарності допомагає відновити справедливість пророчиці Сивіллі, постраждалій від свавілля бога світла та мистецтва. У матеріалах до статті згадуються імена усіх міфологічних персонажів, що зазнали залицянь та переслідувань Аполлона (Дафна, Кассандра та ін.), а сам бог постає аб'юзером, що не має поваги до людської (зокрема, жіночої) гідності та не визнає особистісних меж. Сюжетний розвиток лінії Аполлона спрямований на розкриття та психологічне обґрунтування деспотичних та психопатичних нахилів героя, його прагнення домінувати і контролювати, корені чого, за С. Сент-Клер, у трагічній історії кохання в юності (міф про Гіацинта), а звідси – в уникаючій прив'язаності, при якій суб'єкт уникає наближатися до об'єкту своєї закоханості, щоб зменшити ризик емоційного болю від втрати чи відторгнення. Це виявляється у розладі поведінкової моделі Аполлона у любовному трикутнику з двома його бійцями Гектором та Аяксом. Сам факт утворення цього любовного трикутника вже свідчить про невміння Аполлона контролювати емоції, гнів, образу, лють та проблеми з комунікацією.

Найслабшим і найвразливішим місцем романів циклу з ідейно-естетичного боку (але, очевидно, найбільш привабливим для невибагливого читача) є еротика: книги містить позначку 18+ і не можуть бути рекомендовані для прочитання школярам. Еротичні сцени романів, на жаль, не витримують жодної критики і за стилістикою нагадують низькопробну порнографічну літературу. Якщо художню умовність твору (світ богів, перевтілень, магії та містики) шанувальники фентезі сприймають беззастережно, то еротичні сцени, у яких юна Персефона, яка щойно вийшла з-під влади деспотичної матері і вперше пізнала жадання до чоловіка, але ще не позбулася цноти, майстерно робить мінет володарю царства мертвих, та так, що досвідчений тисячолітній бог-коханець ледь не божеволіє, – викликають значні сумніви з позиції здорового глузду, зате цілком улягають у концепцію і призначення порнопродукції. Зрештою, не будемо ображати авторку навішуванням ярликів, хоч би тому, що, як видається, її художній задум був зовсім інший – любовний роман з елементами еротики, а підкачала власне реалізація цього задуму, що вкотре доводить: писати легку еротику, не скочуючись при цьому у порно, – справді важко. Авторці майстерно вдалося зобразити деспотизм та тотальний контроль ображеної матері, бунт проти неї доньки, що дорослішає, її гострий інтерес до забороненого, зародження потягу та «хімію» між закоханими, коли ж

доходить до зображення сексу, то, на жаль, спливають заяложені кліше бульварної еротики.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розглянуто перші три романи із фентезі-циклу С. Сент-Клер «Гадес і Персефона» та з'ясовано художні особливості трансформації міфу про Деметру, Гадеса та Персефону. Зокрема, проаналізувавши специфіку психологізації цього міжособистісного трикутника, можна з певністю стверджувати, що йдеться про художнє втілення сучасних популярних психологічних теорій про токсичні стосунки, газлайтинг, аб'юз, тривожну та уникаючу прив'язаність, невротичне кохання, проблеми з комунікацією тощо. У своєму перепрочитанні давньогрецького міфу авторка не обмежується сюжетною лінією трьох головних героїв, вплітаючи сюжетні лінії інших богів та героїв античності: Афродіти, Аполлона, Гекати, Сізіфа, Гектора, Аякса, Тезея, Єлени та інших, художньо презентуючи психологічні проблеми, комплекси, неврози та хворобливі типи прив'язаності кожного. А оскільки українською мовою перекладено лише три книги з семи, то видається перспективним розглянути втілення сучасних кліше популярної психології у повному циклі С. Сент-Клер.

Бібліографічний список

Борисова, Н., 2024. Герої графічного роману Рейчел Смайт «Lore Olympus». *Дебют*: збірник тез доповідей студентів факультету іноземних мов МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2024 / За заг. ред. к.політ.н., проф. Трофименка М.В., д.е.н., проф. О.В. Булатової. Київ, с. 6-8.

Васильєва, О., 2024. Трансформація міфу про Персефону в романі Дж. Фаулза «Колекціонер». *Дебют*: збірник тез доповідей студентів факультету іноземних мов МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2024 / За заг. ред. к.політ.н., проф. Трофименка М.В., д.е.н., проф. О.В. Булатової. Київ, с. 8-11.

Кулакевич, Л. М., 2023. Особливості розтабуювання образу матері в новелі Д. Г. Лоренса «Мати й дочка». *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія* [онлайн], 28, с. 140-149. Доступно: <http://visnyk-filologia.mdu.in.ua/ARHIV-uk/28/2023_28.pdf> (Дата звернення 11 квітня 2024 р.).

Сент-Клер С., 2023. Доторк темряви. В: *Гадес і Персефона.* У 3-х кн. Київ : Bookchef, Кн. 1.

Сент-Клер С., 2024а. Гра долі. В: *Гадес і Персефона.* У 3-х кн. Київ : Bookchef, Кн. 2.

Сент-Клер С., 2024б. Доторк спустошення. В: *Гадес і Персефона.* У 3-х кн. Київ : Bookchef, Кн. 3.

Amazon, n.d. *Top Scarlett St. Clair titles*. [online] Available at: <https://www.amazon.com/stores/author/B07HKJ1ZVY> (Accessed April 28, 2024.).

Yabooks, б.д. *Книги Scarlett St. Clair англійською мовою*. [онлайн] Доступно: <https://yabooks.com.ua/scarlett-st.-clair/> (Дата звернення 28 квітня 2024 р.).

References

Amazon, n.d. *Top Scarlett St. Clair titles*. [online] Available at: <https://www.amazon.com/stores/author/B07HKJ1ZVY> (Accessed April 28, 2024.).

Borysova, N., 2024. Heroi garafichnogo romanu Rachel Smythe "Lore Olympus" [The heroes of graphic novel "Lore Olympus" by Rachel Smythe]. *Debiut:* zbirnyk tez dopovidei studentiv fakultetu inozemnykh mov MDU za rezultatamy uchasti u Dekadi studentskoi nauky 2024 / Za zah. red. k.polit.n., prof. Trofymenka M.V., d.e.n., prof. O.V. Bulatovoi. Kyiv, pp. 6-8. (in Ukrainian).

Kulakevych, L.M., 2023. Osoblyvosti roztabuiuvannia obrazu materi v noveli D.H. Lorensa "Maty i dochka" [Peculiarities of mother's image detabulation in D. H. Lawrence's novel

"Mother and Daughter"]. *Visnyk of Mariupol State University. Series: Philology* [online], 28. pp. 140-149. Available at: <http://visnyk-filologia.mdu.in.ua/ARHIV-uk/28/2023_28.pdf> (Accessed 11.04.2024). (in Ukrainian).

Sent-Kler, S., 2023. Dotork temriavy [Touch of Darkness] In: *Hades and Persefone.* In 3 books. Kyiv, Boochef, Books 1. (in Ukrainian).

Sent-Kler, S., 2024a. Hra doli [Game of Fate]. In: *Hades and Persefone.* In 3 books. Kyiv, Boochef, Books 2. (in Ukrainian).

Sent-Kler, S., 2024b. Dotork spustoshennia [Touch of Ruin]. In: *Hades and Persefone.* In 3 books. Kyiv, Boochef, Books 3. (in Ukrainian).

Vasylyeva, O., 2024. Transformatsiia mifu pro Persefonu v romani J. Faulza «Kollektsioner» [The transformation of myth of Persephone in the novel of J. Fowles "The Collector"]. Debiut: zbirnyk tez dopovidei studentiv fakultetu inozemnykh mov MDU za rezultatamy uchasti u Dekadi studentskoi nauky 2024 / Za zah. red. k.polit.n., prof. Trofymenka M.V., d.e.n., prof. O.V. Bulatovoi. Kyiv, pp. 8-11. (in Ukrainian).

Yabooks, n.d. Knygy Scarlett St. Clair angliiskoiu movoiu. [The books by Scarlett St. Clair in English]. [online] Available at: <https://yabooks.com.ua/scarlett-st.-clair/> (Accessed 28.04.2024). (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 29.04.2024

Nataliia Horodniuk

TRANSFORMATION OF THE MYTH OF DEMETRE, HADES AND PERSEPHONE IN SCARLETT ST. CLAIR'S NOVEL SERIES «HADES AND PERSEPHONE»

The article examines the transformation of the myth of Demeter, Hades and Persephone in the novel series by the contemporary American author Scarlett St. Clair "Hades and Persephone". The novel series is a fantasy on an ancient theme, where the ancient Greek myth is modernized.

The relevance of the study is due to the extreme popularity of Scarlett St. Clair's books among ancient themes fantasy fans and the popularity of ancient themes fantasy itself, the uniqueness of processing ancient Greek myths, the lack of appropriate literary analysis of S. St. Clair's works in Ukrainian criticism in general and the «Hades and Persephone» series in particular.

The article's purpose is to explore the transformation of the myth of Demeter, Hades and Persephone in the novel series by contemporary American author Scarlett St. Clair.

The research task is to analyze the metalizing of the ancient Greek myth about Demeter, Hades and Persephone, the eternal triangle of mother-daughter-son-in-law, and to identify the recognizable modern clichés of popular psychology in the analyzed texts.

Ancient mythology serves as a mirror of psychology and psychiatry: all known deviations and accents are reflected in the plots of ancient Greek myths. The dramatic triangle of Demeter – Persephone – Hades embodies common psychological relationships. Demeter is the mother's archetype, despotically fixated on her adult daughter; Persephone is a girl undergoing the separation from her mother and forced to choose between her husband and her mother; Hades is a son-in-law who has to confront the all-powerful mother-in-law, trying to free his newlywed wife from her mother's total control.

The work consistently deconstructs the archetype of the virgin: Persephone is a 24-year-old student-intern, a future journalist, devoted to her studies and work, who has escaped her mother's care. The girl feels constantly her mother's disappointment in her. Until she was 18, she grew up in her mother's greenhouse-prison, where her power manifestation was not allowed and total control was masked as care.

In the novel, as in the myth, Demeter is realized as a typical toxic mother, with her total control, hyper-care and maternal selfishness. She made Persephone promise to stay away from men, trying to instill in her hatred and distrust of men, seeking to regain control over her daughter, by turning her away from her beloved and locking her up again. At the same time, she is deeply lonely in her desire to deprive Persephone of personal happiness, being realized only as a mother. Demeter denies her daughter the right to love and to make mistakes on her own. Later, it becomes clear why, the motive of Demeter's rape by Poseidon is consciously incorporated into the backstory of Persephone's birth. Demeter behaves as a typical offended mother, shifting the blame to her daughter and justifying herself. Demeter puts the question bluntly - either Hades or her, and she painfully experiences the fact that her daughter chooses Hades over her.

For Persephone, Hades embodies an alluring mystery and temptation, but the seeds of hatred, sown by her mother, have grown too deeply in the girl's soul, causing a severe internal conflict. Growing hatred for Hades, Demeter inadvertently pushes her daughter towards him, as the intense pressure on the girl's personal boundaries causes resistance and, thus, interest in everything forbidden by her mother. In addition, Demeter knows from Moira about her daughter's destiny – to be the queen of the Underworld and the wife of Hades. As a despotic mother, she was dissatisfied with her daughter's future place of residence, her future son-in-law, and, moreover, that her daughter would escape her control. She is resisting and trying to change her beloved daughter's destiny, aiming to deprive her of female happiness, rebelling against the higher law of Fate, thus becoming also a kind of female Oedipus. Being lonely and disillusioned in love, she wishes the same for her daughter.

Thus, in addition to the enchanted world of ancient gods, S. St. Clair presents trendy clichés of modern popular psychology: painful avoiding attachment, neurotic love, anxiety, abuse, toxic relationships, jealousy, childhood traumas and complexes, communication problems, self-denial – the issues are consistently embodied in the images of Demeter, Persephone and Hades.

***Keywords**: ancient myth, archetype of Demeter, Persephone, fantasy, novel, Scarlett St. Clair, «Hades and Persephone»*

УДК 821.161.2-32.09Фра

Іванна Кривоший
ORCID 0009-0007-7782-1877

СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ В АНТРОПОНІМАХ У МАЛІЙ ПРОЗІ ІВАНА ФРАНКА НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ-НОВЕЛИ «СОЙЧИНЕ КРИЛО»

У статті антропоніми повісті-новели «Сойчине крило» розглядаються як можливість потенційного виходу до філософських площин тексту, де нове семантичне навантаження, якого набувають оніми, зсуває позірну простоту прочитання. Постаті головних героїв досліджуються з боку своїх символічних значень (сойка – приналежна світу природи, лісу, неприборканому життю); розкриваються як образи, пов'язані з біблійним першоджерелом (апеляція до легенди про Хому невірного через ім'я головного героя). Проводиться аналіз конфлікту почуттів персонажів з позиції реципієнта, розкриваються додаткові змістові зв'язки в тексті на рівні комунікативного дискурсу. Актуальність такого дослідження полягає у збільшенні наукового інтересу до практики міждисциплінарного опрацювання літературних матеріалів, спроб різнобічного дослідження класичних текстів. Об'єктом аналізу є комунікативні ситуації та ситуації номінації в тексті повісті-новели І. Франка «Сойчине крило».

Ключові слова: *семантика імені, антропонім, онім, образ-символ, рецепція, номінація, комунікативна ситуація, сойка, символ птаха, «Сойчине крило», Іван Франко.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-17-25

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Особлива означеність антропонімів прослідковується в окремих творах Івана Франка, таких як «Малий Мирон», «На дні», «Послідній крейцар», «Сойчине крило», проте досліджень на тему семантики імен окремо взятих персонажів не так багато. Літературознавцями повсякчас відмічається надзвичайний рівень деталізації творів, тож такий виразний маркер, як ім'я головного героя, вартий особливої уваги. У розглянутій повісті-новелі ми виявили певний ланцюжок змін онімів, який метафорично втілює моральні перетворення героїв, поєднує змістовий та символічний плани тексту (біблійну та психологічну тематику, символіку лісу та комунікативну ситуацію, психологію стосунків і тематику соціального розшарування тощо). Проведене дослідження дозволяє висунути альтернативний погляд на розроблені літературознавцями проблеми прози І. Франка (образна система, система взаємодії персонажів, філософський та психологічний виміри прози). Дослідження може стати основою для подальшої розробки теми семантичних змін в антропонімах у творах І. Франка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі заявлені аспекти розглядалися франкознавцями (Гриценко, 2017; Легкий та Нахлік (ред.), 2021). Зокрема, В. Гриценко досліджував психологічний та інтертекстуальний виміри «Сойчиного крила», проводячи паралелі із розвитком сюжетних ліній у поетичних і великих прозових творах І. Франка. М. Легкий аналізував філософську, психологічну та символічну площини повісті-новели, розглядаючи головних героїв як інтерпретацію певних типів (femme fatale та відлюдник).

Актуальність дослідження у збільшенні наукового інтересу до практики міждисциплінарного опрацювання літературних матеріалів, спроб різнобічного

дослідження класичних текстів, зокрема через дослідження семантики імені та семантичних змін і зсувів в антропонімах твору Івана Франка.

Метою дослідження є формулювання одного з альтернативних поглядів на проблеми буття персонажів у повісті-новелі І. Франка «Сойчине крило» через аналіз семантичних змін імен у межах одного художнього тексту.

Завдання дослідження: дослідити семантику імен головних героїв твору; проаналізувати усі наявні варіанти цих імен та їх семантичні нюанси.

Виклад основного матеріалу. Проза Івана Франка як взірець класичної української літератури є надзвичайно насиченою змістовно, із розгалуженою системою інтертекстуальних кодів, що залучають освіченого читача до активної взаємодії з текстом, стимулюють глибше проникнення в текст, пошук та відкриття нових смислових рівнів.

Франкознавець М. Легкий наголошує: «Сойчине крило» … – філософсько-символічний твір… Образами-символами у творі є й самі Массіно й Маня (їхні імена також символічні)» (Легкий та Нахлік (ред.), 2021, с. 470), тож «перейменування» головних героїв мають бути детально розглянуті. «Метаморфози» антропонімів, на наш погляд, відбуваються під впливом таких обставин: імена виступають маркерами, що відображають психологічний стан героя та його ставлення до інших персонажів, демонструють специфіку взаємодії героїв (наприклад, з ряду номінацій, з якими Массіно асоціює Сойку, читач може реконструювати хронологію та динаміку розвитку стосунків пари, зрозуміти, на якому з етапів відбувається злам, що змушує Маню покинути рідний ліс та вирушити на пошуки власної долі, а Массіно – замкнутися в собі); імена увиразнюють зв’язок подій у тексті з особливостями соціального устрою в тогочасній Україні; завдяки зміні антропонімів відбувається розширення та поглиблення асоціативного ряду, активне залучення інтертекстуальних джерел, актуалізація біблійної тематики (І. Франко активно досліджував Святе Письмо, згадаймо хоча б його студію «Біблійне оповіданнє про Сотвореннє Сьвіта в сьвітлї Науки»).

Пропонуємо розглянути ланцюжок трансформацій імен, що, на нашу думку, доволі точно відображає смислові зміни в ономастичній номінації головного героя.

Відлюдько (підзаголовок «Із записок відлюдька» (Франко, 1957) – Хома – Томассо – Томассіно – Массіно («Тямиш, як з руського Хоми перехрестила тебе на італійського Томассо, а сього здрібнила на Томассіно, а сього вкоротила на Массіно?» (Франко, 1957) – Массіно (в останніх своїх репліках Марія саме так звертається до нього).

Соціально детерміноване вживання (Белей, 1990) відображає ланцюжок імені Томассо –Томассіно – Массіно. У народнорозмовній мові Галичини XIX ст. – початку XX ст. дослідники виявляють поділ антропонімів на «сільські» та «міщанські», «хлопські» та «панські» (Белей, 1990; 2002; Худаш, 1977). Тому в тексті прочитуємо про «руського Хому», «хлопське» ім’я, яке Марія возвеличує до імені «панського», давнього та сакрального походження, пов’язаного з біблійним текстом та давньою культурою. Можна сприйняти цей мотив возвеличення як певну тенденцію до обожнення дівчиною Хоми. Засліплена своєю закоханістю, Марія в своїй уяві перетворює блідого чоловіка, що тільки-но залишив тюрму, на витонченого інтелектуала, холодного естета, недосяжного апостола, яким Хома позиціонуватиме себе декілька років потому на сторінках щоденника. Дівчина пише: «Тямиш, яким пророком і апостолом я пізнала тебе? Як ти не говорив, а благовістив, не кланявся, а снисходив? І се дразнило мене» (Франко, 1957). Можливо говорити про те, що образ відлюдька був народжений Манею і з легкістю присвоєний Хомою.

Перед реципієнтом постає своєрідна ієрархія, поляризація героїв у парі, що також бере свій початок у сприйнятті Мані. Вона – дика Сойка (самономінація), а він – «античний пан та естет» Томассо, іронічно «знижений» до Массіно. Так, імена свідчать

про несумісність двох світів – дикого і неприборканого, буремного світу Сойки та рукотворного, конструктивного й охайного світу Массіно.

Розгляньмо етимологію імені Томассо (ital. Tommaso), грецького походження та з виразним італійським впливом.

«From root name Thomas. Derived from the Aramaic tē'ōma (a twin). The name is borne in the Bible by an apostle who doubted the resurrection of Christ... Var: Thomass, Tomas» (Norman, 2003).

Два імені з ряду прямо співвідносяться: Томассіно (Томас) та Хома – відповідники біблійного ймення різними мовами, різного оголосу (пор. також рос. Фома та фразеол. Хома невірячий (невірний) (Ужченко В. та Ужченко Д., 1998).

За легендою, почувши про воскресіння Христа, апостол Хома не повірив у диво. Він забажав пересвідчитися в цьому, промацавши стигми на руках Христа. Є вірогідність, що ім'я Хома, дане від народження головному герою, просте «хлопське» ім'я, відображає глибоко заховане єство, про цілісність та непорушність якого так переймається чоловік. Як і апостол-скептик, Хома І. Франка готовий умерти за свою правду (і затверджує це на сторінках щоденника), попри те, що ставить її під сумнів. Довгий час він упевнений у своїй стійкості, у загартованості духу. Він вивищує себе стосовно коханої, всього жіноцтва, що характеризує його як людину, котра зверхньо ставиться до оточення, схильна позиціонувати себе більш розвиненою, розумною, такою, що має право вирішувати долю інших. Утім, це може бути наслідком травматизації любов'ю: типова поведінка розчарованого закоханого, готового вилити своє презирство на весь жіночій рід через свій розпучливий досвід, – такої позиції тримається В. Гриценко (Гриценко, 2017). З іншого боку, головний персонаж так само, як апостол Хома, залишається «рабом» людського єства, людської психології, що в апостола виразилося через сумнів, а в Массіно – через його вразливість перед чарами Марії. Взаємодія двох характерів (Мані й Массіно) є надзвичайно складною й діалогічною. Висновки, які можемо зробити, дуже різняться залежно від призми, застосованої для аналізу: чи з позиції Хоми розглядатиметься ситуація, чи з позиції Марії (виходячи з тексту, обидва персонажі відчувають себе жертвами, обидва шукають винуватого в партнері, не зважаючи на власні хиби). Фактором, що об'єднує висновки, на нашу думку, стане визнання хворобливості зображеного почуття, через яке герої завдають біль одне одному й того, що герої щасливими удвох, певне, не стануть ніколи. Тобто конфлікт двох особистостей не є вичерпним – вимальовується неперехідне та повсякчасне протиборство жіночого та чоловічого начал, характерне для франківського світоустрою.

Ім'я Томассіно є ніби проміжною ланкою, «перетіканням» однієї символічної ономастичної номінації в іншу, ніби увиразненням процесу зміщення змісту до більш значущого, остаточного варіанта. Згідно з деякими джерелами (Ancestry, 2022), це ім'я – демінутив, зменшено-пестлива форма («pet name») від Томассо, похідне від «кореневого», поширеного в Європі імені Томас.

Останній варіант імені, який закріплюється за героєм до кінця тексту – Массіно (італ. Massimo) – італійське ім'я з грецьким корінням. Загальноприйняте україномовне звучання – Максим.

«… name derives from the Latin "maxĭmus," meaning "illustrious, mighty, glorious, famous, powerful, important, significant, remarkable, of great value," which in turn derives from the Latin "magnus," meaning "large, big, great, the important one"» (Name-doctor, n.d(b)).

Тож, головна героїня «перетворила» близнюка-невірячого (Томассо зі значенням «близнюк») на величного, владного, сильного Массіно. Знову ж, з позиції Сойчиної психології, це підкреслює мотиви обожнення, возвеличення коханого. Саме Массіно, якого вона так намагається змінити й від якого тікає, не дочекавшись певних учинків,

займає все її серце, «править» ним. Отже, картина відносин дуже напружена, драматична, багатопланова: персонажі вступили у співзалежні стосунки, де кожен момент близькості настільки ж болісний, як і момент розлуки. Любов дівчини до «створеного» образу Массіно скидається на любов-культ: вона – як вірянин-язичник, безмежно відданий своєму божеству, ладний на будь-які жертви задля нього, попри бажання кращого, сильнішого ідола. У цьому контексті можна розглядати вбивство та з'їдання сойки як певний ритуал, а засушене крило – як певний оберіг чи ритуальну жертву, яку Маня підносить своєму божеству, аби розчулити, розпалити таємний чар любові в ньому знову.

Відлюдник – так апелює до себе Хома, підписавши щоденник. Онім «відлюдник» стає відгомоном, вираженням у категорії номінації складного внутрішнього життя персонажа. Прослідковується відчуття замкненості в самому собі, занурення у надмірну саморефлексію, що обертається на гостре відчуття відстороненості від життя. Хома намагається запевнити себе в «нормальності» такого стану, пояснюючи його як результат витворення власної «фортеці духу», вхід у «ясний стан душі». «Жити для себе самого, з самим собою, в самому собі!» (Франко, 1957) – ці слова він бере за життєве кредо, насолоджуючись своїм егоїзмом. Згодом, у секунди розпачу й туги, Хома зізнається, що внутрішня хворобливість стала приводом для «розірвання» із суспільством; виявляється, що відчуженість, маскована за духовним вишколом та піднесенням, є тяжкою та болісною, рукотворною, неприродною (Легкий та Нахлік (ред.), 2021). Можна казати про відчуженість Хоми й від самого себе: він намагається забути, опорочити образ Мані в пам'яті, проте залишається так же віддано закоханим у неї, не бачить її істинної сутності. Відлюдник «кидається» на жіноцтво, ладен заборонити жінкам займатися громадськими справами через «зацікавленість лише в жениху потрібного сорту» (Франко, 1957), проте сам довгих три роки, як скалічений, не може приступити до своїх громадських справ (бурхливих у минулому, адже, скоріш за все, через свою громадську позицію Хома був ув'язнений). Такою мірою травмувала його любов. Отже, як людина, Хома таїть у собі безліч протиріч, що їх йому самому опанувати не під силу.

Розгляньмо «метаморфози» імені жіночого образу повісті-новели «Сойчине крило» І. Франка.

Сойка («підпис: «Твоя Сойка» (Франко, 1957)) – Манюся (спершу так пише сама Марія, нагадуючи діалог Хомі («Манюсю, а се що таке? Ти забила нашу сойку?» (Франко, 1957)), далі Хома сам пригадує їхні діалоги («Манюсю, – говорю я, – ти дуже весела сьогодні» (Франко, 1957)) – Маня («… коли сказати вам по правді, панно Маню…» (Франко, 1957)) – Марія (так до неї звертається розчулений уже Массіно: «А ти то, багата, мудра, догадлива Маріє, великого щастя доскочила?» (Франко, 1957)) – Маня (се вже крик розпачу Массіно: «Маню, Маню, чи можеш ти дарувати мені непростимий гріх тої хвилі?» (Франко, 1957)) – Манюся (звертається до Мані Генрись: «Генрись зачервонівся, та зараз же сказав: – Бачиш, Манюсю, він у Австрії чимось скомпрометований…» (Франко, 1957), а також Володя: «Манюсю, я підлий, я негідний! Я програв тебе в карти» (Франко, 1957)) – панна Маня (так мовить до неї Зигмундт «Панно Маню, одягайтеся в що маєте найкраще. А не забудьте чисту білизну!» (Франко, 1957)) – Марія Карлівна (так звертається до Мані Свєтлов) – Сойка (підпис «Твоя Сойка» (Франко, 1957) наприкінці листа) – наприкінці твору зринає такий онім з уст Массіно: «Голубочко моя!» (Франко, 1957).

«Пташине ймення» можна розглядати через символіку сойки – уособлення хижої, хитрої, неприборкано-дикої природи цього птаха; цікаві також свідчення орнітологів про моногамність сойки, яка обирає одного партнера та є доволі сильно прив'язаною до нього (хоча більшість часу сойки проводять поодиноко, полюючи) (Animal Diversity Web, n.d.). Можливе трактування такої номінації через визнання глибокого зв'язку Марії

із природним життям, «живим життям»: бурхливість, неконтрольованість, хижість, небезпечність, непередбачуваність, гаряче, незрозуміле серце – усе це може вважатися «природними» рисами Марії (у символічному сенсі Марія як сама природа та в сенсі «вроджені риси»).

Трактування «природності» може відбуватися й через порівняння Марії саме з сойкою-хижаком, птахою, яка «випиває» жертву та кидає її, знекровлену, аби вполювати наступну. Як хижа птаха, Марія заволоділа розумом і серцем Хоми та, не задовольнившись, вона вирушила на пошуки інших стосунків. З точки зору психології, така поведінка також є пояснюваною – це певний комплекс жертви, або ж «енергетичного вампіризму», який змушує людину вступати у свідомо болісні для обох партнерів стосунки. Як бачимо з тексту, утрачав голову поруч із Манею не один чоловік, а всі, кого вона зустрічала (згадаймо виголоси Зигмунта, Володі, повні болю та туги) – характерна реакція на зіткнення із femme fatale. У стосунках, судячи з тексту, Маня була жертвою та насолоджувалася таким станом. Цю насолоду можна порівняти зі смиренним, що носить важкі вериги й задовольняється своїм висвяченням. Були жертвами й чоловіки, що палко бажали її (тільки Хома кохав її: «Я вкладав усе своє життя, всю свою душу в кождий свій погляд, у кожде своє слово до тебе» (Франко, 1957)), упивалися цим почуттям, але й гинули від Маріїної недоступності, незрозумілості, відчуженості.

Своєрідного та гострого відтінку в аналіз тексту вносить В. Гриценко: «За законами лісу Марія вбиває не тільки глухаря (натяк письменника на оглухлого й осліплого від любові героя оповідання), а й сойку (вина останньої в тому, що пташка побачила в цій жінці більшого від себе хижака, а тому постійно піднімала тривогу)» (Гриценко, 2017). Наша рецепція та інтерпретація тексту перегукується із висновками критика – образ сойки, додатково акцентований у тексті, прямо співвідноситься із головною героїнею, проте, на нашу думку, вбивство глухаря є, скоріш, нагнітанням емоційного тла, а не прямою вказівкою на долю Массіно.

Ім’я Марія – єврейського походження, має грецьке коріння, є розповсюдженим, звичним та простим, проте має біблійні витоки й глибоке змістове навантаження. Якщо розглядати в суспільному контексті, то «Марія» є більш витонченим, «панським» ім’ям, що протиставляється короткому, не то зменшено-пестливому, не то пейоративу «Маня», «хлопському» імені (Белей, 1990; 2002).

За словником-довідником «Власні імена людей», ім’я Марія походить від більш давнього імені Маріамна: «Маріамна д.-євр.*; ім'я Mагуām; можливо, від mārā – чинити опір, відмовлятися, заперечувати або від mārar – бути гірким чи від m-r-y-m – кохана, бажана» (Скрипник, Дзятківська та Русанівський (ред.), 2005). «Маріамна» також пов’язане із ім'ям Міріам, що згадується в Старому Заповіті та було поширеним серед юдеїв.

«Maryâm / Miryâm > MIRIAM … derives from the Ancient Greek “Mariám (Μαριάμ) and Maríā (Μαρίᾱ)” found in the New Testament, meaning “bitterness, beloved, wished for a child.” Both New Testament names were forms of the Hebrew name “Maryâm / Miryâm.” The name is widely used for its associations with the Virgin Mary, mother of Jesus Christ, and Saint Mary Magdalene, who was called an apostle to the apostles. The name may derive from an Egyptian word “Myr” (beloved) or “mr” (love)» (Name-doctor, n.d(a)).

Епітети «гірка», «бажана» та «бунтівна» чітко, на нашу думку, змальовують Франкову Марію. Проте в основному дівчина постає «спрощеною» Манею в тексті. Хома звертається до героїні «Марія», коли його розбурхане почуття шукає виходу, рве йому груди та виплескується у вигляді пекучого до болю монологу: «…догадлива Маріє, великого щастя доскочила? Адже скроплюєш сльозами отсі картки! Стаєш мені як жива перед очима в тій остатній хвилі нашого бачення» (Франко, 1957). Офіційно – «Маріє Карловно» (Франко, 1957) – звертається до героїні Свєтлов, проте це є скоріше проявом

офіціозу, покликаним спантеличити та вселити страх у дівчину. Утім, звертання Свєтлова увиразнює сутність персонажки, дозволяє «нагадати» читачеві, що це комплексний образ, активізує асоціації з Марією біблійною.

Переконані: найвиразніше звучить перегук образу Мані з образом Марії Магдалени, згідно з католицькою традицією (розповсюдженою на Заході України), образом блудниці, що покаялася у своїх гріхах. За євангельськими ж свідченнями, Марія Магдалина була зцілена Ісусом Христом від одержимості сімома бісами. Можна сказати, що Маня проходить свій гріховний шлях та повертається до Хоми на певне покаяння, аби той відпустив їй гріхи. Це є спрощеною, заснованою на символічній канві тексту, візією. Може, Маня й справді переродилася за ці роки, а може, як сойка, повертається до своєї жертви лише для того, щоб «вицідити» останні краплі (так песимістично налаштований, зокрема, Віктор Гриценко (Гриценко, 2017)).

Продовжуючи аналіз «Сойчиного крила» з комунікативно-соціальної позиції (Белей, 1990; 2002; Худаш, 1977), бачимо, що чоловіки завше ставляться до Марії зверхньо, як до нижчої від себе за соціальним статусом (і в стосунках вони уявляють її лише як «підлеглу»). Маня – звертання не до панночки, не до молодої інтелігентної жінки; не офіційне, а навпаки, знижено-дружнє, навіть «хлопське» (Белей, 1990) звертання. Це повсякденний онім, дещо грайливий: з дівчиною обходяться як з аксесуаром, зручною іграшкою, маріонеткою (згадаймо патерн поведінки Зигмунта). Звертання ж «панно Маню» з уст Зигмунта – певний оксюморон, він убачає в дівчині зручний інструмент, корисний під час проведення махінацій.

З психологічної точки зору ми можемо спостерігати своєрідну закономірність: чоловіки, які намагаються виправдатися (Генрись, Володя) та/або які вважають дівчину підвладною собі, скореною, завойованою, називають героїню Манюсею. Упевнено себе почуває і Хома, але жінці це не до вподоби: вона бажає аби партнер відчував її невловимість, непостійність, не був безтурботно налаштований. Так виявляє себе проблематика співвідношення чоловічого та жіночого у творі Івана Франка.

Також за змінами в онімах можна виявити ставлення до героїні як до дитини (співзвучність Манюся – маненька – маленька – манюня), дещо нерозумної дитини, яку можна використовувати (як це робили Генрись та Зигмунт) у своїх корисливих цілях; тобто в уявленні чоловіків вона юна, зручна для маніпуляцій. Загалом уявлення про партнерку як про молодшу, слабшу та відповідне до неї ставлення є розповсюдженою в патріархальному суспільстві побудовою відносин. У творі «Сойчине крило» таке ставлення особливо акцентоване та зумовлює, зокрема, й протест головної героїні, через який вона три роки потерпає: «… такий сон з усіми його страховищами я переживаю отсе вже три роки. … в них кожда година здібна вбити живу душу», «Я давно отупіла на всі страховища свого життя. … відівчилася плакати, відівчилася жалувати, відівчилася боятися чого-будь» (Франко, 1957).

Окремо розгляньмо еволюцію онімів, озвучених Массіно:

«Женщино, демоне!» (Франко, 1957) – «Женщино, комедіантко!» (Франко, 1957) – Манюся – панна Маня – Марія – «Голубочко моя!» (Франко, 1957)

Бачимо виразний шлях від бунту, агресії, розпачу до іронії, спроби насміху, до серйозного благання і до символічного «відпущення гріхів», прощення.

Перша фраза – крик наболілого серця. Массіно звертається до жінки, яка змучила його та змусила його заточити свій дух на три роки. Друге звертання вже менш пафосне, відчувається ніби благання припинити знущання; імовірно, «витівку» (тобто написання листа) Сойки Массіно сприйняв як насміх над власними почуттями, він думає, що для неї це все – лише комедія. Такому враженню сприяють і рядки листа, у якому Сойка запевняє, що вона як «умілий режисер» усе сплановувала, концентруючи довкола себе «дію», та спрямовувала на себе увагу, притягуючи, магнетизуючи Массіно (Франко, 1957).

Ім'я Манюся – асоціюється з легких подихом спогадів. Власне, це звертання постає як ретроспектива на противагу першим двом – гірким та сповненим болю.

Панно Маню та Маріє – так звертається до героїні Хома, намагаючись іронізувати, зменшити згубний вплив листа на свою душу. Іронія тут виступає як захисний механізм: чоловік майже прийняв власний біль, майже примирився з ним, проте ще не готовий цього визнати.

Кульмінацією є вигук «Голубочко моя!» (Франко, 1957), який зривається з вуст Массіно після прочитання останнього рядка в листі. У цій сцені змальований момент катарсису: прийняття болю, імовірне прощення за всі три роки страждань, духовне переродження. В очах Хоми хижа птаха перетворюється на символ кохання, вірності, безмежної турботи (Ужченко В. та Ужченко Д., 1998). За народними повір'ями, дикі голуби не можуть жити без пари: вони не переживають розриву із своєю парою. Через перевтілення антропонімічного ряду трансформується сюжет Марії Магдалини як блудниці, що їй було відпущено її гріхи: Маня, що три роки побивалася на шляху, повертається до Массіно, який пробачив їй гріхи, побачив у ній ідеал вірності та любові. Та, певно, це хвороблива омана екзальтованого, зраненого серця, а не та правда, в яку можливо повірити. Хоча на це автор не вказує прямо, завдяки відкритій кінцівці реципієнт може домислити майже будь-який план подальшого розвитку долі персонажів твору «Сойчине крило» Івана Франка.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, послідовні семантичні зміни в іменах головних героїв відображають зміни в міжособистісних стосунках, психологічні та екзистенційні зміни в самих персонажах повісті-новели Івана Франка «Сойчине крило». Відслідковування послідовних змін у семантичній структурі антропонімів допомагає поглибити розуміння інтертекстуальних та асоціативних зв'язків тексту, зрозуміти особливості соціального світоустрою твору та співвіднести його з історичною дійсністю. Подальша розвідка теми семантичних змін в онімах у творах Івана Франка може відбуватися завдяки розширенню переліку аналізованих текстів, базуватися на дослідженні одного з аспектів (біблійні мотиви, мотиви природи, урбаністичні впливи, тема соціального розшарування тощо); мета подальшої розвідки полягатиме, насамперед, у виявленні та описі семантичних змін, яких зазнають оніми.

Бібліографічний список

Белей, Л. О., 1990. Про соціальне в українській антропонімії. *Українська мова і література в школі,* 10, с. 49-51.

Белей, Л. О., 2002. *Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії*. Ужгород: УДУ.

Гриценко, В. В., 2017. Мов паралітик той на роздорожжу… : стаття. *Українська літературна газета.* 2 черв. вип. 11 (199). Доступно: <https://litgazeta.com.ua/articles/mov-paralityk-toj-na-rozdorozhzhu-2/> (Дата звернення 02.01.2024)

Легкий, М. З. та Нахлік, Є. К. (ред.), 2021. *Проза Івана Франка: поетика, естетика, рецепція в критиці*. Львів : Франкознавча серія, вип. 17. Доступно: <https://shron1.chtyvo.org.ua/Lehkyi_Mykola/Proza_Ivana_Franka_poetyka_estetyka_retseptsiia_v_krytytsi.pdf?> (Дата звернення 12.01.2024)

Скрипник, Л. Г, Дзятківська Н. П. та Русанівський В. М. (ред.), 2005. *Власні імена людей*, словник-довідник. Київ : Наукова думка.

Ужченко, В. Д. та Ужченко Д. В., 1998. *Фразеологічний словник української мови*. Київ : Освіта. Доступно: <https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf> (Дата звернення 09.12.2023).

Франко, Іван, 1957. *Твори в 20 тт*. Сойчине крило. Том V. Нью-Йорк. Доступно: <https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%A2%D0%B2%D0%BE%D1%80%D

0%B8_(%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE,_1956%E2%80%931962)/5/%D0%A1%D0%BE%D0%B9%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE> (Дата звернення 13.01.2024).

Худаш, М. Л., 1977. *З історії української антропонімії*. Київ: Наукова думка.

Animal Diversity Web, n.d. Garrulus glandarius. Eurasian jay [online] Available at: <https://animaldiversity.org/accounts/Garrulus_glandarius/> (Дата звернення 23.12.2023).

Name-doctor, n.d(a). Name Maria [online] Available at: <https://www.name-doctor.com/meaning/maria-1> (Дата звернення 28.12.2023).

Name-doctor, n.d(b). *Name Massimo* [online] Available at: <https://www.name-doctor.com/meaning/massimo> (Дата звернення 10.01.2024).

Norman, T., 2003. *World of Baby Names. A Rich and Diverse Collection of Names from Around the Globe*. Publisher : Penguin Publishing Group; Updated

Ancestry, 2022. *Tomassino : Name origin. Dictionary of American Family Names 2nd edition,* [online] Available at: <https://www.ancestry.com/name-origin?surname=tomasino> (Дата звернення 20.12.2023).

References

Ancestry, 2022. *Tomassino : Name origin. Dictionary of American Family Names 2nd edition,* [online] Available at: <https://www.ancestry.com/name-origin?surname=tomasino> (Дата звернення 20.12.2023).

Animal Diversity Web, n.d. Garrulus glandarius. Eurasian jay [online] Available at: <https://animaldiversity.org/accounts/Garrulus_glandarius/> (Дата звернення 23.12.2023).

Belei, L., 1990. Pro sotsialne v ukrainskii antroponimii. Ukrainska mova i literatura v shkoli. [About social aspect of Ukrainian anthroponomy]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli,* 10, p. 49-51. (in Ukrainian)

Belei, L., 2002. *Nova ukrainska literaturno-khudozhnia antroponimia: problem teorii ta istorii. [New Ukrainian literary and artistic anthroponymy: problems of theory and history]*. Uzhorod: UDU. (in Ukrainian)

Franko I., 1957. *Tvory v 20 tt. Soichyne krylo. Tom V. [Works in 20 vol. The Jay's Wing. Volume V]*. New York. Available at: <https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%A2%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8_(%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE,_1956%E2%80%931962)/5/%D0%A1%D0%BE%D0%B9%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B5_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE> (Accessed 13.01.2024)

Hrytsenko, V., 2017. Mov paralityk toi na rozdorozhzhu… : stattia. *[Like a paralytic, he is on a fork...: article.], Ukrainska literaturna hazeta [online]*, 2 June, issue №11 (199). Available at: <https://litgazeta.com.ua/articles/mov-paralityk-toj-na-rozdorozhzhu-2/> (Accessed 02.01.2024) (in Ukrainian).

Khudash M., 1977. *Z istorii ukrainskoi antroponimii. [From the history of Ukrainian anthroponymy]*. Kyiv, Naukova dumka (in Ukrainian).

Lehkyi, M. and Nakhlik, Ye. (ed.), 2021. *Proza Ivana Franka: poetyka, estetyka, retseptsiia v krytytsi. [Prose by Ivan Franko: poetics, aesthetics and reception in criticism]*. Lviv : Frankoznavcha seriia, issue 17. Available at: <https://shron1.chtyvo.org.ua/Lehkyi_Mykola/Proza_Ivana_Franka_poetyka_estetyka_retseptsiia_v_krytytsi.pdf?> (Accessed 12.01.2024) (in Ukrainian).

Name-doctor, n.d(a). Name Maria [online] Available at: <https://www.name-doctor.com/meaning/maria-1> (Дата звернення 28.12.2023).

Name-doctor, n.d(b). *Name Massimo* [online] Available at: <https://www.name-doctor.com/meaning/massimo> (Дата звернення 10.01.2024).

Norman, T., 2003. *World of Baby Names. A Rich and Diverse Collection of Names from Around the Globe*. Publisher : Penguin Publishing Group; Updated

Skrypnyk L., Dziatkivska N. and Rusanivskyi V. (ed.), 2005. *Vlasni imena liudei, slovnyk-dovidnyk. [Proper names of people, reference dictionary]*. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian).

Uzhchenko V. and Uzhchenko D., 1998. *Frazeolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language]*. Kyiv : Osvita. Available at: ≤https://schoolplusnet.com/up_portfolio/2016-3-2-21-42-22_file_20.pdf>___(Accessed 09.12.2023) (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 29.04.2024

Ivanna Kryvoshyi

SEMANTIC CHANGES IN ANTHROPONYMS OF SMALL PROSE BY IVAN FRANKO ON THE MATERIAL OF THE STORY «SOICHYNE KRYLO»

In the article, the anthroponyms of the short story «Soichyne Krylo» are considered as a possibility of potential access to the philosophical plane of the text, where the new semantic shade, acquired by semantic changes in onyms, shifts the apparent simplicity of the text. The main characters are being investigated from the perspective of their symbolic meanings (for example, Jay in this text means "belonging to the world of nature», «being part of the forest and indomitable life»; Jay is a metaphorized figure of the female lead, Mania), being revealed as images associated with the biblical source (appeal to the legend of the infidel Khoma (doubting Thomas) through the name of the main character). Conflict of feelings in the characters is analyzed from the perspective of the recipient, the analysis is carried out with the involvement of interpretations of modern literary critics. Additional meaningful connections at the deep level of communicative discourse are revealed in the text. One of the main topics of the study is understanding typical male and female roles in the patriarchal society of Galychyna. The overview of romantical relationships between the main heroine and her partners is conducted within the framework of communicative situations and acts of naming. The relevance of such a study can be explained by an increasing scientific interest in the interdisciplinary studies of literary materials and attempts at a versatile study of classical texts. The object of analysis is communicative and nomination situations in the text of the story "Soichyne Krylo" by Ivan Franko. The goal is to define one of the alternative views on the existential problems in a story, to understand and describe a chain of semantic changes in anthroponyms within the same fiction text.

Keywords: *name semantics, anthroponym, onym, onomastics, symbol, reception, nomination, nominative function, communicative situation, jay as a symbol, bird symbol, Ivan Franko, "Soichyne Krylo", 'The Jay's Wing".*

УДК 821.161.2(477-87)(092)

Тетяна Попова-Мозовська Бонналь
ORCID: 0009-0009-9621-5287

ДО ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ НАУКОВОЇ БІОГРАФІЇ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ: КОРОЛЬ ІСПАНІЇ АЛЬФОНСО XIII В ЖИТТІ ПИСЬМЕННИЦІ

Представлено розвідку, яка має доповнити історичну біографію української письменниці іспанського походження Наталени Королевої. Зокрема досліджуються сторінки її життя, пов'язані зі знайомством та подальшою дружбою з королем Іспанії Альфонсом XIII. Брак достовірних даних про життя письменниці, особливо в дочеський період, зумовлює необхідність зіставлення інформації з її автобіографічних текстів з біографією короля Альфонса, а також оприлюднення здобутих авторкою статті даних архівів королівського палацу Іспанії, які проливають світло на можливе приятельство родини Наталени Королевої з королем Альфонсом.

Ключові слова*: Наталена Королева, Альфонсо XIII, Іспанія, біографія, автобіографія, «Шляхами й стежками життя».*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-26-37

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Біографія української письменниці іспанського походження та французького виховання Наталени Королевої (03.03.1888 – 01.07.1966) є водночас цікавим і складним сюжетом для наукового осягнення. Дослідники її творчості стикаються з відчутним дефіцитом документів, що підтверджували би факти її життя, про які відомо лише з власних слів письменниці.

Сьогодні ми працюємо над біографічним розслідуванням, присвяченим висвітленню деталей життєвого шляху письменниці, і намагаємося знайти правдиві факти життя Королевої, адже залишаються не підтвердженими ні місце, ні дата народження, навіть саме ім'я письменниці. Один із розділів нашого дослідження ми присвятили висвітленню стосунків Наталени Королевої та іспанського короля Альфонса XIII.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Десятки років на пострадянських теренах читачі та дослідники вдовольнялися інформацією про письменницю з єдиної статті Олекси Мишанича «Дивосвіти Наталени Королевої» (Мишанич, 1993). Але після видання харківським «Фоліо» у 2019 році її втраченого та винайденого рукопису автобіографічного роману «Шляхами й стежками життя», ми можемо констатувати, що як і передмова М. Жулинського до цього видання, так і стисла біографічна оповідь О. Мишанича базуються виключно на цьому творі (тут і далі підкреслення наше. – Т. П.-М. Б.). Інформація про життя письменниці, узята із цього роману, увійшла згодом до електронної енциклопедії Вікіпедії та розповсюдилися з певними трактовками чи змінами серед дослідників та журналістів. Саме текст романуі лежить в основі останньої популярної біографії Королевої авторства Христі Венгринюк (Венгринюк, 2020). Крім названого твору, у доробку Н. Королевої є ще одна автобіографічна повість – «Без коріння». Обидва твори відкриваються стислими автобіографіями-передмовами письменниці. Окремі біографічні деталі спливають з опублікованого листування Наталени Королевої та її чоловіка Василя Короліва-Старого з їхніми американськими кореспондентами, а також виданих ще в 1990-х листів письменниці до О. Бабишкіна (Бабишкін, 1993). Харківським «Фоліо» видані маловідомі оповідання та статті

Королевої. Юрій Ковалів підготував до 135-річчя письменниці її «Експериментальну біографію» (Ковалів, 2023), а Юрій Винничук у передмові до останнього видання роману «Сон тіні» повторив матеріали автобіографічної повісті «Шляхами й стежками життя», додавши невелику біографічну інформацію з чиказького часопису «Овид» (Винничук, 2019).

Актуальність дослідження полягає в тому, що на тепер в українському літературознавстві ще не існує документально підтвердженої повної біографії Наталени Королевої. **Мета і завдання** студії полягають у висвітленні сумнівних або непідтверджених фактів біографії Наталени Королевої, зокрема її знайомства та подальшої дружби з королем Іспанії Альфонсом XIII. Ми маємо обережно маневрувати між скептичністю одних дослідників (таких, наприклад, як Роман Черевко в статті «Українська мадам Сен Жермен» (Черевко, 2022)) та відсутністю критичного підходу в більшості біографічних досліджень постаті Наталени Королевої; ми базуємо наш аналіз на текстологічному й порівняльному вивченні її творів, зіставляємо свідчення письменниці зі свідченнями інших осіб, обґрунтовуємо наш аналіз архівними та історичними пошуками.

Виклад основного матеріалу. Якщо багатьом фактам з автобіографій письменниці ми не знаходимо документального або логічного підтвердження, то її стосунки з іспанським королем Альфонсом XIII могли справді мати місце. Як зазначає письменниця в автобіографічному романі «Шляхами й стежками життя», у віці десяти років Естрелья-Наталена приїздить до Мадрида, у його околицях – у парках Аранхуеса вона зустрічає дванадцятирічного короля Альфонса XIII. Згідно з текстом повісті, мала Наталена була представлена тіткою Касільдою королеві-матері Марії-Крістіні, яка, власне, і запропонувала дівчинці погуляти парком і познайомитися з королем: «Перше враження, яке зробив на Естрельїту малий король, було, що цей блідий худенький хлопчик з надзвичайно сумним поглядом більш подібний на сироту, як на короля. Що ж сама вона була сиротою, то враз почула до нього співчуття, симпатію. Був це малий товариш. І схотіла зробити йому приємність, викликати усміх на його сумному обличчю» (Королева, 2019, с. 101).

Про останнього короля Іспанії, Альфонса XIII, перед громадянською війною написано чимало праць, не менше про нього писала й жовта преса. У пошуках його біографії, написаної у XX столітті, вдалося натрапити на роботу Хуліана Кортеса Каванільяса «Альфонсо XIII. Життя, сповіді та смерть» (Julian Cortes Cvanillas, «Alfonso XIII. Vida, confesiones y muerte». Хуліан Кортес Каванільяс (1909-1991) – відомий іспанський журналіст та письменник, мав монархічні переконання. Він особисто зустрічався з королем Альфонсом XIII і присвятив йому чимало праць) (Cvanillas, 1959), з прологом маркіза Де Лука де Тена. Автор з повагою (можливо, трохи перебільшеною) писав про королівську родину, цитуючи пресу тих часів, та про близьких до родини людей. Кортес Каванільяс подає гідний поваги та співчуття портрет королеви-матері Марії-Крістіни, жінки, яка жила заради Іспанії, обов'язку, гідності та віри, а головне – заради своїх чоловіка та сина. Нагадаємо, що король Альфонс XII (1857-1885) втратив першу дружину, яку дуже кохав, згодом одружився вдруге з австрійською принцесою з дому Габсбургів Марією-Крістіною (1858-1929). Подружжя мало двох дочок, старша теоретично мала стати королевою, але перевагу завжди мав би син, на появу якого в родині чекали. Король помер молодим, а королева була при надії. Тому уряд не наважився оголосити доньку королевою, а вирішили очікувати народження дитини. 17 травня 1886 року, коли весь Мадрид, уся країна з надією та острахом чекали новин, народився король Іспанії Альфонсо XIII. Його народженню передувала нечувана негода й буревій, що валив дерева й зривав дахи, а королева їздила до бідних і нужденних, надаючи їм необхідну допомогу. Королева залишилася королевою-регентшою до повноліття сина у 1902 році. Як не намагалася вона зберегти цілісність країни, у 1898

році Іспанія перестала бути імперією, через політичні та військові дії США втратила Кубу та Філіппіни.

Наш історіограф описує дуже ніжні стосунки між матір'ю та сином, додає, що велика увага приділялася фізичному розвитку юного короля, його освіті. Хуліан Кортес описує двір Марії-Крістіни та її придворних дам (часів регентства), на жаль, він не дає інформації про Наталенину тітку Касільду. Історик подає список вчителів короля, які з десяти років займалися з ним поглибленим вивченням наук, чотирьох мов та музики. Для нас цікавим у цьому списку є ім'я вчителя англійської мови – це дон Альфонсо Меррі дель Валь (1864-1943), майбутній маркіз, а також брат з теплотою згадуваного Наталеною кардинала Рафаеля Меррі дель Валь (1865-1930), з яким вона познайомилася в бібліотеці Ватикану завдяки своєму дядькові і про якого неодноразово згадує в романі «Шляхами й стежками життя».

Інша цікава для нас інформація: історіограф зазначає, що з 1896 року король отримує військові навички разом із друзями, разом вони сформували взвод юних військових, і їхня дружба тривала усе життя. Це маркіз де Сомеруелос, герцог де Альбукерке, граф Састаго та Педро Рамірес де Аро. З цими хлопчаками король вивчав військову справу, тренував дисципліну, а також, забувши про все і позбавившись наглядачів, грав у футбол як у палаці, так і в парку. Крім того, автор описує сцену, коли королева в розмові з сином наполягає, що йому не личить гратися з дітьми з вулиці.

У романі «Шляхами й стежками життя» героїня приїздить до Аранхуеса, коли їй десять років, згідно з описами (гарні парки та квіти, аранхуеські полуниці, завезені в Іспанію, в аранхуеські сади Феліпе V, до речі, сезон полуниць в Аранхуесі починається з липня), ми можемо визначити, що дія відбувається влітку. У цей момент королю Альфонсу має бути дванадцять років. Знаючи його напружений графік навчань та нічого не знаючи про канікули, ми можемо припустити, що король в цей момент мав трохи вільного часу для ігор з героїнею (згідно з Хуліаном Кортесом, вільною у короля була лише одна година пообідді). Крім того, знаючи, що король дуже любив гратися з товаришами-хлопцями, чи можемо ми уявити дванадцятирічного хлопця, що грає з десятирічною дівчинкою, яку ледве знає? Можливо, якщо влітку не було військових навчань, та друзі повертались до родин. Це питання залишається відкритим…

Друга зустріч з королем відбувається через десять або дванадцять років (у романі Наталена Королева так і пише, що не бачила його десять-дванадцять років), коли Наталена, після навчання в Києві, Санкт-Петербурзі та після своїх перських пригод тікає до Севільї. Події відбуваються на Страсний тиждень. Відомо, що король відвідає месу в соборі, тому дядько Еугеніо просить племінницю стати на виході з церкви в лавах прохачів з його суплікою. І – диво, король помічає Наталену, питає, хто вона, і пригадує давнє приятельство. Далі письменниця їде до Мадрида, оселяється в іншого дядька Лоренсо, буває разом з ним при дворі. Вона досить стримано пише про королеву Вікторію-Еугенію, дружину Альфонса, і доволі критично зображує королеву-матір. Оповідь в автобіографічному романі Королевої доволі вірогідна й у багатьох деталях збігається з описами цитованого біографа.

У цей час король уже одружений. Як зазначає Хуліан Кортес, Альфонсо рано почав шукати наречену, закохався в 19 років в англійську принцесу Вікторію-Еугенію де Баттенберг (1887-1969) (удома – Ену), не без подачі імператриці Еугенії (де Монтіхо, іспанки, удови Наполеона III), хрещеної матері Ени. Мати короля не була рада такому шлюбу, хотіла невістки зі своєї рідної Австрії. У двадцять років, 31 травня 1906 року, Альфонсо одружується з коханою. Весілля затьмарюється замахом на життя короля.

Як визначає біограф Кортес Каванільяс, цитуючи Маноліо Люпіначчі, «жоден монарх двадцятого сторіччя не був на стільки «вповні королем» як Дон Альфонсо де Борбон і Аустрія». Монарх мав за домівку лише Паласіо Реаль в Мадриді, навіть після одруження дотримувався досить скромного способу життя, умеблювання його кімнат

було більш ніж аскетичним. Прокидався король о сьомій, а далі дотримувався іспанського денного розпорядку. Мав лише одного камердинера, затятого андалузця, та двох прислужників. Його вабив будь-який спорт, він був прекрасним стрільцем та вершником, обожнював водити авто на великій швидкості. Мігель де Унамуно писав про нього: «… Король бажає, щоб йому завжди все дуже точно й чітко говорили. Найперше, що любить король – це щирість. Він не живе, замурований до Китайської стіни, але шукає всіх тих іспанців, які б могли принести йому граніт правди… Що він, Король іспанців є і другом іспанців» (Cavanillas, 1959, с. 87 – тут і нижче переклад з іспанської наш Т. П.-М. Б.). «Коли Альфонсо XIII посміхається, – говорив російський великий князь Александр, – ніколи не бачив я такого обличчя, як у нього, здатного так швидко змінити вираз. Усі монархи видресирувані в мистецтві посмішки, але Король Альфонсо володіє цією чеснотою з силою магії» (Cavanillas, 1959, с. 83).

Щодо приватного життя короля. Тут преса (наших днів та сторічної давнини) із насолодою надасть цікавому читачеві цілі стоси статей про інтимне життя Альфонса та незліченні черги коханок. Наш біограф у цьому питанні розважливіший. Пан Кортес пише, що «у віковічній іспанській дуалістичності сонця та тіні, містики та шахрайства, вірянина та грішника Альфонсо XIII зі своїм особливим характером особистої привабливості, зі своєю найжвавішою уявою і з ясною та людяною схильністю до жінок не міг бути вільним від того, що навколо нього виникла галантна легенда, і, між іншим, через те, що попри все, що насправді відбувалося в його інтимному житті, від давнини до наших днів неодмінно створювалися плітки про коханок Короля чи коханців Королеви» (Cavanillas, 1959, с. 90). Біограф додає, що коли дону Альфонсо презентували зміст книги одного з його північноамериканських біографів, він побачив там розділ «Любові короля», на що злегка розгніваний король зауважив автору: «Цього не може бути! Король Іспанії має лише кохання своєї дружини! І я наполягаю на цих словах…» (Cavanillas, 1959, с. 90).

Кортес додає, що «було неминучим те, що Альфонсо XIII піддавався спокусам. Він любив жінок, але без ексцесів та фривольностей. Завжди шляхетний у поведінці <…>, він ніколи не давав підстав до скандалів… За двадцять дев'ять років царювання, придворні пліткарі вірили, що викрили сотні «подружок» короля, але дуже зрідка влучали в ціль <…>. Альфонсо XIII був справжнім лицарем та довершеним правителем у збурені часи банкрутства великих європейських цінностей. Останнім цінним обладунком, недоторканим та живим, що залишався у Іспанії з її славетного минулого» (Cavanillas, 1959, с. 90). Такий портрет особистості короля доволі близький до того, що його подає Наталена Королева. Письменниця ніколи не вдається до описів приватного життя короля, але наводить його палкі промови, щодо долі Іспанії. Зародження кохання між автобіографічною героїнею та королем Наталена подає в таких самих шляхетних тонах, як і біограф, ніколи не перетинаючи межу дозволеного.

Для порівняння з описом біографа наведемо цитату з портретного опису короля та його посмішки під час зустрічі з ним у Севільї героїні роману Н. Королевої: «Був у військовому однострою, оточений невеликим гуртком своїх ад'ютантів. Естрельїта не бачила його вже якихось десять або дванадцять років. Але зауважила, що залишався у нього все той самий сумний, «далекий» погляд. <…> Байдужо знуджене обличчя світилось тим усміхом, що так міняв його й робив незвичайно симпатичним» (Королева, 2019, с. 205).

А ось психологічний портрет Альфонса XIII, наданий Королевою за часів її перебування в Мадриді; тут, окрім короткого опису королеви-матері та доньї Ени, письменниця змальовує саме згадану вище в Кортеса Каванільяса особливу манеру змінювати вираз обличчя, посмішки та настрій:

«…Королева-мати, донья Марія Крістіна, жила дуже замкнено.

Майже ніде не з'являлась. Що, однак, не перешкоджало їй тримати владу у своїх

руках. З королевою доньєю Еною – молодою, гарною, рожевою і золотоволосою («розквітла бросква під сонцем» – характеризував донью Ену ще в Севільї португальський вуйко-поет, великий цінитель і поклонник жіночої краси) – Естрельїта дуже не зблизилась, бо не любила ані тенісу, ані англійської мови та англійського способу життя, що їх любила королева і уперто трималася їх. Але з доном Альфонсом знов нав'язались прості, приятельські відносини, як за дитячі роки. На тих, хто знав його особисто, дон Альфонсо XIII робив цілком інше враження, як те, що робили його фотографії на людей, які ніколи не бачили його живого. Його бліде, злегка смугляве обличчя, завжди спокійне – аж видавалося байдужим – не було негарним. Коли ж в інтимному кругу він появлявся, його очі «з далеким поглядом», здавалось, сипали іскри. Як ті маврські сталактити зі вставленими у фасетки й краї пружками дзеркала, що іскряться світлом, коли їх торкнеться промінь сонця.

Характеристичні були його рухи, яких, розуміється, не могла передати жодна фотографія. Відчувалося, що від природи вони – живі, аж рвучкі. Але виховання, приписи етикету, поставлення, вчинили їх такими ж стримано спокійними, як і вираз його обличчя. Було це досконале уміння володіти собою. Був це вогонь, прихований під кригою. Ліберальний у поглядах – аж партія доньї Марії Крістіни називала його «першим революціонером в королівстві», – простий у звичаях, дон Альфонсо не бавився «грою на Гарун-аль-Рашіда». Не ходив переодягнений вулицями міста, прислухаючись, що говорить про нього народ. Але відвідував як звичайний знайомий багатьох зі своїх підданих, особливо вчених та мистців, ніяк і нічим не зв'язаних з двором.

Розмовляти з ним було легко і приємно. Він був тим, що французи називають «beau causeur». Умів давати цікавий напрям розмові, додаючи їй цікавого, дотепного колориту. Мова його сама собою вкладалась у закінчену форму, немов приправлену до друку» (Королева, 2019, с. 208).

Отже між описами біографа та Королевої ми бачимо багато спільного і не знаходимо суттєвих розбіжностей. Тут ми опустимо біографічний аналіз перебування Королевої в Мадриді в 1910 році, оскільки він ще потребує уточнень..

Остання зустріч Наталени Королевої – уже заміжньої – з доном Альфонсом відбулася в Чехословацькій республіці. За версією письменниці, Альфонсо мав відвідати родину Меттерніхів в Кьонігсварті, вона довідується про це від француженки – старої гувернантки Меттерніхів, пише разом з чоловіком Альфонсові лист.

Детальних відомостей про роки вигнання короля Альфонса не так вже й багато – у відкритих джерелах їх майже немає. На сторінці посольства Чеської республіки в Мадриді (Embajada de la República Checa en Madrid, n.d.) подано історію відносин між Іспанією та Чехією. На сайті посольства зазначено, що у 1930-х роках під впливом моральних принципів свого президента-філософа Томаса Масарика Чехословаччина стала притулком для втікачів з усієї Європи, а з початком Громадянської війни в Іспанії – і для тисяч іспанців, зокрема й для короля дона Альфонса XIII, який провів певний час у чеському курортному містечку Седмигорки. Отже, крім цього курорту, у чеських джерелах ми не знаходимо більше ніякої конкретної інформації щодо перебування тут короля.

Наталена Королева в нотатках до «Шляхами й стежками життя» уточнює, що пані Меттерніх була з іспанського роду де Сільва Карвахаль, овдовівши, одружилася з Владиславом Скршинським (Skrynski), послом при Ватикані. І дійсно, пані Ісабель де Сільва Карвахаль була дружиною принца Клеманса-Вензеля Меттерніха-Віннебурга й матір'ю останнього принца Меттерніха – Поля-Альфонса. Такі скупі відомості є в різних іспаномовних інтернет-джерелах, зокрема на сайті Фундації герцогів Медінаселі. Чи могла знати такі деталі Королева, не знаючи особисто цю сім'ю? У тих самих джерелах знаходимо відомості про те, що ця родина дійсно мала маєток у Konigswart – у Киншварті. За сучасними мапами, з Кіншварта до Мельника, де мешкало подружжя

Королевих, – близько 155 кілометрів автострадою, отже, для Альфонса, затятого автомобіліста, така подорож була би легкою прогулянкою.

Родина Меттерніхів мешкала в Кіншварті до 1945 року, коли замок було експропрійовано, а родину вигнано за межі Чехословаччини. У цій історії дуже цікавою фігурою є саме пані Ісабель. Згідно з публікаціями у «*Revista Hidalguía»* (Meyerhoff, 2008, p. 505; Belchite, 1962, p. 723) та за даними Архіву герцогського дому Медінаселі (Fundacion Medinaceli, n.d.), Ісабель де Сільва і Карвахаль (1880-1980) була молодшою донькою Альваро де Сільва Базан і Фернандес де Кордоба **(**Чи не збіг?! Адже Королева теж має таке прізвище і походить з того самого роду**)** і Марії-Луїзи де Карвахаль Варгас і Давалос, четвертої герцогині де Сан Карлос, батько успадкував титул маркіза де Санта Крус де Мудела. Ця родина була дуже близькою до королівської: мати Ісабель була головною камеристкою королеви Вікторії-Евгенії (дружини Альфонса XIII). Брат Ісабель, Луїс Марія де Сільва, герцог де Міранда, був головним мажордомом Альфонса XIII і супроводив короля у вигнання в 1930 році. А далі все за Королевою: Ісабель одружується з принцом Меттерніхом у 1905, вдовіє у 1930, у 1931 одружується з австро-польським дипломатом Владиславом Скрижинським (представляв Польщу в Мадриді в часи володарювання Альфонса XIII), який помер у Римі в 1937 року. Отже, ми не знаходимо нічого дивного в тому, що іспанський король у вигнанні міг відвідати родину, яка дала його дружині камеристку, а йому – компаньйона у вигнанні. Наталена Королева вказує і дату події – їй 46, королю 48 років – це літо 1934 року.

Привертає увагу невеличка деталь: письменниця описує простий срібний портсигар короля, який він придбав нещодавно: «Але з дорогоцінностей я не взяв нічого. Вони належать Еспанії. Поглянь! – простяг Естрельїті свій простий срібний портсигар. – Купив його в Парижі!..» (Королева, 2019, с. 342). У королівського біографа Хуліана Кортеса Каванільяса ми знаходимо детальний опис його зустрічі з монархом спочатку у 1932, потім – у 1933 році, 20 червня. Кортес теж приділяє несподівану увагу скромному срібному портсигару, але не говорить про його походження: «Дон Альфонсо вийшов один до мене, і коли подав мені руку та запросив сісти, відкрив просту срібну цигарницю з сердечною пропозицією взяти цигарку, яку він запалив мені раніш, ніж я встиг витягти мою власну запальничку….» (Cavanillas, 1959, с. 254).

Наталена Королева пише, що король показував їй фото свого готелю у Франції та фото дочок – Беатріс та Марії-Крістіни. Письменниця описує і їхню зовнішність, яка відповідає дійсному вигляду принцес. Серед синів короля Наталена згадує Альфонса, Хайме та Хуана і нічого не говорить про Гонсало. До цієї деталі ми повернемось. Так само й Хуліану Кортесу король при названій зустрічі оповідає саме про своїх дочок, з якими він сподівається переїхати з Франції до Риму.

Звісно, для журналістів король у вигнанні був фігурою популярною, фотографи намагалися сфотографувати його, як і всю королівську родину за будь-якої нагоди, чатували біля готелю в Марселі, а потім і готелю «Савой» у Фонтенбло. Чи могла мати Наталена відомості преси «піпл» з фотографіями у чеському Мельнику? Невідомо. Та й у відносно недалекій Празі, за її ж таки свідченням, вони з чоловіком бували лише кілька разів. Чи стежила вона якимсь чином за подіями в Іспанії?

Маємо в примітках до видання роману (укладач Н. Лисенко) згадку про те, що вона переписувалася з кимось із Барселони (з листа Королевої до Л. Бурачинської: «Останнім часом я студіюю історію Мадрида. Маю приятеля в Барцелоні, котрий мені постачає еспанську літературу, якої потребую для більшої надуманої річі» (Королева, 2019, с. 373). Також є свідчення В. Короліва про те, що старі часописи з фотографіями таки були під рукою письменниці: «Отже, хоч і половина (життя) реальна, – з силою мандрівок, незвичайно винятковими знайомствами й приятельством з такою серією людей, що й нині вона “ходить в гості”, переглядаючи старі образкові часописи, бо ж у всіх тих різномовних часописах йдуть портрет за портретом, оповідання за оповіданням

про її персональних знайомих. Придворний світ петербурзький, світ мистецький польський, російський, потім вже й український, родичі в Еспанії, Португалії, Японії, Мадярську, Америці, здебільша тоді чи тоді люде значні, популярні, світ духовний – в Італії, Франції, Чехах – й український в дуже високих годностарях, аж до папи Леона XIII включно, аж до певного приятельства з кардиналом Мері-дель Валем, знайомство з кількома іншими кардиналами й т. д. – все це зрештою, на мою думку, – непорівняно менш цікаво, як та друга половина її життя – світ трансцедентальний» (Королева, 2019, с. 371).

Тепер порівняємо цю інформацію з тією, що її подає нам біограф і журналіст Кортес. Занотовуючи інтерв'ю короля в 1933 році, він відзначив, що король багато подорожував Європою та Близьким Сходом, був в Індії, відвідуючи одного з синів, що проходив військове навчання на британському судні. Кортес додає, що король любив часто подорожувати інкогніто. До речі, і своє перебування в Парижі він намагався приховати. Кортес знову зустрічається з королем в 1934 році, у червні, він шукає короля в Римі, але той знову в Парижі. У розмові король зауважує, що хоче восени остаточно перебратися до Рима, а влітку влаштувати собі «справжні літні канікули» в Portschach – в Австрії, на березі озера, разом з усіма дітьми (Cavanillas, 1959, с. 277). Біограф додає, що ці канікули стали справжнім нещастям для родини, бо 11-го серпня молодший син короля Гонсало разом із донькою Беатріс потрапили до незначної автомобільної аварії, яка через малий шок коштувала за два дні Гонсалові, хворому на гемофілію, життя.

У романі Н. Королевої описані події відбуваються в 1934 році без вказівки на число й місяць, але з описів винограду та томатів, що достигали, можемо припустити, що це кінець літа-осінь. Письменниця нічого не пише про трагічну загибель молодшого сина короля, не згадує навіть його фотографій, не пише нічого про жалобу батька за сином… Нам невідомо, чи міг Альфонсо в згаданий проміжок часу відвідати Чехословаччину та маєток Меттерніхів, але це цілком можливо… Адже біограф Кортес зустрічався з королем лише кілька разів і не був його близькою чи довіреною особою. І сам Кортес зауважує, що король міг подорожувати інкогніто та був вправний та швидкий у керуванні авто.

Щодо з'ясування деталей подорожей короля до Чехословаччини ми звернулися до Генерального Архіву Палацу в Мадриді. Шановній пані Марія-Хосе Пелайо, головному техніку архіву, вдалося локалізувати один цікавий для нас документ. Йдеться про видачу laissez-passer королю Альфонсу XIII та Франсіско Кончесо, його слузі, на в'їзд до Чехословаччини та виїзд, дійсний до 31 грудня 1935. Також архівний файл уміщує заявку на отримання laissez-passer, датовану 25 травня 1936 року, направлену до повноважного представника Чехословаччини в Італії пана Chvalkovsky, а також подяку від 30 травня 1936 року за отриманий документ.

Переклад з французької тексту документів, наданих Генеральним Архівом Королівського Палацу в Мадриді (переклад наш – Т. П.-М. Б.):

Папка 15_1_ Чехословаччина

Документ 1.

Рим, 4 липня 1935 року

Панові особистому секретарю Його Королівської Величності

Короля Альфонса XIII

Рим. Гранд Готель

У відповідь на Ваш лист, датований 3-тім липня 1935 року, маю честь направити Вам разом з цим листом дозвіл на в'їзд-виїзд (laissez-passer) для Його Величності короля Альфонса XIII, та інший дозвіл для пана Франсіско Кончесо, дійсний для в'їзду до Чехословаччини і для виїзду до 31-го грудня 1935 року.

Міністр. (*Підпис нерозбірливо*)

Оригінал Документа 1.

Rome, le 4 Juillet 1935
Monsieur le Secrétaire Particulier
De S.M . le roi Alfonso XIII
Roma . Grand Hôtel
En réponse à Votre lettre en date de 3 Juillet 1935 j'ai l'honneur de vous faire parvenir sous ce pli un laissez-passer pour Sa Majesté le Roi Alfonso XIII et un autre pour Monsieur Francisco Concheso valables pour aller en Tchécoslovaquie et retour jusqu'au 31 décembre 1935 .
Le Ministre

Документ 2.

Рим. 30 травня 1936 року. Гранд Готель
Мій дорогий Міністр
Його Величність Король доручив мені висловити Вам від Його імені щиру вдячність за Вашу доброту та люб'язність у видачі йому дозволу на в'їзд-виїзд для (представлення) митним службам Вашої країни.
Дорогий Міністре, прошу Вас прийняти свідчення моєї глибокої до Вас поваги та дружби.
Його Ексцеленції Пану Фр. Швалковському (Fr. Chvalkovsky)
Уповноваженому Міністру Чехословаччини при Його Величності королеві Італії.

Оригінал Документа 2.

Rome le 30 Mai 1936 – Grand Hôtel.
Mon cher Ministre,
Sa Majesté le Roi me charge de vous remercier très sincèrement en Son nom de votre extrême bonté un lui procurant un « laissez-passer » pour les Autorités Douaniers de votre Pays.
Veuillez agréer, mon cher Ministre, l'assurance de mes sentiments de haute considération et d'amitié.

Документ 3. Картка пана Швалковського

Д. (доктор) Ф. Швалковський
Надзвичайний і уповноважений Міністр Чехословацької Республіки
Підпис від руки: З моєю найглибшою повагою.

Оригінал Документа 3.

Dr . F . Chvalkovsky
Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire
De la République Tchécoslovaque
Avec mes hommages respectueux.

Документ 4.

Рим. 29 (виправлено від руки) травня 1936 року. Гранд Готель
Мій дорогий Міністре
Я знову звертаюсь до Вашої щирої доброти, щоб просити Вас про сприяння у видачі дозволу на в'їзд-виїзд для представлення його митним службам Вашої країни – для Його Величності Короля Альфонса XIII, який буде супроводжуватись своїм слугою паном Франсіско Кончесо
Щиро дякуючи Вам в ім'я мого царственого монарха, прошу Вас, дорогий Міністре, прийняти засвідчення моєї найглибшої поваги.
Його Ексцеленції Панові Фр. Швалковському – уповноваженому Міністру Чехословаччини при Його Величності королеві Італії.

Оригінал Документа 4.

Rome, le 29 Mai 1936 – Grand Hôtel
Mon cher Ministre,
J'ai encore une fois recours à votre extrême bonté pour vous prier de vouloir bien faciliter un « laissez-passer » pour les Autorités Douaniers de votre Pays, pour Sa Majesté le Roi

Alfonse XIII, qui sera accompagné par son valet Mr. Francisco Concheso.

Vous remerciant très sincèrement au nom de mon Auguste Souverain, veuillez agréer, mon cher Ministre, l'assurance de mes sentiments de la plus haute considération.

A son Excellence Mr. Fr . Chvalkovsky – Ministre Plénipotentiaire de Tchécoslovaquie près de Sa Majesté le Roi d'Italie.

Отже, після 1934 року король, судячи з усього, їздив до Чехословаччини в 1935 та 1936 році. Можливо, неодноразово. Крім того, знайдені документи свідчать про дуже дружні й теплі, майже приятельські стосунки між уповноваженим міністром Чехословаччини та особистим секретарем короля, а, можливо, й самим королем, про це говорять щирі слова, картка міністра з особистим підписом, а особливо – те, що справа візи для короля вирішувалася протягом доби. Отже, потреба в поїздках до Чехословаччини в короля була, король мав можливість приїздити, починаючи з червня до кінця року; крім того, ми бачимо, що він подорожував або один, або, вірогідніше, лише з особистим слугою, тобто навіть особистий секретар не супроводжував короля; можливо, король намагався подорожувати як завжди – інкогніто, а подорож мала приватний характер.

У автобіографічному романі Королева лише побіжно натякає на повторні візити Альфонса, не уточнюючі, скільки саме разів Альфонсо відвідав їх з Королевим, але концентруючи спогади про ті події у двох лаконічних абзацах:

«…Приїду ще... дозволиш?..

Мовчки притакнула головою.

– Щоб твій... товариш... знав, що я нічого не краду у нього... Моїм лишається лише те, що завжди було моїм... і йому не було ані обіцяно» (Королева, 2019, с. 346).

«… Може, колись, комусь був він король! Для Короліва був це приятель, милий гість, який не раз завітав до їхньої вбогої хатини.

Королів навчився багатьом еспанським словам, виразам, якщо не мові. Подобалась йому та щирість і простота, з якою ці двоє називали один одного тим самим найменням:

– Alfonsa!

– Alfonso!» (Королева, 2019, с. 349).

Порівнюючи дані архіву палацу та оповідь у романі Н. Королевої, ми можемо припустити, що цілком ймовірно король Альфонсо міг відвідати подружжя Королевих влітку або в другій половині 1935 та 1936 років. Вірогідно, що король міг здійснити подорожі до Чехословаччини і в інші роки, адже в архівах зберіглася невелика кількість документів, і не всі вони вивчені. Крім того, за свідченням письменниці, вона отримувала листи від Альфонса, ці листи читали в родині вголос і свято зберігали. Нарешті, Наталена пише, що отримала від короля останнього листа, лист-прощання, датований 23 або 25 лютого. Королева не уточнює рік, але йдеться про останній рік життя короля (та Василя Короліва) – 1941 рік. Лист вона наводить увесь: окрім особистих почуттів, король переймається в листі долею своєї коханої країни та її майбутнім. Не маючи оригіналу, ми не можемо стверджувати, що йдеться про справжній лист короля, а не про літературний домисел.

За свідченням Кортеса, з 12 лютого король відчув погіршення здоров'я, яке прогресувало з кожним днем. За монархом приглядали дві монахині та два доктори, але до кінця він був при свідомості і спілкувався з усіма, отримував листи та телеграми, сподівався жити або вмерти заради Іспанії. Після 22 лютого відбулося соборування монарха, наступного дня випала Попелова середа (початок Великого посту в католиків) і король здійснив відповідні обряди у свій кімнаті, а також за його палким проханням до нього привезли покров Піларської Богородиці. Король також робить зауваження, яке ми вважаємо цікавим в ході нашого розслідування. Монарх згадує прізвище Медінаселі: «Бо це також і перша п'ятниця березня, день, коли в Мадриді поклоняються образу Христа

Медінаселі».

Скульптура Христа Медінаселі знаходиться в Мадриді в Базиліці, що носить те саме наймення. Це зображення Ісуса в момент, коли Пілат його ставить перед народом. Мадридський Христос Назорей отримав назву Медінаселі завдяки тому, що герцог Медінаселі віддав свою землю під Базиліку.

Чи згадував король при тому Наталену, яка, за її свідченням, мала серед своїх іспанських прізвищ, зокрема, і прізвище Медінаселі? Це питання залишається відкритим, але додає більшої романтичності свідченням Наталени про їх стосунки.

У романі Н. Королевої дата смерті короля вказана за словами Василя Короліва – перше березня, насправді король помер 28 лютого 1941 року. Можливо, першим березня датувався чеський часопис, який приніс цю новину без уточнення. А ще доволі символічним є той факт, що тіло короля було виставлене для прощання з другої половини дня 28 лютого аж до 3 березня – дня народження Наталени…

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проблема висвітлення біографічних деталей, пов'язаних із дружбою Наталени Королеви та Альфонса XIII потребує подальшого поглибленого вивчення. На даному етапі дослідникам бракує відомостей про долю приватного архіву письменниці, що за її власним свідченням та за свідченням осіб, що її відвідували за життя, містив не лише багато книг, але особисті листи та фотографії, зокрема фотографії короля Іспанії. Наразі ми можемо зазначити, що автобіографічна повість Королевої в оповіді про Альфонса XIII надає нам матеріал, гідний довіри, що ми підтверджуємо знайденими рідкісними документами та зіставленням цитат біографа короля з цитатами з автобіографічного твору Н. Королевої. Ми продовжуємо співпрацю із Архівом королівського палацу Мадрида в пошуках документів, які б засвідчили зв'язок родини Королевих та короля Альфонса. Якщо вдасться цілком підтвердити достовірність стосунків Наталени Королеви та Альфонса XIII та віднайти їхню кореспонденцію, історія української літератури, а також історія королівського дому Іспанії зможе поповнитися цінними фактами з життя цих двох неперетинних особистостей.

Подяка

Авторка статті висловлює щиру подяку за сприяння в проведенні дослідження: Національному історичному архіву (Мадрид, Іспанія) / El Archivo Histórico Nacional, Madrid https://www.cultura.gob.es/cultura/areas/archivos/mc/archivos/ahn/portada.html
Архіву Королівського Палацу (Мадрид) / El Archivo General de Palacio (Madrid) https://www.patrimonionacional.es/coleccion/archivo-general-de-palacio/informacion-general
Фундації герцогів Медінаселі (Севілья, Толедо, Іспанія) / La Fundación Casa Ducal de Medinaceli (Sevilla, Toledo) http://www.fundacionmedinaceli.org/archivo/index.aspx

Бібліографічний список

Бабишкін, О., 1993. Несподіване, щасливе знайомство (Листи, нотатки, спогади Наталени Королевої). *Всесвіт*, 2 (770), с. 176-185.

Винничук, Ю., 2019. Інакший світ. В: Королева Н. *Сон тіні.* Харків: Фоліо, с. 3-24.

Ковалів, Ю., 2023. Експериментальна історіографія Наталени Королеви: До 135-ліття від дня народження. *Ключ*. [онлайн]. Доступно: <https://chl.kiev.ua/KEY/Books/ShowBook/790>

Королева, Н., 2019. *Шляхами й стежками життя*. Харків : Фоліо.

Мишанич, О., 1993. Дивосвіти Наталени Королевої. В: *Повернення: Літературно-критичні статті і нариси*. Київ, с. 59-80.

Черевко, Р., 2022. Українська Мадам Сен Жермен. *Збруч*. [онлайн] Доступно: <https://zbruc.eu/node/112991>

Венгринюк, Х., 2020. *Наталена Королева*. Харків : Фоліо, с. 3–24.

Belchite, de Cobos, 1962. Grandezas y titulus del reino concedidos por S. M. el Rey D. Alfonso XIII. *Hidalguía: la revista de genealogía, nobleza y armas,* 54, p. 723. [online] Available at: <https://books.google.co.ve/books?id=Dt_adIbhx6oC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (in Spanish)

Cvanillas, J.C., 1959. *Alfonso XIII. Vida, confesiones y muerte*. Madrid : Editorial Prensa Española.

Embajada de la República Checa en Madrid: official website, [n.d.] [online] Available at: <https://mzv.gov.cz/madrid/es/la_republica_checa_y_la_union_europea/historia_de_relaciones/index.html>

Fundacion Medinaceli, n.d. *Isabel de Silva y Carvajal* [online] Available at: <http://www.fundacionmedinaceli.org/casaducal/fichaindividuo.aspx?id=7499> (in Spanish)

Meyerhoff, P. M., 2008. Ascendencia y descendencia de D. Juan de Isasi Idiáquez, I Conde de Pie de Concha. *Hidalguía: la revista de genealogía, nobleza y armas,* 328-329, p. 469-518. (in Spanish)

References

Babyshkin, O., 1993. Nespodivane, shchaslyve znaiomstvo (Lysty, notatky, spohady Nataleny Korolevoi) [Unexpected, Happy Encounter (Letters, Notes, Memories of Natalena Koroleva)]. *Vsesvit*, 2 (770), pp. 176-185. (in Ukrainian).

Belchite, de Cobos, 1962. Grandezas y titulus del reino concedidos por S. M. el Rey D. Alfonso XIII. *Hidalguía: la revista de genealogía, nobleza y armas,* 54, p. 723. [online] Available at: <https://books.google.co.ve/books?id=Dt_adIbhx6oC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (in Spanish)

Cherevko, R., 2022. Ukrainska Madam Sen Zhermen [Ukrainian Madam Sen Zhermen]. *Zbruch*. [online] Available at: <https://zbruc.eu/node/112991> (in Ukrainian).

Cvanillas, J.C., 1959. *Alfonso XIII. Vida, confesiones y muerte*. Madrid : Editorial Prensa Española. (in Spanish).

Embajada de la República Checa en Madrid: official website, [n.d.] [online] Available at: <https://mzv.gov.cz/madrid/es/la_republica_checa_y_la_union_europea/historia_de_relaciones/index.html>

Fundacion Medinaceli, n.d. *Isabel de Silva y Carvajal* [online] Available at: <http://www.fundacionmedinaceli.org/casaducal/fichaindividuo.aspx?id=7499> (in Spanish)

Koroleva, N., 2019. *Shliakhamy y stezhkamy zhyttia [Along the Paths and Trails of Life]*. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian).

Kovaliv, Yu., 2023. Eksperymentalna istoriohrafiia Nataleny Korolevy: Do 135-littia vid dnia narodzhennia [Experimental Historiography of Natalena Koroleva: For the 135th Anniversary of Her Birth]. *Kliuch*. [online] Available at: https://chl.kiev.ua/KEY/Books/ShowBook/790 (in Ukrainian).

Meyerhoff, P. M., 2008. Ascendencia y descendencia de D. Juan de Isasi Idiáquez, I Conde de Pie de Concha. *Hidalguía: la revista de genealogía, nobleza y armas,* 328-329, p. 469-518.

Myshanych, O., 1993. Dyvosvity Nataleny Korolevoi [Wonderful Worlds of Natalena Koroleva]. In: Povernennia: Literaturno-krytychni statti i narysy. Kyiv, p. 59-80. (in Ukrainian).

Venhryniuk, Kh., 2020. *Natalena Koroleva [Natalena Koroleva]*. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian).

Vynnychuk, Yu., 2019. Inakshyi svit [Another World]. In: Koroleva, N., *Son tini* [The Dream

of shadow]. Kharkiv: Folio, p.3-24. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.04.2024

Tetyana Popova-Mozovska Bonnal

ON THE ISSUE OF COMPILING THE SCIENTIFIC BIOGRAPHY OF NATALENA KOROLEVA. KING OF SPAIN ALFONSO XIII IN THE WRITER'S LIFE

The article presents a research that should complement the historical biography of the Ukrainian writer of Spanish origin Natalena Koroleva. In particular, the biographical sections of the writer's life path related to her acquaintance and subsequent friendship with King Alfonso XIII of Spain are explored. Due to the lack of reliable data on the life of the writer, especially in the Czech period, a comparison of information from her autobiographical texts with the biography of King Alfonso was carried out, as well as data discovered by the author of the archives of the royal palace of Spain, which shed light on the possible friendship of Natalena Koroleva's family with King Alfonso.

The aim of the study is to illuminate previously unknown, doubtful, or unconfirmed facts of Natalia Koroleva's biography, particularly her acquaintance and subsequent friendship with King Alfonso XIII of Spain.

The article primarily employs biographical and comparative methods.

The author of the article attempted to navigate between skeptical views on the reliability of all autobiographical materials of Natalena Koroleva and a non-critical approach to its presentation. The strategy of researching the writer's relationship with King Alfonso XIII of Spain involves comparing the content of her autobiographical novel "Along the Paths and Trails of Life" with biographical studies of the Spanish monarch, data from the National Historical Archive (Madrid, Spain), the Archive of the Royal Palace (Madrid, Spain), and other institutions that kindly provided archival materials related to the subject of the study. As a result of the research, it was found that the close acquaintance, years-long friendship, and probable romantic involvement between the Ukrainian writer of Spanish descent and King Alfonso XIII, as depicted in Natalena Koroleva's autobiographical novel, are entirely plausible. This is indicated by the coincidence of dates and circumstances of their meetings, the absence of contradictions in the description of Alfonso XIII's portrait, his belongings, and other details by the autobiographical heroine and the king's biographer, indicating that these meetings were a fact of life, not artistic fiction. Documents from the National Historical Archive in Spain, which are official permits for the exiled king's entry into Czechoslovakia in 1935 and 1936, confirm his visits to this country and likely meetings with Natalena Koroleva in the town of Melnyk, where she lived with her husband, as also described in her autobiographical work. For the first time in the article, these travel documents are presented in the original and translated into Ukrainian.

The issue of highlighting biographical details related to the friendship between Natalena Koroleva and Alfonso XIII requires further in-depth study. At this stage, researchers lack information about the fate of the writer's private archive, which, according to her own testimony and the testimony of people who visited her during her lifetime, contained not only many books but also personal letters and photographs, including photographs of the King of Spain. At present, we can note that Koroleva's autobiographical story about Alfonso XIII provides us with reliable material, which we confirm with rare documents found and by comparing quotes from the king's biographer with quotes from N. Koroleva's autobiographical work.

***Key words**: Natalena Koroleva, Alfonso XIII, Spain, biography, autobiography, "Along the Paths and Trails of Life".*

УДК 821.111

Ольга Моргунова
ORCID: 0000-0002-9145-4432

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗУ ДЕТЕКТИВНОГО НАПАРНИКА У ЗБІРЦІ ОПОВІДАНЬ АГАТИ КРІСТІ «ТАЄМНИЧИЙ МІСТЕР КІН»

У статті розглядається специфіка реалізації образів детективного напарника в контексті класичного англійського детективу на матеріалі збірки оповідань Агати Крісті «Таємничий містер Кін». Зроблено спробу з'ясувати, як шаблони літературного детективу корелюють із головними персонажами збірки оповідань. Доведено, що автор влаштовує своєрідну гру із жанровими шаблонами, тому будь-яка спроба розглянути головних героїв збірки в рамках однієї чітко визначеної ролі суперечить самому задуму письменниці. Подібну гру з типами персонажів літературного детективу можна знайти й у інших творах Агати Крісті, хоча при цьому подібна зміна ролей може бути частиною прийому втаємничення.

Ключові слова: *детектив, класичний детектив, жанровий шаблон, детективний напарник, Агата Крісті, містер Кін*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-38-43

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Твори Агати Крісті дають багатий матеріал для дослідження жанрової специфіки детективного жанру і тенденцій його розвитку. Саме тому її тексти вже багато років є об'єктом літературознавчих досліджень, попри зверхнє ставлення науковців до самого жанру. Варто уточнити, що внесок леді Агати у розвиток жанрової форми не обмежується цікавими сюжетними знахідками, що ламали жанрові стереотипи (наприклад, знаменитий прийом в «Убивстві Роджена Ейкройда» (The Murder of Roger Ackroyd), де вбивцею виявився сам оповідач), розкриття незвичних на той час психологічних проблем (наприклад, зображення дитини-соціопатки з роману «Зігнутий будинок» (Crooked House), яка вчиняє злочин просто з цікавості), яскравіше їх оприявнюючи. Авторка вдавалася й до прямого теоретизування з приводу стилістичних особливостей детективних романів різних письменників. Згадаймо лише як Томмі й Таппенс Бересфорди в кожному з оповідань циклу «Партнери по злочину» (Partners in Crime) розв'язують чергову загадку, навмисно пародіюючи когось із головних героїв детективних творів В. Вільямса, В. Едгара, І. Острендер, К.Х. Стегга, Р.О. Фрімана, Г.К. Честертона та ін. Показовим є й довгий монолог Еркюля Пуаро в романі «Годинники» (The Clocks), в якому він зіставляє способи організації детективної колізії у творах Е.К. Грін, М. Леблана, Г. Леру і навіть декількох вигаданих письменників, наприклад, Сіріла Куейна і Гаррі Грегсона. В інших романах А. Крісті також маємо монологи Пуаро, в яких детектив порівнює свій метод слідства з методом Шерлока Холмса, звісно ж, визнаючи метод останнього неефективним.

Однією з таких теоретизованих авторкою проблем є типологія детективних напарників і її вплив на розвиток детективного сюжету. Особливо виразно висловлено позицію авторки з цього питання в оповіданні «Таємниця іспанської скрині» (The Mystery of the Spanish Chest) (1960), де Пуаро у внутрішньому монолозі розмірковує, як на його розслідування впливає відсутність капітана Гастінгза (за сюжетом, на момент дії оповідання герой вже помер) і вимушена співпраця з міс Лемон. Холодна розсудливість останньої докорінно відрізняється від емоційності капітана Гастінгза, що, на думку

Пуаро, змушує детектива відчувати дискомфорт під час застосування звичних методів: «"Як би зараз був захоплений мій дорогий Гастінгз! Дав би волю своїй фантазії! Сказав би щось недоречне – нічого схожого на справжню звичку! Дорогий Гастінгз, як же мені його не вистачає. А замість нього..." – Пуаро зітхнув і покосився на міс Лемон...» (Christie, 2009). Такі роздуми героя особливо знакові, якщо врахувати, що «Таємниця іспанської скрині» фабульно абсолютно повторює «Таємницю багдадської скрині» (The Mystery of the Bagdad Chest) (1932), де розкрити злочин Пуаро допомагав саме Гастінгз, що свідчить про важливість образу напарника в детективних творах Агати Крісті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість робіт, присвячених детективу як літературному жанру цю тему фактично ігнорують. Так, в одному з найґрунтовніших досліджень жанру – монографії Тібора Кестхейї «Анатомія детективу: Слідство у справі про детектив» – є цілий розділ, присвячений характерології в детективах, але образи напарників згадуються один раз і то побіжно. Подібне ігнорування або принаймні спрощення образів детективних напарників бачимо й у численних дослідженнях жанру. Малий інтерес до образів напарників маємо і в роботах, присвячених творчості самої Крісті. Наприклад, у найбільш повному дослідженні жанрових прийомів англійської письменниці «Талант обманювати: визнання Агати Крісті» Роберт Барнард звертає увагу навіть на соціальні групи, яким надає перевагу письменниця, вибираючи своїх героїв, у тому числі й детективів. Напарники ж у цьому контексті не виділяються як окремий тип персонажів.

Актуальність дослідження. Актуальність нашого дослідження зумовлюється незначним рівнем дослідженості персонажів А. Крісті з точки зору типології детективних напарників. У кращому разі напарник характеризується лише як «відкритий рот» і джерело неправильних версій. Хоча навіть побіжний огляд відомих напарників літературних детективів робить очевидним їх несхожість, достатньо зіставити того ж Джона Ватсона, чия роль просто зводиться до хронографії дій геніального Холмса, то Арчі Гудвін, виконуючи доручення Ніро Вульфа, часто діє з власної ініціативи, відчуваючи, яку додаткову інформацію хотів би отримати його бос. Тобто його роль також передбачає інтелектуальну діяльність, спрямовану на розкриття злочину, хоча й не включає формування його повної картини.

Мета статті – виявлення специфіки реалізації образу детектива та його напарника у контексті класичного англійського детективу на матеріалі збірки оповідань А. Крісті «Таємничий містер Кін» (The Mysterious Mr. Quin). Ця збірка стала об’єктом нашого дослідження, оскільки всі детективні історії фактично побудовані на взаємодії двох персонажів, – містера Харлі Кіна та містера Саттертвейта – задля розкриття чергового злочину.

Завдання дослідження – дослідити, наскільки Агата Крісті дотримується шаблонів головних персонажів класичного детективу. Якщо класична детективна схема передбачає лише один тип взаємодії головних героїв, то в усіх оповіданнях збірки ми побачимо класичну схему персонажів на чолі з інтелектуалом детективом, якого супроводжує активний свідок – напарник. Якщо ж подібна схема буде порушена, то слід з’ясувати, з якою метою Крісті вибудувала інший тип взаємовідносин між героями.

Виклад основного матеріалу. У першому оповіданні «Поява містера Кіна» (The Coming of Mr Quin) містер Кін одразу опиняється в епіцентрі детективної історії, що провокує читача на сприйняття його як варіант детектива-слідчого. Для цього автор дає багато підстав: саме містер Кін стає ініціатором розслідування загадкової смерті Дерека Кепела, він же здійснює перші опитування присутніх у Ройстоні (у тому числі й містера Саттертвейта), висловлює сумніви в офіційних висновках, акцентує увагу інших на невідповідностях в офіційних висновках попереднього слідства. Тож у першому оповіданні збірки містер Кін – стрижневий персонаж, який врешті-решт і розв’язує загадку, виявивши справжнього вбивцю.

Відповідно містер Саттертвейт, який активно починає допомагати містеру Кіну, автоматично переходить в розряд його напарника (так званого «відкритого рота», тобто персонажа, якому роз'яснюються докази злочину). Знаково, що саме Саттертвейт помічає безсумнівне лідерство неочікуваного гостя: «А Харлі Кін поводив себе ніби режисер. Він, ніби вмілий лялькар, смикав за мотузочки, а ляльки покірно виконували його вимоги» (Christie, 2013). Таку ілюзію підтримувала і сама письменниця, коли в автобіографії написала, що коротун «містер Саттертвейт, можна сказати, агент містера Кіна...» (Christie, 2011, p. 432).

Але вже на початку «Появи містера Кіна», та й далі у збірці, Крісті натякає на жанрову гру з читачами, додаючи в образ містера Кіна все більше і більше химерності й відвертої театральності: його поява завжди драматична, бо несподівана (приїздить до Ролстона посеред бурі, опиняється в маленькому готельчику в горах біля місця, де проїжджав Саттертвейт, і там невдовзі починається страшна гроза тощо), і завжди супроводжується оптичною ілюзією. Наприклад, під час першої появи героя через «вибагливу гру світла, що спадало крізь вітраж над дверима, містеру Саттертвейту в першу секунду здалося, що на прибульці костюм усіх кольорів веселки» (Christie, 2013). В оповіданні «Тінь на склі» (The Shadow on the Glass) світло з абажуру розфарбовує дивним чином пальто Кіна, а його обличчя робить схожим на маску і т. ін. Від оповідання до оповідання натяк письменниці стає все більш прозорим: герой з'являється в місцях, назва яких асоціюється або прямо вказує на Арлекіна (ресторан «Арлекін», готель «Дзвіночки і мішура» (дзвіночки й мішура – неодмінний атрибут вбрання і блазня, й Арлекіна), сервіз «Арлекін», провулок Арлекіна тощо), у «Провулку Арлекіна» (Harlequin's Lane) герой називає своє ім'я повністю – містер Харлі Кін (Harley Quin). Тож у персонажі Крісті легко прочитується персонаж комедії дель-арте в англійському варіанті – Арлекін. що значною мірою відрізняється від свого італійського тезки, бо, як зауважувала Тельма Ніклаус: «Грубі бажання італійського Арлекіно та мистецтво спокуси, яким володів Арлекін французький, в образі англійського Арлекіна редукувалися до ідилічного залицяння, позбавленого чуттєвого завершення» (Thelma, 1956, p. 159). До того ж, шаблон поведінки персонажа авторка ламає у фіналі першого ж оповідання збірки: Кін поводить себе не як традиційний літературний детектив, який мав би зібрати всі виявлені факти й укласти їх в одну картину злочину та пояснити решті, як все відбувається (як це робить, наприклад, Еркюль Пуаро). Повну картину відновлює і викладає містер Саттертвейт. Тож і його роль просто напарника-спостерігача також розширюється і стає більш схожою на роль детектива.

У наступних оповіданнях збірки активність Кіна все зменшується й він все частіше зауважує, що саме спостережливість і знання Саттертвейта допомагають останньому викрити злочинця. Як слушно зауважив у своєму літературному огляді блогер yggdrasille: «Він (*містер Кін*) ніколи не розгадує таємницю безпосередньо, а скоріше діє як каталізатор, чиї питання і навіть проста присутність змушують пана Саттертуейта поглянути на речі у новому світлі» (yggdrasille, 2023).

Варто також зазначити, що в тексті збірки маємо чимало ознак непересічних розумових здібностей Саттертвейта – традиційно однієї з обов'язкових ознак літературного детектива. Сама авторка в кожному з оповідань зауважує обізнаність Саттертвейта з різних питань. Так, він «старанно вивчав драму на ймення Життя», обізнаний у моді й жіночому макіяжі «більше, ніж належало знати чоловікові» (Christie, 2013) («Душа круп'є» (The Soul of the Croupier)), знавець мистецтв, любить «оточувати себе людьми з вищого світу, до якого належав, або аристократами від світу мистецтва, де почував себе як риба у воді» (Christie, 2013) («Обличчя Єлени» (The Face of Helen)) та ін.

Хоча, на нашу думку, тут правильніше говорити про розвиток героя, швидку трансформацію містера Саттертвейта від напарника-спостерігача до детектива.

В одному зі своїх внутрішніх монологів герой так описує свою еволюцію: «Упевненості у своїх можливостях – ось чого завжди не вистачало містеру Саттертвейту. Усе життя він залишався лише слухачем і спостерігачем за тим, що відбувається з іншими, і тільки в компанії містера Кіна починав грати зовсім іншу роль. Тепер його знайомий перетворювався на слухача, а він – на оповідача» («У готелі „Дзвіночки й мішура“» (At the "Bells and Motley")) (Christie, 2013).

Результат цієї трансформації особливо помітний у більш пізній збірці оповідань «Чорна кава», де Агата Крісті знову повертається до пари Кін–Саттертвейт в оповіданні «Чайний сервіз „Арлекін“» (The Harlequin Tea Set). Тут Харлі Кін з'являється лише як передвісник незвичайних подій – спочатку в ресторані як відвідувач, а потім ввижається Саттертвейту у вигляді опудала. Коли ж події набувають драматичності, Саттертвейт без будь-якого зовнішнього заохочення помічає невідповідності у поведінці героїв, інтуїтивно відчуває, що за сімейним столом має розіграться трагедія. Усе це дає можливість Саттертвейту самостійно розкрити підступний план Беріл Джилліат і врятувати життя сину своєї хрещениці.

Зауважимо також, що образ містера Саттертвейта у подальшій творчості Агати Крісті залишається об’єктом жанрової гри з боку авторки. У різних творах Крісті спочатку наділяє Саттертвейта ознаками детективного напарника, щоб у розв’язці змусити персонаж виконувати всі традиційні дії детектива, або навпаки – усі спроби героя поводити себе як детектив неодмінно зазнають поразки. Друга ситуація описана в романі 1935 року «Трагедія у трьох актах» (Three Act Tragedy), де містер Саттертвейт, знову опинившись в епіцентрі злочину, упевнено перебирає на себе роль детектива (містер Кін як персонаж в романі відсутній). Але усі його зусилля виявляються марними, бо він стає жертвою маніпулювання головного злочинця – актора Чарльза Картрайта.

Можна припустити, що в такий спосіб Агата Крісті створює пародійну версію детектива. Про це свідчать і очевидні паралелі у змалюванні Еркюля Пуаро і містера Саттертвейта: вони обидва невисокого зросту, немолоді, серед портретних деталей найчастіше згадуються очі, що світяться. Щоправда, в описі Пуаро завжди акцентується на зеленому кольорі його очей, які нагадують котячі. Об’єднує персонажів і той факт, що вони мають значний життєвий досвід, полюбляють комфорт і тепло. Крім того, у репліках багатьох персонажів про Саттертвейта, а також у його монологах часто згадується, що він добре знається на людській природі. Й Еркюль Пуаро регулярно зауважує, що його метод базується виключно на глибокому знанні людської психології. Зближує двох персонажів і вміння опинятися в незвичайних ситуаціях. Саттертвейт завжди опиняється там, де «події ось-ось набудуть драматизму» (Christie, 2013) через те, що його «неймовірно цікавили комедії та трагедії з життя його ближніх» (Christie, 2013). А Еркюля Пуаро Чарльз Картрайт називає чимось «на кшталт буревісника: варто йому з’явитися – одразу ж трапляється злочин» (Christie, 2007, p. 26).

Та попри очевидну схожість героїв, у романі «Трагедія у трьох актах» Саттертвейт зазнає поразки як детектив, але старанно допомагає Пуаро, обмежуючись таким чином роллю напарника.

Важливо розуміти, що подібна жанрова гра з ролями персонажів – доволі часто вживаний прийом у творах Агати Крісті. Жанровим канонам слідчого детектива повністю відповідає, по суті, лише Еркюль Пуаро. Чого не скажеш, наприклад, про міс Марпл. Якщо проаналізувати дії героїні в романі «Карибська таємниця» (A Caribbean Mystery), то її роль як детектива не викликає сумнівів: саме вона є ініціатором слідства, вона ж знаходить усі ключові докази й у фіналі роз’яснює деталі скоєння злочину. А от у «Вбивстві в домі вікарія» (The Murder at the Vicarage) – першому романі, де з'являється міс Марпл, – цей персонаж довго залишається на другому плані, даючи можливість полковнику Мелчетту й інспектору Слаку провести основну частину слідства й зібрати необхідні докази. Тож першу половину роману міс Марпл фактично виступає як свідок,

поступово перебираючи на себе роль слухача, і лише пізніше вона видає інформацію, а згодом і власні висновки, які допомагають виявити вбивцю. Це дає підстави стверджувати, що зміна сюжетної ролі персонажа міс Марпл є одним із засобів реалізації прийому втаємничення у романі. У збірці «Таємничий містер Кін» подібна гра використовується поза цим прийомом.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, у збірці оповідань Агати Крісті «Таємничий містер Кін» ми можемо спостерігати своєрідну гру з традиційними літературними типами детективних романів. Задані від початку ролі детектива і його помічника виявляються оманливими й легко замінюють одна одну. Будь-яка спроба розглядати головних героїв циклу оповідань у межах однієї чітко визначеної ролі стикається із фактичною невідповідністю тексту. Від оповідання до оповідання містер Кін все більше втрачає ознаки детектива, а потім і ознаки реальної постаті. Натомість містер Саттертвейт стає все менше схожим на помічника, самотужки розв'язуючи загадки і перебираючи на себе роль детектива. Хоча за межами циклу про містера Кіна образ Саттертвейта, що має значну подібність із образом Еркюля Пуаро, зазнає поразки як детектив і реалізується як детективний напарник. Подібну гру з типами персонажів літературного детективу можна зустріти й у інших творах Агати Крісті, хоча при цьому подібна зміна ролей може бути частиною прийому втаємничення.

References

Christie, A., 2011. Agatha Christie. *Autobiography*. William Morrow Paperbacks; Reprint edition.

Christie, A., 2009. Agatha Christie. The Mystery of the Spanish Chest. [online] Available at: https://esl-bits.eu/ESL.English.Listening.Short.Stories/SpanishChest/01/design.html (Дата звернення: 14.02.2024).

Christie, A., 2013. *Agatha Christie. The Mysterious Mr. Quin.* [online] Available at: <https://bookreadfree.com/book/266415> (Дата звернення: 10.04.2024).

Christie, A., 2007. Agatha Christie. *Three Act Tragedy.* [online] Available at: <http://detective.gumer.info/anto/christie_49_2.pdf> (Дата звернення: 19.02.2024).

Thelma, N., 1956. *Harlequin; or The Rise and Fall of a Bergamask Rogue*. New York : Braziller.

yggdrasille, 2023. *The Mysterious Mr Quin by Agatha Christie* – Book Review [online] Available at: <https://yggdrasille.com/2023/07/06/the-mysterious-mr-quin-by-agatha-christie-book-review/> (Дата звернення: 13.04.2024).

Стаття надійшла до редакції 29.04.2024

Olga Morgunova

SPECIFIC IMPLEMENTATION OF THE IMAGE OF THE DETECTIVE'S PARTNER IN THE COLLECTION OF STORIES BY AGATHA CHRISTIE «THE MYSTERIOUS MR. QUIN»

The Agatha Christie's works provide rich material for researching the specifics of the detective genre and its development trends. That is why her texts have been the object of literary studies for many years, despite the superior attitude of scientists to the genre itself. It is worth clarifying that Lady Agatha's contribution to the development of genre form is not limited to interesting story discoveries that broke genre stereotypes. The author resorts to direct theorizing about the stylistic features of detective novels by various writers.

One of such problems theorized by the author is the typology of detective partners and its influence on the development of the detective plot. The author's position on this issue is especially clearly expressed in the story "The Mystery of the Spanish Chest" (1960), where

Poirot in an internal monologue reflects on how the absence of Captain Hastings affects his investigation. Most works devoted to the detective story as a literary genre ignore this topic.

The purpose of the article is to reveal the specificity of the realization of the detective and his partner images in the context of the classic English detective story based on A. Christie's collection of short stories "The Mysterious Mr. Quin". If the classic detective scheme involves only one type of interaction between the main characters, then in all the stories of the collection we see the classic scheme of characters led by an intellectual detective who is accompanied by a partner – an active witness. If such a scheme is distorted, then it should be found out for what purpose Christy built a different type of relationship between the characters.

From the first story, and further in the collection, Christy hints at a genre game with readers, adding more and more whimsy and frank theatricality to the image of Mr. Quin. On the other hand, we observe a rapid transformation of the image of Mr. Satterthwaite from a partner-watcher to a detective.

The article proves that in Agatha Christie's collection "The Mysterious Mr. Quin " we can observe a peculiar game with traditional literary types of detective novels. The roles of the detective and his assistant, set from the beginning, turn out to be deceptive and easily replace each other. Any attempt to consider the main characters of the cycle of stories within one clearly defined role is faced with the actual inconsistency of the text. From story to story, Mr. Quin loses more and more the signs of a detective, and then the signs of a real person. Instead, Mr. Satterthwaite becomes less and less like an assistant, solving mysteries on his own and taking on the role of detective. Although outside of the Mr. Quin cycle, Satterthwaite's character, who bears a strong resemblance to that of Hercule Poirot, is defeated as a detective and realized as a detective partner. A similar play with the types of literary detective characters can be found in other works of Agatha Christie, although such a reversal of roles may be part of the mystery technique.

Keywords: *detective, classic detective, genre template, detective partner, Agatha Christie, Mr. Quin*

УДК 821.161.2

Olena Saikovska
ORCID: 0000-0001-5355-331X

NARRATING THE WAR IN UKRAINIAN LITERATURE (2014-2023)

The article is dedicated to the analysis of contemporary Ukrainian literature, that was written during the war (since 2014), with a focus on the texts, that reflect the Russian-Ukrainian war of different periods (till 2023). Ukraine, after more than 30 years of independence de-jure, is trying to get rid of the impact of the colonizer de-facto, which is a rather unique case to be studied within the postcolonial methodology. The war, as a cataclysm, influences Ukrainian society and the authors choose several strategies to talk about it: from presenting the war as a result of irresponsibility, separation and inevitability to providing the therapeutic effect that is demanded by Ukrainian society and after-the-victory narrative (that is a very specific feature because of the still on-going war). The research is based on the works by Serhii Zhadan, Tamara Gorikha Zernya (Duda), Hanna Kostenko, Sofia Andrukhovych, Pavlo Korobchuk, Halyna Kruk, Ostap Slyvynskyi, Oleksandr Mykhed, Valerii Puzik.

Keywords*: trauma, memory, therapy, identity, contemporary literature, postcolonial studies, postmodern literature.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-44-59

> «...if literature is a mirror, which reflects the world, then (post)colonial literature is a reflection of the world in a broken mirror, the fragments of which are put by the writers together to arrange the coherent image» (…якщо література – це дзеркало, у якому відображений світ, то (пост)колоніальна література – відображення світу в розбитому дзеркалі, з уламків якого письменники намагаються укласти цілісний образ) (Галета, 2015, с. 465)

Statement of the problem in a general form and its connection with important scientific and practical tasks

The covers of relatively numerous contemporary Ukrainian books depict something broken (e.g., glass/ mirror/ face/ torn pieces of paper) rather frequently (in comparison to other periods of Ukrainian literature), e.g. the covers of the novels «*Oblivion*» (2016) by Tania Maliarchuk, «*Amadoka*» (2020) by Sofia Andrukhovych, «*Daughter*» (2019) by Tamara Gorikha Zernia, «*Call sign for Job. Chronicles of the invasion»* (2023) by Oleksandr Mykhed, anthology «*Poetry without shelter*» (2022). Why do the books with such covers appear?

On the one hand, it is clear that life is destroyed due to the cataclysm, the war, that broke the existing reality. On the other hand, and that is more important, it's a possibility to look at the fragments as a unity that can reflect the remained world, re-construct the reality, re-open the facts and re-think the historical processes. Re-thinking and re-claiming the past is "the first step for colonialized people in finding a voice and an identity", this thesis underlines Peter Barry, analyzing Frantz Fanon's work «*The Wretched of the Earth*» (Barry, 2009, p. 186).

Ukrainian colonial realia differ from the colonial situations of other countries. The process of colonizing was very specific: first, colonization moved towards the west – towards the European values and more developed culture, the colonizer needed the colonized country to fulfill its imperfection (as underlines Timothy Snyder (Snyder, 2022) in his lecture «*The Making of Modern Ukraine. Class 22: Ukrainian Ideas in the 21st Century*»); second, Ukrainian

people were always trying to gain its independence (the entire XX century was aimed to rebuild the state); third, the rest of the world did not react on it because of the

«marginalization of national structures through the empire's appropriation of the cultural achievements of the colonized; attempts to assimilate Ukrainian identity into Russian, which was carried out with the help of Russification, hindering the development of Ukrainian culture, supplanting the Ukrainian language; formation and consolidation of the inferiority complex – 'being little Russian' with the help of creating a strategy of 'sisterhood'»

«*маргіналізація національних структур шляхом привласнення імперією культурних здобутків колонізованого; намагання асимілювати українську ідентичність у російську, що провадилося за допомогою русифікації, перешкоджання розвитку української культури, витіснення української мови; формування та закріплення комплексу неповноцінності – «малоросійства» за допомогою створення стратегії «посестринства*») (Юрчук, 2015a, с. 12) and influence of propaganda even up to 2022.

According to E. Said, the resistance to imperial hegemonic is revealed in two forms: first, related to the physical struggle and spiritual, connected with the cultural conformation. The second one he acknowledges as the most important, therefore it is

«cultural opposition that helps to preserve the national «I», to create the phenomenon of metaphysical independence, and catalyze the next struggle»

(«*культурна опозиція допомагає зберегти національне «я», створити феномен метафізичної незалежності, каталізувати наступну боротьбу*») (Юрчук , 2015b, с. 22). E. Said underlines that after "the period of 'primary resistance' of the actual struggle against external invasion, comes the period of secondary, ideological resistance" (Саїд, 2007, с. 298). Olena Yurchuk points out that he also «draws attention to the tragedy of any resistance because it is necessary not only to build an anticolonial strategy but also to take care of the renewal of national forms deconstructed by imperial culture» («Звертає увагу Е. Саїд і на трагедію будь-якого опору, адже доводиться не тільки вибудовувати антиколоніальну стратегію, а й дбати про поновлення національних форм, деконструйованих імперською культурою») (Юрчук, 2015b, с. 22). From that point of view, the status of nowadays Ukraine is also unique: Ukraine is an independent country with a colonial past but at the same time it is waging a war for freedom, trying to get rid of Russian imperial influence.

Purpose, tasks and relevance of the research

Contemporary Ukrainian literature addressing the war since 2014 represents a significant area where a comprehensive analysis of narrative strategies is lacking. Despite the proliferation of literary works on this topic, there remains a noticeable gap in scholarly research regarding the specific techniques and approaches used by writers in depicting the complexities of war and its aftermath. Understanding these strategies is crucial for gaining insights into how Ukrainian writers navigate the complexities of war narratives thereby contributing to a deeper understanding of the cultural responses to war and trauma.

Postcolonial methodology is grounded in postcolonial theory, which tends to investigate the legacies of colonialism and imperialism on contemporary societies and cultures. In the context of this research, applying a postcolonial methodology involves examining Ukrainian war literature through the lens of postcolonial theory to uncover the ways in which narratives negotiate issues of power, collective trauma and memory and cultural identity. Extending the postcolonial methodology in this study entails adapting it to the specific context of Ukrainian war literature and exploring how narratives engage with questions of national identity, cultural resilience and historical memory. Moreover, it gives the possibility to underline the role of literature as a site of resistance in war times and contributing to a deeper understanding of Ukrainian cultural identity in the 21st century.

This article aims to define and analyze the narrative strategies in contemporary Ukrainian literature about the war (after 2014) by applying a postcolonial methodology.

The following tasks are to be fulfilled:

- define and analyze the narrative strategies utilized by contemporary Ukrainian writers to depict the war experience;
- assess the relevance of postcolonial methodology in analyzing Ukrainian literature about the war, elucidating its applicability in the context of a sovereign nation's struggle for independence and self-definition;
- examine the role of literature as a therapeutic medium in processing trauma and fostering resilience amidst conflict;

investigate the narrative shifts towards post-war and victory narratives in Ukrainian literature.The questions to be investigated are: what is Ukrainian literature about the war after the beginning of Russian-Ukrainian war? And how did it change after February 2022?

Analysis of recent research and publications. As a separate humanitarian discipline, postcolonial studies «gained currency through the influence of such books as: *In Other Worlds* (Gayatri Spivak, 1987); *The Empire Writes Back* (Bill Ashcroft, 1989); *Nation and Narration* (Homi Bhabha, 1990) and *Culture and Imperialism* (Edward Said, 1993)» (Barry, 2009, p. 185). In its development, it overcame several stages that, according to Peter Barry, move from criticism of the colonialist to the study of oneself (ibid.).

Considering Ukrainian literature as postcolonial was not common in the Western discourse up to recently. Ewa M. Thompson (2000) in her book «*Imperial Knowledge: Russian Literature and Colonialism*» proved that Russia should be considered an imperial state. Carrying out a trend analysis of the colonial presence of the Russian Empire not only in the Caucasus, but also in Poland, Thompson passes by the problem of the colonization of Ukrainian, Lithuanian, and other peoples, talking about it casually.

The perception of Ukrainian literature (e.g., XIX and XX century) as colonial is rather a new phenomenon; the inclusion of Ukrainian literature in the postcolonial discourse took place in the West as well as in Ukraine only in the 1990s-2000s. The new historical and political context (after Ukraine's independence and its continuous liberation from Russian influence) led to the application of the term «postcolonialism» in Ukraine's post-Soviet literature and culture.

The traumatic experiences of Ukraine are discussed in the works by Johan Dietsch. («*Making Sense of Suffering: Holocaust and Holodomor in Ukrainian Culture»*) (Dietsch, 2006), Rebekah Moore («'*A Crime against Humanity Arguably Without Parallel in European History': Genocide and the 'Politics' of Victimhood in Western Narratives of the Ukrainian Holodomor*») (Moore, 2012) . The work by Volodymyr Kulyk is dedicated to the historical memory: «*Nationalism against Sovietism: Historical Memory in Independent Ukraine*», 2015) (Kulyk, 2015). Dovile Budryte in «*Decolonization of Trauma and Memory Politics: Insights from Eastern Europe»* (2016) writes about post-soviet countries and Ukraine.

In Ukrainian postcolonial studies theory, several terms to define the current status of Ukraine can be found: «post-totalitarian consciousness» after Tamara Hundorova (Гундорова, 2005, 2012), «post-genocide state» after Volodymyr Morenets (Моренець, 2006), «postmodern postcolonialism» after Marko Pavlyshyn (Павлишин, 1996), «nationally oriented postcolonialism» after Petro Ivanyshyn (Іванишин, 2005). In the Ukrainian historical situation, these different terms can be considered to describe stages of the formation of national consciousness within the framework of literature: postmodern postcolonialism (deconstruction of the imperial) and nationally oriented postcolonialism (the creation of a culture that should work for the Ukrainian national mythologeme for its own sake).

Results and Discussion

The aesthetic strategies, applied to the analysis of contemporary Ukrainian literature may differ from those that have been used for the postcolonial cultures of the Global South. The traditional narratives of postcolonial literary texts (e.g., national, racial, gender, class, generational subjugation) were supplemented by the Ukrainian realia (e.g., Holocaust,

Holodomor), «generation trauma, hybrid identity, the symptom of a 'sick body', the communicative gap between generations caused by the totalitarian past, the raping of a woman and the subjugation of a man" were defined by Tamara Hundorova (Гундорова, 2015) as "typical for post-Soviet post-colonial studies».

The most frequent narrative for Ukrainian literature after 2014 is concentrated around the war. Experiencing the war makes it necessary to think about its reasons and consequences as well as verbalizing traumatic experience in order to reach the therapeutic effect. Here are several narrative strategies of talking about the war, that can be distinguished in contemporary (2014-2023) Ukrainian literature.

1) Depicting the war as a result of losing. The problem of taking responsibility

One of the authors, whose novels about the war were highly demanded by the Ukrainian society, is Serhii Zhadan. His novels «*Orphanage*», «*Voroshilovgrad»* incorporate many common themes important for the postcolonial writing: homelessness, loitering, way/road, being a looser, history, memory, «skin of the motherland» (after T. Hundorova). Moreover, the novels discuss the questions of responsibility and defined attitude, that are very important for the war narrative.

The main characters of both novels by S. Zhadan («*Orphanage*», «*Voroshilovgrad*») are people without belonging: without a home (in the literal and metaphorical sense), torn from their historical roots, they have no position of their own, no 'inner core'. It is interesting that in both texts the main characters by profession are people who should have a clearly defined attitude/position and form (at least influence on) public opinion (Pasha is a teacher of the Ukrainian language, Hera is a historian) but they do not even try: Pasha does not teach his pupils to think, does not mentor them, speaks Russian outside the classroom, and Hera says that he has «an education that no one needs».

Literary critic Hanna Uliura in the article «*'Orphanage': How unlucky we all are*» underlines a quarrel between Nina and Pasha about the fact that the current war is a consequence of the inaction (intellectual and civil) of Pasha's generation (Улюра, 2017). At the elections Pasha was one of the first to vote, but he, on the contrary, did not even remember his choice. Nina voiced the problems of an entire generation: "You're so used to hiding. So used to staying out of things, letting someone else decide everything for you… Nobody's going to decide for you, nobody's going to take care of things. Not this time. Because you saw what was going on, you knew. But you kept silent, you didn't say anything…don't delude yourself – everyone's going to answer for this. And those who aren't used to answering for everything will be the worst off" (Zhadan, 2021, p. 153).

The themes of joint responsibility and mutual assistance also sound in the novel «*Voroshilovgrad*». The presbyter says that there existed things even more important than faith, and they are gratitude and responsibility (Zhadan, 2016).

Taking a responsibility is an act that a person has to choose and growing up is a step in this process. T. Hundorova points out that in the process of initiation as a stage of Pasha's growing up, his nephew Sasha becomes the guide to the adult world. Usually, an adult man becomes a guide (Pasha's father is a Soviet person; therefore, he is not suitable for this), but S. Zhadan assigned this function to a teenager who was born at the time of independence and has his own attitude/position: «The kid kept grilling Pasha, asking him whose side he was on, what he was going to do, who he was going to shoot at. Pasha reluctantly replied, like always, that none of this had anything to do with him, that he couldn't get behind anyone, that he wasn't on any one's side. Then, completely out of the blue, the kid came back with something about not wanting anything to do with him, about being ashamed, about his uncle being a one-of-a-kind douchebag» (Zhadan, 2021, p. 117).

The future of the next generation is clearly traced in the last lines of the novel «*Orphanage*». Pasha and Sasha found two puppies, one of them was already dead. Sasha decided to take the second one home so that it wouldn't die: «He dead?» Pasha asks, now

obviously interested. «Yeah right!» I answer. «He'll be a badass when he grows up.» (Zhadan, 2021, p. 324).

The future power of the people is expressed by the image of the puppy that has to develop and to become strong.

2) Narrating the war and showing the importance of being united

In the novel by Tamara Gorikha Zernya (Duda) «*Daughter*» (2019) the motif of taking responsibility can be traced as well. This responsibility is not shown through the position of individuals (as in the texts by S. Zhadan), but through the choice of many people. In the novel the author explains, that all characters have prototypes and all dialogues, places, events are real, that underlines the presence of other people in the text and helps the readers to percept it from the collective position.

The prerequisites of the war are depicted as a scenario that was observed by everyone: «If someone is calling for war, threatening by war, training for war, and bringing soldiers into your territory, you will most likely have war» (Якщо хтось кличе війну, погрожує війною, тренується для війни та заводить солдат на вашу територію, – у вас, скоріше за все, буде війна) (Горіха Зерня, 2019, с. 72).

Nevertheless, the society reacted very specific: «When I am asked what Donetsk was like at the beginning of the summer of the 14th, the only analogy that comes to mind is the wife who is beaten and raped by her husband, but she does not open the door to the police. «Everything is fine with us, just leave us» (Коли мене запитають, яким був Донецьк на початку літа чотирнадцятого, єдина аналогія, яка спадає на думку, – це та сама дружина, яку б'є і ґвалтує чоловік, але вона не відкриває двері поліції. «У нас все хорошо, уходите») (Горіха Зерня, 2019, с. 139).

That depicts the toxic relationship between dominant towards subordinate. The beginning of the war and the reaction of «ours» (Ukrainian people from Donetsk) is described as a typical behavior of the colonizers and colonized: «The city was flooded by buses with Russian license plates, the tourists with Russian typical pronunciation scoop up alcohol in supermarkets, drink and eat on the lawns, immediately urinate in the yards, while ours pass by without looking up» (Місто заполонили автобуси з російськими номерами, «акаючі» і «штокаючі» туристи вигрібають спиртне в супермаркетах, п'ють і їдять на газонах, тут же мочаться у дворах, а наші проходять, не піднімаючи очей) (Горіха Зерня, 2019, с. 54).

By showing the oppressed people and the growing feeling of self-identity, the reason of becoming united is emerging.

The importance of being united is highlighted in the scene of Donetsk Maidan: «For demonstration with the record flag gathered the whole families with children. The head of the police, a certain Romanov, personally guaranteed that the demonstration would be peaceful and that the patriots would be under guard. The news later reported that there were up to ten thousand of us… I know that it was a sea of people, and we hugged, shook hands, that my head was dizzy with relief. There were so many of us, here we are, all together, not afraid to voice, we are not afraid to sing our anthem. Young mothers and pensioners, students, heads of families, football fans and schoolchildren, men from the village and fashionable Donetsk women suddenly became relatives... We all became Ukrainians, and carried our Ukraine, as an athlete carries the Olympic flame, above the sky…Most of them had no idea who we were dealing with, did not know what a vile enemy we had. We went to the Maidan to convince, they came to kill, that's all» (На рекордний прапор збиралися сім'ями, з дітьми. Начальник міліції, такий собі Романов, особисто гарантував, що мітинг пройде спокійно, патріоти будуть під охороною. У новинах потім передавали, що нас зійшлося до десяти тисяч... Знаю, що це було людське море, що ми обнімалися, тиснули руки, що голова паморочилася від полегшення. Нас було так багато, ми ось тут, усі разом, не боїмося подати голос, не боїмося заспівати свій гімн. Молоді мами і пенсіонери, студенти, глави сімейств, футбольні фанати і школярі, дядьки з села і модні донецькі «штучки» стали

раптом рідними... Ми всі зробилися українцями, і несли свою Україну, як атлет несе олімпійський вогонь, вище неба...У більшості не здогадувалися, із ким саме маємо справу, не знали, який підлий ворог нам дістався. Ми вийшли на майдан переконувати, вони прийшли убивати, от і все) (Горіха Зерня, 2019, с. 56).

The main hero of the novel is a slim and tender girl who originated from western Ukraine, came to Donetsk and was admitted there, she does not participate in hostilities, but becomes a volunteer. Daughter (the way the other people called this girl) and her team took it upon themselves to get clothes, food, everything for Ukrainian soldiers. They managed to take responsibility and even more – they could form a unity. The real defense in 2014 was possible due to the volunteers and their united efforts.

3) Presenting the war as an obscurity and a kitsch

Traumatic narrative in Hanna Kostenko's text «*Tsurky-Hilky*» (2017) is revealed in the concept of separation (separated house from the rest of the city, separation of the family from the Jewish community and from Odesa city, divided country). The war is presented as inevitability for the divided society: «War has touched this house more than once, like a drunken port whore …touches the new cadets. This war-girl knows which words to choose…; how exactly to touch… these boys, so that they remember her for the rest of their lives, feel like real men, even if they get sick with tripper… War gets its money (it always gets its money) even when it is arrested and publicly raped in the name of the law. But not much time passes, the prostitute is set free early, because one of the souteneurs needs her services again» (Війна неодноразово зачіпала цей будинок, як чіпляє зелених курсантів п'яна портова дівка... Ця дівка-війна знає, які саме слова підібрати…; як саме торкнутися… цих хлопчиків, аби вони запам'ятали її на все життя, відчули себе справжніми чоловіками, навіть захворівши на трипер... Війна отримує свої гроші (вона завжди отримує свої гроші) навіть тоді, коли її заарештовують і публічно ґвалтують іменем закону. Але проходить небагато часу, повію достроково звільняють, адже комусь із сутенерів знову потрібні її послуги) (Костенко, 2017, с. 71).

The author calls the coming days an «era of great uncertainty» in her next text («*In the epicenter of deaf obscurity*», 2021), underlining the feeling of uncertainty and waiting for the horror of a new epoch. Hanna Kostenko underlines that kitsch «is already not only a lifestyle, but life itself, where everything is simplified, leveled, mechanized, devalued, ridiculed and certainly sold» (кітч, що вже є не тільки стилем життя, а самим життям, в якому все спрощується, нівелюється, механізується, знецінюється, висміюється та неодмінно продається) (Костенко, 2021, с. 25). She presents the society as props and war as the theatre. She points out that «...war is inside, and outside is a theater, but only human grief is lived on the stage in all the colors of despair. And he knew it from his own experience. He also added that at the end of this quasi-performance there is loud applause mixed with tears, but none of the actors is resurrected. None goes out to the audience… to receive flowers. Although flowers are the only thing that the dead get. So behind the scenes the loads of spoiled human flesh lie, the very that lacked the image and likeness of God…, lie disposable props, distorted Vitruvian people, who are only mentioned on special days of remembrance, in sad songs after add… not reaching thirty-three. They lie until a new prop is thrown on top, to which, perhaps, no one will bring flowers» (…війна всередині, а ззовні – театр, от тільки людське горе проживається на сцені всіма фарбами відчаю. Й він знав то на власному досвіді. Він додав також, що по завершенню цієї квазівистави лунають гучні аплодисменти упереміш зі сльозами, але ніхто з акторів не воскресає. Не виходить до глядачів… аби отримати квіти. Хоча квіти – то єдине, що отримують мертві. От і лежать за лаштунками гори зіпсованого людського м'яса, того самого, що мало у судинах своїх образ і подобу Бога, лежать одноразовим реквізитом, спотвореними вітрувіанськими людьми, про котрих згадують хіба що в особливі дні пам'яті, в сумних піснях після реклами… не доживши до тридцяти трьох. Лежать, допоки зверху не накидають новий реквізит, якому, можливо, і квіти ніхто не

принесе) (Костенко, 2021, с. 8).

The main hero is afraid of that new epoch, sees the monster from Bosch's painting in it and depicts it as an «era of great obscurity», that «has already unbuttoned its cloak to show bare knees and everything above them. But whether the ashes would become a fertilizer for new values, prejudices and habits, no one knew, not even the one who broadcasted the message» (Епоха великої невідомості вже розстібнула свого плаща, аби продемонструвати оголені коліна і все, що вище них. Але чи стане попіл добривом для нових цінностей, упереджень та звичок, ніхто не знав, навіть той, хто транслював це повідомлення) (Костенко, 2021, с. 11). Overcoming trauma by means of creating kitsch is the way that was used by Hanna Kostenko.

4) The war as a catalysator of previous traumatic experience

Another way of narrativization the trauma is acknowledging it (after Craps, 2012, p. 3). The war, that started in 2014, performed the role of catalysator in depicting epochal traumatic periods in Ukrainian history. The example of such a text is the novel «*Amadoka*» (2020) by Sofia Andrukhovych. Using the metaphor of amnesia that was caused by the injury during the Russian-Ukrainian war in Donbas, the novel voices the most painful tragedies and events, that happed to Ukrainian families and destroyed three generations and entire cultures (Holocaust, Shot Renaissance, Russian-Ukrainian war in Donbas). The text is focused not on the war itself but on the possibilities of human's memory in traumatic periods. It turns out, that memories could be recorded by all means of media (in letters, diaries, sculptures, audio and video recordings, museums, archives and cemeteries, they are even on the body of all (!!) characters as scars), the author convinces that a traumatic experience can hide them (under the ground literary), forget them (forgetting as a result of blocking painful emotions), change them (as a result of Secondary memories or Screen memory, which arise due to painful emotions). It corresponds with the idea of Dovile Budryte «there is a crucial distinction between surviving a trauma and receiving its memory or representation of memory» (Budryte, 2016, pp. 153-154).

The novel can be read as a novel of transgenerational trauma (transgenerational path of trauma transmission by Freud. He argued, in particular, that the original traumas witnessed by the first people absorbed into human psychology largely determine the nature of the behavior of subsequent generations. Modern studies of trauma especially emphasize the fact that trauma does not mean such a painful event as its transmission – an echo, transmission through generations, to other places and other times). In the novel by S. Andrukhovych the painfulness from the transmission of the traumatic experience within the family is underlined. Moreover, that pain caused a gap between generation that could not be vanished. Noone of the three generations saw «normal» predecessors, the children saw their parents (or those who replaced them) traumatized both in the literal sense – with mutilated bodies, with scars on their bodies, cuts on their veins, and in a metaphorically – parents and children did not communicated, never told the truth about the past, about their parents. Mothers are constantly absorbed in themselves, have cyclical dreams about past events, are withdrawn, as if they live in their own world, far from reality, are unable to express emotions, are mostly silent, cannot love, do not pay attention to their children. Sofia Andrukhovych underlines, that the children of women who survived during the war, suffer from the fact that they have to «bear the full weight of an unknown past, in which there was not even a hint of your existence, but with which you, from the very moment of your birth, is forced to reckon» (витримувати на собі всю вагу незнаного минулого, в якому на тебе навіть натяку не було, але з яким ти від самої своєї появи на світ змушений рахуватись) (Андрухович, 2020, с. 105). Each next generation went through the same circle (not telling truth to their children to get them rid of traumatic experience). Children feel «as if they had survived the same catastrophe and then suffered the consequences, although their memory was not even erased – it was completely absent» (ніби пережили ту саму катастрофу і тепер потерпали від наслідків, хоча пам'ять про їхні причини була навіть не стертою – вона була відсутня цілком) (Андрухович, 2020, с. 107), since this is not their trauma, but

their mothers', which they still have to live with because they inherited it.

5) Talking about the war in order to gain the therapeutic effect

Ukrainian contemporary literature (after February 2022) has changed by focusing on instant recording and articulating. One possible approach is given by Joshua Pederson in the article «*Trauma and Narrative*», he points out that in the face of catastrophe, silence might indicate not an inability to describe, remember, or integrate but rather an intentional decision to gather one's strength and memorialize loss (Pederson, 2018, p. 107). But Ukrainian literary prose moved in another direction – it is especially important to talk in order to perform a therapeutic function. So the authors are not silencing emotions, but voicing ideas, thoughts, beliefs and dreams. Even the desire of soundlessness is expressed by words, e.g., the poetry of Pavlo Korobchuk about words and lives (translated by Anastasia Rohoza):

не можу говорити не хочу говорити	I cannot speak, I do not want to speak
бо слова продовжують існувати	Because the words, they still exist
а вбиті російськими покидьками люди – ні	While people killed by 51iterat scum, they don't
як виміняти слова на тих людей	If only we could trade some words for them
щоб вони знову почали жити	So that these people live again
а ми – не говорити деяких слів	As soon as we give up the words
я готовий замінити на людей найкрасивіші слова, наприклад:	I'd gladly trade the ones most beautiful, like
прикраса	amaranth
акупунктура	harbinger
жимолость	serendipity
астролябія	astrolabe
пестощі	petrichor
бо нащо нам слова	Who needs the words
коли нема кому їх казати	When you have got no one to say them to
хочу радісно говорити до ожилих так:	Joyous, I'd meet the people coming back to life with
… … … … … …	:... ... ...

Pavlo Korobchuk not only creates the poetry but also meets with people, organizes performances, as many other Ukrainian writers (S. Zhadan, T. Duda, H. Kruk and others). This is a way to be together, to outlive, to percept, to re-think and show the Ukrainian originality to the rest of the world. The example of such an openness to the world is the project by Mystetsky Arsenal – an album «*Ukrainian Songs of Love and Hate*» - that consists of 10 tracks of musical and poetic performance. It was created by Ukrainian poets Hryhorii Semenchuk (and his hip-hop alter-ego BRAT), Liuba Yakymchuk, singer and author Irena Karpa and Berlin-based musician and producer Yurii Gurzhy. «Abroad, I am often asked about the feelings this war causes, and then I talk about anger that gives strength and about tenderness or love for everything. These are the feelings shared by Ukrainians and embodied in our album», – Liuba Yakymchuk wrote on her Facebook page. The album includes the songs «Losing Our Homes», «Black Swan», «Never (Again!) (International version)», «Dim Dim», «Bavovna (Ukrainian Lullaby)», «I Have a Dream (Moscow's Burning)», «I'm from Ukraine», «Rocket», «Black Swan Returns», «New Saints of Ukraine». The main anchors for psychological condition of the Ukrainian society – home/house, bavovna, Ukrainian dream, rockets, Moscow motto «never-again» – are depicted in this album.

6) Recording the war

Recording in order not to forget, to anchor the thoughts, emotions and body reactions is fulfilled in the forms of diaries, essays, poetry. Ukrainian PEN published a selection from Halyna Kruk's diary «*Body of War*», "about everyday life after February 24, about feelings and emotions that we've all forgotten a bit, but it's a good thing I wrote them down...". The diary depicts the ideas, reactions and observations, that replaced each other during the first six months, e.g.: «One's children will never be born. War borrows the future and never gives it back» (Чиїсь діти ніколи не народяться. Війна бере в борг у майбутнього і ніколи не віддає) (Крук, 06.06.2022), «About four o'clock I run out of energy to live and unfortunately the day doesn't end. And I'm not at the front, not under occupation, not under fire, I have everyone alive. There is a whole country like me... A day goes by in two, three and for some

even in a lifetime. And I haven't mentioned anything about the nights yet» (Приблизно в четвертій у мене закінчуються сили жити, а день, на жаль, не закінчується. І це ще я не на фронті, не в окупації, не під обстрілом, у мене всі живі. Нас таких – ціла країна... День іде за два, за три, а декому – за все життя. І це я ще про ночі не згадувала) (Крук, 15.07.2022).

The feeling of very intensive reality is another reason for recording. Ostap Slyvynskyi in the interview explained: «I've had the feeling since the start of the full-scale invasion that reality is very saturated. It is filled to the brim with experiences, emotions, events, news – and there is no room for imagination. All that can be done is to document» (Національна спілка письменників України, 2022). His project – the «*Dictionary of War*» - where he has a role of a Listener and a Compiler also has a therapeutic function. The fragment of Bohdana Romantsova's story called «Sugar», which reminds a stimulus-response approach, shows how very ordinary things cause unusual reaction: «Time in war is measured differently, now I measure it by eating... I used to think that I knew a lot about time, but it turned out that I knew almost nothing... 120 pancakes is 3 minutes and 5 seconds... A 12-liter pot of tea is 25 minutes... A large pot of oat porridge, 15 liters, is a whole hour. Sweet rice porridge – only half an hour... 20 liters of soup is one and a half hours if poured into open plates. And only an hour, if in closed, craft plates. Here, as in literature, the form IS important... Severodonetsk started coming to us a month ago... We were struck by how much they need something sweet. They put three tablespoons of sugar in a small cup... We eat sweets when we are afraid. Or if we don't know when the next meal will be. We eat sweets because we want to return to the safe time of childhood when rockets did not fly overhead. (Bohdana Romantsova)» (Час на війні вимірюється по-новому, я тепер його міряю їжею... Раніше я думала, що знаю про час дуже багато, але виявилося, що не знаю майже нічого… 120 млинців – це 3 хвилини і 5 секунд….12-літровий баняк чаю – це 25 хвилин…Велика каструля вівсянки, літрів на 15, – це ціла година. Солодка рисова каша – лише півгодини…20 літрів супу – це півтори години, якщо наливати у відкриті тарілки. І лише година, якщо в акуратні закриті, крафтові. Тут як в літературі – форма має значення…Місяць тому до нас почав приїжджати Сєвєродонецьк…Вразило те, як сильно їм хочеться солодкого. Вони клали по три столові ложки цукру у невеликий стаканчик…Ми їмо солодке, коли нам страшно. Якщо не знаємо, коли наступного разу буде їжа. Ми їмо солодке, бо хочемо повернутися у безпечний час дитинства, коли над головою не літали ракети…) (Pen Ukraine, 2022).

The footprints of the people's mental state, depicted in these dictionaries are important in working out the strategies to survive the war.

7) After-the-war/victory narrative

The unique feature of the Ukrainian literature after the full-scale war is talking about after-the-war Ukraine and world (while living still in the war). Pavlo Korobchuk starts almost each line of his poem «*When the war is over*» (translated into English by Peter Campbell Bensted) with «I will», and many voices of «I» are dreaming about peace, but this peace is not deprived of war symbols – shot beach of the seaside town, tripwires in the forest, damaged tram lines, assault rifle, names of alive and dead. The last line turns the readers to the reality – one is dreaming about future the most desperate, while being still in the war. Nevertheless, all those voices will act after the war and move forward.

Коли закінчиться війна	When the war is over
коли закінчиться війна я буду малювати картини	When the war is over I will paint, and I will draw
на обстріляному березі приморського міста	On the beach of a seaside town, next to the empty shell casings.
а я буду в поліському лісі збирати малину	I will pick raspberries in the forests of Polissya
обережно, щоб не було розтяжки, розгортатиму листя	Carefully. So that I don't disturb the leaves.
я буду виховувати дітей — світлими і цікавими	I will have children. Bright, interesting children.
а я буду відновлювати пошкоджені трамвайні лінії	I will repair the damaged tram lines
а я як і раніше буду баристою готуватиму каву	I will be a barista, making coffee

коли поверну автомат і якщо кав'ярня вціліє	Turning on the machine. If the coffee shop survives.
а я лишуся у благодійництві а я продовжу в логістиці	I'll carry on my charity work, doing the logistics.
а я і далі повертатиму людей у нормальні психічні стани	I'll carry on helping people get back to reality
а я буду молитися в мені молитва за кожного поміститься	I will pray a prayer, that there'll be room for all,
всі ми бачимо себе після війни всі ми — одностайні	That we'll all see ourselves, after the war, as one and the same.
а я буду дивитися на мою улюблену країну з небес	I will look down on my beloved country from heaven
а я — з глибини століть а я — з зали слухань Божого суду	From the beginnings of time, from God's court of judgement,
а я — з купальських багать а я — з прадавніх словес	From the fires of Kupala, and with ancient words
а я колись народжуся виросту і теж — буду	I will be born again, re-born.
а я буду повторювати прізвища та імена	And I will name them. ALL their names, and ALL their surnames.
дякуючи героям які вижили і які ні	I'll give thanks to the heroes who survived, and those who did not.
про те що буде коли закінчиться війна	All this will happen when the war ends,
найвідчайдушніше мріється на війні	These desperate dreams of war.

This poem is one of those which were published in Pavlo Korobchuk's book of verses «*Navii*» (2023) (Коробчук, 2023). The word «*navii*» (Ukrainian «навій») means a beam in the loom on which the warp is wound. The book contains 77 texts written since 2017. The title is a metaphor that underlines that the whole life consists of separate paths that are to be intertwined to form a unite, like threats of several colors from a cloth with a unique pattern. «Navii» has the following structural components: Opening verse, Warp thread, Breast beam, Flying Shuttle, Back beam, Final verse and contains the illustrations of the parts of the loom. The book contains poems about childhood and youth, bright and gentle verses as well as painful texts about the war.

After-the-war narrative shifts towards after-the-victory one in the book of Oleksandr Mykhed «*The Cat, the Rooster, the Cupboard*» (2022). This book is a kind of session with a psychotherapist, where one can let the emotions go. This short story, which the author presented as «a fairy tale for adults» shows three generations, each one with its own experience and in varying degrees ready (if one can be ever ready) for the war. Grandmother Liza remembered the Second World War and her desire was to protects «… the last seconds of the peaceful life of a child [her granddaughter] who did not know the war. Liza knows that as soon as Sonia wakes up, her whole life will be torn into «before» and «after». And Lisa is afraid that a new war will steal their lives "before": everything will be destroyed – every happy moment, every evil hour» ([Дитина Великої війни береже] останні секунди мирного життя дитини, що війни не знала. Ліза знає – щойно Соня прокинеться, все життя її розірветься навпіл – на «до» і «після». І Ліза боїться, що нова війна вкраде їхнє життя «до»: все буде знищено – кожна щаслива мить, кожна лиха година) (Михед, 2022, с. 23). The next generation, Liza's infantile son Andrii, always "lived his life as if in an energy-saving mode under the slogans: «Keep a low profile», «Don't hurry» and most importantly – «Somehow it will happen» ([Андрій] проживав життя, ніби в енергозберігальному режимі під гаслами: «Не вилазь», «Не висовуйся», «Не поспішай» і найважливіше – «Якось воно буде») (Михед, 2022, с. 14). But he was one of the first men to go to defend Ukraine. The war made it clear for him what he finally wanted. The granddaughter Sonia was an ordinary girl, who lived her ordinary life with her granny, inconspicuous uncle Andrii and her favorite friends – the Cupboard, the Rooster and the Cat until the war came. The real events, situations and heroes are themed in the text. The red cat, the cupboard and the ceramic rooster from Vasylkiv that survived after the destruction of a house in Borodianka, Kyiv region, and became symbols of Ukrainian resistance in the war are illustrated in the book. Russian soldiers are described as those, who «grab washing machines, sneakers, mobile phones, laptops, and anything they can carry. But they leave their wounded and dead. They run away and die, leaving devastation and memories of violence that cannot be comprehended, because it is beyond the limits of evil» (Росіян женуть. Вони хапають попід пахви пральні машинки, кросівки, мобільні телефони, ноутбуки й

усе, що можуть потягнути. Та вони залишають своїх поранених і загиблих. Втікають і гинуть, лишаючи розруху і спомин про насилля, яке не осягнути, бо воно за межами зла). (Михед, 2022, с. 59) The end of the book grants hope which is the most important in therapy: «And the Cat says that everyone will come out of that war different, with wounds that cannot be healed. But nevertheless, the laughter will be heard, and the heart will be filled in with hope and warmth, and even after endless horror, a new life will come. A life that will keep the memory about evil. A life that will cherish the memory about kindness, love and friendship. We don't know how this tale will end. But this war will definitely end with our Victory» (І Котик каже, що кожен з тієї війни вийде іншим, з ранами, яких не залікувати. Та все одно пролунає сміх, від якого серце сповнюватиметься надією й теплом, що навіть після безкінечного жаху настане нове життя. Життя, що берегтиме пам'ять про зло. Життя, що берегтиме пам'ять про добро, любов і дружбу. Як закінчиться ця казка, нам не знати. Але ця війна точно закінчиться нашою Перемогою) (Михед, 2022, с. 66)

Valerii Puzik in his book-in-letters «*With love – dad!*» (2023) raises very important problem of the society – the pain of torn families. The father, who is in the army, writes letters to his son and wife, who are in a safe place, and is dreaming about their leisure time after Ukraine's victory. His letters are very tender, full of love and desire to protect a child from suffering and negative emotions, from the difficult realities of war. The father underlines that there are lots of people to protect their land: «We've stayed and we will not give up a single piece of our coast, we will not give up the sea, the streets and, certainly, we will not give up our bookstores (I know which is the most important for you, and it is under reliable protection). This is our city, our country, our land and our sky. All this is worth loving and protecting. We've stayed and will fight. Remember: this country is invincible.

Love you.

Kiss mum.

I'll try to write more often.

With love – dad!

P. S. After victory, we'll listen to our favorite Kalush songs and we'll dance until we fall off our feet» (Ми залишились і не віддамо жодного клаптика нашого узбережжя, не віддамо море, вулиці й, тим паче, не віддамо наші книгарні (я знаю, яка для тебе найважливіша, і вона під надійною охороною). Це наше місто, наша країна, наша земля і наше небо. Усе це варто любити і захищати. Ми залишились і битимемось. Пам'ятай: ця країна — непереможна. Люблю вас. Цілуй маму. Старатимусь писати частіше. З любов'ю — тато! P. S. Після перемоги ми ввімкнемо наші улюблені пісні Kalush і будемо танцювати, поки не попадаємо з ніг) (Пузік, 2023, с.14).

Victory is strongly desired and it enables to reunite families, help to re-think past and present, create future and open Ukrainian national values to the world.

Conclusions and prospects for further investigations

Ukrainian war since 2014 has become one of the crucial topics to be depicted by the contemporary Ukrainian artists. The writers (Serhii Zhadan, Tamara Gorikha Zernya (Duda), Hanna Kostenko, Sofia Andrukhovych, Pavlo Korobchuk, Halyna Kruk, Ostap Slyvynskyi, Oleksandr Mykhed, Valerii Puzik and many others) tried to re-think and acknowledge its consequences as well as reflect the existing reality and provided different possibilities of talking about the war.

This war of the sovereign country is actually being fought for the possibility to define its own way independently, without asking for or/and getting a permission of the country-colonizer. Therefore, analyzing the contemporary Ukrainian literature as postcolonial is very important, as gives not only the possibility to analyze the broken world due to the war, to reflect the war present, but also to have glance on the opportunities that Ukraine will have in future.

Acknowledging the inevitability (in the works by Hanna Kostenko) of the war, analyzing the reasons, that caused it, like irresponsibility, being separated, being dependent and used to

toxic relationship, showing infantile attitude towards own future (in the novels by Serhii Zhadan, Tamara Duda, Hanna Kostenko), the Ukrainian literature changed after the full-scale invasion in February 2022. The narration of the full-scale war shifted to implement the therapeutic function predominantly. The recording of thought, emotion, desires and states is obviously the main narrative. The unique feature of the contemporary Ukrainian literature is future-shifted-narrative – the ideas concerning after-the-war period of Ukrainian history, the emphasis on its victory and opening to in the world.

Бібліографічний список

Андрухович, С., 2020. *Амадока*. Львів : Видавництво Старого Лева.

Галета, О., 2015. *Від антології до онтології: антологія як спосіб репрезентації української літератури кінця XIX – початку XXI століття : монографія*. Київ : Смолоскип.

Горіха Зерня, Т., 2019. *Доця*. Київ : Білка.

Гундорова, Т., 2005. *Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн*. Київ : Критика.

Гундорова, Т., 2012. *Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: есеї*. Київ : Грані-Т.

Гундорова, Т., 2015. Постколоніальний роман генераційної травми та постколоніальне читання на Сході Європи. *Україна Модерна* [online] Доступно за: <https://uamoderna.com/md/hundorova-postkolonial-novel-generational-trauma> (Дата звернення: 01.10.2023).

Іванишин, П., 2005. *Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти): монографія*. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження».

Коробчук, П., 2023. *Навій: поезії*. Київ : Віхола.

Костенко, Г., 2017. *Цурки-гілки. Джазові імпровізації*. Київ.

Костенко, Г., 2021. *В епіцентрі глухої невидимості*. Одеса.

Крук, Г., 2022. Тіло війни (Замість щоденника). *Pen Ukraine* [online] Доступно за: https://pen.org.ua/cshodenniki-pro-vijnu-halyna-kruk (Дата звернення: 01.10.2023).

Михед, О., 2022. *Котик, Півник, Шафка*. Львів : Видавництво Старого Лева.

Моренець, В., 2006. Голос в пустелі. *Слово і час*. №4.

Павлишин, М., 1996. Постколоніальна критика і теорія. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст*. В: М. Зубрицька (ред.). Львів : «Літопис», С. 531-535.

Національна спілка письменників України (НСПУ), 2022. *Поезія також може бути засобом протидії пропаганді.* [online] Доступно за: <https://nspu.com.ua/novini/poeziya-takozh-mozhe-buti-zasobom-protidii-propagandi-poet-ostap-slivinskij-pro-slovnik-vijni-volonterstvo-j-inozemciv/> (Дата звернення: 01.10.2023).

Пузік, В., 2023. *З любов'ю – тато!*. Київ: Лабораторія.

Саїд, Е., 2007. *Культура й імперіялізм*. Київ : Критика.

Pen Ukraine, 2022. *Словник війни: короткі історії українського спротиву*. [online] Доступно за: https://pen.org.ua/slovnyk-vijny-korotki-istoriyi-ukrayinskogo-sprotyvu (Дата звернення: 01.10.2023).

Улюра, Г., 2017. «Інтернат»: Як нам усім не пощастило. *Lb.ua* [online] Доступно за: <https://lb.ua/culture/2017/08/23/374692_internat_yak_usim_poshchastilo.html> (Дата звернення: 01.10.2023).

Юрчук, О., 2015а. *Особливості формування та стратегії репрезентації антиколоніального та постколоніального художніх дискурсів в українській літературі*. Доктор наук. Автореферат дисертації. Київський національний

університет ім. Тараса Шевченка.

Юрчук, О., 2015b. *Особливості формування та стратегії репрезентації антиколоніального та постколоніального художніх дискурсів в українській літературі.* Доктор наук. Дисертація. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка.

Ashcroft, B., 1989. *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. Routledge, Colonies in literature.

Barry, P., 2009. *Beginning theory. An introduction to literary and cultural theory.* Third edition. Manchester University Press; Distributed in the U.S. by Palgrave Macmillan, Manchester, UK, New York.

Bhabha, H., 1990. *Nation and Narration*. Routledge.

Budryte, D., 2016. Decolonization of Trauma and Memory Politics: Insights from Eastern Europe. *Humanities,* 5, 7. Available at: https://doi.org/10.3390/h5010007 (Accessed 01.10.2023).

Craps, S., 2012. *Postcolonial Witnessing: Trauma Out of Bounds*. London: Palgrave Macmillan.

Dietsch, J., 2006. *Making Sense of Suffering: Holocaust and Holodomor in Ukrainian Culture*. Lund: Lund University Press.

Kulyk, V., 2015. "Tautiškumas prieš sovietiškumą: Istorinė atmintis nepriklausomoje Ukrainoje (Nationalism against Sovietism: Historical Memory in Independent Ukraine)." In: *Atminties Kultūrų Dialogai Ukrainos, Lietuvos, Baltarusijos (ULB) Erdvėje* (*Dialogues of Memory Cultures in the Ukrainian, Lithuanian and Belarussian Space*). Edited by Alvydas Nikžentaitis and Michał Kopczyński. Vilnius: Lietuvos Istorijos Instituto Leidykla.181–95.

Moore, R., 2012. 'A Crime against Humanity Arguably Without Parallel in European History': Genocide and the 'Politics' of Victimhood in Western Narratives of the Ukrainian Holodomor. *Australian Journal of Politics and History*. 58(3).

Pederson, J., 2018. Trauma and Narrative. In: *Trauma and Literature*. Cambridge University Press. P. 97-110.

Said, E., 1993. *Culture and Imperialism*. New York: Knopf.

Snyder, T., 2022. *The Making of Modern Ukraine*. Class 22: Ukrainian ideas in the 21st Century [Video] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=yz6MSiGZQCU&ab_channel=YaleCourses (Accessed 01.10.2023).

Spivak, G., 1987. *In Other Worlds*. Methuen.

Thompson, E., 2000. *Imperial Knowledge: Russian Literature and Colonialism*. Westport, CT: Greenwood Press.

Zhadan, S., 2016. *Voroshilovgrad*. Deep Vellum Publishing. Transl.by Isaac Wheeler, Reilly Costigan-Humes.

Zhadan, S., 2021. *The Orphanage*. Yale University Press.

References

Andrukhovych, S., 2020. *Amadoka* [Amadoka]. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva. (in Ukrainian).

Ashcroft, B., 1989. *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. Routledge, Colonies in literature.

Barry, P., 2009. *Beginning theory. An introduction to literary and cultural theory*. Third edition. Manchester University Press; Distributed in the U.S. by Palgrave Macmillan, Manchester, UK, New York.

Bhabha, H., 1990. *Nation and Narration*. Routledge.

Budryte, D., 2016. Decolonization of Trauma and Memory Politics: Insights from Eastern

Europe. *Humanities* 5, 7. [online] Available at: _ https://doi.org/10.3390/h5010007 (Accessed 01.10.2023).

Craps, S., 2012. *Postcolonial Witnessing: Trauma Out of Bounds*. London: Palgrave Macmillan.

Dietsch, J., 2006. *Making Sense of Suffering: Holocaust and Holodomor in Ukrainian Culture*. Lund: Lund University Press.

Haleta, O., 2015. *Vid antolohii do ontolohii: antolohiia yak sposib reprezentatsii ukrainskoi literatury kintsia XIX – pochatku XXI stolittia: monohrafiia* [From anthology to ontology: anthology as a way of representing Ukrainian literature of the end of the 19th – beginning of the 21st century: monograph]. Kyiv : Smoloskyp. (in Ukrainian).

Horikha Zernia, T., 2019. *Dotsia* [Daughter]. Kyiv : Bilka. (in Ukrainian).

Hundorova, T., 2005. *Pisliachornobylska biblioteka. Ukrainskyi literaturnyi postmodern* [Post-Chernobyl library. Ukrainian literary postmodern]. Kyiv : Krytyka. (in Ukrainian).

Hundorova, T., 2012. *Tranzytna kultura. Symptomy postkolonialnoi travmy: esei* [Transit culture. Symptoms of Postcolonial Trauma: Essays]. Kyiv : Hrani-T. (in Ukrainian).

Hundorova, T., 2015. *Postkolonialnyi roman heneratsiinoi travmy ta postkolonialne chytannia na Skhodi Yevropy* [The postcolonial novel of generational trauma and postcolonial reading in Eastern Europe]. [online] Available at: https://uamoderna.com/md/hundorova-postkolonial-novel-generational-trauma (Accessed 01.10.2023). (in Ukrainian).

Ivanyshyn, P., 2005. *Natsionalno-ekzystentsialna interpretatsiia (osnovni teoretychni ta prahmatychni aspekty): monohrafiia*. [National-existential interpretation (main theoretical and pragmatic aspects): monograph.] Drohobych : Vydavnycha firma «Vidrodzhennia».(in Ukrainian).

Korobchuk, P., 2023. *Navii: poezii* [Naviy: poems]. Kyiv : Vikhola. (in Ukrainian).

Kostenko, H., 2017. *Tsurky-hilky. Dzhazovi improvizatsii* [Tsurky-hilky. Jazz improvisations]. Kyiv. (in Ukrainian).

Kostenko, H., 2021. *V epitsentri hlukhoi nevydymosti* [In the epicenter of deaf obscurity.]. Odesa. (in Ukrainian).

Kruk, H., 2022. *Tilo viiny (Zamist shchodennyka)* [The Body of War (In lieu of a diary)]. [online] Available at: https://pen.org.ua/cshodenniki-pro-vijnu-halyna-kruk (Accessed 01.10.2023). (in Ukrainian).

Kulyk, V., 2015. "Tautiškumas prieš sovietiškumą: Istorinė atmintis nepriklausomoje Ukrainoje (Nationalism against Sovietism: Historical Memory in Independent Ukraine)." In *Atminties Kultūrų Dialogai Ukrainos, Lietuvos, Baltarusijos (ULB) Erdvėje* (*Dialogues of Memory Cultures in the Ukrainian, Lithuanian and Belarussian Space*). Edited by Alvydas Nikžentaitis and Michał Kopczyński. Vilnius: Lietuvos Istorijos Instituto Leidykla.181–95.

Moore, R., 2012. 'A Crime against Humanity Arguably Without Parallel in European History': Genocide and the 'Politics' of Victimhood in Western Narratives of the Ukrainian Holodomor. *Australian Journal of Politics and History*. 58(3).

Morenets, V., 2006. Holos v pusteli [Voice in the desert.]. *Slovo I chas*. №4. (in Ukrainian).

Mykhed, O., 2022. *Kotyk, Pivnyk, Shafka* [Cat, Rooster, Cupboard]. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva. (in Ukrainian).

Natsionalna spilka pysmennykiv Ukrainy (NSPU), 2022. *Poeziia takozh mozhe buty zasobom protydii propahandi [Poetry can also be a means of countering propaganda]*. [online] Available at: <https://nspu.com.ua/novini/poeziya-takozh-mozhe-buti-zasobom-protidii-propagandi-poet-ostap-slivinskij-pro-slovnik-vijni-volonterstvo-j-inozemciv/> (Accessed 01.10.2023). (in Ukrainian).

Pavlyshyn, M., 1996. Postkolonialna krytyka I teoriia [Postcolonial criticism and theory]. *Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st.* In: M.Zubrytskoi (ed.). Lviv : «Litopys», S. 531-535. (in Ukrainian).

Pederson, J., 2018. Trauma and Narrative. In *Trauma and Literature*. Cambridge University Press. 97-110.

Pen Ukraine, 2022. *Slovnyk viiny: korotki istorii ukrainskoho sprotyvu [Dictionary of War: Short Stories of the Ukrainian Resistance]*. [online] Available at: <https://pen.org.ua/slovnyk-vijny-korotki-istoriyi-ukrayinskogo-sprotyvu> (Accessed 01.10.2023). (in Ukrainian).

Puzik, V., 2023. *Z liuboviu – tato!* [With love – dad!]. Kyiv: Laboratoriia. (in Ukrainian).

Said, E., 1993. *Culture and Imperialism.* New York: Knopf.

Said, E., 2007. *Kultura y imperiializm* [Culture and Imperialism]. Kyiv : Krytyka. (in Ukrainian).

Snyder, T., 2022. *The Making of Modern Ukraine*. Class 22: Ukrainian Ideas in the 21st Century. [video] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=yz6MSiGZQCU&ab_channel=YaleCourses> (Accessed 01.10.2023).

Spivak, G., 1987. *In Other Worlds*. Methuen.

Thompson, E., 2000. *Imperial Knowledge: Russian Literature and Colonialism*. Westport, CT: Greenwood Press.

Uliura, H., 2017. *«Internat»: Yak nam usim ne poshchastylo* [«Internat»: How unlucky we all are]. [online] Available at: <https://lb.ua/culture/2017/08/23/374692_internat_yak_usim_poshchastilo.html> (Accessed 01.10.2023). (in Ukrainian).

Yurchuk, O., 2015a. *Osoblyvosti formuvannia ta stratehii reprezentatsii antykolonialnoho ta postkolonialnoho khudozhnikh dyskursiv v ukrainskii literature* [Peculiarities of formation and strategy of representation of anti-colonial and post-colonial artistic discourses in Ukrainian literature]. DSc. Abstract. Taras Shevchenko National University of Kyiv. (in Ukrainian).

Yurchuk, O., 2015b. *Osoblyvosti formuvannia ta stratehii reprezentatsii antykolonialnoho ta postkolonialnoho khudozhnikh dyskursiv v ukrainskii 58iterature.* [Peculiarities of formation and strategy of representation of anti-colonial and post-colonial artistic discourses in Ukrainian literature]. DSc. Thesis. Taras Shevchenko National University of Kyiv. (in Ukrainian).

Zhadan, S., 2016. *Voroshilovgrad.* Deep Vellum Publishing. Transl. by Isaac Wheeler, Reilly Costigan-Humes.

Zhadan, S., 2021. *The Orphanage*. Yale University Press.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2024.

Олена Сайковська

НАРАЦІЇ ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (2014-2023)

Стаття присвячена аналізові сучасної української літератури, яка була написана під час російсько-української війни (з 2014 року), й досліджує спроби письменників опрацювати й наративізувати досвід війни. Україна після понад 30 років де-юре незалежності намагається позбутися впливу колонізатора де-факто, що є досить унікальним випадком для дослідження в рамках постколоніальної методології. У статті пропонується розглядати українську літературу як постколоніальну, наголошуючи на важливості аналізу не тільки травматичного досвіду, зумовленого війною, а й особливостей українського культурно-постколоніального контексту, можливостей та перспектив українського майбутнього.

Метою цієї статті є визначення й аналіз наративних стратегій у сучасній

українській літературі про війну (після 2014 року) шляхом застосування постколоніальної методології. Естетичні стратегії сучасних українських літературних текстів відрізняються від тих, що використовувалися для постколоніальних культур Глобального Півдня, оскільки традиційні наративи (напр., національне, расове, гендерне, класове, генераційне підкорення) доповнюються українськими реаліями (напр., Голокост, Голодомор, трансгенераційний розрив, гібридна ідентичність, «пошрамованість», які є типовими для пострадянських постколоніальних досліджень (за Т. Гундоровою).

Дослідження базується на текстах Софії Андрухович, Тамари Горіха Зерня (Дуди), Сергія Жадана, Павла Коробчука, Ганни Костенко, Галини Крук, Олександра Михеда, Валерія Пузіка, Остапа Сливинського та інших.

Війна, як катаклізм, впливає на українське суспільство, й письменники обирають різні стратегії для її наративізації. Визначаючи неминучість війни (наприклад, у текстах Ганни Костенко), автори аналізують причини, що призвели до неї: безвідповідальність, суспільна розрізненість, залежність і звикання до токсичних стосунків, демонстрація інфантильного ставлення до власного майбутнього тощо (у романах Сергія Жадана, Тамари Дуди, Ганни Костенко). У статті розглядаються зміни письменницького фокусу після повномасштабного вторгнення (після 24 лютого 2022) від представлення війни як результату безвідповідальності, роз'єднання та неминучості до надання необхідного українському суспільству терапевтичного ефекту та наративу після-перемоги (що є дуже специфічною рисою з огляду на те, що війна й досі триває). Запис думок, емоцій, бажань і станів стає основною оповіддю й фіксується переважно у щоденниках, словниках, поезії (тексти Галини Крук, проєкт «Словник війни», створення перформансів як для українського суспільства, так і (пере)відкриття України закордоном). Унікальною рисою сучасної української літератури є зміщений у майбутнє наратив – уявлення про повоєнний період з акцентом на перемогу та відкритість для світу.

***Ключові слова**: травма, пам'ять, терапія, ідентичність, сучасна література, постколоніальні дослідження, постмодерна література.*

УДК 821.111

Тамара Скрипник
ORCID: 0000-0002-7318-5726

Любов Гастинщикова
ORCID: 0000-0001-5535-4437

РЕМІНІСЦЕНЦІЇ СПРИЙНЯТТЯ МІФОЛОГІЧНОГО ЧАСУ І ПРОСТОРУ В ЗОБРАЖЕННІ СВІТІВ РЕАЛЬНОГО І ПОЗАМЕЖНОГО У ПОЕЗІЇ Е. ДІКІНСОН

У статті основна увага приділена ремінісценціям сприйняття міфологічного часу і простору ліричної героїні Е. Дікінсон у творах № 712 і 1664. У тексті простежено деякі факти з біографії поетеси, що спонукали її до осмислення філософських понять смерті, безсмертя і вічності. Досліджено образ ліричної героїні у медіальному стані знаходження на межі світів реального і позамежного. Лексико-семантичне багатство зображення і художніх картин творів, особливості композиції як смислового кола – все це засвідчило поетичну майстерність авторки, глибину її переживань, високу напруженість її творчості.

Ключові слова: *стан медіальності, сакральність часу і простору , хронотоп*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-60-70

Постановка проблеми. Поезія Емілі Дікінсон дає величезний матеріал для дослідження особливостей її творчості. У дослідженнях науковців С. Павличко (1991), О. Горенко (2006), С. Пригодія (2006) та ін. приділялося багато уваги ритмомелодійній організації поетичного рядка, системі римування, системі синтаксичної організації речення. Багато досліджень присвячено розкриттю філософського осмислення поетесою образів природи, смерті, краси, вічності. Важливою стала тема міфологічного підґрунтя сприйняття і осмислення поетесою сакрального образу часу і простору у роздумах над філософськими поняттями смерті, безсмертя, вічності. На прикладі віршів № 49, 712 і 1664 ми спробували з'ясувати причини біографічного характеру і на рівні ремінісценцій – звертання поетеси до образів смерті, безсмертя і вічності.

Мета, завдання, актуальність. **Метою** нашої літературознавчої розвідки стало дослідження ремінісценцій міфологічного часопростору у поезії Е. Дікінсон в осмисленні філософських понять смерті, безсмертя і вічності, розкритих в образі ліричної героїні у стані знаходження між світами реального і позамежного..

Поставлено завдання. По-перше, з'ясувати причини біографічного характеру, що спонукали Е. Дікінсон до осмислення філософських понять смерті, безсмертя і вічності, глибоко і всебічно представлених у її поезії Важливою у нашому дослідженні є думка про те, що образ автора і ліричної героїні твору не є тотожними.

По-друге, розкрити образ ліричної героїні у стані медіального знаходження на межі реального і позамежного світів.

По-третє, розкрити лексико-семантичне значення міфологічних і реальних образів часу і простору в континуумі художніх картин розглянутих творів.

Актуальність теми вбачаємо в тому, що поезія Е. Дікінсон, яка стала відомою у повному обсязі і без коректур лише у 1955 році, великий обсяг творів, багатозначність думок і образів, що суголосні з реаліями сучасного життя, потребують подальшого дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Досліджуючи часопросторову єдність у поезії Е. Дікінсон, ми звернулися до поняття «хронотоп», уведений М. Бахтіним. У його статті «Форми часу і хронотопу» зазначено, що хронотоп є «злиття просторових та часових прикмет в осмисленій і конкретній єдності». Поняття сакральності образів часу і простору є однією з унікальних категорій художнього мислення в міфології, фольклорі та літературі. Підґрунтям їхнього походження є міфологічні та архаїчні фольклорні сюжети, які наявні у духовній і літературній спадщині кожного народу (Бахтин, 1975, с. 235). Тематиці, пов'язаній з уявленням про час і простір в міфології, фольклорі і літературі, присвячено багато праць. Н. Копистянська визначає жанротворчу роль хронотопу, його філософську, структурну і змістову роль, поділяє хронотоп на авторський, соціально-історичний, сюжетний, персонажний тощо (Копистянська, 1993, с. 184-200). Категорія хронотопу найчастіше слугує підґрунтям для розкриття міфологічного, а у літературі – художнього образу, ідеї, теми або конфлікту. Міфологічний і літературний хронотопи не можна ототожнювати, вони мають різні якості і створюються за допомогою різних засобів і відіграють у відповідних творах ролі різних масштабів. У міфології вони нероздільні й створюють макрокосмічне явище. Наприклад, у поемі Г.В. Лонгфелло «Пісня про Гайавату» з індіанської міфології бог грому Енеміки і бог блискавки Вевесімо створили грізне явище природи (Скрипник, 2021а, с. 56-71). Переклад О.Олеся.

І простяг він руки вгору,	Then he raised his hands to heaven,
І покликав Енеміки*	Called imploring on the tempest,
І Вевесімо* на поміч,	Called Waywassimo, the lighting,
І прийшли вони на землю	And the thunder, Annemeekee,
З ніччю, вихором, вітрами,	And they come with night and darkness,
Пронеслись над Гітчі-Гюмі	Sweeping down the Big – Sea – Water
З Верхогір'я Громового.	From the distant Thunder Mountains.

У літературі хронотоп, на відміну від часопросторового міфологічного сюжету, відтворює внутрішньоособистісне, мікрокосмічне, сприйняття героєм твору певного предмета художньої картини тексту. В літературі хронотопу належить дуже важлива, хоча не основна роль у розкритті головної ідеї. Найчастіше час і простір в сюжеті є другорядними образами, однак грають помітну роль у творі. Час і простір найчастіше змальовуються у локусах пейзажів та часових вимірів дій героїв, а художні образи є виявленням перцептивного часу і простору як чуттєве сприйняття зовнішніх предметів (Мельничук (ред.), 1974, с. 517). У художній картині тексту час і простір створюють умовну єдність, за словами М. Бахтіна, «забезпечуючи художню єдність літературного твору в його стосунку до реальної дійсності» (Бахтин, 1975, с. 391). Вони не обов'язково отримують прямий вираз у тексті, натомість їх переважна більшість представлена у текстах імпліцитно, що вимагає спеціальної підготовки до їх виявлення. У художній літературі міфологічні поняття часу і простору представляються у часопросторовій локалізації, змальованій автором. Їх можна розглядати як особистісне сприйняття автора в особі ліричного героя і відображення місцевого пейзажу, причому з оглядом на хронологічну канву (час доби, календарний час та ін.), тобто простір і час у розвитку художньої картини твору.

Поезія Е. Дікінсон, за словами О.П. Горенко, створює враження глибоко самотньої людини, яка пережила смерть дорогих для неї людей і замислилася над сенсом життя і смерті. Можливо, ці трагічні події її молодості мали глибокий вплив на формування філософського осмислення Життя, Смерті, Безсмертя, Добра і Зла. «Страждання, душевний біль, душевні тортури стали реаліями її емоційного буття, засобами його найглибшого пізнання.< … >…її життя створює враження життя на нервах, на межі між здоровим глуздом і божевіллям» (Горенко, 2006, с. 406). С. Павличко зазначала, що поетеса у своїй творчості виходить з пріоритету змісту над формою, образу над

метрикою й римою…» (Павличко, 1991, с. 19). Аналізуючи твори Е. Дікінсон, С. Пригодій зазначав, що «вона створила чудо-поезії, опубліковані після її смерті, отже, зреалізувала себе духовно, зазнала все-таки унікальної індивідуалізації». (Пригодій, 2006, с. 56) Філософські і глибоко трагічні роздуми поетеса втілила в образі ліричної героїні в її стані медіального знаходження між світами реального і позамежного/ потойбічного. Лірична героїня поетеси знаходить Красу і Правду лише на межі двох світів, у стані медіального існування. Більш докладно стан медіального існування змальовано у вірші **№ 449**: «I died for Beauty» – «Я вмерла за красу, але почула у труні…» (Скрипник, 2020, с. 78-84). Особливості світосприйняття ліричної героїні у медіальному стані у вірші **№182** простежуються у статті «Поетика стану медіальності ліричної героїні у творах Е. Дікінсон»: «Ій відомі таємниці обох світів. Лірична героїня намагається розкрити тайну буття реального світу, бо вже пройшла його, знає тайну і того, позамежного світу, бо вже побачила його» (Скрипник, 2021б, с. 25-30). Дослідниця творчості Е. Дікінсон Х. МакНейл писала: «У роки її страдництва Емілі Дікінсон виражала себе через мовчання – курйозний вислів: *написане* мовчання» (McNeil, 1986, p. 63). Дослідниця пояснює це тим, що у поетеси «сім'я, соціальний статус, стать, регіон – усе це знижувало її самоствердження, не перешкоджаючи іншим тримати її під контролем» (McNeil, 1986, p. 34).

Основний матеріал. У літературній творчості *образ автора*, творця художньої картини тексту, і *образ ліричного героя* твору не можна вважати цілком тотожними. Саме тому ми говоримо про творчість Е. Дікінсон як поетеси, творця, і окремо про внутрішньоособистісне сприйняття ліричної героїні. Ліричні твори Е. Дікінсон проникнуті мотивами втрати і швидкоплинності людського життя. Створення циклу творів трагічного змісту, можливо, пояснюється фактами біографічного характеру.

Факти з біографії поетеси. У листі до редактора журналу Т.В. Гігінсона від 25 квітня 1862 року Е. Дікінсон писала: «Коли я була дівчинкою, у мене був друг, який вчив мене Безсмертю, але, наважившись підійти занадто близько, він більше ніколи не повернувся звідти. Невдовзі мій Вчитель помер – і протягом кількох років мій Словник був єдиним моїм співрозмовником. Потім я знайшла ще одного вчителя, але він не захотів, щоб я була ученицею, – тому він покинув землю.

Ви питаєте про моїх товаришів. Пагорби, сер, і Заходи сонця, і пес – з мене зростом, – якого купив мені батько. Вони кращі, ніж людські істоти,– тому що все знають, але не говорять, – шумом на ставку опівдні заглушено мій рояль» (Дикинсон, 2001, с. 282–383).

Т.В. Гігінсон – письменик і публіцист, аболіціоніст, редактор журналу «Атлантік манслі», з яким Е. Дікінсон переписувалася до кінця свого життя. У листі мається на увазі Бенджамін Франклін Ньютон, який проходив юридичну практику в офісі батька Емілі і вплинув на розвиток її літературних смаків (помер у 1852 р.). Іншим вчителем був Леонард Ґемфрі, наступний після її батька ректор Амхертської Академії (помер у 1850 р.). Обидва померли молодими.

*Примітк*а: тут і далі вірші Е. Дікінсон цитовано за виданням «The Complete Poems of Emily Dickinson» (Thomson, (ed.), 2013).

Е. Дікінсон. № 49, 1858 р.

I never lost as much but twice,	Втрачала я лиш двічі
And that was in the sod;	В землі усе незриме
Twice I have stood a beggar	Примусив жебрать відчай
Befor the door of God!	У Бога під дверима!

(перекл. Н.Тучинської)

Образи Смерті і Безсмертя тісно переплелись у лірициі поетеси. Глибоко трагічно і філософськи осмислено ці образи у віршах № **49** «I never lost as much but twice», **449** «I died for Beauty – but was scarce», **465** «I heard a Fly buzz – when I died», **712** «Because I could not stop a Death», **749** «All but Death, can be Adjusted», **876** «It was a Grave yet bore

no Stone», **1205** «Immortal is an ample word», **1632** «So give me back to Death», **1664** «I did not reach Thee», **1695** «There is a solitude of space», **1732** «My life closed twice bfore its close», **1743** «The grave my little cottage is».

Ремінісценції – (лат. – спогад) – неявна цитата, що відсилає до раніше прочитаного, характеризується неусвідомленістю відгомону у творі автора до інших творів. «Відгомін у художньому творі якихось мотивів, образів, деталей з відомого твору іншого автора» (Мельничук (ред.), 1974, с. 581).

Ремінісценції сприйняття міфологічного часу і простору поетеси, зображені у художній картині тексту, відтворюються через уявлення ліричної героїні у медіальному стані знаходження між світами реального життя і позамежного. Реальні локуси часу і простору поетеси, створені в листуванні з Т.В. Гіґінсоном, є підґрунтям сприйняття ліричною героїнею у творах Е. Дікінсон.

Отже, *реальний локус часу* – це реальні події особистої трагедії поетеси, що сталися у 1850 і 1852 роках, знайшли відображення у поезії у 1858 році й були зафіксовані у листуванні у 1862 році. *Ремінісценції сприйняття міфологічного часу* прдставлені як сприйняття ліричної героїні у медіальному стані і змальовані найбільш яскраво у вірші **№ 712**, **1863 року** створення. Лірична героїня сприймала подорож у колясці Смерті разом з Безсмертям як час протягом кількох віків, але які промайнули наче мить– «Коротші аніж Мить» (дослівно: коротші за день):

Since then – ‘tis Genturies – and yet
Feels shorter than the Day
Віки минули – та вони
Коротші аніж Мить (перекл. М. Стріхи)

У творах Е. Дікінсон локуси часу і простору мають різні ознаки, різні ролі та методи застосування як додаткові чинники розкриття образу ліричної героїні. Локус простору як локальний ландшафт у творах набуває неодмінно сакрального характеру з його закладеною аксіологічністю як «вченням про цінності» (Мельничук (ред.), 1974, с. 31).

Е. Дікінсон, № 712, 1863 р. У вірші 712 окремі локуси часу і простору уявляються чужими і небезпечними, тому що слугують перехідною зоною до потойбічного, позамежного світу. ***Час і простір*** є невіддільними один від одного. ***Час*** виступає як конкретна дійова особа з сакральними характеристиками. Він є неосяжним у просторі існування, переступає межі людського, він діє самостійно і наближає ліричну героїню до Смерті і Безсмертя.

Since then – ‘tis Genturies – *and yet*
Feels shorter than the Day
I first surmised the Horses Heads
Were toward Eternity –
Віки минули – та вони
Коротші аніж Мить
Яка відкрила – Повіз наш
До Вічності стремить (перекл. М. Стріхи)

Простір часу. Створений поетесою простір часу трактується неоднозначно. Амбівалентність дійства часу, як смерть і безсмертя, протікає у віках як мить, що відкриває Безсмертя як Вічність. Вважаємо, що у вірші сказано про вічність творчості, яку передбачала поетеса. Також час змальовано в локації добових вимірів, наприклад, «the Setting Sun» – захід сонця. Однак семантика синтагми означає закінчення дня не лише як життєвого циклу, захід сонця є метафорою закінчення людського життя. Відбувається заміна та перейменування одного поняття іншим поняттям.

У художній картині твору поетеси час набуває символічного значення. Імпліцитне сприйняття поетесою часу як міфологічної категорії отримало відображення у прийомі

персоніфікації, коли звичайні предмети мають особливе значення і в тексті граматично зафіксовані онімізацією апелятивної лексики, наприклад, «Setting Sun… He». На думку С. Павличко, «Під впливом Томаса Карлейля та німецької мови Емілі Дікінсон часто писала іменники і деякі інші, на її погляд, важливі слова з великої букви» (Павличко, 1991, с. 29).

We passed the Setting Sun –
Or rader – He passed Us –
– й час
Вечірньої зорі –
Чи радше – він нас проминув

Простір пейзажу. У листі до Т.В. Ґігінсона *реальний простір звичайного життя* поетеси – «Пагорби, сер, і Заходи сонця» – записано онімізовано, що свідчить про важливість цих образів для неї. У вірші **№ 712** образ ліричної героїні зафіксовано у локусах шкільного двора, зеленого поля, які вона втрьох проминула у колясці Смерті разом із Безсмертям. Звичайний світ речей – шкільний двір, поле, школярі – набувають у творі зовсім іншого значення, перетворюються на щось магічне, незнайоме, викликають почуття страху, стають відчуженими від реального життя. Такий шлях можна назвати *смугою між світом живих і позамежним, потойбічним*, тому що лірична героїня у стані медіального сприйняття наблизилася по цьому шляху до свого останнього Дому і до Безсмертя.

Шкільний ми проминули двір
Де грались Школярі –
Поля ми проминули
..*…..*…..*…..*…..*
Ось перед нами виріс Дім –
Губилися шпилі
Далеко в небі – а стіна
Ледь вийшла з-під землі (перекл. М. Стріхи)

We passed the Scool, where Children strove
At Recess – in the Ring –
We passed the Fields of Gazing Grain–
….….*….*…..*….*….*
We paused before a House that seemed
A Swelling of the Ground –
The Roof was scarcely visible –
The Cornic – in the Ground –

Простір житла на межі світів реального і позамежного. Онімізація слів House, Cornic, Ground, Swelling, які змальовують незвичайний будинок, спрямовує увагу на важливі для поетеси образи іншого світу. Лірична героїня у медіальному стані уявляє себе між світом живих і потойбічниим. Вона бачить наприкінці подорожі незвичайний дім. У хронотопі простору, в якому перебуває лірична героїня, дім має велике значення. У традиції обряду поховання багатьох народів світу часто застосовувалася традиція побудови покриття над похованням: висока могила, пагорб, курган, будинок. У сучасній традиції поховання така будівля називається склепом. За традицією, такий будинок покривав двоскатний дах. У вірші Е. Дікінсон будинок був дуже низький, карниз даху торкався ґрунту і був своєрідним з'єднанням повітря і землі, тобто карниз даху уявляється входом зі світу живих до позамежного, потойбічного, як зафіксовано у міфологіях багатьох народів. «The Roof was scarcely visisble –The Cornic – in the Ground». Будинок має триярусну структуру: «The Cornic» – карниз – був у землі, скати даху «–The Roof was scarcely visible» торкалися землі. Третій рівень – «A Swelling of the Ground» – у

перекладі «губилися шпилі далеко від землі». Вважаємо, що *підгрунтям ремінісценції була традиція обряду поховання,* зафіксована у фольклорі багатьох народів і наявна у традиції сучасного обряду поховання теж.

Надземний верх у триярусній структурі виступає як протиставлення низу, в якому міститься позамежний, потойбічний світ – світ померлих. Протиставлення верху – вічного життя і низу – світу померлих можна побачити у міфології багатьох народів. Вірш Емілі Дікінсон закінчується словами, що стверджують устремління і приналежність ліричної героїні до Вічності.

I first surmised the Horses Heads
Were toward Eternity –
…Мить
Яка відкрила – Повіз наш
До Вічності стремить (перекл. М. Стріхи).

Усвідомлення значення своєї творчості. Синтагма Were toward Eternity – характеризує не лише образ ліричної героїні в її медіальному стані, але й до певної міри і образ авторки твору. *Вважаємо, що поетеса усвідомлювала значення своєї творчості і передбачала її Безсмертя.* Трохи раніше, у листі до Т.В. Гіггінсона від 7 червня 1862 року, вона писала: «Якщо слава належить мені, то я не зможу втекти від неї, якщо ж ні – найдовший день пронесеться повз, не помітивши мене, і тоді я не отримаю визнання навіть у мого собаки. Краще мені залишатися у моєму низькому становищі» (Дикинсон, 2001, с. 285-286).

Особливості композиції. Композиція твору має форму кола: *початок віршу* дорівнюється, у його смисловому значенні, *його закінченню*, тобто, вірш починається з ексцитативної ситуації, коли лірична героїня сіла разом із Безсмертям у коляску зі Смертю і у кінці вірша представлена в її устремлінні до Вічності як ***основної ідеї твору. Безсмертя і Вічність – смислове коло замкнулось***.

The Carriage held but just Ourselves –
And *Immortality*
…..….*….*
Were toward *Eternity* –

Слово Безсмертя у першій строфі та слово Вічність наприкінці утворюють у вірші смислове коло. Безсмертя і вічність є філософськими поняттями, а у лексиці вони є близькими за значенням, синонімічними. Вони поглиблюють своєрідне філософське осмислення поетесою сенсу свого життя і творчості.

Е. Дікінсон, № 1664, рік створення не зазначено. У вірші № 1664 локус простору має містичний, сакральний характер, він змальований як шлях ліричної героїні у стані медіальності, на межі життя і смерті. Локуси сакрального пейзажу зазначені як три Ріки, Пагорб, Пустелі і Середнє Море. Шлях ліричної героїні незвичайно довгий і небезпечний, який треба подолати, щоби дійти до «Thee» (від *thou* – застаріле, поетичне – *тебе*). Вірш починається з усвідомлення неможливості досягти своєї мети, яка означена поетичним висловом «Thee». Його смислове значення у творі конкретно не розшифровано: «I did not reach Thee». Дослівно: «Я не могла досягти Тебе». Припускаємо, що це слово може означати образ Творця. В її творах зазвичай уживаються прийняті у християнстві слова Lord, God. Однак слід зазначити, що **у вірші № 49** Е. Дікінсон уживає слова Byrglar, Banker, Father, що передають її критичне ставлення до волевиявлення Всевишнього щодо уходу з життя дорогих для неї людей:

Angels – twise descending
Reimbursed my store –
Byrglar! Banker – Father!
I am poor once more!
Спускався двічі янгол

І повертав мій крам.
Крадій! Банкіре, Отче!
Я бідна й знову там (перекл. Н.Тучинської)

Підґрунтя особливостей створення образу Творця. З біографії Емілі Дікінсон відомо, що коли вона навчалася у Маунт-Ґоліоцькій духовній семінарії, «учениці поділялися на три групи: перша – «істинні християнки», друга – ті, що ними мали стати, а Емілі назвала себе «безнадійною». Її батько, Едвард Дікінсон, виховував дітей, Емілі, Лавінію і Остіна, у дусі попереднього століття, коли у духовному житті панівною була релігійна течія ортодоксального пуританства. Сам він, запеклий кальвініст, прийняв обряд хрещення лише у 47 років <…>. Емілі, єдина у родині, не прийняла хрещення, тому що вважала, що людина має бути чесною перед своїм сумлінням, вона не визнавала компромісів» (Павличко, 1991, с. 8-9). У поезії Е. Дікінсон часто зверталася до Бога, інколи довірливо, інколи сердито картала за несправедливість. Ми не знаємо, чи вірила вона у Бога, чи ні, але в останньому листі до Т.В. Ґігінсона, написаному на початку травня 1886 року, Емілі Дікінсон написала: «Чи живий ще Бог? Друже мій – чи дише Він?» (Дикинсон, 2001, с. 336). 15 травня 1886 року Емілі Дікінсон тихо померла у своїй кімнаті від хвороби нирок.

Простір подорожі до Творця. Синтагми «три Ріки, Пустеля, Середнє Море» виступають не як географічний пейзаж на шляху ліричної героїні в її подорожі. Вони є етапом її шляху у наближенні до Творця (Thee). Семантика слів розкриває уявлення ліричної героїні про невпорядкованість, небезпеку неосвоєної ділянки чужого простору, магічного хаосу позамежного, потойбічного шляху. Хоча у цитаті зазначена одна Пустеля, у тексті йдеться про подолання двох Пустель, які суттєво відрізняються одна від одної за температурними характеристиками, їх сприйняттям героїнею та впливом на неї.

Three Rivers and a Hill to cross
One Desert and a Sea

Семантика синтагми «Середнє Море» не означає Середземне море – Mediterranean Sea. У вірші Середнє Море розташоване після Пустель. Локус Пустель теж неоднозначний, вони є протиставленням одна до другої: в одній Пустелі пісок був холодний, інша Пустеля названа Сахарою, тобто підсвідомо сприймається як дуже спекотна територія.

Two desserts, but the Year is cold
So that will help the sand
One desert crossed –
The second one
Will feel as cool as land
Sahara is too little price
To pay for thy Right hand.

Зазначені протиставлення Сонця і Ночі та двох Пустель, з холодним піском і Сахари, створюють простір небезпечного шляху ліричної героїні в її прагненні дістатися до Thee – Творця.

The Sun goes crooked –
That is Night
Before he makes the bend.
We must have passed the Middle Sea –
Almost we wish the End

Лірична героїня має подолати простір трьох Рік, двох Пустель, пройти Середнє Море, поки не настане Ніч, але її випереджає Смерть, яка «розлуку продовжує навік».

Простір часу. Сакральним є протиставлення Сонця і Ночі, які виступають не як світло і темрява і час доби в реальному житті, вони є сакральними суб'єктами дії на

шляху ліричної героїні. Сонце і Ніч є простором часу дії ліричної героїні. Вони також виконують різні дії стосовно неї. Сонце, як і Ніч, виступає як суб'єкт дії у просторі часу, він її супроводжує, повертаючи (можливо, від світанку до заходу – *на нашу думку*). «The Sun goes crooced», а Ніч перешкоджає їй. Дослівно: «Сонце йде, повертаючи, Ніч перед цим наближає до повороту (можливо, до повної темряви – *на нашу думку*), коли «ми маємо пройти Середнє Море, прагнучи Кінця».– «Almost we wish the End».

Особливості композиції. Композиція має форму кола. Вірш починається з непрямого звертання до Thee – Творця і *закінчується усвідомленням неможливості побачити погляд Творця, як висловленням* ***основної ідеї твору***. Отже, ***Thee – Thee – смислове коло замкнулось.***

I did not reach Thee
…..…..*…..*…..*
And gets the look at Thee

Образ авторки-поетеси. Життя і творчість Емілі Дікінсон стали великим об'єктом досліджень для багатьох літературознавців. Самостійно обрана самотність, самозамкненість життя, величезна поетична творчість, в якій поетеса розкрила світ своєї душі і небажання розкрити її для тих, хто її не розуміє, – все це стало основою для досліджень творчості поетеси. В її творах стрімкі думки і почуття, особливості синтаксису, незвичайні метафори і образи – все розкривало її внутрішній світ, глибокий і сповнений трагізму. У творах поетеси філософські поняття життя і смерть, вічність і безсмертя, страждання і кохання є нероздільними, вони існують поруч і розкривають світ думок і почуттів поетеси. Трагічне осмислення сутності життя і невідворотності смерті як продовження земного життя Емілі Дікінсон розкрила в образі ліричної героїні, яка знаходиться на межі двох світів, життя і смерті. В її поезії смерть естетизується і сприймається як близька подруга, з якою вона разом із безсмертям може навіть подорожувати і яка доставить її до вічності. Але для поетеси найвищим втіленням смерті була не фізична смерть, а смерть душі від неможливості висловитися у поезії. У житті Емілі Дікінсон свідомо обрала самотність. Самотність її не бентежила, бентежило інше – неможливість повно розкрити свою душу, втілену у поезії, тому що самотність душі, а отже й поезії – це «обмежена безмежність» – «Finite Infinity».

Е. Дікінсон. № 1695, рік створення не зазначено.

There is a solitude of space,	Існує смерті самота
A solitude of sea,	І самота землі
A solitude of death, but these	І неба самота пустинна
Society shall be	Та всі вони малі
Compared with that profounder site,	Порівняно із самотою
That polar privacy,	Душі – коли вона
A soul admitted to Itself –	Сама – обмежена безмежність
Finite Infinity.	Сама – самотина

(перекл. Д. Павличка)

Висновки. Емілі Дікінсон написала 1775 віршів – це дає величезний матеріал для дослідження особливостей її творчості. У статті проаналізовано вірші № 49, 712 і 1664. Одним із напрямків аналізу її творчості є дослідження художньої картини твору на рівні підсвідомості поетеси, що у текстах представлено як внутрішньоособистісне уявлення ліричної героїні у стані медіального існування між світами реального та позамежного. Сакральні образи часу і простору у віршах № 712 і 1664 розкрили яскраву картину філософського осмислення поетесою понять Життя, Смерті і Безсмертя. Лексико-семантичне багатство, філософське осмислення понять смерті, безсмертя, вічності, особливості композиції як смислового кола – все це засвідчило поетичну майстерність поетеси, глибину її переживань, високу напруженість її творчості. Зазначена тема послідовно представлена у творах № 4 65, 749, 876, 1205, 1632, 1695, 1732, 1743 та ін.

Тема ремінісценцій міфологічного сприйняття часу і простору є недостатньо аналізована у попередніх дослідженнях творчості поетеси. Вважаємо, що розглянута нами тема є важливою для розкриття особливостей творчості Емілі Дікінсон і потребує подальшого дослідження.

Бібліографічний список

Бахтин, М., 1975. Форми времени и хронотопа в романе. В: *Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики.* М. : Худож. лит.

Горенко, О., 2006. Наш власний театр – то ми самі. В: *Американський романтизм.* К.: Либідь, с. 396-410.

Дикинсон, Э., 2001. *Лирика.* М. : Эксмо-Прес.

Копистянська, Н., 1993. Художній час як категорія порівняльної поетики. *Слов'янські літератури:* матеріали до XI з'їзду славістів. К., с.184–200.

Павличко, С., 1991. Емілі Дікінсон: поезія скептичного ума. В: *Емілі Дікінсон. Лірика*. К. : Дніпро.

Пригодій, С., 2006. Архетипова критика. В: *Американський романтизм.* К. : Либідь, С. 47-61.

Мельничук, О. С. (ред.), 1974. *Словник іншомовних слів*. К.: Головна ред. УРЕ.

Скрипник, Т. М., 2020. Ґендерні проблеми перекладу англомовної поезії у парадигмі літературознавчої теорії та екстралінгвістичного аспекту перекладознавства (на прикладі вірша 449 Е. Дікінсон «I died for beauty…»). *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Філологія*, 22, с. 78-85. DOI: https://doi.org/10.34079/2226-3055-2020-13-22-78-84

Скрипник, Т, 2021а. Онтологія буття давніх індіанців у поемі Г.В. Лонгфелло «Пісня про Гайавату» у білінгвальній презентації: монографія [книга 19, ч.3]. *Scientific edition monography / intellectual development of mankind in modern conditions: psychology, philology, medicine, biology and ecology:* матеріали конференції. Німеччина, с. 56-75. DOI https://doi.org/10.30888/2709-2364.2021-19-03-014

Скрипник, Т. М., 2021б. Поетика стану медіальності ліричної героїні у творах Е. Дікінсон. *Philological sciences intercultural communication and translation studies: an experience and challenges* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (April 23–24). Czestochowa: «Baltija Publishing», vol. 2, с. 25–30. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-2-6

McNeil, H., 1986. *Emily Dickinson*. New York : Panteon Books.

Thomson, H. J. (ed.), 2013. *The Complete Poems of Emily Dickinson.* Copyright by Mary L. Hampson.

References

Bakhtin, M.,1875. Formy chasu I khronotopu v romani [The Form of Time and Chronotope in the novel] In: *Pytannja literatury i estetyky.* M.: Literatura (in Ukrainian).

Dickinson, E., 2001. *Liryka [Lyrics].* M. : Ekspo-Press (in Ukrainian).

Gorenko, O., 2006. Nach vlasnyj teatr – to my sami [Our own theatre – it's we ourselves]. In: *Amerykanskij romantyzm*. K. : Lybid, s. 396-410 (in Ukrainian).

Kopystjanska, N., 1993. Chudozhniy chas jak kategorija porivnjalnoji poetyky [Belles-lettres Time like the category of the comparative poetry]. *Slovjanski literatury: Materialy do XI z'izdu slavistiv.* K. 204 p. (in Ukrainian).

McNeil, H., 1986. *Emily Dickinson*. New York: Panteon Books.

Melnychuk, O. S. (ed.), 1974. *Slovnyk inshomovnyh sliv* [*The Dictionary of the foreign words].* K.: Golovna red. URE (in Ukrainian).

Pavlychko, S., 1991. Emily Dickinson: poezija skeptyxhnogo uma [Emily Dickinson : the Poetry of the sceptical intellect]. In: *Emily Dickinson. Liryka*. K. : Dnipro (in Ukrainian).

Prihodiy, S., 2006. Arkhetypova krytyka [Arkhetypes criticism]. In: *Amerykanskij romantyzm.* K.: Lybid, s. 47-61 (in Ukrainian).

Skrypnyk T. M., 2020. Genderni problemy perekladu anglomovnoi poezii u paradugmi

literaturoznavchoi teorii ta ekstralingvistychnogo aspektu perekladoznavstva (na prykladi virsha 449 E. Dickinson «I died for beauty…» [Gender problems of the translations of the English-language poetry in the paradigm of the literary theory and extralinguistics aspect of the translation]. *Visnik Mariupolskogo derzhavnogo universitetu. Ser. Filologiya,* 22, p. 78-85. DOI: https://doi.org/10.34079/2226-3055-2020-13-22-78-84 (in Ukrainian).

Skrypnyk, T., 2021a. Ontologija buttja davnih indiantsiv u poemi G.W. Longfellow «The Song of Hiawatha» u bilingvalnij prezentatsii [The Onthology of the existence of the ancient Indians in the poem by G.W.Longfellow «The Song of Hiawatha» in the bilingual presentation*]*. Monografija [knyga 19, ch. 3]. *Scientific edition monograph / intellectual development of mankind in modern conditions: psychology, philology, medicine, biology, and ecology:* Materialy konferentsii. Nimechina, s. 56-75. DOI: https://doi.org/10.30888/2709-2364.2021-19-03-014 (in Ukrainian).

Skrypnyk, T. M., 2021б. Poetuka stanu medialnosti lirychnoji geroini u tvorah E. Dickinson. [The Poetic of the lyrical heroine's medial state in the poetry by E. Dickinson]. *Philological sciences intercultural communication and translation studies: an experience and challenges:* Materialy Mizhnarodnoji naykovo-praktychnoji konferentsii. (April 23–24 2021). Vol. 2. Czestochowa: «Baltija Publishing», s. 25–30. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-073-5-2-6 (in Ukrainian).

Thomson, H. J. (ed.), 2013. *The Complete Poems of Emily Dickinson.* Copyright by Mary L. Hampson.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2024.

Tamara Skrypnyk, Liubov Hastynshchykova.

REMINISCENCES OF THE MYTHOLOGICAL PERCEPTION OF TIME AND SPACE IN THE DEPICTION OF THE WORLDS OF THE REAL AND OTHERWORLDLY IN E. DICKINSON'S POETRY

The article analyzes poems No. 49, 712 and 1664 by Emily Dickinson in English and in translation.

Features of the mythological and literary chronotope of time and space have been considered. Mythological and literary chronotopes cannot be equated, they have different qualities and are created by various means. In mythology, they are inseparable and create a macrocosmic phenomenon. In literature, the category of time and space most often serves as a basis for revealing an artistic image, idea, theme, or conflict.

The article examines the influence of ideas about the mythological model of the world on the work of the poet with a focus on the categories of time and space in the world structure. In E. Dickinson's poetry, the categories of time and space, as the plotline of the work, are critical. They determine the lyrical heroine's localization. The mythological perception of time and space of the poetess is shown through the representation of the lyrical heroine in a medial state of being between the worlds of real life and the otherworldly one. It should also be noted that in literary work, the image of the author, the creator of the artistic picture of the text, and the image of the lyrical hero of the work cannot be considered completely identical. That is why we are talking about the work of E. Dickinson as a poetess, a creator, and separately about the intrapersonal perception of the lyrical heroine.

The article considers some biographical facts from the life of E. Dickinson, which may have become the basis for the creation of poems No. 49, 712, and 1664, the facts that contributed to the formation of a special interpretation and understanding of the image of God and the creation of the image of a lyrical heroine. In verse No. 49, the image of God is defined as "God" and the syntagms "Byrglar! Banker – Father", in poem No. 1664 it is "Thee", in some other works – "Lord", "God".

In the process of analyzing poems No. 712 and 1664, it was noted that Time acts as a

specific protagonist with sacred characteristics for the lyrical heroine. He is immeasurable in the space of existence, exceeds the limits of the human, acts independently, and brings closer to Death and Immortality. In poem No. 712, the ambivalence of the action of Time, such as death and immortality, flows through the ages like a moment which reveals the philosophical concept of Immortality as the Eternity of creativity for the lyrical heroine.

In poem No. 1664, in the locus "Space of Time", contrasting the Sun and the Night, which do not act as a category of the day but are the subjects of action on the way of the lyrical heroine, is sacred. Each of them has their own function.

The analysis of the peculiarities of the creation of the locus "Landscape space" in poem No. 712 has shown that the world of ordinary things - a schoolyard, a field, schoolchildren - becomes a path to the other world for the lyrical heroine in the state of medial existence. In poem No. 1664, the locus "Space of travel" to the Creator has a sacred character and is a stage of her journey to approaching the Creator, indicated by the word "Thee".

Key words: *state of mediality, sacredness of time and space, chronotope*

ЛІНГВІСТИКА

УДК 81’255.4

Неллі Гайдук
ORCID: 0000-0001-6292-6376

Ксенія Герман
ORCID: 0009-0004-5088-4745

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У НОВОГРЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ СТРУКТУРА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Надшвидкий темп розвитку сучасного інформаційного суспільства, що характеризується цифровізацією, призводить до тісних та сталих міжмовних та міжкультурних контактів, які спричиняють появу нових слів у багатьох мовах та високий темп їх засвоєння мовами-реципієнтами. Новогрецька мова, як і інші мови, перебуває у постійному русі, змінах, динаміці. Найбільш чутливо реагує на всі суттєві та не дуже зміни у соціальній, культурній і політичній сферах лексичний шар, що є найрухливішим шаром мови, який надшвидко відповідає на мовленнєві зрушення та, відповідно, мовні зміни.

Шляхи проникнення, способи засвоєння та творення, особливості функціонування та впливу на оновлення лексичного складу є основою для подальшого ґрунтовного всебічного аналізу процесів та закономірностей часового руху лексичного складу новогрецької мови та її загального оновлення, що є предметом вивчення запропонованого дослідження. Явище неології у новогрецькій мові насамперед відображає потреби сучасного суспільства та шляхи його адаптації до нових світових реалій; процес неологізації у новогрецькій мови безумовно впливає на мовний ландшафт і сприяє так званому явищу інтелектуалізації мови, коли у ній збільшується кількість абстрактних назв явищ, процесів.

У новогрецькій мові неологізми утворюються різними способами, серед яких виділяються шість основних. Ці методи можуть комбінуватися для створення нових слів, дозволяючи мові розвиватися та адаптуватися до сучасних реалій. Структура неологізмів може варіюватися від простих до складних, в залежності від того, який спосіб утворення використовується та наскільки відмінна ця нова форма від вже наявних слів у мові. Як правило, одні слова утворюються на базі інших. Об'єктами словотворення є похідні слова, оскільки заради них відбувається словотворчий процес. Для цього в мові існують такі словотворчі засоби: твірні слова, словосполучення, твірні основи, форманти, до яких належать словотворчі афікси.

Ключові слова: *абревіація, інтелектуалізація, інформаційне суспільство, калькація, композиція, метафоризація, неологізм, неологізація, префіксація, суфіксація, цифровізація.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-71-78

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Розвиток інформаційного суспільства, розквіт якого припав на кінець XX – початок XXI століття і триває дотепер, характеризується швидким темпом розвитку як

інформаційно-комунікаційних технологій, так і інших сфер людської діяльності. Нові інформаційно-комунікаційні системи дозволяють людям із усіх куточків планети швидко обмінюватися різноманітною інформацією, технологічний та науковий прогрес, що зробив можливим миттєвий обмін інформаційними повідомленнями людей, які знаходяться за тисячі кілометрів один від одного та належать до принципово відмінних культур, активізував мовні контакти і саме мова стала маркером бурхливого сталого розвитку інформаційного суспільства та прискорення темпів людського життя у всіх його проявах.

Тож темпи розвитку інформаційного суспільства безпосередньо впливають на активізацію міжмовних та міжкультурних контактів загалом, та на стан мови кожної країни і окремої соціальної групи зокрема. Новогрецька мова, як і інші мови, перебуває у постійному русі, змінах, динаміці. Найбільш чутливо реагує на всі суттєві та не дуже зміни у соціальній, культурній і політичній сферах лексичний шар, що є найрухливішим шаром мови, який надшвидко реагує на мовленнєві зрушення та, відповідно, мовні зміни. Саме у лексичному шарі мов постійно функціонують нові слова – неологізми, які і стають останнім часом маркером цифровізації та прискорення розвитку інформаційного етапу розвитку цивілізованого людства, адже саме у XXI столітті спостерігається тенденція надстрімкого входження неологічної лексики у мови та доволі швидкого засвоєння мовами нового слова, проте, якщо нове слово швидко не «приживається», то так само швидко мова його «забуває».

Актуальність дослідження.

Зважаючи на активний темп розвитку міжмовних контактів та збагачення мов неологізмами, дослідження їх структурно-семантичних особливостей є актуальним і своєчасним у зв’язку з постійним науково-технічним прогресом та мовним розвитком. Висока швидкість засвоєння нових слів мовами-реципієнтами вимагає ретельного вивчення потрапляння нових слів у мову: шляхів проникнення, способів засвоєння та творення, особливостей функціонування та впливу на оновлення лексичного складу, що є основою для подальшого ґрунтовного всебічного аналізу процесів та закономірностей часового руху лексичного складу новогрецької мови та її загального оновлення, що зумовлює **актуальність** запропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Чимало досліджень, спрямованих на вивчення новогрецької мову у розрізі неології, знаходимо у таких науковців, як Х. Алексіаду, А. Анастасіаді-Сімеоніді, Г. Бамбінйотис, З. Гавріліду, А. Накас, Г. Ніколау, Г. Папандонакіс, М. Тріандафілідис, Д. Хіла-Маркопулу, А. Хрістофіду, Н. Клименко, Є. Карпіловська, Л. Кислюк, О. Пічахчи, Л. Шевченко, Я. Януш та ін.

Н. Клименко вивчала шляхи інтелектуалізації мови завдяки проявам у мові неологічних явищ на прикладі новогрецької мови порівняно із українською мовою. Н. Клименко визначає такі прояви інтелектуалізації мови: збільшення кількості назв абстрактних дій, процесів, станів, термінування та детермінування лексикону, посилення словотворчих процесів (Клименко, 2010, с. 100).

Мета статті – розглянути основні способи творення неологізмів у сучасній новогрецькій мові як важливої складової розвитку лексичного мовного шару.

Завданнями дослідження стають актуалізація явища неології у новогрецькій мові як такого цікавого явища, що насамперед відображає потреби сучасного суспільства та шляхи адаптації його до нових світових реалій; аналіз процесу неологізації у новогрецькій мови з погляду його впливу на мовний ландшафт.

Виклад основного матеріалу.

Перш ніж розглянути явище утворення нових слів безпосередньо у сучасній новогрецькій мові, слід зазначити, що уся лінгвістична неологія, на думку О. Пічахчи, «поділяється на динамічну (продукуючу) та реалізовану неології. Динамічна

(продукуюча) неологія охоплює неологізми, які ще не з'явилися у словнику, але є можливими (потенційними) лексичними конструкціями, якщо вони створені за правилами формування мови, в якій мають з'явитися. Після того, як потенційна лексична одиниця з'явиться в мові, вона перейде до категорії власне неологізму (реалізована неологія, яка стосується вже існуючих неологізмів мови, що широко використовуються мовною спільнотою незалежно від кількості застосувань (оказіоналізми, авторські неологізми, неосемантизми та ін)» (Пічахчи, 2020, с. 134).

Таким чином, початковий етап процесу неології у мові є динамічним та продуктивним, яким саме допомагає новим конструкціям проникнути у мову-реципієнт, при цьому важливим є питання пристосованості цих конструкцій до правил формування тієї мови, у яку вони намагаються проникнути; при цьому завершальним етапом буде закріплення неологізму у словнику нових слів. Тоді, коли неологізм трансформується у загальновживану мовну одиницю, він перестає бути неологізмом.

У новогрецькій мові процес створення нових слів, відомий як утворення неологізмів, є важливою складовою розвитку лексики. Цей процес спирається на різноманітні механізми, включаючи калькування, суфіксацію, скорочення та інші. Створення неологізмів в новогрецькій мові є цікавим явищем, що відображає потреби та зміни суспільства, а також шляхи адаптації до нових реалій. Розглянемо різні способи утворення неологізмів та їх структуру, проаналізуємо цей багаторівневий процес у новогрецькій мові та його вплив на мовний ландшафт.

О. Пічахчи щодо причин запозичення наголошує на наступному: «запозичення нерозривно пов'язане з явищем зміни мови, що особливо очевидно в лексиці, і є важливим джерелом нових слів для запозиченої мови. Процес запозичення відбувається в тих випадках, коли мові не вистачає слова або сенсу, якого вона потребує, тому і запозичує в іншій мові те, чого їй бракує. Запозичення з'являються з метою задовольняти потреби спілкування мовців, адже сьогодні немає жодної живої мови, яка б не мала у своєму словнику велику кількість запозичень (Пічахчи, 2020, с. 135).

У новогрецькій мові неологізми утворюються різними способами, серед яких можемо виділити шість основних.

Ці методи можуть комбінуватися для створення нових слів, дозволяючи мові розвиватися та адаптуватися до сучасних реалій. Структура неологізмів може варіюватися від простих до складних, в залежності від того, який спосіб утворення використовується та наскільки відмінна ця нова форма від вже існуючих слів у мові.

Розглянемо кожен із методів детально:

1. Префіксація являє собою додавання префіксів (частин слова, які додаються до його початку) до вже існуючих у мові слів. Наприклад, «α-γνωσία» (агнозія – нездатність розпізнавати речі), де до слова з позитивним значенням додається негативний префікс α-

У новогрецькій мові префіксація – це поширений спосіб утворення неологізмів, коли префікс не стільки змінює значення слова, а додає нові аспекти до його сенсу.

Префіксоїди, на думку Г. Бабініотіса, Х. Клеріса (за словником), – це словотвірні елементи, які походять від архаїчних слів, або не є самостійними словами, а тільки частиною слів, і мають певні значення (Пічахчи, 2015). Приклади αερο-, аеро-, αερο-δυναμική, αερο-σταθμόςαρχι – позначення першості або переваги αρχι-μάγειρας, αρχι-μουσικόςαυτό- само-, авто- αυτο-άμυνα, αυτό-συντήρησηβιο- біо-βιο-θεραπεία, βιο-τεχνολογίαγεω-, найменування, пов'язане із землею γεω-λογία, γεω-πονίαενδο- внутрішній ενδο-σκόπηση, ενδο-διαφορές тощо.

Наприклад:

Υπερέσοδα – надлишковий дохід – де префікс «υπερ-» вказує на щось, що перевершує або перебуває поза межами сучасного.

Διαδικτυογραφία – інтернетографія – де префікс «δια-» вказує на щось, що відбувається через Інтернет.

Διακομιστής μεσολάβησης – проксі-сервер – де префікс «δια-» вказує на щось, що відбувається через Інтернет.

Υπερτροφοδότης – нагнітач.

2. Суфіксація є додаванням суфіксів до слів. Наприклад, «βιολογία» (біологія – наука про живі організми). До вже існуючого слова додається суфікс, що повністю змінює значення існуючого слова та створює термін. Слід наголосити, що слово «біологія» не є неологічним у новогрецькій мові, проте наочно демонструє суфіксацію як спосіб словотворення. Тож розглянемо даний спосіб.

Суфіксація – це важливий метод утворення неологізмів. Додавання суфіксів до існуючих слів може надати їм нових значень або створити нові терміни, тож цей засіб активно використовується при утворенні нових терміносистем сучасної новогрецької мови.

Наприклад:

Αναπρογραμματισμός – перепрограмування;

Αυτοφθορισμός – автофлуоресценція;

Οικολογισμός (Oikologismos) – екологізм;

Τεχνοκρατισμός (Technokratismos) – технократизм;

Διοικητικοποιώ – адмініструвати;

Εστεροποιώ – етерифікувати;

Ενδογενοποιώ – інтерналізувати;

Ανοσοθεραπεία – імунотерапія;

Κυβερνασφάλεια – кібербезпека;

Εμπορευματολογία – мерчандайзингґ;

Λαολειχία – популізм.

3. Композиція, що представляє собою об'єднання двох або більше слів. Наприклад, «τηλεόραση» (телебачення – трансляція програм через мережу).

Композиція, об'єднання двох або більше слів для утворення нового, є поширеним методом утворення неологізмів у новогрецькій мові, але вже не таким загальновживаним, як префіксація та суфіксація.

Ось кілька прикладів:

Βιοκλιματολογία – біокліматологія;

Γυναικοκτονία – феміцид;

Πληρωμήμεδιαμεσολάβηση – оплата через посередника;

Χώροςδικτυοσυνομιλία – космічний веб-чат;

Ψηφιακή Υπογραφή - цифровий підпис;

Κβαντικό δυφίο - квантовий біт;

Φιλοευρωπαϊστής – проєвропейський;

Παρορμητικότητα – імпульсивність.

Спробуємо пояснити, як відбувається таке неологічне творення за допомогою тих слів, які вже активно існують та широко вживаються новогрецькій мові:

- Αυτοκίνητο (автомобіль) – слово складається з «αυτό» (сам) та «κίνητο» (рухливий), що означає рухомий за допомогою власної сили.

- Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (електронна пошта) – поєднання слів «ηλεκτρονικό» (електронний) та «ταχυδρομείο» (пошта).

Композиція дозволяє створювати нові терміни шляхом об'єднання словосполучень та слів для вираження нових концепцій або явищ, що стають актуальними в сучасному світі.

4. Метафора – використання слова в новому значенні. Наприклад, «ψηφιακός εθισμός» (цифрова залежність).

Метафора в утворенні неологізмів у новогрецькій мові полягає в тому, що слова

вживаються в новому контексті, відображаючи суттєву аналогію або подібність. Це може бути застосування терміну, який має певне значення, у новому контексті для опису подібних або аналогічних явищ. Наприклад, термін «ψηφιακός εθισμός» (цифрова залежність) використовує метафору, де «залежність» порівнюється зі станом, схожим на залежність від чогось, на кшталт алкоголізму, тютюнопаління, наркоманії або ігроманії, – але в цьому випадку – залежність простежується від використання цифрових технологій та інтернету, коли людина не уявляє собі життя без доступу до глобальної мережі і впадає у паніку через відсутність мережевого підключення, навіть якщо воно спостерігалося протягом нетривалого часу. Ця форма утворення неологізмів дозволяє відобразити сучасні явища та поняття шляхом застосування вже існуючих термінів у нових контекстах, роблячи мову більш гнучкою та адаптованою до сучасної реальності, зокрема, такі аналогії можна провести стосовно усіх боків цифровізації життя сучасної людини.

Метафори-неологізми в новогрецькій мові відображають сучасні культурні, соціальні та технологічні зміни. Ось кілька прикладів, які показують, як метафоричні вислови можуть бути адаптовані до нових обставин:

1. «Ηλεκτρονικός σκουπιδότοπος» (ilektronikós skoupidótopos) – буквально «електронне сміттєзвалище». Цей термін використовується для опису великої кількості непотрібної або спамової інформації в Інтернеті.

2. «Ψηφιακός κόσμος» (psifiakós kósmos) – буквально «цифровий світ». Метафора, що описує сучасну реальність, яка все більше залежить від цифрових технологій та Інтернету.

3. «Διαδικτυακή ομπρέλα» (diadiktyakí ombréla) – буквально «інтернет-парасолька». Метафора, яка описує захист або безпеку, яку надають певні онлайн-сервіси або платформи.

4. «Κυβερνοχώρος» (kyvernochóros) – буквально «кіберпростір». Цей термін часто використовується для опису віртуального простору Інтернету та онлайн-активностей.

5. «Ηλεκτρονικό πορτοφόλι» (ilektronikó portofóli) – буквально «електронний гаманець». Метафора для опису цифрових платіжних систем та криптовалют.

6. «Ψηφιακή επανάσταση» (psifiakí epanástasi) – буквально «цифрова революція». Описує радикальні зміни, які відбуваються через впровадження цифрових технологій у різні аспекти життя.

7. «Εικονική πραγματικότητα» (eikonikí pragmatikótita) – буквально «віртуальна реальність». Термін, що використовується для опису створених комп'ютером середовищ, з якими користувач може взаємодіяти.

8. «Πράσινη ενέργεια» (prásini enérgeia) – буквально «зелена енергія». Метафора для опису екологічно чистих джерел енергії, таких як сонячна або вітрова енергія.

Ці метафори-неологізми відображають вплив сучасних технологій і змін у суспільстві на новогрецьку мову. Вони допомагають ефективніше передавати нові поняття та явища, що виникають у сучасному світі.

5. Абревіація – скорочення слів із використанням однієї головної або кількох початкових літер слова як новогрецькою, так і іншими мовами – насамперед, англійською, адже останнім часом спостерігається сплеск запозичень у багато мов саме з англійської, бо з неї походять терміни, які належать до нформаційно-комунікаційних технологій.

Утворення абревіатур або акронімів є різновидом скорочення слів, що за визначенням деяких дослідників є результатом численного усічення, тобто відсутності складових частин лексичної одиниці. Термін «абревіатура» (від лат. abbrevio – скорочую), здебільшого, пояснюється таким чином: «це складноскорочені слова, утворені з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу лексем» (Пічахчи, 2015). У науковому світі існує кілька класифікацій абревіатур, але, погоджуючись із

Н. Клименко, наголошуємо, що для новогрецької мови найбільш прийнятною є саме класифікація цієї дослідниці (Клименко 2010, с. 120).

Ось кілька сучасних абревіатур у новогрецькій мові, які часто використовуються в різних сферах, включаючи технології, організації та повсякденне життя. Дані абревіатури вже достатньо щільно увійшли у повсякденний ужиток, проте на даному етапі розвитку новогрецької мови все ще фіксуються словниками неологізмів.

1. ΕΛΤΑ (Ελληνικά Ταχυδρομεία) – Грецька поштова служба:
   - ΕΛ - Ελληνικά (грецька);
   - ΤΑ - Ταχυδρομεία (пошта);
2. ΕΜΥ (Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία) – Національна метеорологічна служба:
   - Ε - Εθνική (національна);
   - Μ - Μετεωρολογική (метеорологічна);
   - Υ - Υπηρεσία (служба);
3. ΑΜΚΑ (Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης) – Номер реєстру соціального страхування:
   - Α - Αριθμός (номер);
   - Μ - Μητρώου (реєстр);
   - ΚΑ - Κοινωνικής Ασφάλισης (соціального страхування);
4. ΓΓΠΣ (Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων) – Генеральний секретаріат інформаційних систем:
   - ΓΓ - Γενική Γραμματεία (генеральний секретаріат);
   - ΠΣ - Πληροφοριακών Συστημάτων (інформаційних систем);
5. ΕΚΑΒ (Εθνικό Κέντρο Άμεσης Βοήθειας) – Національний центр невідкладної допомоги:
   - Ε - Εθνικό (національний);
   - Κ - Κέντρο (центр);
   - ΑΒ - Άμεσης Βοήθειας (невідкладної допомоги);
6. ΣΕΠΕ (Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας) – Орган інспекції праці:
   - Σ - Σώμα (орган);
   - Ε - Επιθεώρησης (інспекції);
   - ΠΕ - Εργασίας (праці);
7. ΔΕΔΔΗΕ (Διαχειριστής Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας) – Оператор грецької мережі розподілу електроенергії:
   - ΔΕ - Διαχειριστής Ελληνικού (грецький оператор);
   - ΔΔΗΕ (Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας) – Мережа розподілу електроенергії;
8. ΟΑΣΑ (Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Αθηνών) – Організація міського транспорту Афін:
   - Ο - Οργανισμός (організація);
   - ΑΣ - Αστικών Συγκοινωνιών (міського транспорту);
   - Α - Αθηνών (Афін);
9. ΚΕΠ (Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών) – Центр обслуговування громадян:
   - Κ - Κέντρο (центр);
   - ΕΠ - Εξυπηρέτησης Πολιτών (обслуговування громадян);
10. ΕΦΚΑ (Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης) – Єдиний фонд соціального страхування:
   - ΕΦ - Ενιαίος Φορέας (єдиний фонд);
   - ΚΑ - Κοινωνικής Ασφάλισης (соціального страхування).

Ці абревіатури відображають сучасні тенденції та потреби в різних галузях, допомагаючи скорочувати довгі терміни та роблячи спілкування більш ефективним.

Від власне неологізмів, що входять у мову тими способами, які ми описали вище,

слід відрізняти оказіоналізми – авторські неологізми; нові слова, притаманні окремому авторові чи групі авторів. Вони, як правило, не отримують широкого ужитку, хоча можуть стати більш чи менш відомими у залежності від популярності автора, що вигадав нове слово.

Ось декілька прикладів сучасних оказіоналізмів у новогрецькій мові:

1. Κορωνοϊός (koronoïós) – «коронавірус». Це слово швидко увійшло до лексикону, позначаючи вірус, що викликав пандемію COVID-19. Воно з'явилося внаслідок об'єднання слів «κορώνα» (корона) і «ιός» (вірус).

2. Τηλεργασία (tilergasía) – «дистанційна робота». Термін, що позначає роботу з дому або з будь-якого місця за допомогою Інтернету та цифрових технологій. Від «τηλέ» (дистанційний) і «εργασία» (робота).

3. Σερφάρω (serfáro) – «серфити в Інтернеті». Слово, яке використовується для опису процесу перегляду веб-сторінок в Інтернеті. Походить від англійського «surf» (серфити) з додаванням грецького суфікса.

4. Σελφάρω (selfáro) – «робити селфі». Термін походить від англійського слова «selfie» з адаптацією під грецьку мову.

5. Καραντινάρω (karantináro) – «бути на карантині». Це слово утворилося від «καραντίνα» (карантин) із додаванням грецького дієслівного суфікса.

Ці слова ілюструють, як новогрецька мова адаптується до сучасних реалій, створюючи нові терміни для опису нових явищ і технологій.

Отже, з вищенаведеного контексту ми можемо стверджувати, що у мові одні слова утворюються на базі інших. Об'єктами словотворення є похідні слова, оскільки заради них відбувається словотворчий процес. Для цього в мові існують такі словотворчі засоби: твірні слова, словосполучення, твірні основи, форманти, до яких належать словотворчі суфікси, словотворчі префікси, афікси та сполучні морфеми.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Таким чином, неологізм, перш ніж потрапити до загального ужитку як у будь-якій мові загалом, так і у новогрецькій зокрема, проходить багатоетапний шлях від оказіональної появи у мові до уведення у словник. Останнім часом спостерігається тенденція, що свідчить про більш швидке проходження новим словом усіх ступенів входження неологізму у широкий мовний ужиток. Це демонструє відбиття у мові тенденції прискорення життя цифровізованого суспільства та окремого індивіда у ньому. Щодо способів утворення нових слів, то ми розглянули шість основних; не завжди ці способи трапляються у чистому вигляді, нерідко вони мають комбінований або перехідний характер. Що стосується способів проникнення нових слів у мову, то оказіоналізми вводяться у медійні тексти та онлайн обговорення для створення експресивності, при цьому вони мають іронічне, пародійне забарвлення, часто в їх створенні бере участь гра слів, нові запозичені з інших мов слова найчастіше також вперше входять в ужиток у медійному просторі, саме тому важливо вивчати шар нової лексики на матеріалі медійного дискурсу, що може стати матеріалом подальших наукових студіювань у цьому напрямку.

Бібліографічний список

Клименко, Н. Ф., 2010. *Неологізми у різних стилях української та новогрецької мов. Українська елліністика.* К.: Видавничий дім Дмитра Бураго.

Пічахчи, О. В., 2015. Неологізми як засіб інтелектуалізації новогрецької мови. *Мовні і концептуальні картини світу,* 2, с. 69–76.

Пічахчи, О. В., 2020. Тенденції неологізації новогрецької мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія,* 10, с. 133–136.

References

Klymenko, N. F., 2010. *Neolohizmy u riznykh styliakh ukrainskoi ta novohretskoi mov. Ukrainska ellinistyka* [Neologisms in different styles of the Ukrainian and Modern Greek languages. Ukrainian Hellenistics]. K.: Vydavnychyi dim Dmytra Buraho (in Ukrainian).

Pichakhchy, O. V., 2015. Neolohizmy yak zasib intelektualizatsii novohretskoi movy [Neologisms as a means of intellectualizing the Modern Greek language]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, 2, pp. 69–76 (in Ukrainian).

Pichakhchy, O. V., 2020. Tendentsii neolohizatsii novohretskoi movy [Neologization tendencies of the Modern Greek language]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia: Filolohiia*, 10, pp. 133–136 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 01.05.2024.

Nelli Gaiduk, Kseniia Herman

WAYS OF NEOLOGISM FORMATION IN MODERN GREEK AND THEIR STRUCTURE IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL INFORMATION SPACE

The rapid pace of development in modern information society characterized by digitization leads to close and constant interlingual and intercultural contacts which result in the emergence of new words in many languages and a high rate of their acquisition by recipient languages. Modern Greek, like other languages, is in constant motion, undergoing changes and dynamics. The lexical layer which is the most flexible layer of the language, reacts most sensitively to all significant and not very significant changes in the social, cultural and political spheres which makes it highly responsive to linguistic shifts and, consequently, linguistic changes.

The ways of penetration, methods of acquisition and creation, peculiarities of functioning, and influence on the renewal of the lexical composition are the basis for further thorough comprehensive analysis of the processes and regularities of the temporal movement of the lexical composition of the modern Greek language and its overall renewal which is the subject of study of the proposed research. The phenomenon of neology in the modern Greek language primarily reflects the needs of modern society and ways of its adaptation to new global realities. The process of neologization in the modern Greek language undoubtedly influences the linguistic landscape and contributes to the so-called phenomenon of language intellectualization, when the language increases the number of abstract names of phenomena and processes.

In the modern Greek language, neologisms are formed by various methods, among which six main ones are distinguished. These methods can be combined to create new words allowing the language to develop and adapt to modern realities. The structure of neologisms can vary from simple to complex depending on the method of formation used and how different this new form is from existing words in the language. Typically, some words are formed based on others. Derivative words are objects of word formation, as the word-formation process occurs for their sake. To this end, the language has such word-formation means: derivative words, word combinations, derivational bases, formants, which include word-formation suffixes, word-formation prefixes, affixes, and connecting morphemes.

Keywords: *abbreviation, intellectualization, information society, calque, composition, metaphorization, neologism, neologization, prefixation, suffixation, digitization.*

УДК 811.111'27

Леся Гречуха
ORCID: 0009-0007-0992-0750

Марія Маланюк
ORCID: 0000-0002-1290-0407

КОНЦЕПТ *DANGER* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ ТЕЛЕРАДІОКОМПАНІЇ BBC)

У статті здійснено аналіз особливостей та структури концепту DANGER, а також визначено контексти його вживання. Лексична одиниця danger є полісемантичною. Існує багато значень цієї лексеми, що видозмінюються у різних словниках. Саме вона і стала основою для семантичного аналізу та виявлення механізмів семантичного значення слова. Виконаний контекстуальний аналіз, показує, що є досить багато сфер використання концепту DANGER.

***Ключові слова**: концепт, лексема, дефініція, морфема, небезпека.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-79-85

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У наш час вивчення лінгвокультурних концептів приваблює багатьох дослідників, оскільки встановлює мовний спосіб осмислення дійсності та допомагає виявити пріоритетні цінності в колективній та індивідуальній картинах світу. Лінгвістичний концептуалізм об'єднує ідеї філософського аналізу пізнаваного світу, етнічних та соціально-групових культурологічних описів специфіки світорозуміння, когнітивного моделювання та семантичного структурування дійсності.

Останнім часом когнітивна лінгвістика є одним з напрямків досліджень, що активно розвиваються. Мова відіграє важливу роль у формуванні національної самосвідомості, відбиваючи основні зміни у суспільному житті. Тому поняття мовної та національної картини світу нині активно висвітлюються у роботах з когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології.

Актуальність цієї статті зумовлена потребою розкрити зміст суспільних явищ, що позначають певне поняття. Відомо, що вербальний образ світу, який існує у свідомості людей певної культури, стає предметом чималої кількості міжнародних і вітчизняних досліджень. Розуміння та сприйняття людиною неупередженої реальності характеризується різними концепціями, які залишаються у її свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час концепт вивчається з точки зору різних парадигм лінгвістики такі як: когнітивної лінгвістики, лінгвокульторології, психолінгвістики. Такі американські та європейські вчені як, П. Гарденфорс, К. Годдар, Р. Дженкендофф, М. Джонсон, В. Еванс, Д. Лакофф, Р. Лангакер, У. Райд, Л. Талмі, П. Хардер, К. Холмквіст ретельно досліджують механізми, що відображають фізичний досвід людини у мові, процеси, що поєднують різні концепти та процеси концептуалізації. Поняття небезпеки, приваблює вчених, як предмет аналізу та прийом для відтворення інших екзистенційно вагомих концептів.

Мета роботи полягає у декодуванні вербалізаторів, що позначають поняття *DANGER*, яке є досить важливим в теоріях національної безпеки та публічного управління. Ще в давнину йому приділяли увагу, вивчаючи забезпечення безпеки, як

один з принципів дієвого державного управління. Не менш важливим є визначення взаємозв'язку цього поняття, а також його місця в інтерпретації та операціоналізації інших понять, таких як «небезпека для людини», «національна небезпека» та «державна небезпека».

З точки зору сучасної науки концепти становлять найбільший інтерес для вивчення абстрактних уявлень та розумових процесів об'єктивованих мовою. Наше дослідження спрямоване на вивчення вербалізації актуального, на даний момент, концепту *DANGER,* який у психолінгвістичному плані є конструктом застереження, страху або паніки. Варто додати, що робота присвячена моделюванню ядерної частини концепту *DANGER*, а саме моделювання буде проводитись на матеріалі корпусу текстів телерадіокомпанії BBC.

Предметом дослідження є вербалізація концепту *DANGER* в англомовній картині світу.

Методологічну основу дослідження склали метод цілісної вибірки, контекстуальний аналіз, порівняльний аналіз, метод перекладацького аналізу тексту, метод моделювання, а також метод кількісних підрахунків матеріалу. Концепт *DANGER* розглядається на матеріалі публіцистичних текстів, основою яких є статті про небезпеку різного характеру.

Лексикографічний підхід здійснення концептуального аналізу – це проведення реконструкції концепту, визначення його національної самобутності та місця у свідомості людини. Вербалізація концепту в мові відбувається за допомогою лексичних і фразеологічних одиниць та суб'єктивного мовного досвіду дослідника, що є важливим для визначення його імені, понятійного ядра, вербальних одиниць, що пояснюють концепт, й крім того, для побудови номінативного поля. Лексикографічний аналіз утворює зв'язок між граматичними та лексичними значеннями мовної одиниці. У слові вони представляють єдність форми та змісту.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо способи вираження граматичного значення головної лексеми концепту *DANGER*, що виступає іменником. Лексема *danger* належить до загальних назв та, за морфологічною будовою, до простих іменників, оскільки складається з однієї кореневої морфеми.

З огляду на синтаксичну полісемію лексеми *danger*, можна стверджувати, що даний концепт може бути виражений не лише іменником, а й іншими частинами мови, такими як дієслово (*endanger*), прикметник (*dangerous*) та прислівник (*dangerously*).

Отож, ґрунтуючись на аналізі граматичного значення, можна передбачати надмірне вживання лексеми *danger* в англомовній картині світу, завдяки мовній властивості утворювати нові слова та значення, наявності адвербіалізації, ад'єктивації та вербалізації.

Існують такі підходи для аналізу лексичного значення: семасіологічний, що розглядає значення одиниці мови від знаку до значення, й ономасіологічний, який аналізує значення одиниці мови від значення до знаку (Караман, 2011). У дослідженні використовуються обидва підходи, в основі яких, лежить метод узагальнення словникових дефініцій, що ґрунтується на принципі їх доповнення із різних словників. Хоча кожне визначення відображає суттєву особливість значення, проте найповніший лексикографічний опис може бути виконаний лише за допомогою сукупності дефініцій із різних словників, що будуть доповнювати одне одного.

У класичній концептуальній теорії дефініції, як правило відіграють важливу роль, так як є основними критеріями для класифікації одиниці як концепту. Під дефініціями розуміють набір ознак чи критеріїв, де кожна з яких є необхідною, а в сукупності вони є достатніми, щоб віднести одиницю до певної категорії (Collins, n.d.). Завданням дефініції є вираження означуваного простішими або уже відомими для користувача словами. Тільки в такому випадку з експланаторної точки зору дефініція буде вдалою (Riemer, 2016).

На сучасному етапі розвитку лінгвістики необхідним інструментом для вивчення структури концепту є дефініційний аналіз. Це пов'язано з тим, що за допомогою словникових визначень, можна визначити семантичну структуру вербалізаторів концепту й протиставити значення лексичних одиниць. Аналіз словникових дефініцій у тлумачних словниках, що часто містять вербальний опис емпіричних компонентів, підтверджує те, що він є непрямим методом вивчення емпіричних елементів значення слів.

Варто розглянути перші три стратуми концепту *DANGER*, інформацію про які, можна знайти у лексикографічних джерелах (галузеві, етимологічні та тлумачні словники). У роботі розглядаються, не лише словникові значення, а й енциклопедичні, оскільки вони є ширшими та містять всю відому інформацію про референт слова.

З метою етимологічного аналізу було використано словник *Chambers Dictionary of Etymology* (Chambers, 1999). У результаті дослідження, визначено, що лексема *DANGER* представлена наступною парадигмою: *Dominus (Latin) Dominarium (Vulgar Latin) Dangier (Old French) Daunger (Middle English) Danger (Modern English).*

Іменник *danger* розпочав свій розвиток, як запозичення з латинської мови. Латинські слова *dominus* та *dominarium* (народно-латинська мова) спершу означали *ownership* (володіння). Пізніше з старофранцузької (*dangier*), це слово перейшло в середньоанглійську (*daunger*), що означало *power, jurisdiction* (влада, юрисдикція). У сучасній англійській мові використовується термін *danger* для позначення небезпеки, загрози.

Було встановлено, що словникові статті, які описують семантичну структуру лексеми *danger*, містять схожі й відмінні дефініції та репрезентують різні лексико-семантичні варіанти. Було визначено домінантні та вторинні елементи, що структурують концепт *DANGER*, за допомогою розгляду дефініцій таких словників: Oxford Dictionary of the English Language (ODEL); Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE), Macmillan English Dictionary: For Advanced Learners of American English (MEDAL); Collins COBUILD Advanced Dictionary (CCAB).

Найбільш уживаною дефініцією лексеми *danger* із *Longman Dictionary of Contemporary English* (LDCE) є: *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed; the possibility that something bad will happen; something or someone that may harm or kill you* (Evans, 2008). В даному випадку слід зазначити, що домінантним семантичним елементом є *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed*, а вторинним – *the possibility that something bad will happen ma something or someone that may harm or kill you*.

Oxford Dictionary of the English Language (ODEL) подає наступну дефініцію *danger: the possibility of suffering harm or injury; a cause or likely cause of harm or injury; the possibility of something unwelcome or unpleasant happening* (Oxford, 2020). Можна помітити, що дане визначення має невелику відмінність від попереднього.

Варто також звернути увагу на дефініцію, яку пропонує Collins COBUILD Advanced Dictionary (CCAB): *the possibility that someone may be injured or killed; someone or something that may cause injury or harm; a likelihood that something unpleasant will happen (Collins, n.d.)*.

Лексема *danger* у словнику Macmillan English Dictionary: For Advanced Learners of American English (MEDAL) характеризується чітко окресленим значенням*: a situation in which harm, death, damage, or destruction is possible; a person or thing that might harm someone or damage something* (Rundell (ed.), 2007).

Аналіз дефініцій на позначення компонента *danger* підкреслив, що домінантною семою концепту є *harm or injury*. *Something unpleasant or unwelcome happening* становить другий стратум концепту *DANGER*, третій шар – формують такі компоненти значення як *mischief* та *menace/peril*.

Безсумнівним є той факт, що частково можливе варіювання значення слова зумовлено тим, що форми слова співвідносять із різними концептуальними репрезентаціями. Полісемія формується тоді, коли слово проявляє більше, ніж одне відмінне значення, що є пов'язаними між собою. Система виникнення цього явища зумовлена властивостями семантичної пам'яті користувачів мови, що зберігають певну кількість відмінних, але у той же час пов'язаних значень (Evans, 2008).

Насамперед *DANGER* в англомовних текстах телерадіокомпанії BBC розуміється як стан тривоги у присутності загрози. Британський тлумачний словник Longman дає загальне визначення лексичної одиниці *danger*, пов'язане із заподіянням шкоди і втратою: *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed*. Звернемося також до словника Macmillan, у якому термін *DANGER* сприймається як ситуація, що призводить до руйнації чи загибелі: *a situation in which harm, death, damage, or destruction is possible*. Тому, якщо розглядати політику, економіку та охорону здоров'я аналізована лексема видається як «загроза людській безпеці».

Таким чином, можна дійти висновку, що ядро концепту «*danger*» становить когнітивна ознака «загроза, що виникла внаслідок якогось лиха, нещастя». У текстах 86 статей телерадіокомпанії BBC англійською мовою було знайдено 200 випадків реалізації концепту *DANGER*. В результаті дослідження було виявлено, що репрезентація концепту *DANGER* відбувається: шляхом підкреслення фактичної «небезпеки» модальними дієсловами (*can, could, would, must, may, have to*); шляхом вказівки на «небезпеку» за допомогою лексеми *danger* та її дериватів – у наступних поєднаннях: іменник + дієслово, іменник + прикметник або прислівник, також використання суфіксів *-ous, -ously* та префіксу *en-*. *Cigarettes are dangerous because they contain toxicants, which are found in tobacco smoke and promote cancer, lung disease and cardiovascular disease. – Сигарети небезпечні, оскільки містять токсичні речовини в тютюновому димі та сприяють розвитку раку, захворювань легенів та серцево-судинних захворювань.* [BBC]; шляхом залучення синонімічного ряду лексеми *danger*. Синонімами вважатимуться такі слова: *threat, peril, harm, vulnerable, hazard, risk, exposure, weakness*. "*The destabilisation of the situation inside the country was the biggest threat to Ukraine", he said. – За його словами, найбільшою загрозою для України є дестабілізація ситуації всередині країни* (The BBC News, n.d.).

Таблиця 1.

Основні ознаки концепту *DANGER*

№	Способи репрезентації концепту DANGER	Кількість (%) 200
1	Модальні дієслова	38 – 19%
2	Деривати лексеми *danger*	25 – 12,5%
3	Синонімічний ряд	86 – 43%
4	Метафоричні поєднання	10 – 5%
5	Антонімічний ряд	20 – 10%
6	Вживання директивних мовленнєвих актів, що виражаються дієсловом *to warn*	12 – 6%
7	Використання ідіом	9 – 4,5%

Таким чином, концепт *DANGER* може реалізовуватися шляхом конкретної вказівки на небезпечну ситуацію. Так, у таблиці наочно продемонстровано, що 19% досліджуваних концептів представлені поєднаннями модальних дієслів, таких як *can, could, would, must, may, have to* зі стійкими структурами *could be, linked to* і т.д. Серед

морфем, що найбільш часто зустрічаються, які доповнюють лексему *danger*, присутні префікс *en-* і суфікси *-ous, -ously*. Іноді у слові можна зустріти обидві морфеми. Було відібрано 12,5% таких випадків.

У 43% випадках із 200 концепт *DANGER* у поданих англомовних статтях телерадіокомпанії BBC є об'єктом дії. У даному випадку концепт репрезентований такими іменниками як *threat, peril, vulnerable, hazard, risk, exposure, weakness*. У поданих прикладах, можемо помітити, що іменники, які позначають лихо, крах, катастрофу та колапс, частіше зустрічаються у статтях, що описують економічний стан тієї чи іншої країни.

Крім цього, *danger* в 5% фрагментах вибірки представлений метафоричним поєднанням, а в інших 10% фрагментах *danger* зустрічається в поєднанні з антонімічним рядом: safety, security, protection. Також, поданий концепт представлений директивними мовленнєвими актами, що виражаються дієсловом to warn, і становлять 6%. У решті 4,5% вибірки концепт *DANGER* реалізується за допомогою ідіоматичних одиниць.

Лексична одиниця *danger* є полісемантичною. Існує багато значень даної лексеми, що видозмінюються у різних словниках. Найбільш уживаною дефініцією лексеми із Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE) є: *the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed; the possibility that something bad will happen; something or someone that may harm or kill you.* Саме вона і стала основою для семантичного аналізу та виявлення механізмів семантичного значення слова.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Виконаний контекстуальний аналіз, показав, що є досить багато сфер використання концепту небезпеки. Найбільш поширеним є контекст – «Небезпека для здоров'я та життя людини».

Отримані під час дослідження результати слугують внеском до когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології, загальної теорії перекладу, а також можуть бути використані під час розробки нових навчальних дисциплін з лексикології та практичного курсу перекладу у вищій школі. Крім того, одержані результати можуть сприяти подальшому проведенню міжкультурних досліджень, вивченню та опису концепту *DANGER*, а також для створення словника медіа-концептів.

Бібліографічний список

Караман, С. О. (ред.), 2011. Сучасна українська літературна мова. К.: Літера ЛТД [online] Доступно за: <https://litmisto.org.ua/?page_id=6961> (Дата звернення: 31.03.2024)

Collins, n.d. COBUILD Advanced Learner's Dictionary of English [online] Available at: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-cobuild-learners> (Accessed: 04.01.2023)

Evans, V., 2008. *Words and How they Mean: Cognitive models, Lexical concepts and construction meaning*. Oxford : Oxford University Press.

Oxford Advanced Learner's Dictionary: 10th edition, 2020. Published by Oxford University Press. Available at: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/> (Accessed:28.03.2024).

Riemer, N., 2016. *Lexical decomposition. The Routledge Handbook of Semantics.* New York : Routledge, p. 213–232.

Rundell, M. (ed.), 2007. *Macmillan Dictionary English for Advanced Learners.* Publisher : Macmillan ELT Available at: <http://www.macmillandictionary.com/> (Accessed: 28.03.2024)

The BBC News, n.d. *Official website* [online] Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe>

Chambers Dictionary of Etymology, 1999. Available at:https://i2i.org/wp-content/uploads/2017/11/1874_Chambers_Etymological.pdf (Accessed: 28.02.2023).

References

Collins, n.d. COBUILD Advanced Learner's Dictionary of English [online] Available at: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-cobuild-learners> (Accessed: 04.01.2023)

Evans, V., 2008. *Words and How they Mean: Cognitive models, Lexical concepts and construction meaning*. Oxford : Oxford University Press.

Karaman, S. O. (ed.), 2011. Suchasna ukrainska literaturna mova [Modern Ukrainian literary language]. K. : Litera LTD [online] Available at: <https://litmisto.org.ua/?page_id=6961> (Accessed: 31.03.2024) (in Ukrainian).

Oxford Advanced Learner's Dictionary: 10th edition, 2020. Published by Oxford University Press. Available at: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/> (Accessed:28.03.2024).

Riemer, N., 2016. *Lexical decomposition. The Routledge Handbook of Semantics.* New York : Routledge, p. 213–232.

Rundell, M. (ed.), 2007. *Macmillan Dictionary English for Advanced Learners.* Publisher : Macmillan ELT Available at: <http://www.macmillandictionary.com/> (Accessed: 28.03.2024)

The BBC News, n.d. *Official website* [online] Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe>

Chambers Dictionary of Etymology, 1999. Available at: https://i2i.org/wp-content/uploads/2017/11/1874_Chambers_Etymological.pdf (Accessed: 28.02.2023).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2024.

Lesia Hrechukha, Mariia Malaniuk

THE CONCEPT «DANGER» IN ENGLISH LANGUAGE (BASED ON THE TEXTS OF THE BBC TELEVISION AND RADIO COMPANY)

The article deals with the features and structure of the concept "DANGER" and identifies the contexts of its use. The contextual analysis shows that there are many use areas of the concept.

The concept is considered as a dynamic mental structure, which is a product of interaction and reflects the understanding of the phenomenon of danger by representatives of British linguistic culture. Scientists traditionally pay great attention to the study of social phenomena that threaten the existence of social systems, and the theoretical foundations of the mechanisms formation to ensure their security. These issues are also of interest to politicians and managers. However, this does not reveal the essence of the interdependence of social phenomena, which they traditionally define by the concept "DANGER", offering a different interpretation of their content. This creates significant difficulties in the interpretation of this concept and determines the relevance of further research on the interdependence of social phenomena, which are traditionally defined by the concept "DANGER."

The concept "DANGER" can be realised by specifically indicating a dangerous situation. Thus, 19% of the studied concepts are represented by combinations of modal verbs such as can, could, would, must, may, have to with stable structures could be, linked to, etc. The most frequent morphemes that complement the lexeme "danger" include the prefix en- and the suffixes -ous, -ously. Sometimes both morphemes can be found in a word. They are 12.5% of such cases. In 43% of the 200 cases, the concept "DANGER" in the English-Ukrainian articles of the BBC is the object of action. In this case, the concept is represented by such nouns as threat, peril, vulnerability, hazard, risk, exposure, and weakness. There are nouns denoting

disaster, catastrophe, and collapse, the latter is more common in the articles describing the economic situation of a country.

In addition, danger is represented by a metaphorical combination in 5% of the sample fragments, and in the remaining 10% of fragments, "danger" occurs in combination with the antonymic series: safety, security, and protection. Likewise, the concept is represented by directive speech acts expressed by the verb to warn, which accounts for 6%. In the remaining 4.5% of the sample, the concept "DANGER" is realised by means of idiomatic units. The lexical unit "danger" is polysemantic. There are many meanings of this lexeme that vary in different dictionaries. The most commonly used definition of the lexeme from the Longman Dictionary of Contemporary English (LDCE) is "the possibility that someone or something will be harmed, destroyed, or killed; the possibility that something bad will happen; something or someone that may harm or kill you". It was this definition that became the basis for semantic analysis and identification of the mechanisms of the word's semantic meaning.

Keywords: *concept, lexeme, definition, morpheme, danger.*

УДК 81’22:81’42

Мирослава Іщук
ORCID: 0000-0003-2974-5324

Михайло Янісів
ORCID: 0000-0003-0596-395X

КОНТРАСТИВНИЙ АНАЛІЗ СИМВОЛІЧНИХ ЗНАЧЕНЬ НАЙМЕНУВАНЬ ЧИСЕЛ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Дана стаття розглядає питання символіки найменувань чисел у зіставному плані української та англійської мов. Було вивчено питання контрастивного аналізу та символізму як явищ. Символізм розглядається і як явище загальнолюдське, і як національно-специфічне. Вибрано зі словників символічні значення найменувань чисел, зіставлено їх в обидвох мовах, порівняно і згруповано за подібностями та відмінностями. Зроблено глибокий інсайт у асоціативні поля кожної назви, прослідковано, які символи найчастіше вживаються в обидвох мовах, щоб допомогти студентам, учням та дорослим, що прагнуть вивчити іноземну мову, засвоїти і зрозуміти мовні явища та правильно робити переклад. В результаті аналізу ми отримали групи символів конкретних найменувань, які частково або повністю різняться, чи частково або повністю співпадають, а також визначили логічні прив’язки до різних сфер життя людини і світу, встановили різноманітні асоціації, в тому числі, в якій мові які асоціативні зв’язки переважають, зроблено спробу пояснення цих тенденцій. Контрастивний аналіз було використано як основний метод дослідження, крім того, застосовано статистичний метод, щоб представити результати кількісно, що дає змогу встановити тенденції явища символізму найменувань чисел в обидвох мовах. Оскільки такі дослідження вже проводились нами на базі інших лексико-семантичних груп, матеріал даної статті доповнить загальну картину контрастивного зіставлення символізму в обидвох мовах.

Ключові слова: *контрастивний аналіз, найменування цифр, символічні значення асоціативний зв'язок, подібності та відмінності.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-86-93

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

У даний час вивчення іноземних мов має особливо важливе значення, оскільки в умовах глобалізації міжкультурні зв’язки набувають небувалого розмаху, і потреба спілкування з носіями інших мов стає першочерговою необхідністю. Контрастивний аналіз є важливим при вивченні іноземних мов, оскільки дає можливість зіставити багато явищ з рідною мовою, а у порівнянні навіть найважчі речі виявляються зрозумілішими, отже, ми уникаємо багатьох можливих помилок. За визначенням М. П. Кочергана, «контрастивний аналіз – це сукупність прийомів дослідження й опису мови через її системне порівняння з іншою мовою з метою виявлення її специфіки. Контрастивний аналіз встановлює між порівнюваними мовами відношення контрасту на всіх мовних рівнях (Кочерган, 2006, с. 424). У даній статті ми аналізуємо матеріал лише на рівні лексики. Цей підхід важливий, оскільки ми порівнюємо слова, які виражають одне і те ж поняття, і виявляємо, чи притаманні їм певні подібності та відмінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання символів розглядалось багатьма авторами, в тому числі В. В. Жайворонком, В. П. Коцуром, О. І. Потапенком, М. К. Дмитренком, В. В. Куйбідою, В. М. Лесиним, О. С. Пулинцем, М. І. Чумарною, В. І. Кононенком та іншими.

Подібний аналіз ми вже проводили на базі інших лексико-семантичних груп, наприклад: назв птахів (Іщук та Янісів, 2019, с. 72-80), релігійних реалій (Іщук та Янісів, 2017, с. 62-65), найменувань природних явищ (Іщук та Янісів, 2021, с. 188-200), особових власних назв (Іщук та Янісів, 2022, с. 91-97) та ще низки інших груп.

Питання контрастивної лексикології розглядається у працях ряду авторів, зокрема Л. Г. Верби, В. Н. Манакіна.

Актуальність дослідження.

Актуальність дослідження полягає в тому, що ще не проводився контрастивний аналіз символічних значень найменувань чисел у порівняльному плані в українській та англійській мовах. Дане дослідження доповнює вже до певної міри сформовану картину контрастивного аналізу інших лексико-семантичних груп, що дасть можливість глибше і детальніше розглянути це явище, базуючись на ширшому матеріалі. Слова з символічними значеннями широко застосовують в літературі, мистецтві, релігії, філософії та багатьох інших сферах, тому їх дослідження представляє значний інтерес.

Мета статті.

Метою даної статті є контрастивний аналіз символічних значень такої важливої для життя людей лексико-семантичної групи, як найменування чисел, аналіз подібностей та відмінностей їх асоціативних зв'язків, вивчення статистичних даних, пояснення виявлених закономірностей.

Завдання дослідження.

Завданням дослідження є знайти в українських словниках символи, пов'язані з найменуваннями чисел, виокремити їх, знайти паралельні найменування і їх символічні значення в англійських словниках, виявити подібності та відмінності між ними, підрахувати статистичні характеристики сформованих підгруп та результатів дослідження в цілому, спробувати пояснити визначені закономірності. Ми використовуємо метод порівняльного аналізу, а також проводимо статистичний підрахунок отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу.

Символ є цікавим явищем, оскільки використовується не лише в літературі, мистецтві, філософії, релігії, а і в повсякденному житті людини. «Символ - форма виразу і передачі духовного змісту культури через певні матеріальні предмети чи спеціально створювані образи та дії, що виступають як знаки цього змісту. В семіотиці символи іноді розглядають як різновид багатозначного (іноді безконечнозначного) знака. Образний символ втілює також алегорію свого змісту…Символ етимологічно означає «приведення до Єдності», тобто приєднання речі до її сутності» (Коцур, Потапенко та Куйбіда, 2015).

Базовими для нашого дослідження стали такі словники: В. В. Жайворонок «Знаки української етнокультури» (2006); «Енциклопедичний словник символів культури України» під ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка, В. В. Куйбіди (2015); «A Dictionary of Symbols» by J. Cirlot (2001); «Dictionary of Symbolism» by A. Protas (2001).

У «Енциклопедичному словнику символів України» за редакцією В. П. Коцура, М. К. Дмитренка, О. І. Потапенка та В. В. Куйбіди (2015) автори розглядають 22 групи символів, наприклад: «поселення та житла, народний одяг, географічні назви; атмосферні явища, народна ботаніка, зоологія, медицина, астрономія, геральдика, нумізматика та ін.». Сюди входять і числа.

Число є граматичною категорією, що вказує на кількість предметів, про які мовиться в реченні. Воно є одним з найголовніших об'єктів математики, який

використовується для підрахунку, вимірювання та маркування. Символи, які використовуються для позначення чисел, називаються цифрами. Споконвіків люди користуються числами, вони практично щодня необхідні в усіх сферах життя людини. Тож не дивно, що багато чисел набуло символічних значень.

У словниках ми знайшли 18 найменувань чисел, які мають символічні значення в обидвох або в одній з мов, це такі пари найменувань: *нуль-zero, один-one, два-two, три-three, чотири-four, п'ять-five, шість-six, сім-seven, вісім-eight, дев'ять-nine, десять-ten, одинадцять-eleven, дванадцять-twelve, тринадцять-thirteen, вісімнадцять-eighteen, двадцять сім-twenty seven, сорок-forty.*

Число *нуль-zero* в українській та англійській мовах має два подібні значення:1. в українській – це «простір, безкінечність», в англійській мові спостерігаємо значення «eternity»; та 2. «неподільний світ як космічне яйце, що поєднує в собі два першопочатки: чоловічий і жіночий, вогонь і воду; завдяки їх паруванню відбувається зв'язок між світами» (Жайворонок, 2006, с. 402), і в англійській мові *zero* – «is symbolic of latent and potential and is the 'Orphic(таємничий) Egg'» (Cirlot, 2001, p. 231); окрім цього, в англійській мові фіксуємо ще асоціації, яких немає в українській, – це «non-being, mysteriously connected with unity as its opposite and its reflection»; «death as the state in which the life-forces are transformed» (Cirlot, 2001, p. 231).

Число *один-one* має подібні символічні значення, а саме «центр, від якого певною мірою протиставлені лівий/ правий, верх /низ; центр світу – Сонце, єдине в своєму роді світило; звідси початок, верх, бог; сам-один стає тим, хто звідує долю, роковану багатьом; це проникнення в сутність чогось, в інші світи, в старі й нові виміри» (Жайворонок, 2006, с. 412), і в англійській «*one* is to be equated with the mystic Centre, the Irradiating Point and the Supreme Power; …… unity is the symbol of divinity» (Cirlot, 2001, p. 232). В англійській мові знаходимо ще додаткові символічні значення «*one* is also equated with light», також «symbolic of being and of the revelation to men of the spiritual essence… It also stands for spiritual unity – the common basis between all being» (Cirlot, 2001, p. 232).

Число *два-two* має одне подібне негативне символічне значення в обидвох мовах, а саме «зловісність, нещастя» в українській і «is regarded as ominous» в англійській, з іншого боку, дане слово має позитивну асоціацію з «двійко голубів — вічний символ чистоти, вірності, Божого духа, який єднає дві душі, щоб очистилися для життя на білому світі» (Жайворонок, 2006, с. 167), і в англійській - «the number is associated with the Magna Mater» (Cirlot, 2001, p. 232). В англійській мові фіксуємо ще ряд значень «echo, reflection, conflict and counterpoise or contraposition»; «the momentary stillness of forces in equilibrium»; а також «passage of time», «the first nucleus of matter, of nature in opposition to the creator» (Cirlot, 2001, p. 232).

Число *три-three* не має подібних значень в українській та англійській мовах. В нашій мові воно асоціюється з «довершеністю, досконалістю»; а також має «значну міфічну, містичну й магічну роль» (Жайворонок, 2006, с. 604); в англійській мові *three* має багато асоціацій: «symbolizes spiritual synthesis, and is the formula for the creation of each of the worlds. It represents the solution of the conflict posed by dualism. It forms a half-circle comprising: birth, zenith and descent» (Cirlot, 2001, p. 232). Окрім цього, воно виражає «sufficiency, or the growth of unity within itself», «is associated with the concepts of heaven and the Trinity» (Cirlot, 2001, p. 232).

Число *чотири-four* має спільне символічне значення «землі» – «earth, terrestrial space», крім цього в українській мові воно асоціюється з «цілісністю, повнотою, справедливістю» (Жайворонок, 2006, с. 644); а в англійській – з «the human situation, the external, natural limits of the 'minimum' awareness of totality, and, finally, of rational organization»; «tangible achievement and with the Elements», «the tetramorphs» (Cirlot, 2001, p. 232).

Число *п'ять-five* має одне спільне значення в українській та англійській мовах – це «мікрокосм людини» – «Man», решта відмінні, так, в українській мові воно асоціюється з «цілісністю людського буття; символом священного шлюбу Землі й Неба», «самопізнанням, спокоєм, медитацією, багатогранністю» (Жайворонок, 2006, с. 492); в англійській мові – це «health and love, and the quintessence acting upon matter», «the hieros gamos» (Cirlot, 2001, p. 233).

Число *шість-six* має спільне значення «рівновага»-«equilibrium», решта значень відмінні, в українській – це позитивні асоціації «гармонії, любові, здоров'я, краси, удачі»; однак спостерігаємо і негативну прив'язку: «три шестірки – знак диявола»; в англійській мові фіксуємо різноманітні символічні значення, такі як «ambivalence», «human soul», «trial and effort», «virginity», «scales».

Число *сім-seven* має в обидвох мовах спільні асоціації: «символічне святе число, Божественне число Всесвіту, що відіграє велику роль у народній і релігійній символіці народів усього світу: сім кольорів райдуги, сім днів тижня, сім днів посту, сьомий день після створення світу – день відпочинку, сім променів Сонця, сім братів-вітрів, семикратне повторення заклинання…» (Жайворонок, 2006, с. 541), і в англійській мові *seven* «is endowed with exceptional value. It corresponds to the seven Directions of Space (that is, the six existential dimensions plus the center), to the seven-pointed star, to the reconciliation of the square with the triangle by superimposing the latter upon the former (as the sky over the earth)… It is the number forming the basic series of musical notes, of colours and of the planetary spheres, as well as of the gods corresponding to them;» окрім цього в англійській мові *seven* – «symbolic of perfect order, a complete period or cycle» «and also of the capital sins and their opposing virtues…..and, finally, it is the symbol of pain» (Cirlot, 2001, p. 233).

Число *вісім-eight* в українській та англійській мовах мають спільне значення «після семи днів посту і каяття на восьмий настає духовне очищення, отже восьмий день народжує нову людину» (Жайворонок, 2006, с. 99), і в англійській – «a symbol of regeneration». Крім цього, в англійській мові ця цифра позначає «the balancing out of opposing forces or the equivalence of the spiritual power to the natural. It also symbolizes – again because of its shape – the eternally spiraling movement of the heavens (shown also by the double sigmoid line – the sign of the infinite)» (Cirlot, 2001, p. 233).

В українській та англійській мовах число *дев'ять-nine* не мають спільних символічних значень, в українській воно є «магічне число, бо складається з трьох трійок; означає могутність, вищу силу;» «дев'ять днів і ночей треба для осягнення людської мудрості», «число вживалося в усіх закляттях, замовляннях; воно оточувало людину (чи її двір) ніби чарівним колом, якого не може перейти нечиста сила» (Жайворонок, 2006, с. 172). В англійській мові: «it is a complete image of the three worlds. It is the end-limit of the numerical series before its return to unit; it was the symbol of truth», «it is the symbolic number par excellence, for it represents triple synthesis, that is, the disposition on each plane of the corporal, the intellectual and the spiritual» (Cirlot, 2001, p. 234).

Число *десять-ten* в англійській та українській мовах мають два спільні символічні значення, в українській – це «священне число Всесвіту, бо має в собі всі інші числа; досконале число, бо означає повернення до цілісності» (Жайворонок, 2006, с. 179), в англійській мові *ten*: «symbolic, in decimal systems, of the return to unity», «it was known as the number of perfection», «ten symbolizes the totality of the universe» (Cirlot, 2001, p. 234). Крім цього, в англійській мові воно асоціюється з «symbolic also of spiritual achievement» та «the beginning of a new» (Cirlot, 2001, p. 234).

Число *одинадцять-eleven* має символічні значення лише в англійській мові: «symbolic of transition, excess and peril and of conflict and martyrdom»; «incontinence»; «of inversion and antithesis, because it is made up of one plus one….» (Cirlot, 2001, p. 234).

Число *дванадцять-twelve* має спільні асоціації в англійській та українській мовах – це «символічне число, яке ще називається дюжиною, на означення вселенського й

водночас духовного ладу» (Жайворонок, 2006, с. 168), в англійській мові *twelve:* «symbolic of cosmic order and salvation» (Cirlot, 2001, p. 234). Крім цього, фіксуємо ще такий опис: «поділили рік на 12 місяців; число знаків зодіаку; цей рахунок позначився на стилі суспільного життя; за переказами, знаємо 12 племен ізраїльських, 12 апостолів (хоч насправді їх було більше), 12 святих п'ятниць» (Жайворонок, 2006, с. 168). В українській мові «Богиня Лада сотворила світ за 12 космічних ночей; заговір: «Візьми ти, красна дівиця (Зоря), в праву руку 12 ключів, і замкни 12 замків, і впусти ці замки в окіян-море, під алатир-камінь» (Жайворонок, 2006, с. 168). В той час як в англійській це число «linked to the notions of space and time, and the wheel or circle» (Cirlot, 2001, p. 234).

Число *тринадцять-thirteen* має спільну негативну конотацію як в українській, так і в англійській мові – це «нещасливе число, що порушує повноту й досконаліть дванадцятичисельного ряду; символізує морок; використовується при гаданні й ворожінні як чортова дюжина» (Жайворонок, 2006, с. 606). В англійській thirteen «has unfavorable implications», «death». Але в англійській воно ще позначає деякі позитивні явища: «birth, beginning afresh» (Cirlot, 2001, p. 234).

Число *вісімнадцять-eighteen* має символічне значення лише в українській мові, *вісімнадцять*: «у народі це число здавна не поважають; про дурну, туманувату людину кажуть: «А то ще вісімнадцятий туман!»; про двох людей, однаково нечесних, кажуть: «Один за вісімнадцять, а другий за без двох двадцять» (Жайворонок, 2006, с. 99); І. Франко зазначає, що в давнину рахували не на вісімнадцять, а на «без двох двадцять» (Жайворонок, 2006, с. 99).

Число *двадцять сім-twenty seven* має символічні значення лише в українській мові; *двадцять сім*: «стара назва – тридев'ять; символічне число, що відігравало значну роль у замовляннях та старовинній обрядовості; це пояснюється тим, що воно складається з трьох дев'яток, а число дев'ять було дуже поширене в українській обрядовості; у казках зазвичай ідеться про тридев'ять земель або тридев'яте царство; у ворожіннях також рахують три рази по дев'ять; порівняйте у Т. Шевченка: «Усе дам: хоч десять городів, або тридев'ять кладій, або чого хочете» (Жайворонок, 2006, с. 168).

Число *сорок-forty* має спільне символічні значення «очищення»-«purification», багато спільних релігійних конотацій «40-денний піст, 40-річне мандрування Мойсея пустелею, 40 днів перебував Мойсей на горі Синаї, сорок днів постили у пустелі пророк Ілля і Спаситель світу, сорок годин спочивало в гробі тіло Христове» (Жайворонок, 2006, с. 568), логічно, ті ж самі конотації є і в англійській мові «in Christianity, there are forty days of Lent, from Christ's forty days in the wilderness; forty days of resurrection, from Easter to Ascension. In the Old Testament, there are forty days of Moses on Mt. Sinai, and forty days of Elijah in hiding. There are forty days of the Deluge, and forty years of the Jews wandering in the wilderness» (Cirlot, 2001, p. 234).

Окрім цього, в українській мові це число має давню історію – це «давньоруська одиниця лічби, що відповідає чотирьом десяткам; також набір, в'язка хутра з чотирьох десятків однорідних шкурок; здавна – магічне число, з яким пов'язано багато прикмет; дуже часто вживане в поезії та обрядовості; у літописному описі походу Олега на Візантію згадується про 2000 кораблів з 40 людьми на кожному» (Жайворонок, 2006, с. 568). Це число є «епічним; у піснях, коли йдеться про велике військо чи взагалі велике число, його кількість визначається в 40 тисяч («Зібрав війська 40 тисяч», «Йде на тебе 40 тисяч хорошої вроди»); у билинах бачимо 40 богатирів, сорок калік, сорок царів, сорок тисяч сили ратної; за повір'ям, хто вб'є гадюку, тому відпускається 40 гріхів; на писанках бачимо орнамент сорокаклинців» (Жайворонок, 2006, с. 568).

Висновки. Отже, ми знайшли 18 найменувань чисел, які мають символічні значення в обидвох або в одній з мов. Ми не виявили одиниць, асоціації яких повністю збігаються в англійській та українській мовах. Однак є значна кількість значень чисел, а саме їх дванадцять, які мають і спільні подібні значення, і відмінні. Це такі: *нуль-zero,*

один-one, два-two,чотири-four,п'ять-five, шість-six, сім-seven, вісім-eight, десять-ten, дванадцять-twelve, тринадцять-thirteen, сорок-forty. Числа *три-three і дев'ять-nine* мають лише відмінні значення. Числа *вісімнадцять-eighteen* і *двадцять сім-twenty seven* мають символічні значення лише в українській мові, а числа *одинадцять-eleven, чотирнадцять-fourteen* – лише в англійській мові. Символічні значення можуть мати як позитивний відтінок, так і негативний, деколи вони збігаються в обидвох мовах, як наприклад у цифрі *тринадцять-thirteen*, де знаходимо негативну спільну конотацію, чи, навпаки, у цифрі *сорок-forty* чи *вісім-eight,* де фіксуємо спільну позитивну конотацію. В цілому ми нарахували в обидвох мовах 124 символічні значення, в українській – 46 і в англійській – 78. З цього можна зробити висновок, що найменування цифр в обидвох мовах багаті на символічні значення, більшість з них мають асоціації, які співпадають або подібні. Це в деякій мірі пояснюється спільними релігійними коренями християнства, як наприклад символізм в цифрі *дванадцять-twelve* чи *сорок-forty.*

Асоціації, які найчастіше зустрічаються в обидвох мовах, у першу чергу, пов'язані з Всесвітом, Землею, небом, Сонцем як центром, природою, простором, часом, безкінечністю, космічним порядком, неподільністю світу. Крім того, багато символічних значень з позначеннями Бога, Божого духу, Творця. Також одне з центральних місць займають асоціації, що приводять до людини, її мікрокосмосу. Особливо слід виділити духовний світ людини, її здоров'я, красу, мудрість, любов, досконалість. Є й негативні символи, наприклад, нещастя, нечесність, дурість, гріх.

Щодо відмінних ознак чи найменувань чисел, які мають символізм лише в одній з мов, то тут знаходить відображення національна специфіка кожного народу. У книзі В. Кононенка «Українська лінгвокультурологія» сказано: «Як зазначають автори книжки «Українські символи», «символіка – поняття загальнолюдське і національно специфічне, етногенетичне», причому більш актуальний саме останній аспект. Без теорії символів наші уявлення про національно-культурний компонент кожної мови були б неповними і недосконалими. Сьогочасні праці про мовний тип особистості, зв'язок мовлення і національного світобачення виконуються з урахуванням досліджень словесної символіки. Вираження національного менталітету тісно пов'язується із системою властивих конкретному народові символічних образів та уявлень» (Кононенко, 2008, с. 155–156).

Символічні значення найменувань характерні для багатьох лексико-семантичних груп мови, деякі з них ми вже дослідили, про що вказували вище. Дана стаття логічно доповнює усі попередні і створює ширшу картину для визначення тенденцій символізму в англійській та українській мовах у порівняльному плані. В майбутньому плануємо дослідити інші лексико-семантичні групи, що дасть можливість глибше проникнути в сутність символізму та порівняти мовні традиції, культуру, звичаї, історію двох народів, що матиме значний пізнавальний та практичний інтерес.

Бібліографічний список

Жайворонок, В. В., 2006. *Знаки української етнокультури.* К.: Довіра.

Іщук, М. М. та Янісів, М. П., 2022. Контрастивний аналіз символічних значень особових власних назв в українській та англійській мовах. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. *Серія: Філологія (мовознавство),* 35, с. 91-98.

Іщук, М. М. та Янісів, М. П., 2017. Контрастивний аналіз символічних значень релігійних реалій та слів, які містять релігійний символізм, в англійській та українській мовах. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (21 березня 2017 р.). Київ : Видавництво Київського національного економічного університету, с. 39-44.

Іщук, М. М. та Янісів, М. П., 2019. Контрастивний аналіз символічних значень найменувань найбільш поширених в Україні птахів в англійській та українській мовах. *Людина. Комп'ютер. Комунікація*: матеріали IV Міжнародної наукової конференції, (Львів, 25-27 вересня 2019 р.). Львів : Видавництво Львівської політехніки, с. 72-80.

Іщук, М. М. та Янісів, М. П., 2021. Контрастивний аналіз символічних значень природних явищ в українській та англійській мовах. *Лінгвістичні дослідження:* збірник наукових праць. Харків: Видавництво ХНПУ імені Г.С. Сковороди, Т. 2, № 54, с. 188-200.

Кононенко, В. І., 2008. *Українська лінгвокультурологія.* Київ.

Коцур, В. П., Потапенко О. І. та Куйбіда В. В. (ред.), 2015. *Енциклопедичний словник символів культури України*. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М.

Кочерган, М. П., 2006. *Основи зіставного мовознавства* : Підручник. Вид. центр «Академія».

Cirlot, J. E., 2001. *A Dictionary of Symbols.* London: Taylor & Francis e-Library, Available at: <https://www.academia.edu/7141304/pdf> (Accessed 15.05.2023)

Protas, A., 2001. *Online Dictionary of Symbolism*, Available at: <http://www.umich.edu/~umfandsf/symbolismproject/symbolism.html/pdf> (Accessed 10.05.2023)

References

Cirlot, J. E., 2001. *A Dictionary of Symbols.* London: Taylor & Francis e-Library, Available at: <https://www.academia.edu/7141304/pdf> (Accessed 15.05.2023)

Ishchuk, M. M. and Yanisi, M. P., 2023. Kontrastyvnyi analiz symvolichnykh znachen osobovykh vlasnykh nazv v ukrainskii ta anhliiskii movakh [Contrastive analysis of symbolic meanings of personal proper names in Ukrainian and English languages]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Filolohiia (movoznavstvo),* 35, c. 91-97 (in Ukrainian).

Ishchuk, M. M. and Yanisiv, M. P., 2019. Kontrastyvnyi analiz symvolichnykh znachen naimenuvan naibilsh poshyrenykh v Ukraini ptakhiv v anhliiskii ta ukrainskii movakh [Contrastive analysis of the symbolic meanings of the names of the most common birds in Ukraine in English and Ukrainian languages]. *Liudyna. Kompiuter. Komunikatsiia:* materialy IV Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii, (Lviv, 25-27 veresnia 2019 r.). Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, s. 72-80 (in Ukrainian).

Ishchuk, M. M. and Yanisiv, M. P., 2021. Kontrastyvnyi analiz symvolichnykh znachen pryrodnykh yavyshch v ukrainskii ta anhliiskii movakh [Contrastive analysis of symbolic meanings of natural phenomena in Ukrainian and English languages]. *Linhvistychni doslidzhennia:* zbirnyk naukovykh prats. Kharkiv: Vydavnytstvo KhNPU imeni H.S. Skovorody, T. 2, № 54, s. 188-200 (in Ukrainian).

Ishchuk, M. M. and Yanisiv, M. P.,2017. Kontrastyvnyi analiz symvolichnykh znachen relihiinykh realii ta sliv, yaki mistiat relihiinyi symvolizm, v anhliiskii ta ukrainskii movakh [Contrastive analysis of symbolic meanings of religious realities and words containing religious symbolism in English and Ukrainian languages]. *Stratehii mizhkulturnoi komunikatsii v movnii osviti suchasnoho VNZ*. zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv (21 bereznia 2017 r.). Kyiv : Vydavnytstvo Kyivskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu, s. 62-65 (in Ukrainian).

Kocherhan, M. P., 2006. *Osnovy zistavnoho movoznavstva [Basics of comparative linguistics]* : Pidruchnyk: Vyd. tsentr «Akademiia» (in Ukrainian).

Kononenko, V. I., 2008. *Ukrainska linhvokulturolohiia [Ukrainian linguistic and cultural studies]*. K., s. 155–156 (in Ukrainian).

Kotsur, V. P., Potapenko O. I. & Kuibida V. V. (ed.), 2015. *Entsyklopedychnyi slovnyk symvoliv kultury Ukrainy [Encyclopedic dictionary of cultural symbols of Ukraine]*. Korsun-Shevchenkivskyi: FOP Havryshenko V. M. s. 4 (in Ukrainian).

Protas, A., 2001. *Online Dictionary of Symbolism*, Available at: <http://www.umich.edu/~umfandsf/symbolismproject/symbolism.html/pdf> (Accessed 10.05.2023)

Zhaivoronok, V. V., 2006. *Znaky ukrainskoi etnokultury [Signs of Ukrainian Ethnoculture]*. K.: Dovira (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2024.

Myroslava Ishchuk, Mykhailo Yanisiv

CONTRASTIVE ANALYSIS OF SYMBOLIC MEANINGS OF NUMERICAL DENOMINATIONS IN ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

The symbolism question of the numerical denominations concerning contrastive analysis in the English and the Ukrainian languages is considered in this article. The symbolism as a phenomenon was investigated. Symbolism is regarded as both a universal and a national-specific phenomenon. Symbolic meanings of numerical denominations were taken from the dictionaries, then they were compared and grouped in both languages according to their similarities and differences. The associative fields of numerical denominations were considered in both languages; it was traced, which symbolic meanings are the most frequent. As a result of the analysis, the groups of specific numerical symbols, which partially or fully differ or partially or fully coincide, were obtained, as well as logical links with different spheres of a person's life and the world were determined, and various associations were outlined. Associative links prevailing in the languages were established. Symbolic meanings may have both positive and negative characteristics, sometimes they are the same in both languages, but in some cases, they may differ. There are 124 symbolic meanings in both languages, in Ukrainian – 46 and English – 78. We can conclude that numerical denominations are rich in symbolic meaning in both languages, which can be explained by the widespread usage of these words and their exceptional importance in people's lives. Many of them have the same or similar associations. This can be explained by the common religious Christian roots. On the other hand, different meanings can be caused by national peculiarities of cultural development of each of the nations. Contrastive analysis as a main method of investigation was used, besides, quantitative analysis was applied to obtain the results. Tendencies of symbolism phenomenon in numerals were described in both languages. Since we have already conducted such studies based on other lexical-semantic groups, the material of this article will complement the general picture of the contrastive comparison of symbolism in both languages. The topicality of the present investigation is in the fact that contrastive analysis of the given lexico-semantic group has not yet been conducted. The given investigation complements the already formed picture of contrastive analysis of other lexico-semantic groups, which will allow highlighting of the phenomenon, based on a wider material. Words in their symbolic meaning are widely used in literature, art, religion, philosophy and many other spheres, that is why their investigation presents considerable importance and creates a possibility to investigate tendencies of symbolism in the Ukrainian and the English languages on a wide scale.

Key words: *contrastive analysis, numerical denomination, symbolic meaning, associative link, similarities and differences.*

УДК 811.111’33

Вікторія Колісник
ORCID 0000-0002-6292-5389

Віктор Литвиненко
ORCID 0000-0003-2519-5783

ДІАЛОГ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ ЯК АНАЛОГ УСНОГО РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖЕЙН ОСТІН «ГОРДІСТЬ І УПЕРЕДЖЕННЯ»)

Анотація. Стаття присвячена аналізу діалогічного мовлення у романі Джейн Остін «Гордість та упередження» як яскравому прикладу усного розмовного мовлення. Спільними елементами діалогу є активність співрозмовників, спільність мови спілкування, стратегії його здійснення. До типів стратегії мовленнєвої поведінки належать стратегії виявлення згоди, зацікавленості, верифікації, спонукання мовця до пролонгування мовленнєвого ходу, повторів та перепитувань. Тема, соціальні норми, соціальні схеми, інтенціональна структура складають компоненти комунікації. Фактор мовленнєвої взаємодії становить тема, що виконує фатичну функцію макроінтенції. Своєю чергою її призначення полягає в підтримці та стабілізації соціальних відносин. У статті також розглядаються чотири класи реплік, що реалізують фатичну та конективно-фокусуючу функції, інтеракціональну мобільність та інтенціональну організацію мовлення. Комунікативний фокус виражається через макроструктуру тексту. Не менш важливою умовою здійснення діалогічної взаємодії є комунікативно-інтенціональне наставлення мовця.

Ключові слова: *мовленнєвий акт, інтенція висловлювання, стратегія мовленнєвої поведінки,діалогічне мовлення, комунікативно-інтенціональне наставлення мовця.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-94-100

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Роман Джейн Остін досліджували у різних аспектах, однак не було встановлено зв’язок вихідної та кінцевої інтенції діалогу. То ж практичною цінністю роботи вбачаємо в можливості застосування її матеріалів у практиці перекладу та при навчанні діалогічному й монологічному мовленню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження роману «Гордість та упередження» проводило багато науковців, аналізуючи різноманітні аспекти: вербальні засоби вираження емоцій (Іщенко, 2019; Яковчук та Худолій, 2021), концептуально-художню своєрідність архітектоніки роману (Книш, 2022), інтерпретацію гендерних стереотипів (Бистров та Шуляк, 2009) та інші.

Актуальність статті зумовлена її відповідністю сучасній антропоцентричній парадигмі щодо виявлення комунікативних закономірностей функціонування мовних явищ.

Мета статті висвітлити значення діалогу для передачі усного мовлення художнього твору як яскравого засобу прояву особистого характеру персонажів та їхніх істинних прагнень комунікації.

Завдання дослідження – дослідити структура діалогу, встановити типи стратегій та визначити мету створення окремих частин діалогічного мовлення в художньому творі.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, діалог є найбільш природною формою

людського спілкування. Мовне діалогічне спілкування залежить від етнічних та соціальних факторів та є підпорядкованим психології міжособистісних відносин. Учасники діалогу ніби створюють на деякий час певний діалогічний мікросоціум на основі почуттів симпатії, дружби, кохання і т.д. або ж соціально-рольових відносин "покупець-продавець", "мати-син" та ін.

Очевидно, що необхідною умовою діалогу є зустрічна активність партнерів по комунікації, спільність і знання мови спілкування, уявлень про світ та про стратегії й правила його здійснення. Складна взаємодія знань різних типів формує діалогічну компетенцію учасників спілкування, що проявляється в техніці мовленнєвого акта: осмисленні своїх і чужих думок, обміні запитаннями та відповідями, доречному вживанні привітань, прощань, інших засобів мовленнєвого етикету.

Також можна стверджувати, що діалог – це послідовність мовленнєвих актів, які належать різним особам. Репліка кожного учасника може включати один або кілька мовленнєвих актів, сукупність яких складає мовленнєвий крок, відображаючи таким чином динаміку спілкування. Проілюструємо це на прикладі.

"Intimate as you are, you must know how it is to be done."

"But upon my honor I do not." (Austen, 2007, c. 136)

Варто зазначити, що в діалозі є ряд стратегій, котрі спрямовані на досягнення певних цілей. Науковець П. Грайс і його послідовники стосовно максими ввічливості чи тактовності виділяють наступні особистісні стратегії мовленнєвої поведінки:

1) стратегія виявлення згоди;
2) стратегія зацікавленості;
3) стратегія верифікації;
4) стратегію спонукання мовця до пролонгування мовленнєвого ходу;
5) стратегію повторів та перепитувань (Grice, 1975).

Наведемо приклад використання стратегій із зазначеного роману Джейн Остін:

"Do not you want to know who has taken it?" [that Netherfield Park] cried his wife impatiently.

"You want to tell me and I have no objection to hear it."

Із наведеного уривку стає зрозуміло, що місіс Бенет намагається подати певну важливу інформацію, застосовуючи стратегію зацікавлення. Натомість містер Бенет, хоча і неохоче, але все ж таки виявляє згоду на її отримання.

У межах наявних у прагматиці розбіжностей між зворотними та респонсивними реакціями, перші з яких – це відповідь на запит про інформацію, котрі є самостійні пропозиційно значущими мовленнєвими актами, а останні не функціонують самостійно. Відправляючи метакомунікативний сигнал підтакування, слухач виражає реакцію на те, що сповіщення отримане, усвідомлене і знаходить позитивний відгук.

Ознаками, важливими для опису й моделювання мовленнєвої взаємодії, є: тема діалогу, соціальні норми й конвенції, соціальні схеми, інтенціональна структура. Особливого значення тут набувають поняття соціальної норми й конвенції. На думку дослідника М. Попова конвенцію розглядають як «умовні домовленості або звичаї з приводу того, що говорити, що носити, що роботи в деяких ситуаціях та в яких задані культурні зразки поведінки» (Попов та Мустафаєва, 2000, с. 36). Науковиця В. Судакова стверджує, що загальним поняттям «конвенціональність» називають поняття, «яким визначається здатність будь-якої соціальної спільноти, об'єднання створити смислове поле впорядкування процесів своєї життєдіяльності за допомогою узгодження певних правил, норм, обов'язків і відповідальності за їхнє недотримання або порушення» (Судакова, 2016, с. 182). У лінгвістиці під конвенціональністю розуміють соціальний вимір регулярних людських дій, імпліцитну систему правил, очікувань і поведінки.

То ж комунікативна діяльність спирається на конвенціональність як першого ряду, представленого системою граматичних правил, так і другого, поданою символічними

правилами поведінки. Тому, якщо комунікативні схеми стосуються структурного нормування, то мовленнєві стереотипи – змісту комунікативного процесу. А порушення вказаних норм призводить до непорозуміння, комунікативних конфліктів чи взагалі розриву спілкування.

Відомо, що організаційним фактором мовленнєвої взаємодії виступає тема. Під темою інтеракції розуміють спільний продукт її учасників, обмежений межами ситуації. Якщо фатичну функцію мови розглядати як один із різновидів макроінтенцій, то тема в такому випадку є засобом його реалізації. А функцією зазначеної макроінтенції є підтримка і стабілізація соціальних відносин. Ставлення до теми діалогу може реалізуватись двома способами: способом указівки на тему та її компоненти чи оцінкою подій і фактів.

Відмітимо, що ступінь близькості партнерів по комунікації в діалозі відображається у вигляді чотирьох груп: чоловік, дружина, дуже близький друг; знайомий; незнайомий, поза соціальним полем; незнайомий, у соціальному полі.

Як уже відзначалось, шляхом введення й розгортання теми реалізується фатична макроінтенція, що становить перший клас реплік.

Наприклад: “A single man of large fortune; four or five thousand a year. What a fine thing for our girls!”

“How so? how can it affect them?”

“My dear Mr. Bennet,” replied his wife, “how can you be so tiresome? You must know that I am thinking of his marrying one of them.”

У наведеному прикладі темою мовленнєвої взаємодії є перспективи заміжжя однієї з доньок.

Другий клас реплік, що входять до розмовної матерії діалогу, можна визначити як конективно-фокусуючі. Вони управляють фокусом активності чи перебігом розмови, забезпечують перехід від теми до теми, зав’язку і закінчення діалогу, управляють увагою та наставленнями співрозмовників. Розрізняють вербальні, супрасегментні (гучність, висота тону, темп мовлення, експресивність) та невербальні (сміх, паузи, вираз обличчя) маркери конективно-фокусуючих дій. Проілюструємо на прикладі.

“And so, you like this man’s sisters, too, do you? Their manners are not equal to his.”

“Certainly not, at first; but they are very pleasing women when you converse with them.”

Третій клас реплік характеризує інтеракціональну мобільність діалогу, тобто відображає ступінь ставлення співрозмовників.

Так, у розмові з міс Лукас та Джейн Місіс Бенет чітко виражає своє ставлення до нового знайомого за допомогою своїх висловлювань. Продемонструємо це:

“Miss Bingley told me,” said Jane, “that he [Darcy] never speaks much unless among his intimate acquaintance. With them he is remarkably agreeable.”

“I do not believe a word of it, my dear. If he had been so very agreeable, he would have talked to Mrs. Long. But I can guess how it was; everybody says that he is eat up with pride, and I dare say he had heard somehow that Mrs. Long does not keep a carriage, and had to come to the ball in a hack chaise.”

Четвертий клас дій відображає інтенціональну організацію мовленнєвої інтеракції. Ці дії реалізують регулятивну макроінтенцію. Крім фатичної та регулятивної макроінтенції, в діалозі може реалізуватись експресивна макроінтенція. Способи її реалізації від здійснення експресивних дій до цілих макродій (розповідей, описів і т.д.). Як стверджує науковець, «стратегію визначає макроінтенція одного (або всіх) учасників, обумовлена соціальними і психологічними ситуаціями» (Андрущенко та Скубашевська, 2010, с. 137). Наведемо приклад з роману «Гордість та упередження». Це уривок діалогічного мовлення у ситуації, де Шарлота Лукас, розмовляючи з Елізабет, висловлює власні міркування стосовно правильної стретегії поведінки закоханої дівчини.

“Well,” said Charlotte, “I wish Jane success with all my heart; and if she were married to

him to-morrow, I should think she had as good a chance of happiness as if she were to be studying his character for a twelvemonth. Happiness in marriage is entirely a matter of chance. If the dispositions of the parties are ever so well known to each other, or ever so similar beforehand, it does not advance their felicity in the least. They always continue to grow sufficiently unlike afterwards to have their share of vexation; and it is better to know as little as possible of the defects of the person with whom you are to pass your life."

Тут Шарлота чітко і зрозуміло показує свою позицію стосовно шлюбу та ролі жінки в організації свого власного щастя через регулятивну макроінтенцію.

Основною властивістю діалогу, безпосередньо пов'язаною з реалізацією комунікативної функції, є тематична цінність. Необхідна умова спілкування – розуміння один одного. У діалозі основою цього є наявність єдиної теми розмови. При цьому тема це предмет сповіщення, а рема включає в себе основний зміст сповіщення і є комунікативним центром висловлювання. Інформаційним ядром (фокусом) висловлювання й тексту в цілому є рема. Фокус уваги та інформаційний фокус – компоненти комунікативного фокусу діалогу, тобто вираження найбільш значимої інформації даної діалогічної події. При виявленні комунікативного фокусу діалогу варто пам'ятати, що вся інформація пропозиціональна. Ми отримуємо знання у вигляді ряду пропозицій. Простий аргумент «her mind» і предикат «was difficult» як такі не є елементами інформації. Інформацією є пропозиція Her mind was less difficult to develop.

Формальним вираженням комунікативного фокусу в діалозі може бути макроструктура тексту, тобто теоретична реконструкція інтуїтивних понять, таких як фокус уваги та інформаційний фокус діалогу. Вона є вираженням найбільш важливої, значущої інформації діалогу в цілому. Існують певні правила, згідно з якими можна виділити макроструктури в текстах. До цих правил відносяться: синтаксична редукція (випущення незначних пропозицій); узагальнення (заміна кількох предметів чи властивостей, що належать до одного класу); інтеграція (заміна кількох пропозицій однією, загальною).

В основі створення мовленнєвого твору лежить комунікативно-інтенціональне наставлення мовця, що означає спрямованість висловлювання на вирішення певного мовного завдання спілкування. Інтенціональне наставлення – найважливіша складова спілкування, а його основні компоненти – обидва співрозмовники. Більшість учених вважають, що площина мовця представлена в значенні мовленнєвого твору як іллокутивне чи комунікативно-інтенціональне значення. Щодо сторони слухача – перлокутивного значення, то його, як правило, відносять до галузі психології і не включають у число мовних значень. Відомо, що вчений Сірль, який запропонував виділити 3 частини мовленнєвого акта – іллокуцію, локуцію і перлокуцію, вів своє дослідження з позиції психології. Однак пізніше поняття іллокуції було досить швидко засвоєно лінгвістикою. Послідовник Сірля Є. Девіс, розвиваючи теорію мовленнєвого акту, показав, що перлокуція – поняття складне, яке складається щонайменше з двох складових:

1) перлокутивного впливу, яке вміщене у змісті нашого мовлення і може мати різноманітні форми мовного вираження;

2) перлокутивної дії, яка засвідчує досягнення наших цілей спілкування і лежить за межами власного висловлювання (Davis, 2001, с. 54).

У ролі ланки, що пов'язує людину й мову, може виступити поняття інтенції: людина – це діяч, мова – це знаряддя, а інтенція поєднує їх у мовленнєву діяльність. Це співвідношення можна виразити за допомогою наступної формули: людина + інтенція + мова = мовленнєва діяльність.

Зрозуміло, що мовленнєва діяльність є одним із проявів людської життєдіяльності, а кожна дія пов'язана з певною метою. Можна припустити, що певна мета та дії, що її реалізують, у деяких випадках пов'язані з наступною метою мовця і служать або засобом

її реалізації, або каталізатором даного процесу. Першу із цих цілей називають вихідною ціллю чи інтенцією, а другу – кінцевою.

Проведемо аналіз висловлювання місіс Бенет у розмові з чоловіком.

“But, my dear, you must indeed go and see Mr. Bingley when he comes into the neighborhood.”

Вихідна інтенція місіс Бенет – змусити чоловіка провідати нового сусіда, а кінцева – видати за нього заміж одну з п’яти доньок. Як вихідна, так і кінцева інтенція зводяться до здійснення деякого акту. Так, у наведеному вище висловлюванні актом вихідної інтенції є спонукання до прояву люб’язності до сусідів, тоді як актом кінцевої інтенції, що важить значно більше для персонажа, виступає вигідний шлюб доньки.

Висновки. Проаналізувавши роман Джейн Остін «Гордість та упередження», робимо висновок, що письменниця застосовує діалог художнього твору як аналог усного мовлення, що виступає основним засобом взаємодії з читачем. Через репліки діалогів здійснюються стратегії виявлення згоди, зацікавлення, спонукання мовця до пролонгування мовленнєвих ходів. Авторка використовує різні типи реплік, включаючи макроструктури. Характерним елементом діалогічного мовлення в романі є спільна тема та зацікавленість співрозмовників. Якщо серед жінок це переважно теми щасливого майбутнього доньок, перспективи створення сім’ї та наряди, то чоловіки переважно обговорюють питання політики, економіки та різноманітних хобі. У творі мова виступає ланкою, котра поєднує мовця з його діями та намірами. Тому в діалогах чітко простежуються вихідні та кінцеві інтенції, що разюче відрізняються.

У цілому, авторка використовує складання таких висловлювань, як реплік діалогу, що веде до створення більшої ступеня інтенсивності, більшої сили впливу на читача. Це сприяє створенню природності та динамічності мовлення персонажів, цим самим впливаючи на зростанні цікавості до роману.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в можливості використання отриманих результатів для розкриття психологічних аспектів особистості за допомогою лінгвістичних засобів.

Бібліографічний список

Андрущенко, В. П. та Скубашевська, О. С., 2010. Мовні стратегії як чинник освітніх інновацій. Філософські науки, 35, с. 133–147.

Бистров, Я. В. та Шуляр, С. Р., 2009. Інтерпретація гендерних стереотипів у тексті роману Джейн Остін «Гордість і упередження». Вісник Запорізького національного університету. Серія «Філологічні науки», 2, с. 9–11.

Іщенко, М. П., 2019. Вербальні засоби вираження емоцій у романі Джейн Остін «Гордість і упередження». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія», 38(2), с. 87–89.

Книш, А. В., 2022. Джейн Остін у пошуках щастя: «Гордість і упередження» в оригіналі й перекладі». Магістр. Дипломна робота. Укр. держ. ун-т науки і техногогій. Дніпро [online] Доступно за: <https://crust.ust.edu.ua/items/1d0022a7-2caf-4b5a-b85c-03733ad54618> (Дата звернення 06.01.2023)

Попов, М. П. та Мустафаєва, Е. Т., 2000. Конвенціональність як принцип формування єдиного соціально-управлінського простору поліетнічних територіальних громад. Державне будівництво, 1, с. 34–51.

Судакова, В. М., 2016. Соціальні конвенцій як смислові детермінанти процесів культурної самоорганізації. Культурологічна думка: щорічник наук. праць. Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 10, с. 207–215.

Яковчук, Л. та Худолій, А., 2021. Вербальне вираження образу любові в книзі Джейн Остін «Гордість і упередження». Збірник наукових праць ΛΌГОΣ, 2, с. 20–24.

Austen, J., 2007. Pride and Prejudice. London: Worldsworth Classics.

Davis, J., 2001. Phonetics and Phonology. Stuttgart: Ernst Klett Verlag. 172 p.

Grice, H. P., 1975. Logic and conversation. [online] Available at: <https://www.ucl.ac.uk/ls/studypacks/Grice-Logic.pdf>

References

Andrushchenko, V. P. and Skubashevska, O. S., 2010. Movni stratehii yak chynnyk osvitnikh innovatsii [Language Strategies as a Factor of Educational Innovations]. Filosofski nauky, 35, pp. 133–147. (in Ukrainian).

Austen, J., 2007. Pride and Prejudice. London: Worldsworth Classics.

Bystrov, Ya. V. and Shuliar, S. R., 2009. Interpretatsiia hendernykh stereotypiv u teksti romanu Dzhein Ostin «Hordist i uperedzhennia» [Interpretation of Gender Stereotypes in the Text of the Novel "Pride and Prejudice" by Jane Austen]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Filolohichni nauky», 2, pp. 9–11. (in Ukrainian).

Davis, J., 2001. Phonetics and Phonology. Stuttgart: Ernst Klett Verlag. 172 p.

Grice, H. P., 1975. Logic and conversation. [online] Available at: <https://www.ucl.ac.uk/ls/studypacks/Grice-Logic.pdf>

Ishchenko, M. P., 2019. Verbalni zasoby vyrazhennia emotsii u romani Dzhein Ostin «Hordist i uperedzhennia» [Verbal Means of Expression Emotions in the Novel "Pride and Prejudice" by Jane Austen]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia «Filolohiia», 38(2), pp. 87–89. (in Ukrainian).

Knysh, A. V., 2022. Dzhein Ostin u poshukakh shchastia: «Hordist i uperedzhennia» v oryhinali y perekladi». [Jane Austen in Search of Happiness: "Pride and Prejudice" in the original and translation]. Mahistr. Dyplomna robota. Ukr. derzh. un-t nauky i tekhnohohii. Dnipro [online] Available at: <https://crust.ust.edu.ua/items/1d0022a7-2caf-4b5a-b85c-03733ad54618> (Accessed 06.01.2023) (in Ukrainian).

Popov, M. P. and Mustafaieva, E. T., 2000. Konventsionalnist yak pryntsyp formuvannia yedynoho sotsialno-upravlinskoho prostoru polietnichnykh terytorialnykh hromad [Conventionality as a Principle of Forming a United Social and Management Space of Polyethnic Communities]. Derzhavne budivnytstvo, 1, pp. 34-51. (in Ukrainian).

Sudakova, V. M., 2016. Sotsialni konventsii yak smyslovi determinanty protsesiv kulturnoi samoorhanizatsii [Social Conventions as a Sense Determinants of the Cultural Self-Organization Processes]. Kulturolohichna dumka: shchorichnyk nauk. prats. Instytut kulturolohii Natsionalnoi akademii mystetstv Ukrainy, 10, pp. 207–215. (in Ukrainian).

Yakovchuk, L. T. and Khudolii, A., 2021. Verbalne vyrazhennia obrazu liubovi v knyzi Dzhein Ostin «Hordist i uperedzhennia» [Verbal Expression of the Image of Love in the Book "Pride and Prejudice" by Jane Austen]. Zbirnyk naukovykh prats ΛΌΗΟΣ, 2, pp. 21–24. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 05.04.2024

Victoria Kolisnyk, Victor Lytvynenko

LITERARY DIALOGUE AS AN ANALOG OF ORAL SPEECH (BASED ON NOVEL "PRIDE AND PREJUDICE" BY JANE AUSTEN)

The article is focused on the analysis of the dialogical speech in the novel "Pride and Prejudice" by Jane Austen as a bright example of oral speech. Its participants create a micro-society based on affection, friendship, love, and other feelings. The common elements of the dialogues are the following: interlocutors' activity, shared language of communication, common ideas on the world, and strategies for providing such communication. A complicated interaction of various types of knowledge forms a dialogical competence of the participants,

which is reflected in the technique of a speech act, in particular realizing the interlocutor's and one's own thoughts, exchange of questions and answers, proper addressing, greeting and other means of speech etiquette.

The types of speech behaviour strategies include the expression of consent, interest, verification, a speaker's inducement to prolong a speech act, iterations and asking for reassuring.

While sending a metacommunicative signal of agreeing, a listener expresses the reaction on receiving the message, realizing it and finding a positive response.

The theme, social norms, social schemes, and intentional structure compose components of communication that are very important for the description and modification of a speech interaction. The notions of social norms and convention gain special importance. In linguistics, conventionality implies the social assessment of regular human activities, an implicit system of rules, expectations and behaviour.

Thus, communicative activity is based on the conventionality of the first class, presented by a system of grammar rules as well as by the second group, expressed by the symbolic behavioural rules. So, while communicative schemes concern a structural norm, speech stereotypes refer to the contents of the communicative process. Breaking of the mentioned norms leads to misunderstanding, communication conflicts or a complete break of relations.

One of the main factors of speech interaction is the theme, which means a common product of its participants, restricted by the limits of a situation. It performs the phatic function that is one of the macrointention variations. In its turn, its aim is to support and stabilize social relations. The attitude to the theme can be realized in two ways: either by indication on the theme or its components or by appreciation of facts and events.

The article also deals with the four classes of utterances, which realized phatic, connective, and focusing functions as well as interactive mobility and intentional organization of speech. Communicative focus is expressed via text macrostructure.

A speaker's communicative and intentional set is also of vital importance. It lies in the basis of creating a speech work and means the direction of an utterance at solving some speech problem of communication. Intention links humans and language and results in speech activity.

Keywords: speech act, intention of utterance, strategy of speech behaviour, dialogical speech, a speaker's communicative and intentional set.

УДК 811.14'06'373.612.2

Іουλία Λαμπέτσκα
ORCID: 0000-0002-9202-7731

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟ ΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Το παρόν άρθρο αναφέρεται στην ανάλυση των μεταφορών στο δημόσιο ελληνόφωνο λόγο σχετικά με την επίλυση του κυπριακού προβλήματος, όπως παρουσιάζεται στις διαδικτυακές δημοσιεύσεις που κυκλοφόρησαν στο διάστημα από τον Ιούλιο του 2022 ως τον Απρίλιο του 2024. Οι μεταφορικές εκφράσεις συλλέχτηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν ανάλογα με την εννοιολογική δομή τους. Έχουν καθοριστεί οι πιο διαδεδομένες εννοιολογικές μεταφορές, που παρουσιάζουν τα αφηρημένα πεδία του πολιτικού προβλήματος, του έθνους, του κράτους, των διακρατικών και διακοινοτικών σχέσεων μέσα από τα πιο άμεσα αντιληπτά πεδία: Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΤΟΜΟ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ· ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΥΠΡΟΥ/ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ / Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ· ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΛΥΣΗ ΕΙΝΑΙ ΤΑΞΙΔΙ. Κριτική ανάλυση μεταφοράς που επιχειρήθηκε διαφωτίζει την ταυτότητα των πομπών και την κοινωνιοπολιτική σκοπιμότητα της χρήσης της μεταφοράς που καταδεικνύει την αντίληψη του άλλου ως εχθρού και των σχέσεων των δύο κρατών / εθνών ως πολέμου. Διαπιστώνεται ότι στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο γύρω από την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος επικρατούν τα εθνικά στερεότυπα που είναι δύσκολο να ξεπεραστούν.

Λέξεις-κλειδιά: *μεταφορά, εννοιολογική ανάλυση, κριτική ανάλυση μεταφοράς, κοινωνιοπραγματολογία, κυπριακό πρόβλημα.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-101-112

Εισαγωγή: σκοπός, σημαντικότητα, επιμέρους στόχοι

Φεύγοντας από τον πόλεμο που ξέσπασε το Φεβρουάριο του 2022 με την εισβολή των ρωσικών στρατευμάτων στην Ουκρανία, βρέθηκα στην Κύπρο, αποκτώντας το καθεστώς της προσωρινής προστασίας. Στην Κύπρο πολύ γρήγορα συνειδητοποίησα ότι το κοινωνικοπολιτισμικό κλίμα της είναι γεμάτο στοιχεία που παραπέμπουν στα πολεμικά γεγονότα του 1974, στην τουρκική εισβολή και τα επακόλουθά της. Στη Λευκωσία όλα όσα περνούν στο δημόσιο λόγο σχετικά μ'αυτήν την κατάσταση πλαισιώνονται πολύ παραστατικά και από άποψης χώρου, καθώς ο διαχωρισμός της πόλης και η μόνιμη παρουσία των ειρηνευτικών δυνάμεων αποτελούν την καθημερινότητα της πόλης. Γνωρίζοντας ότι όλοι οι πόλεμοι (πραγματικοί και ψυχροί) κάποτε τελειώνουν και οι παλαιοί αντίπαλοι ξαναγίνονται (καλοί) γείτονες, παραλληλίζοντας τα γεγονότα στην Ουκρανία και στην Κύπρο, διαπίστωσα ότι στην Κύπρο η διαδικασία της ομαλοποίησης των σχέσεν των δύο πλευρών κρατάει ήδη σχεδόν 50 χρόνια και δε φαίνεται να βρίσκεται στο τελικό στάδιο της. Αναζήτησα πρόσφατες δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο στο χώρο του δημόσιου λόγο για την ενδεχόμενη επίλυση του Κυπριακού προβλήματος και ανακάλυψα ότι το πρόβλημα περιγράφεται *με μελανά χρώματα*, παρουσιάζεται ως *αξιέξοδο*, οι *διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό βρίσκονται σε πάράλυση*, *το κλίμα δυναμιτίζεται*, *οι ελπίδες για την επίλυση εξανεμίζονται / ξεθωριάζουν* και *ο χρόνος εξαντλείται*... Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ανάλυση των μεταφορών που διέπουν το δημόσιο λόγο γύρω από το θέμα της επίλυσης του Κυπριακού μπορεί να ρίξει φως στην αντίληψη του προβλήματος από τους γράφοντες. Λοιπόν, στην παρούσα εργασία οι επιμέρους **στόχοι** είναι: (1) να καταγράψουμε και να προσεγγίσουμε γνωσιακά τις επικρατούσες

εννοιολογικές μεταφορές για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος που εμφανίζονται στον δημόσιο διαδικτυακό λόγο, στις ψηφιακές εφημερίδες, ειδησεογραφικούς ιστότοπους, portal κ.ά., από τον Ιούλιο του 2022 (επέτειος της τουρκικής εισβολής) μέχρι τον Απρίλιο του 2024, και (2) να προβούμε σε μια κριτική ανάλυση των προοπτικών που εισάγουν οι μεταφορές αυτές και των συνεπαγωγών που προκαλούν για τη πραγματικότητα «συνεχούς αναζήτησης μιας λύσης» στο παγιωμένο πρόβλημα. Θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τόσο τις γνωσιακές όσο και τις κοινωνιο-πραγματολογικές διαδικασίες που προκαλούν την ανάδυση της μεταφοράς στον δημόσιο λόγο για την επίλυση του Κυπριακού και να φωτίσουμε την εννοιολογική δομή των μεταφορών αλλά και την ιδεολογική τους εκκίνηση.

Θεωρητικό πλαίσιο

Η ανάλυση που πραγματοποιούμε λαμβάνει υπόψη της τις αρχές της Θεωρίας της Εννοιολογικής Μεταφοράς (Lakoff και Johnson, 2003, Kövecses, 2020), της Κριτικής Ανάλυσης της Μεταφοράς (Charteris-Black, 2004, 2005) και της Θεωρίας της (Κριτικής) Ανάλυσης Λόγου (Dijk, 1985, Kress, 1985, Fairclouth, 1995).

Οι θεμελιωτές της θεωρίας της Εννοιολογικής Μεταφοράς J. Lakoff και M. Johnson με βάση τα γλωσσικά στοιχεία, έχουν διαπιστώσει ότι τα μεγαλύτερο μέρος του συνηθισμένου εννοιολογικού συστήματός μας έχει μεταφορικό χαρακτήρα και οι μεταφορές δομούν τον τρόπο της σκέψης μας και το πώς λειτουργούμε. Η μεταφορά, λοιπόν, δεν είναι μόνο θέμα γλώσσας, δηλαδή των λέξεων. Στην πραγματικότητα οι ανθρώπινες νοητικές διαδικασίες είναι σε μεγάλο βαθμό μεταφορικές. Μεταφορά σαν γλωσσική έκφραση καθίσταται δυνατή ακριβώς επειδή υπάρχουν μεταφορές στο εννοιολογικό σύστημα ενός ατόμου (Lakoff και Johnson, 2003, σ. 5-6).

Οι μεταφορές χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά σε πολλούς τομείς για να εκφράσουν μια σκέψη μέσω παραπομπής σε μια άλλη σκέψη, είτε για λόγους σαφήνειας και διευκόλυνσης της κατανόησης είτε για λόγους εκφραστικότητας, για να επηρεάσουν τον / την ακροατή / -τρια. Κάποιες μεταφορές είναι τόσο συμβατικές και εύχρηστες ώστε δεν γίνονται αντιληπτές ως μεταφορές, παρά ως μέρος της κυριολεκτικής γλώσσας. Είναι μέσα στο μυαλό *του αποδέκτη* του λόγου που οι μεταφορές αποκτούν την υπόστασή τους και η μεταφορική γλώσσα γίνεται αντιληπτή ως τέτοια.

Παρουσιάζοντας τις εννοιολογικές μεταφορές ως νοητικές δομές που εκφράζονται με τις αντίστοιχές τους γλωσσικές μονάδες οι Lakoff και Johnson υπέθεσαν ότι οι εννοιολογικές μεταφορές μπορούν να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Αυτό συμβαίνει, κατά τη γνώμη τους, μέσω των επαγωγών που προέρχονται από τις μεταφορές. Έτσι, από τη μεταφορά «Λογομαχία είναι πόλεμος», που είναι μια από τις βασικές εννοιολογικές μεταφορές για την κοσμοθεωρία των αγγλόφωνων, προκύπτει η στάση απέναντι στον συνομιλητή / την συνομιλήτρια ως αντίπαλο και ως εκ τούτου η επιθετική, ακόμα και προσβλητική συμπεριφορά στη συζήτηση και η εστίαση στη νίκη. Οι ερευνητές προτείνουν να φανταστούμε έναν διαφορετικό πολιτισμό, όπου η βασική εννοιολογική μεταφορά θα ήταν η συσχέτηση της λογομαχίας με χορό, τότε οι κύριοι στόχοι των συνομιλητών θα ήταν το αισθητικό συστατικό της λογομαχίας και η επίτευξη ισορροπίας απόψεων (Lakoff και Johnson, 2003).

Πρέπει να τονιστεί, λοιπόν, ότι οι εννοιολογικές μεταφορές όχι μόνο κατασκευάζουν ένα σύστημα νοημάτων ενός ανθρώπου, αλλά συμμετέχουν και στη διαμόρφωση του συστήματος αξιών του. Εξάλλου, δηλώνουν φαινόμενα που συνθέτουν το περιβάλλον της ζωής μας και μας επηρεάζουν άμεσα. Επιπλέον, χρησιμοποιούν τα ονόματα αντικειμένων και φαινομένων που βιώνονται εμπειρικά από τους ανθρώπους. Όλα αυτά ενισχύουν το αξιολογητικό δυναμικό των εννοιολογικών μεταφορών (Γαβριηλίδου και Μητσιάκη, 2021).

Στην εργασία αυτή αποδεχόμαστε τη θέση της δομιστικής και μετα-δομιστικής γλωσσικής θεωρίας ότι η γλώσσα είναι αυτή που δημιουργεί τις παραστάσεις της πραγματικότητας και τα όριά της. Δηλαδή, δεν αντανακλά απλώς την πραγματικότητα, αλλά συμβάλλει και στη συγκρότησή της. Η πραγματικότητα, τα φυσικά αντικείμενα και οι παραστάσεις βεβαίως και είναι υπαρκτά, αλλά προσλαμβάνουν το νόημά τους αποκλειστικά

μέσα από τον Λόγο (Phillips και Jorgensen, 2002, σ. 8-9). Ο Λόγος νοείται εδώ ως «ένας τρόπος σηματοδότησης συγκεκριμένου πεδίου κοινωνικής πρακτικής από μια συγκεκριμένη οπτική» (Fairclough, 1995, σ. 14). Οι κοινωνικές πρακτικές που έχουν να κάνουν με την διαπραγμάτευση μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας πάντα αποτελούν πεδίο δράσης για τις πολιτικές δυνάμεις που προσπαθούν να ασκήσουν την επιρροή τους στο κοινό. Ο Fairclough σημειώνει ότι οι πρακτικές λόγου είναι ιδεολογικά φορτισμένες στο βαθμό που συμβάλλουν στη διατήρηση ή την υπονόμευση των σχέσεων εξουσίας, αλλά η κριτική ανάλυση λόγου είναι σε θέση να συστηματοποιήσει την ενημερότητα και την κριτική της ιδεολογίας (Fairclough, 1995, σ. 82).

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ανάλυσης Λόγου έχει γίνει η ρητή αναφορά στο πλαίσιο της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης. Εντός αυτού του κλάδου σημαντική προσοχή δίνεται στις γνωστικές και κοινωνικές διαδικασίες, στρατηγικές και πλαισίωση του Λόγου που θεωρείται ως τρόπος αλληλεπίδρασης σε πολύ σύνθετες και ειδικές κοινωνικο-πολιτιστικές καταστάσεις (Dijk, 1985, σ. 7). Η έννοια του Λόγου (discourse), όπως σημειώνει ο G. Kress, επισημαίνει το γεγονός ότι οι κοινωνικοί θεσμοί παράγουν συγκεκριμένους τρόπους ομιλίας σε σχέση με ορισμένους τομείς της κοινωνικής ζωής που σχετίζονται με τη φύση ενός συγκεκριμένου θεσμού και τη θέση του στην κοινωνία. Με άλλα λόγια, για ορισμένες σφαίρες της ζωή της κοινωνίας, που έχουν ιδιαίτερη σημασία για έναν συγκεκριμένο κοινωνικό θεσμό, αυτός ο θεσμός θα παράγει και θα διατηρεί τις απαιτήσεις που καθορίζουν, περιγράφουν, περιορίζουν και σκιαγραφούν το ποιες δηλώσεις είναι αποδεκτές και ποιες μη αποδεκτές σε σχέση με το συγκεκριμένο τομέα της δημόσιας ζωής (Kress, 1985, σ. 27-28).

Η χρήση της εννοιολογικής μεταφοράς στο δημόσιο λόγο, στο λόγο των πολιτικών έχει αποτελέσει αντικείμενο αρκετών μελετών. Η ανάλυση του πολιτικού λόγου έδειξε, ότι ο / η ομιλητής / -ήτρια χρησιμοποιεί γλώσσα για να προκαλέσει συναίσθημα και να συμπεριλάβει και να επηρεάσει το κοινό. Ο σκοπός είναι να τονίσει ορισμένα σημεία και να κρύψει άλλα, και το λειτουργικό μέσο είναι η χρήση της μεταφοράς όταν απευθύνεται κανείς στο κοινό. Οι μεταφορές σε αυτό το είδος λόγου είναι ένα εργαλείο για την άσκηση κοινωνικής εξουσίας και παρέχουν μεγάλες δυνατότητες για χειραγώγηση της συνείδησης και της συμπεριφοράς. Οι μελετητές ισχυρίζονατι ότι η αλήθεια εύκολα μπορεί να τροποποιηθεί, καθώς διάφοροι άνθρωποι προσλαμβάνουν, κατανοούν και κατηγοριοποιούν τις μεταφορές διαφορετικά, πράγμα που τις καθιστά ελεύθερες για την ερμηνεία (Lakoff και Johnson, 2003, σ. 163). Ο / η ομιλητής / -ήτρια δεν χρειάζεται να διαστρευλώνει γεγονότα όταν χρησιμοποιεί μεταφορική γλώσσα. Η αντίδραση στα λεγόμενα εξαρτάται από την ερμηνεία στο μυαλό του ακροατή (Vestermark, 2007, σ. 1). Οι μελέτες δείχνουν ότι η μεταφορά χρησιμοποιείται για να ενεργοποιήσει ασυνείδητους συναισθηματικούς συνειρμούς και να επηρεάσει τις αξίες και τις πεποιθήσεις μας. Αυτός είναι ο λόγος που η μεταφορική γλώσσα είναι πολύ πειστική: επειδή παραπέμπει τόσο στη νοημοσύνη, όσο και στο συναίσθημα του / της παραλήπτη / -τριας (Charteris-Black, 2005, σ. 13). Οι δημοσιογράφοι γνωρίζουν πολύ καλά αυτές τις ιδιότητες της μεταφοράς και τις εκμεταλλεύονται για δικούς τους σκοπούς. Ο τύπος ερμηνεύει ελεύθερα τα ζητήματα που αφορούν το κοινό και καθορίζει ποια γεγονότα είναι περισσότερο ή λιγότερο σημαντικά για να παρουσιαστούν στους ανθρώπους (Beard, 2000, σ. 18). Η Κριτική Ανάλυση της Μεταφοράς παρέχει πολύτιμα εμπειρικά τεκμήρια για την ιδεολογική της συνάφεια και την κοινωνιοπραγματολογική αιτιολόγηση της ανάδυσής της, εφόσον αποκαλύπτει τις λανθάνουσες τοποθετήσεις και τις κοινωνικοπολιτικές στάσεις που διαπερνούν τη μεταφορική χρήση (Γαβριηλίδου και Μητσιάκη, 2021, σ. 203).

Ο Kövecses αναπτύσσει τις ιδέες των Lakoff και Johnson και παρουσιάζει τη δομή της μεταφοράς που αναπαρίσταται σε πέντε επίπεδα: 1. τα εικονιστικά σχήματα, 2. τα πεδία, 3. τα πλαίσια, 4. οι νοητικοί χώροι, 5. η γλωσσική διατύπωση/τα γλωσσικά εκφωνήματα. Τα τρία πρώτα επίπεδα αποτελούν την εννοιολογική, αποπλαισιωμένη και σιωπηρή γνώση που εδράζεται στη νόηση, ενώ οι νοητικοί χώροι είναι η απτή έκφραση της γνώσης αυτής σε πραγματικές περιστάσεις επικοινωνίας, προσαρμοσμένη στην επιθυμία ή τον στόχο του

πομπού (Kövecses, 2020, σ. 69). Το τελευταίο αυτό επίπεδο είναι εκείνο που μπορεί να αναλυθεί στο πλαίσιο της Γλωσσολογίας των Σωμάτων Κειμένων, της Υπολογιστικής Γλωσσολογίας και της Ανάλυσης Λόγου, εφόσον εστιάζει στη συγκειμενοποιημένη γλωσσική χρήση και καθιστά εφικτή τη συγκέντρωση και ποσοτικοποίηση των εννοιολογικών μεταφορών σε αυθεντικό λόγο αλλά και την ανάλυση των επικοινωνιακών λειτουργιών/κοινωνιο-πραγματολογικών χρήσεών τους (Kövecses, 2020, σ. 86-90).

Για μεθοδολογικούς σκοπούς στην θεωρία της εννοιολογικής μεταφοράς γίνεται αναφορά σε δύο γνωσιακά πεδία της μεταφοράς: στο πεδίο-πηγή και στο πεδίο-στόχο. Το πεδίο-πηγή (source domain) είναι ένα πιο απτό, συγκεκριμένο ή οικείο πεδίο, συνήθως (αλλά όχι πάντοτε) προσβάσιμο μέσω της κινητικο-αισθητικής μας εμπειρίας. Το πεδίο-στόχος (target domain) είναι λιγότερο προσβάσιμο, περισσότερο θολό ή ανοίκειο. Για να προκύψει μια μεταφορά, κομμάτια γνώσης από το οικείο πεδίο μεταφέρονται ή αντιστοιχίζονται στο λιγότερο οικείο πεδίο-στόχο, έτσι ώστε «τα φυσικά πεδία να λειτουργούν ως πηγές για τα πιο αφηρημένα πεδία-στόχους» (Kövecses, 2020, σ. 5). Στο πλαίσιο της θεωρίας της εννοιολογικής μεταφοράς διατυπώθηκαν ποικίλα θεωρητικά διλήμματα σε σχέση με τη φύση των αφηρημένων μονάδων ή οντοτήτων που τροφοδοτούν τη μεταφορική δομή. Παρότι ο όρος *πεδίο* είναι αρκετά διαδεδομένος μεταξύ των ερευνητών, ωστόσο, η δομή των εννοιολογικών μεταφορών δεν μπορεί να είναι μονοεπίπεδη, αλλά αποτελείται από διάφορα επίπεδα αφαίρεσης ή σχηματικότητας (Γαβριηλίδου και Μητσιάκη, 2021).

Ο Charteris-Black στη ερευνητική του προσέγγιση εισάγει την κοινωνιο-πραγματολογική διάσταση της μεταφοράς ως επιλογής στον αυθεντικό λόγο, προβάλλοντας μ'αυτόν τον τρόπο Κριτική Ανάλυση της Μεταφοράς. Ο ερευνητής αγκαλιάζει τη γνωσιακή σημασιολογική θεώρηση της μεταφοράς, αλλά παράλληλα τη συμπληρώνει με την πραγματολογική διάσταση που της έλειπε: για να επιλέξει κανείς μια μεταφορά σε σχέση με κάποια άλλη, θα πρέπει να έχει πρόσβαση όχι μόνο στον φυσικό κόσμο, αλλά κυρίως στο κοινωνικό περιβάλλον και το πραγματολογικό συγκείμενο: από ποιον / ποια, με ποιον ρόλο, για ποιον λόγο, με τι στόχο, σε τι συγκείμενο το πεδίο-στόχος γίνεται αντιληπτό ως πεδίο-πηγή; Έτσι, η κριτική ανάλυση μεταφοράς συνυπολογίζει τόσο το άτομο (ατομικοί πόροι), όσο και το κοινωνικό πλαίσιο (κοινωνικοί πόροι) (Charteris-Black, 2004, σ. 248).

Μεθοδολογία, φιλοσοφία

Η παρούσα εργασία αποτελεί ποιοτική έρευνα που εστιάζει στην ανάλυση της χρήσης των μεταφορών στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος που παρουσιάζεται ως κοινωνικά και πολιτικά πλαισιωμένος.

Το ερευνητικό corpus μας αποτελείται από κείμενα του δημόσιου διαδικτυακού λόγου που αντλήθηκαν από τις ψηφιακές εφημερίδες, ειδησεογραφικούς ιστότοπους, portal κ.ά. και είναι δημοσιευμένα κατά το τελευταίο ενάμιση χρόνο. Η συλλογή των κειμένων έγινε μέσω μηχανής αναζήτησης Google με τη φράση-κλειδί «επίλυση / λύση το Κυπριακού». Η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για τον εντοπισμό και την ανάλυση των μεταφορών είναι βασισμένη στη θεωρία της μεταφοράς και της κριτικής ανάλυσης της μεταφοράς. Οι συγκεκριμένες γλωσσικές μεταφορές ταξινομήθηκαν και εντάχθηκαν σε ευρύτερες κατηγορίες εννοιολογικών μεταφορών. Έπειτα, επιχειρήθηκε η προσπάθεια της σύνδεσής τους με ορισμένες προθέσεις και ιδεολογίες των δημιουργών του δημόσιου λόγου. Η ανάλυση που ακολουθεί διαθέτει δύο μέρη: ένα γνωσιακό / εννοιολογικό και ένα κοινωνιοπραγματολογικό.

Καθώς προσπαθούμε να δούμε τις συγκεκριμένες γλωσσικές και σημασιολογικές μονάδες, δηλαδή τις γλωσσικές και εννοιολογικές μεταφορές του διαδικτυακού δημοσίου λόγου ενταγμένες στο συγκεκριμένο κοιωνιοπολιτισμικό πλαίσιο, πρώτα απ' όλα πρέπει να συζητήσουμε τους λόγους για τους οποίους νοηματοδοτείται μεταφορικά το Κυπριακό πρόβλημα. Το ιστορικό γεγονός της εισβολής των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο και η στρατιωτική και πολιτική διχοτόμηση του νησιού και κράτους που ακολούθησε αποτελεί προσωπική εμπειρία για τους Κύπριους μεγαλύτερης γενιάς, γεννημένους πριν τη δεκαετία του 1970. Ενώ για τους νέους ανθρώπους που δεν έχουν ζήσει προσωπικά την πολεμική σύγκρουση

με τις ακρότητές της, την προσφυγιά και την απώλεια των οικείων προσώπων, το πρόβλημα της έλλειψης κατανόησης ανάμεσα στις ηγετικές αρχές των δύο κοινότητων, της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής, ως προς τη διαχείρηση του θέματος της ενδεχόμενης επανένωσής τους στα πλαίσια ενός κράτους / του οριστικού χωρισμού σε δύο κράτη που να αναγνωριστεί de jure, γίνεται αντιληπτό κυρίως μεταφορικά, μέσω πεδίων που είναι άμεσα διαθέσιμα για την νοηματοδότηση. Το θέμα της μοιρασμένης πατρίδας, της βίαιης απόσπασης ενός μέρους από την περιουσία των προγόνων τους, της καταπάτησης των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους είναι πλέον γερά εμφυτευμένο στις συνειδήσεις των νέων Κυπρίων, καθώς ήδη από το δημοτικό σχολείο διαβάζουν πάνω στα τετράδιά τους το φημισμένο «Δεν ξεχνώ», ακούνε τα συνθήματα του τύπου «Το ψευδοκράτος σας είναι η μισή μας πατρίδα», λένε για τον εαυτό τους «είμαι πρόσφυγας», επειδή γεννήθηκαν από τους γονείς που αναγκάστηκαν να αφήσουν τα μέρη τους και να μετακινηθούν από το βόρειο στο νότιο τμήμα της Κύπρου πριν από 50 σχεδόν χρόνια. Επίσης, ονομάζουν «εγκλωβισμένους» όσους Ελληνικύπριους αποφάσισαν να μην φύγουν από τα μέρη τους και ζουν ήσυχα και απλά «στα κατεχόμενα». Όλες αυτές οι έννοιες που πρακαλούν δυσάρεστα συναισθήματα έχουν γίνει τόσο ευρέως αποδεκτές, ώστε δεν γίνονται αντικείμενο κριτικής αμφισβήτησης, αντίθετα, προβάλλονται και από το δημόσιο λόγο γύρω από το θέμα, που ενισχύει τη συγκεκριμένη συναισθηματική πρόσληψη εκμεταλλευόμενος ειδικά τις εννοιολογικές μεταφορές.

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στο γεγονός, ότι πίσω από στις σχέσεις των δύο κοινοτήτων της Κύπρου, της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής, υπολογίζονται και οι σχέσεις της Ελλάδας – Τουρκίας, που η καθεμία τους ασκούν την ιδεολογική και πολιτική τους επιρροή στις δύο κυπριακές κοινότητες αντίστοιχα, περιπλέκοντας το θέμα των διακρατικών σχέσεων και ιδεολογιών ακόμα περισσότερο.

Αποτελέσματα

Παρακάτω αναλύουμε τις πιο διαδεδομένες εννοιολογικές μεταφορές, που παρουσιάζουν τα αφηρημένα πεδία του πολιτικού προβλήματος, του έθνους, του κράτους, των διακρατικών και διακοινοτικών σχέσεων μέσα από τα πιο άμεσα αντιληπτά πεδία.

1) Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΤΟΜΟ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ

Σύμφωνα με τους αμερικανούς γλωσσολόγους NATION AS PERSON είναι η πιο διαδεδομένη μεταφορά στη διεθνή πολιτική (Lakoff και Johnson, 2003). Η συγκεκριμένη εννοιολογική μεταφορά έχει γίνει αντικείμενο ειδικής ανάλυσης στον πολιτικό λόγο των Αμερικανών προέδρων (Vestermark, 2007), αλλά και στο δημόσιο λόγο γύρω από το Κυπριακό είναι μια από τις πιο διαδεδομένες μεταφορές. Η εννοιολογική μεταφορά Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ μπορεί να σπαστεί παρακάτω στο ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΤΟΜΟ που παρακάτω χωρίζεται στο ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΧΕΙ ΑΝΡΩΠΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ και ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΔΡΑ ΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ (Vestermark, 2007). Κάποια έθνη / κράτη / χώρες είναι φίλοι με την Κυπριακή Δημοκρατία οι οποίοι αναμένεται να είναι έμπιστοι και τίμιοι και να βοηθούν ο ένας στον άλλο στους δύσκολους καιρούς. Ενώ κάποια άλλα έθνη / κράτη / χώρες είναι εχθροί ή νταήδες, αν πρόκειται για γειτονικό κράτος, είναι ο νταής της γειτονιάς ο οποίος κάνει ζαβολιές, αταξίες και γενικά τρομοκρατεί τη γειτονιά. Όπως φαίνεται, εδώ πρόκειται για προσωποποίηση, που οι Lakoff και Johnson την ορίζουν ως γενική κατηγορία που καλύπτει μεγάλη κλίμακα μεταφορών που η καθεμία τους επιλέγει διάφορα χαρακτηριστικά του ανθρώπου ή οπτική γωνία πάνω στον άνθρωπο. Παρακάτω οι μελετητές εξηγούν, ότι ο λόγος για τον οποίο διάφορα φαινόμενα ορίζονται με ανθρώπινους όρους είναι για να μπορέσουν οι άνθρωποι να το καταλάβουν με βάση «τα δικά τους κίνητρα, στόχους, ενέργειες και χαρακτηριστικά» (Lakoff και Johnson, 2003, σ. 34).

Στο δημόσιο λόγο για την επίλυση του Κυπριακού προσωποποιούνται πιο συχνά η Τουρκία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Κυπριακή Δημοκρατία, η Ελληνοκυπριακή πλευρά, η Τουρκοκυπριακή πλευρά, η διεθνής κοινότητα, το ΝΑΤΟ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Αθήνα και η Άγκυρα. Οι δύο τελευταίες χρησιμοποιούνται και μετωνυμικά.

Η Τουρκία παρουσιάζεται τις περισσότερες φορές να συμπεριφέρεται επιθετικά, προκλητικά ή παράνομα, ως ένας αδιάλλακτος δικτάτορας ή ως ναυής της γειτονιάς:

*(1) Οι **παράνομες αυτές ενέργειες της Τουρκίας** αναπόφευκτα έχουν αρνητικό αντίκτυπο, https://mfa.gov.cy, πρόσβαση στις 15/11/22*

*(2) **Οι αναθεωρητικές και αποσταθεροποιητικές συμπεριφορές της Τουρκίας**, που αμφισβητούν τα κυριαρχικά **δικαιώματα της Ελλάδας και της Κύπρου**, απειλούν την Ελλάδα με casus belli και ζητούν την αποστρατικοποίηση των νησιών μας, https://www.sofokleousin.gr, 1/10/22*

*(3) Στο στόχαστρο της αφόρητης **πίεσης που ασκεί η Τουρκία** τις τελευταίες εβδομάδες βρίσκονται όχι μόνο τα νησιά του Αιγαίου αλλά και η Κύπρος. https://www.efsyn.gr/, 1/10/22*

*(4) **Τουρκία (...) βάζει συγκεκριμένα εμπόδια**, κρατώντας μια μη εποικοδομητική στάση (...). https://reporter.com.cy/, 21/07/2023*

Ενώ η **Κύπρος**, αντίθετα, παρουσιάζεται ως θύμα ενός κακόβουλου και άδικου γείτονα:

*(5) Ως συνήθως, τα τελευταία χρόνια **η Κύπρος πληρώνει τα σπασμένα**. https://politis.com.cy/, 2/10/22*

*(6) **Η Κύπρος δεν θα πρέπει να είναι όμηρος της Τουρκίας** ή άλλων ξένων συμφερόντων. https://mfa.gov.cy/, 15/11/22*

*(7) Όσο για την Διεθνή Κοινότητα και τον ΟΗΕ, η κατ' αποτέλεσμα «ισότιμη» αντιμετώπιση **Τουρκίας και Κύπρου -δηλαδή του «θύτη» με το «θύμα» της τουρκικής εισβολής και κατοχής** (...), https://www.protothema.gr/, 26/01.2023*

*(8) Πενήντα χρόνια μετά την **πληγή της Κύπρου**, τα κράτη μας ανοίγουν πρώτη φορά τόσο οργανωμένα τις σχέσεις τους. https://www.in.gr/, 10/11/23*

Η Κυπριακή Δημοκρατία προσωποποιείται μαζί με άλλα κράτη κυρίως όταν οι (γειτονικές) χώρες και οι διενείς οργανισμοί παρουσιάζονται να συμμετέχουν στις συνομιλίες για το Κυπριακό πρόβλημα:

*(9) Για σχεδόν πέντε δεκαετίες **η Ελλάδα και η Κυπριακή Δημοκρατία** (...) **ζητούν σταθερά τον τερματισμό της τουρκικής κατοχής** και την επανένωση του νησιού. https://www.kathimerini.gr/, 11/8/22*

*(10) Στην Διάσκεψη **έλαβαν μέρος η Κυπριακή Δημοκρατία, η τουρκοκυπριακή πλευρά** με τον νέο ηγέτη της (από το 2015) κ. Μουσταφά Ακιντζί, **οι τρείς εγγυήτριες δυνάμεις Ελλάδα, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο και η Ε.Ε. ως παρατηρητής**. https://mfa.gov.cy/, πρόσβαση 15/11/22*

Υπάρχουν και οι προσωποποιήσεις της **ελληνοκυπριακής πλευράς** η οποία ακούει τις προτάσεις των γειτόνων της και νοιάζεται για την προβολή της θετικής εικόνας του εαυτού της:

*(11) **Στα αφτιά της ε/κ πλευράς,** αυτό συνεπάγεται ενίσχυση της εξάρτησης από την Τουρκία. https://politis.com.cy/, 4/9/22*

*(12) Μια τέτοια ενέργεια θα μπορούσε α) να ενδυναμώσει την **υπόληψη και αξιοπιστία της ε/κ πλευράς**, https://politis.com.cy/, 4/9/22*

Μερικές φορές η Κύπρος παρουσιάζεται σαν μέλος της κοινότητας με χαμηλό κύρος, ειδικά στις δημοσιεύσεις στην προεκλογική περίοδο:

*(13) Η **αξιοπιστία της Κύπρου** διεθνώς είναι μηδαμινή και σε αυτό συνέβαλε ο επί 10 έτη ηγέτης της. https://www.efsyn.gr, 1/10/22*

*(14) Από τα 46 κράτη-μέλη του ΣτΕ, μόνο τέσσερα υποστήριξαν τη **θέση της Κύπρου να μην τερματιστεί η επιτήρηση:** Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία, Αρμενία. https://www.efsyn.gr, 1/10/22*

Οι τουρκοκυπριακή πλευρά προβάλλεται και αυτή ως άτομο που υφίσταται αρκετές πιέσεις από διάφορες μεριές που επηρεάζουν τις αποφάσεις της:

*(15) Η αδυναμία/απροθυμία των δύο πλευρών να καταλήξουν **οδήγησε την τ/κ πλευρά στην απόφαση** να επιχειρήσει αλλαγή της βάσης της λύσης. https://politis.com.cy/, 2/10/22*

*(16) Με αυτή τη θέση δεν είναι εύκολο **να πιεστεί η τ/κ πλευρά** να επανέλθει στη λογική μιας λύσης ομοσπονδίας. https://politis.com.cy/, 2/10/22*

Τελικά και οι δύο πλευρές, που προβάλλονται ως συμμαχίες, Ελληνοκυπριακή πλευρά – Ελλάδα και Τουρκοκυπριακή πλευρά – Τουρκία, παρουσιάζονται να έχουν ανθρώπινα συναισθήματα που επηρεάζουν τις αποφάσεις τους και παρεμποδίζουν την συνεννόησή τους:

(17) τους λογικούς ***φόβους και τις φοβίες που ενυπάρχουν και στις δύο πλευρές, Ε/κ και Ελλάδα – Τ/κ και Τουρκία****, https://politis.com.cy/, 2/10/22*

Οι Ελλάδα και η Τουρκία παρουσιάζονται ως δυό άτομα που οι σχέσεις τους είναι δύσκολες και τα οποία επιθυμούν να τις καλυτερέψουν, αλλά δεν αποκλείεται και να τα χαλάσουν οριστικά:

(18) Η λύση του Κυπριακού θα ***φέρει πιο κοντά την Αθήνα και την Άγκυρα*** *δημιουργώντας ένα περιβάλλον που θα επιτρέψει σοβαρές διμερείς συνομιλίες, ουσιαστικές διαπραγματεύσεις και πιθανή προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο. https://www.kathimerini.gr/, 11/8/22*

(19) ***Η Ελλάδα και η Τουρκία μπορεί να χρειαστεί να κάνουν μόνες τους… λογαριασμό*** *και, ενδεχομένως, να είναι πολύ αργά για τρίτους να μεσολαβήσουν. https://www.efsyn.gr, 1/10/22*

Η διεθνής κοινότητα στο δημόσιο λόγο για το Κυπριακό δρα ανθρώπινα και συμβάλλει στην εξεύρεση λύσης μέσω συνομιλιών, αν και χωρίς επιτυχία, ενώ η θέση του διεθνούς παράγοντα, αν και υποτίθεται ότι βρίσκεται σε φιλικές σχέσεις με την Κύπρο, αμφισβητείται σε ότι αφορά την ειλικρίνειά τους.

(20) ***προσπάθειες*** *του ΓΓ των Ηνωμένων Εθνών και* ***της διεθνούς κοινότητας*** *για τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την επανέναρξη ουσιαστικών συνομιλιών. https://mfa.gov.cy/, πρόσβαση 15/11/22*

(21) ***αδυναμία ή/και απροθυμία του διεθνούς παράγοντα (ΗΕ, ΕΕ, ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο)*** *να ασκήσουν την επιρροή τους επάνω στην τουρκική και τουρκοκυπριακή (τ/κ) πλευρά, https://politis.com.cy/, 4/9/22*

(22) (...) η μη επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος κατά το Διεθνές και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο και ***η απαράδεκτη ανοχή, εκ μέρους της Διεθνούς Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της τουρκικής αυθαιρεσίας και προκλητικότητας*** *είναι ένα επώδυνο σύμπτωμα (...) https://www.protothema.gr/, 26/01/23*

2) ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΥΠΡΟΥ/ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ / Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η μεταφορά του πολέμου για τις σχέσεις Κύπρου / Ελλάδας – Τουρκίας και για την αντιμετώπιση της αντίστοιχης πολιτικής προκύπτει σαν συνέχεια της προσωποποίησης των εμπλεκόμενων κρατών τα οποία παλεύουν μεταξύ τους. Είναι αξιοσημείωτο, ότι σ'αυτό το πλαίσιο η τουρκοκυπριακή πλευρά δεν παρουσιάζεται στο corpus των εννοιολογικών μεταφορών μας σαν ένας από τους αντιπάλους. Ο μόνος αντίπαλος / εχθρός είναι η Τουρκία, εχρός σκληρός, ενελέητος, έξυπνος και επικίνδυνος:

(23) Επειδή αυτού του είδους οι επιλογές, στο ακραίο σενάριο της στρατιωτικής εμπλοκής, θα σημαίνουν τη «***χαριστική βολή***» **στην Κύπρο.** https://www.efsyn.gr, 1/10/22

(24) *δεν θα χρειάζεται (ο Ερντογάν)* ***να εκτοξεύει απειλές εναντίον των γειτόνων του*** *δηλώνοντας προκλητικά ότι «ούτε οι κούκλες, ούτε αυτοί που κρατάνε τα νήματά τους δεν θα μπορέσουν να μας εμποδίσουν να πάρουμε αυτό που δικαιούμαστε στη Μεσόγειο». https://www.kathimerini.gr/, 11/8/22*

(25) Η κρίση στην Ουκρανία η οποία δεν αναμένεται να λήξει σύντομα θα υποχρεώσει την Τουρκία σταδιακά να ***επιλέξει στρατόπεδο****. Το σενάριο να παίζει μεσοπρόθεσμα με όλους, όλο και περισσότερο δυσκολεύει. Αν θέλει* ***να παραμείνει στο Δυτικό Στρατόπεδο****, να ενταχθεί σε μία νέα διαχείριση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου και να ασκήσει τον περιφερειακό οικονομικό της ρόλο στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, https://politis.com.cy/, 4/9/22*

Η Ελλάδα παρουσιάζεται άμεσα εμπλεγμένη σ'αυτόν τον πόλεμο με τη μεριά της Κύπρου, προβάλλει άμεσα τις θέσεις της και έτσι κερδίζει τις μάχες και βρίσκεται σε

κατάσταση συνεχούς εγρήγορσης για την ενδεχόμενη επιπλοκή στο μέτωπο:

(26) Τρίτον, στις ε/κ πολιτικές και οικονομικές ελίτ οι οποίες για διάφορους λόγους εναντιώνονται σε μια λύση ΔΔΟ με πολιτική ισότητα και σήμερα καταφέρνουν να ***κερδίζουν τη μάχη*** *προβολής των θέσεων τους (μέσω των ΜΜΕ) έναντι των θέσεων όλων όσων υποστηρίζουν μια τέτοια λύση.* https://politis.com.cy/*, 4/9/22*

(27) Στον δίκαιο ***αγώνα*** *του κυπριακού Ελληνισμού, η Ελλάδα θα είναι πάντοτε και με συνέπεια αρωγός και συμπαραστάτης.* https://www.moneyreview.gr/*, 20/07/23.*

(28) Ένοπλες δυνάμεις μας ***συνεχίζουν τον ένδοξο αγώνα του Αυξεντίου****, του Παλληκαρίδη, του Ισαάκ, του Σολωμού και τόσων άλλων ηρώων αγωνιστών και εγγυώνται την Ελευθερία και Ανεξαρτησία μας, καθώς και τη* ***συμπαράταξή μας*** *για την* ***προάσπιση των εθνικών μας συμφερόντων****».* https://www.sofokleousin.gr/*, 1/10/22.*

Είναι αξιοσημείωτο, ότι στο παράδειγμα 28 που αναφέρεται στα λόγια του υπουργού Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας Ν. Παναγιωτόπουλου κατά τις εκδηλώσεις αφιερωμένες στην επέτειο της Ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, τα οποία απευθύνονται στο κυπριακό κοινό, ο ομιλητής χρησιμοποιεί το πληθυντικό αλληλεγγύης **μας**, μιλώντας για τις ένοπλες δυνάμεις και για τα εθνικά συμφέροντα των δύο κρατών, δηλαδή, προβάλλει τη συγκεκριμένη ιδεολογική τοποθέτηση της Ελληνικής κυβέρνησης.

Οι έρευνες δείχνουν, ότι «η μεταφορά του πολέμου φέρει προσδοκίες ότι ο εχθρός μπορεί να νικηθεί» (Klymanska, 2010, σ. 22). Προφανώς, μια τέτοια αντίληψη δε συμβάλλει στην προώθηση του διαλόγου για το κυπριακό.

3) ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΛΥΣΗ ΕΙΝΑΙ ΤΑΞΙΔΙ

Έχοντας ιστορικό σχεδόν 50 χρόνων, το Κυπριακό πρόβλημα τοποθετείται εννοιολογικά ως ένας σταθμός της ιστορίας της Κύπρου, της ιστορίας που παρουσιάζεται σαν ένα ταξίδι, και ο δρόμος αυτός είναι γεμάτος στροφές, καμπές και αξιέξοδα, όμως χρειάζεται να συνεχίζεται αυτό το ταξίδι και να μην σταματούν οι προσπάθειες για την εξεύρεση του δρόμου / διένυση της μεγάλης απόστασης προς την επίλυση του προβλήματος η οποία παρουσιάζεται ως ένας πολύ σημαντικός προορισμός:

(29) Πρόσθεσε μάλιστα πως είναι δύσκολο μεν αλλά απολύτως αναγκαίο και εφικτό να τεθούν οι προυποθέσεις για την επανέναρξη του διαλόγου, για να διανυθεί το ***"τελευταίο μίλι" που απέμεινε κατά τις διαπραγματεύσεις στο Κρα Μοντανά****, ώστε να επιτευχθεί οριστική συμφωνία και λύση.* https://www.capital.gr*, 14/10/22*

(30) Μέχρι το δείπνο στο Κραν Μοντανά οι δύο πλευρές συζητούσαν πάνω στο κοινό πλαίσιο Γκουτέρες, το οποίο ***έφερε την Κύπρο στο τελευταίο χιλιόμετρο*** *κατά την άποψη του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ πριν τη λύση.* https://politis.com.cy*, 2/10/22*

(31) ***Στροφή****, η οποία δημιουργεί εντύπωση* ***αλλαγής πλεύσης στο Κυπριακό****, επιχειρεί ο ΟΗΕ,* https://www.kathimerini.com.cy/*, 10/7/22*

(32) Ως αποτέλεσμα έχουμε το πιο μακρόχρονο ***αδιέξοδο*** *στο Κυπριακό, συνδυασμένο με νέα σοβαρά τετελεσμένα.* https://reporter.com.cy/*, 21/07/23*

Γενικά, η μεταφορά του αδιέξοδου απαντάται 9 φορές στο corpus μας, δύο φορές – στο επίσημο κείμενο στην ιστοσελίδα του Υπουργείο Εξωτερικών της Κύπρου.

(33) ***Τρία βήματα για τη λύση*** *– Πρόταση Χρίστου Γιάγκου για το Κυπριακό,* https://politis.com.cy/*, 4/9/22*

Το ταξίδι μπορεί να είναι και υπερθαλλάσιο, σαν εκείνο του Οδυσσέα προς την Ιθάκη:

(34) Από το 2005 και εντεύθεν, με σειρά άρθρων, δημοσιεύσεων, συνεντεύξεων και υπομνημάτων προς την πολιτική ηγεσία του τόπου αλλά και προς το διεθνή παράγοντα, έχω προτείνει μια άλλη εναλλακτική ***πορεία πλεύσης*** *προς τον επιδιωκόμενο στόχο της λύσης.* https://politis.com.cy/*, 4/9/22*

Η μεταφορά του ταξιδιού τοποθετείται και στο νοητικό χώρο που έχει να κάνει με την οδήγηση, με την αναπαράσταση του κράτους ως οχήματος / καραβιού και του προέδρου ως οδηγού / καπετάνιου:

(35) Για τον μεν Νίκο Χριστοδουλίδη είπε αρκετά εμφατικά πως δεν υπάρχει περίπτωση να βρεθεί λύση στο Κυπριακό εάν ***αναλάβει αυτός το τιμόνι της Κύπρου****, https://www.capital.gr, 14/10/22*

(36) Η προσάρτηση, αρχικά της Κριμαίας και προχθές του Ντονμπάς από τον Πούτιν μετά από ένα δημοψήφισμα, είναι πάντα ένας ***καλός οδηγός πλεύσης*** *για την Άγκυρα. https://politis.com.cy/, 2/10/22*

Οι αποτυχίες στην πορεία πρός την επίλυση πολύ λαμπρά εκφράζονται με την εμπλοκή του νοητικού πεδίου του ναυαγίου:

(37) Επ αυτού μάλιστα, επανειλημμένως, ο υποψήφιος πρόεδρος της Κύπρου, τόνισε πως είναι αδήριτη ανάγκη επίλυσης του ζητήματος διότι εάν συνεχιστεί η στασιμότητα που επικρατεί μετά ***το ναυάγιο στο Κρα Μοντανά****, τότε το νησί κινδυνεύει με οριστική διχοτόμηση. https://www.capital.gr, 14/10/22*

Το γεγονός, ότι στην πορεία προς την επίλυση του Κυπραικού οι δύο κοινότητες βρίσκονται χωρισμένες λόγω συνθηκών προϋποθέτει την ανάγκη οικοδόμησης γέφυρων που θα διευκόλυναν την επικοινωνία, αλλά αυτή η μεταφορά ακούγεται μόνο μια φορά στο δημόσιο λόγο και αντικατοπτρίζει το όραμα ενός εμπειρογνώμονα και όχι τον κυρίαρχο λόγο:

(38) Υπάρχουν και οι τεχνικές επιτροπές οι οποίες λειτουργούν κυρίως προς την κατεύθυνση της επίλυσης προβλημάτων, με προεξάρχουσα αυτήν του Πολιτισμού και της αποκατάστασης μνημείων, η οποία πραγματικά ***χτίζει γέφυρες και επικοινωνίας, αλλά κυρίως αλληλοσεβασμού*** *μεταξύ των δύο κοινοτήτων της χώρας μας. https://politis.com.cy/, 2/10/22*

Συμπεράσματα και αναστοχαστικός σχολιασμός

Οι δύο επικρατέστρες εννοιολογικές μεταφορές στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο γύρω από το Κυπριακό πρόβλημα έχουν να κάνουν με την προσωποποίηση των εμπλεκόμενων κρατών / εθνών που βρίσκονται μεταξύ τους στην κατάσταση πολέμου. Η νοητική βάση της μεταφοράς του πολέμου είναι η αντίθεση «Οικείου ή Άλλου», ένα από τα ριζικά και πιο αποτελεσματικά αρχέτυπα για τη συνείδηση και το υποσυνείδητο ενός ατόμου.

Ο δημόσιος λόγος αποτελεί κατάλληλο χώρο για την μελέτη της εικόνας του «Άλλου», γιατί σ'αυτό αναπόφευκτα αντικατοπτρίζονται οι κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες της χώρας, καθώς επίσης και οι υφιστάμενες διακρατικές σχέσεις. Ο δημόσιος λόγος που διαπραγματεύεται το θέμα της επίλυσης του Κυπριακού αποτελεί έναν σημαντικό χώρο, στον οποίο διαμορφώνονται και αναπαράγονται οι εικόνες του «εθνικού εαυτού» των Ελλήνων / Ελληνοκυπρίων σε αντιπαραβολή με τον «εθνικό άλλο» των Τουρκοκυπρίων / Τούρκων.

Ο Η. Μήλλας που μελέτησε την εικόνα των Τούρκων στα σχολικά βιβλία, ιστοριογραφία, λογοτεχνία και εθνικά στερεότυπα αναφέρει τα λόγια του Βενέζη, ότι οι Έλληνες είναι ένα έθνος μνήμης και πρέπει να θυμούνται όσα υπέφεραν από «τον Τούρκο». Χωρίς αυτά (τα αρνητικά) κλονίζεται η «εθνική συνείδηση». Ο μελετητής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «ιστορικός Άλλος» είναι μια εικόνα επίμονη και έχει ισχυρά ερείσματα. Πρόκειται για ένα σύνθετο ιδεολογικό θέμα που έχει σχέση με τις προσωπικές μας επιλογές στο χώρο των ταυτοτήτων. Η απεξάρτηση από τα εθνικά στερεότυπα είναι τελικά ένα προσωπικό στοίχημα. Όχι χωρίς τίμημα. Κερδίζεις την ελευθερία κρίσης και χάνεις την βολή της κοινωνικής συγκατάβασης (Μήλλας, 2001, σ. 9).

Η χρήση των εννοιολογικών μεταφορών στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο γύρω από την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος καταδεικνύει ότι επικρατούν σ' αυτό τα εθνικά στερεότυπα που είναι πάντα δύσκολο να ξεπεραστούν. Όμως κάπου κάπου ακούγεται και μια φωνή επικοδομητική που προσπαθεί να σπάσει τα στερεότυπα αυτά και να προβάλει άλλη μια οπτική του προβλήματος, προβάλλοντας ως πεδίο-πηγή μεταφορών έννοιες με θετική σημασιολογική φόρτιση και προτείνοντας συγκεκριμένες δράσεις που αποτελούν πραγματικά βήματα προς την επίλυση.

Κατάλογος βιβλιογραφικών αναφορών

Климанська, Л., 2010. Потенціал метафори в політиці вирішення соціальних проблем. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія*, 14, с. 18-24.

Beard, A., 2000. *The Language of Politics*. London: Routledge.

Charteris-Black, J., 2004. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Springer.

Charteris-Black, J., 2005. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Dijk, T. van, 1985. Introduction: The role of discourse analysis in society. *Handbook of discourse analysis.* L. etc., 4, pp. 1-8.

Fairclough, N., 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Longman, London and New York.

Kövecses, Z., 2020. *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kress, G., 1985. Ideological structures in discourse. *Handbook of discourse analysis*. L. etc., 4, pp. 27-42.

Lakoff, G. and Johnson, M., 2003. *Metaphors we live by*. London: The university of Chicago press.

Phillips, L. and Jorgensen W.M., 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications.

Vestermark, I., 2007. *Metaphors in politics: a study of the metaphorical personification of America in political discourse.* Independent thesis. Basic level (degree of Bachelor).

Γαβριηλίδου Ζ. και Μητσιάκη Μ., 2022. Εννοιολογική και κριτική ανάλυση των μεταφορών για τον κορονοϊό στον δημόσιο διαδικτυακό λόγο. *Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics*, 3, σσ. 202–229. [online] Available at: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/awpel/article/view/29956> (Accessed 6.03.24). (in Greek)

Μήλλας, Η., 2001. *Εικόνες Ελλήνων και Τούρκων (Σχολικά Βιβλία, Ιστοριογραφία, Λογοτεχνία και Εθνικά Στερεότυπα)*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

References

Beard, A., 2000. *The Language of Politics*. London: Routledge.

Charteris-Black, J., 2004. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Springer.

Charteris-Black, J., 2005. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Dijk, T. van, 1985. Introduction: The role of discourse analysis in society. *Handbook of discourse analysis.* L. etc., 4, pp. 1-8.

Fairclough, N., 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Longman, London and New York.

Gavriidou, Z. and Mitsiaki, M., 2022. Conceptual and critical analysis of COVID-19 metaphors in online public discourse. *Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics*, 3, pp. 202–229. [online] Available at: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/awpel/article/view/29956> (Accessed 6.03.24). (in Greek)

Klymanska L., 2010. The potential of metaphor in the politics of the decision of the social problems. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series «Polytology, Sociology, Philosophy»*, 14, pp. 18-24. (in Ukrainian)

Kövecses, Z., 2020. *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kress, G., 1985. Ideological structures in discourse. *Handbook of discourse analysis*. L. etc., 4, pp. 27-42.

Lakoff, G. and Johnson, M., 2003. *Metaphors we live by*. London: The university of Chicago

press.
Millas, H., 2021. *Images of Greeks and Turks. School textbooks, historiography, literature and national stereotypes*. Athens: Alexandria. (in Greek)
Phillips, L. and Jorgensen W.M., 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications.
Vestermark, I., 2007. *Metaphors in politics: a study of the metaphorical personification of America in political discourse.* Independent thesis. Basic level (degree of Bachelor).

Стаття надійшла до редакції 04.05.2024.

Юлія Лабецька

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ТА КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТАФОР У ПУБЛІЧНОМУ ОНЛАЙН-ДИСКУРСІ ЩОДО ВИРІШЕННЯ КІПРСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано метафори, що використовуються в публічному грекомовному дискурсі щодо вирішення кіпрської проблеми в онлайн-публікаціях, які датуються періодом з липня 2022 року по квітень 2024 року. Для аналіза метафор використано методологію, що запропонували американські лінгвісти Дж. Лакофф та М. Джонсон, а також ідея угорського лінгвіста З. Ковечеша про перенесення частини знань зі знайомої області домена-джерела в менш знайому область цільового домену при утворенні метафори. Метафори були зібрані та класифіковані відповідно до їх концептуальної структури. Виявлено найпоширеніші концептуальні метафори, які представляють абстрактні аспекти політичної проблеми Кіпру, нації, держави, міждержавних і міжобщинних відносин через більш доступні для сприйняття аспекти: СВІТ – ЦЕ СПІЛЬНОТА, НАЦІЯ ЦЕ ЛЮДИНА, НАЦІЯ ДІЄ ПО-ЛЮДСЬКИ; ВІДНОСИНИ КІПРУ / ГРЕЦІЇ ТА ТУРЕЧЧИНИ – ЦЕ ВІЙНА / ПОЛІТИКА – ЦЕ ВІЙНА; ШЛЯХ ДО ВИРІШЕННЯ – ЦЕ ПОДОРОЖ. Показово, що в публічному дискурсі щодо вирішення кіпрської проблеми найчастіше персоніфікуються Туреччина, Греція, Кіпр / Республіка Кіпр, греко-кіпрська сторона, турецько-кіпрська сторона, міжнародна спільнота, НАТО, Європейський Союз, колишня колонізаторка Велика Британія, Афіни та Анкара. Останні дві назви також вживаються метонімічно. Відносини між персоніфікованими сторонами конфлікту представляються в грекомовному публічному дискурсі як війна, при цьому ворогом вбачається виключно Туреччина, Кіпр представляється єдиним, а турецько-кіпрська сторона практично не фігурує в метафорах війни. Намагання вирішення кіпрського питання, якому вже майже 50 років, метафоризуються як подорож, для якої характерний певний засіб пересування, керманич засобу, перепони, глухі кути. Метафора моста, який би поєднав дві сторони, є вкрай рідкісною і не показовою для грекомовного публічного дискурсу.

Критичний аналіз метафор дозволяє висвітлити ідентичність відправника повідомлення в аналізованому дискурсі і соціально-політичну доцільність використання метафори, що унаочнює сприйняття іншого як ворога, а відносини двох держав / націй як війну. Виявлено, що в грекомовному публічному онлайн-дискурсі навколо вирішення кіпрської проблеми панують національні стереотипи, які важко подолати. Дуже поодиноко лунають конструктивні голоси, які намагається зламати ці стереотипи та висвітлити іншу перспективу проблеми, моделюючи метафори, в яких домен-джерелом є поняття з позитивним семантичним зарядом, і пропонуючи конкретні дії, які є реальними кроками до вирішення проблеми.

Ключові слова: *метафора, концептуальний аналіз, критичний аналіз метафори, соціопрагматика, кіпрська проблема.*

Yuliia Labetska

CONCEPTUAL AND CRITICAL METAPHOR ANALYSES IN PUBLIC ONLINE DISCOURSE REGARDING THE RESOLUTION OF THE CYPRUS PROBLEM

This work addresses conceptual metaphors in the Greek-language public discourse regarding the solution to the Cyprus problem as reflected in online publications dating from July 2022 to April 2024. The methodology used for the analysis of metaphors is that of the American linguists G. Lakoff and M. Johnson, as well as the idea of the Hungarian linguist Z. Kövecses about transferring a part of knowledge from a familiar area of the source domain to a less familiar area of the target domain when forming a metaphor. The metaphorical expressions collected are categorized according to their conceptual structures as suggested by the Extended Metaphor Theory. The most common conceptual metaphors that represent the abstract aspects of the political problem of Cyprus, the nation, the state, interstate and intercommunal relations through more perceptible aspects have been identified: WORLD AS COMMUNITY, NATION AS PERSON, NATION ACTING HUMAN; CYPRUS / GREECE AND TURKEY RELATIONS ARE WAR / POLITICS IS WAR; THE PATH TO THE SOLUTION IS A JOURNEY. It is significant, that Turkey, Greece, Cyprus / the Republic of Cyprus, the Greek-Cypriot side, the Turkish-Cypriot side, the international community, NATO, the European Union, the former colonizer Great Britain, Athens and Ankara are most often personified in the public discourse regarding the solution to the Cyprus problem. The last two names are also used metonymically. The relationship between the personified parties to the conflict is presented in the Greek-speaking public discourse as war, while only Turkey is seen as the enemy: Cyprus is presented as one, and the Turkish-Cypriot side practically does not appear in war metaphors. Efforts to resolve the Cyprus issue, which is almost 50 years old, are metaphorized as a journey characterized by a certain means of transportation, helmsmen, obstacles, dead ends. The metaphor of a bridge that would connect the two sides is extremely rare and not indicative of Greek-speaking public discourse.

Critical analysis of metaphors makes it possible to highlight the identity of the sender of the message in the analyzed discourse and the socio-political expediency of using the metaphor, which illustrates the perception of the other as an enemy, and the relationship between two states / nations as war. It can be observed that in the Greek-language online public discourse regarding the solution of the Cyprus problem, national stereotypes dominate and they are difficult to overcome. There are very few constructive voices that try to break these stereotypes and highlight a different perspective of the problem, modeling metaphors in which the source domain is a concept with a positive meaning and proposing concrete actions that are real steps to solving the problem.

***Keywords**: metaphor, conceptual analysis, critical metaphor analysis, sociopragmatics, Cyprus problem*

УДК 808.5:37.046.4

Olena Pavlenko
ORCID: 0000-0002-3747-4651

Lesia Hrechukha
ORCID: 0009-0007-0992-0750

THE ROLE OF ANIMATED VIDEOS IN ENHANCING PUBLIC SPEAKING EFFECTIVENESS

The paper examines how the current ability of creativity can authentically convey the technology-driven information to diverse audiences as well as explores its transformative impact on the presentation performances. The article gives a special emphasis on animated videos to testify their role in enhancing target audience's comprehension, clarity and overall experience. The authors focus on the two applications (www.renderforest.com and www.powtoon.com) that claim to be helpful examples of digital platforms to create funny and inspiring animated video scenarios as additional tools in making public speaking more engaging. On conducting a literature review and providing accounts of findings and analysis as well as peer-reviewed empirical studies on the problem in question, this paper explores how animated videos can engage audiences, reinforce key messages, explain abstract concepts, maintain attention, and establish a speaker's credibility.

Keywords: *animated videos, visualization of information, visual presentation, visual aids, public speaking, audience engagement, information conveying, message reinforcement.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-113-118

Introduction.

Video scenarios and data visualization tools prove to make presentation performances more vivid, interesting, and exciting. In the era of technological revolution with its giant leap towards advancement specifically in all spheres of human life, exploring the profound influence of electronic gadgets in educational sector comes to be a growing area for research and debate. In this regard, conveying information in an extraordinary way is coming to be crucial as it's getting more and more challenging for presenters to keep the audience interested, engaged and captivated.

Thus, one cannot help being creative to quickly convey fresh ideas and catch audience's attention without being aware of how to deal with a wide range of applications for information processing. In this regard, the ability to make funny explainer videos proves to be essential.

The article **aims** to analyze the key features of animated videos and examine their role in enhancing public speaking effectiveness via two relevant digital platforms.

Results and findings. Relevant theoretical frameworks and empirical research, as well as literature review (Berk, 2011; Carney & Levin, 2002; Hoffler & Leutner, 2007; Mayer & Moreno, 2002; Garner & Alley, 2013; Mayer, 2009, etc.) verify and explore how animated videos can influence audience engagement, message retention, concept comprehension, and speaker's credibility as well as reveal several key ways in which animated videos can enhance the effectiveness of public speaking presentations.

Background. Drawing on a comprehensive literature review employed in this study, theorists and researchers identify some trends and debates on investigating the role of animated videos in public speaking as well as suggest key guidelines to find a practical implementation of the issue in question. Among the ones they claim to be beneficial "engaging audiences" ranks

first. That is, animated videos can capture and maintain the audience's attention through their dynamic visual elements, such as movement, color, and visual metaphors (Berk, 2011; Carney & Levin, 2002). Studies have shown that audiences are more engaged and less likely to experience cognitive overload when exposed to animated visuals compared to static slides (Hoffler & Leutner, 2007; Mayer & Moreno, 2002).

According to Garner & Alley, "reinforcing key messages" (Garner & Alley, 2013) occupies the second position in this list. Strategically incorporating animated segments into a presentation can help speakers emphasize and reinforce their key points (Garner & Alley, 2013; Mayer, 2009). The third recommendation, as Berk, Hoffler & Leutner put it, is "to explain abstract concepts" (Berk, 2011; Hoffler & Leutner, 2007). Animated videos can be particularly useful for topics that involve complex or abstract ideas, as they help make these concepts more concrete and understandable to the audience (Berk, 2011; Hoffler & Leutner, 2007). Further they accentuate on "maintaining attention" and claim that "changing imagery and motion in animated videos can help sustain the audience's focus and engagement throughout the presentation, especially for longer speaking engagements" (Berk, 2011; Carney & Levin, 2002). Atkinson, Garner & Alley underline the importance "to establish credibility", arguing that "high-quality, professionally-produced animated videos can contribute to the speaker's credibility and authority (Atkinson, 2005; Garner & Alley, 2013). Smith (Smith, 2022) examined the effects of animated video content on speaker credibility and audience perception. The findings above-mentioned revealed that animated videos strategically integrated into presentations positively influenced target audience attitudes and enhanced speaker's persuasiveness.

Furthermore, a cross-cultural study by Li and Wang (Li & Wang, 2023) in China and Japan compared the use of animated videos in public speaking across different linguistic and cultural contexts. The researcher highlighted the universal appeal of visual storytelling through animated videos and its ability to transcend language barriers, thereby improving audience engagement and information retention.

Public speaking as all the other spheres of human life is constantly being transformed due to the challenges of our time. So, a modern speaker must be very flexible and at the same time – on the "same page" with the audience. Therefore, possessing technologies for transforming traditional ideas into modern catchy ones and their implementation will help a progressive speaker on the difficult way of increasing the effectiveness of the audience's perception of the material. Along with other types of information processing (interactive posters, interactive presentations, infographics, bright schemes, mind maps, etc.) animated videos play one of the leading roles as they have combined learning and entertaining effects.

Effective public speaking often requires the strategic use of visual aids to complement the speaker's verbal delivery. Public speaking proves to be a fundamental skill that is highly valued across a wide range of professional and academic settings. Effective public speakers not only deliver compelling verbal narratives, but also strategically incorporate visual aids to enhance the audience's understanding and retention of the information presented (Atkinson, 2005; Garner & Alley, 2013). In recent years, the increasing prominence of multimedia technology has led to the growing use of animated videos as a visual aid in public speaking contexts.

Furthermore, animated videos possess unique characteristics that differentiate them from traditional static visuals, such as slides or images (Rosenzweig, 2023). By leveraging the power of motion, color, and dynamic imagery, animated videos can captivate audiences, clarify complex ideas, and reinforce key messages in a memorable way (Berk, 2011; Carney & Levin, 2002). However, the specific mechanisms by which animated videos contribute to the effectiveness of public speaking presentations remain underexplored in the existing literature and frameworks. Speakers should consider incorporating animated videos into their presentations, particularly for topics that require visual explanations or have the potential to

captivate the audience. However, it is crucial that the animated videos are well-designed, relevant, and seamlessly integrated into the overall presentation to maximize their effectiveness (Garner & Alley, 2013; Mayer, 2009).

Making animated videos requires a creative approach and sometimes a lot of patience. Although, the process becomes easier if the presenter already has an idea, a script, and a lovely program that provides all possible chances not only to implement ideas, but make them alive (vivid). In accordance with the ideas formulated before, it appears to be conceivable to choose the preferable type of animated videos among the following: cartoons, 2D animation, 3D animation, CGI, whiteboard animations, motion graphics, stop-motion animation, kinetic typography, flipbook or stick-figure animation etc. (Lam, 2022). Correspondingly, it comes to be imperative to take into account some aspects among which the duration of the episode is likely to be pivotal. When choosing a length for an animated video, one should first consider the purpose of the video (if the latter is informational or promotional), as well as the target audience (the ones the video is intended for). Another thing to be mentioned in this context is to stick in mind that the video shouldn't be either short or long. The length of it shouldn't be more than three minutes, even better – about two. Otherwise, the audience stop being concentrated on the material and are getting tired. What is also essential in this regard is the well-chosen template or vivid characters.

As mentioned before, the choice of characters for animated videos should be driven by a deep understanding of the target audience, their preferences, and the specific goals the presenter aims to achieve with the content. By carefully selecting characters that resonate with the target audience, one can create animated videos that capture their attention, convey the message effectively, and leave a lasting impact. As a public speaker, choosing the right characters to make animated videos for different audiences can be a crucial aspect of creating engaging and effective content. The characters selected should resonate with the target audience and help convey the speaker's message in a compelling and relatable way. For a young audience characters should be colorful, playful, and relatable animated such as animals, superheroes, or characters that represent the target age group.

Young audiences are often captivated by vibrant, expressive characters that they can easily identify with. Choosing characters that appeal to their interests and imagination can help keep them engaged and interested in the content. For a professional or business audience it's preferable to choose minimalistic, modern, and professional-looking animated characters or some abstract representations. Professional audiences tend to respond well to clean, sophisticated, and visually appealing characters that convey a sense of authority and expertise. Avoiding overly childish or whimsical characters can help maintain a serious and credible tone for the content. For a general adult audience characters might be diverse, relatable, and representative of different demographics and backgrounds.

A general adult audience is typically more diverse in terms of age, gender, and cultural backgrounds. Choosing a range of characters that reflect this diversity can help ensure that the content resonates with a broader audience and feels inclusive. For a specific cultural or ethnic audience, one needs culturally relevant characters able to represent the target audience's ethnic or cultural heritage. When addressing a specific cultural or ethnic audience, using characters that visually and culturally represent them can help create a deeper sense of connection and reliability, making the content more engaging and meaningful.

For a technical or specialized audience, it's necessary to give preference to minimalistic, informative characters, and those focused on conveying technical concepts or information. Technical or specialized audiences often respond better to characters that prioritize clarity and the effective communication of complex ideas over visual appeal or entertainment. Keeping the characters simple and focused on the content can help ensure that the message is conveyed effectively.

Animated videos are mostly recognized as short films including moving images and

dramatic changes from one image to another and the speaker is free to use them in accordance with the goals he sets. One can use these animations for storytelling, educational purposes, advertising, etc. without even having any special education or taking preparatory courses. The speaker doesn't need to have any special preparation or ready-made skills to make such videos. Vice versa, all one needs is to choose a suitable app, get an idea and a desire to share a piece of information with while making an effective video episode.

Nowadays, on the Internet, there are many apps promising to help presenters make an animated video quickly and easily. But not all of them are really easy to use. Many don't allow to share or download the video one has created, or require special preparation. Nevertheless, among the programs we'd like to point out two apps we have been using in our professional sphere for more than two years. The first platform is www.renderforest.com. Render forest is thought to be an all-in-one branding platform offering users the best online tools to create not only high-quality videos, but also graphic designs, logos, mockups, and websites with minimal time and effort. This app provides the ability to bring the story to life, to explain a difficult grammar phenomenon in a funny way, to make an exciting ad of any upcoming event etc. There are a lot of free templates there giving all possible opportunities to make various content. Free accounts allow presenters to create an unlimited number of 360p videos up to 3 minutes long, 500mb storage. There is one more advantage there – a ready selection of music tracks in different music styles, from modern ones to classical music compositions (not many but enough to choose from), and an ability to download your own ones. The only thing one needs is to follow the instructions (if needed of course) for adding backgrounds, images, and music or one's own recordings to create awesome video episodes. A well-chosen background, characters, pictures, scenes, music will be a key to the successful presentation. After publishing the video, one is able to use the links provided to share or download to the computer in mp4 format. In case one needs to make any corrections in the videos, one could do it any time in the program profile.

The other app to make one's presentation vivid is www.powtoon.com. Powtoon is an online platform for creating short video presentations (Edwards, 2022). Its name came from PowerPoint and cartoon. This tool also offers us to use a wide selection of ready-made templates. The program is available online, and it's easy to get accessed. That is a great tool for those dealing with creative information conveying, for example, in lecturing or teambuilding. In addition, it's a really powerful way for people to express themselves in a more creative way. The program is full of images and videos that can be used to personalize the end result. The video episode can be created without taking too much time and without a big learning curve. The Powtoon videos can be used both in the presentation itself, and also as a resource to be shared for viewing outside presenting time. It's easy to start: just one should pick the type of video (animated, explained, whiteboard presentation etc), select from a wide pick of templates to edit and personalize as one needs. Another tip is to begin with scratch and build using the simple tools to mold the unique presentation. Freedom to edit is awesome, with the ability to add images, texts, animations, stickers, videos, transitions effects, characters, props, borders, music tracks etc. It's all available quickly or one can search to find even more options to suit specific needs.

In both programs mentioned above one can upload his own media (images, voiceovers, videos, and GIFs) to make a project personal. This could be a great opportunity for speakers to present an experiment or a personal body of work. One more important feature – any time in both apps the presenter is free to come back to his project to make any corrections, to make it more perfect.

Conclusion. Being a good presenter means being on the same page with your audience, developing skills, learning new programs of information processing in order to be able to make people interested in the material the presenter shares, and stimulate them to do what he wants. And the more ways of information processing one is able to use in the process of information

conveying the more successful they are as speakers. The visual representations in the animations can complement the spoken narrative, creating a more memorable and impactful learning experience for the audience. The dynamic visuals can transform intangible concepts into relatable metaphors or models, facilitating comprehension. This can be particularly beneficial for audiences with shorter attention spans or those prone to cognitive fatigue. Polished visuals demonstrate that the speaker has invested time and effort into crafting an impactful, well-designed presentation, which can positively influence the audience's perception of the speakers and their message. Future research should further explore the specific mechanisms by which animated videos influence audience perceptions, comprehension, and retention in public speaking contexts. Empirical studies comparing the effectiveness of animated videos to other visual aid formats, as well as investigating the impact of different animation styles and production quality, would provide valuable insights to guide best practices in public speaking.

References

Atkinson, C., 2005. *Beyond Bullet Points: Using Microsoft Office PowerPoint 2007 to Create Presentations That Inform, Motivate, and Inspire*. Microsoft Press, 368 p.

Berk, R. A., 2011. Research on PowerPoint: From Basic Features to Multimedia. International *Journal of Technology in Teaching and Learning,* 7(1), pp. 24-35.

Carney, R. N. and Levin, J. R., 2002. Pictorial Illustrations Still Improve Students' Learning from Text. *Educational Psychology Review,* 14(1), pp. 5–26.

Edwards, L., 2022. What is Powtoon and How Can It Be Used for Teaching? Tips and Tricks. *Tech Learning* [online] Available at: <https://www.techlearning.com/how-to/what-is-powtoon-and-how-can-it-be-used-for-teaching-tips-and-tricks> [Accessed 10 April 2024].

Garner, J. K. and Alley, M. P., 2013. How the Design of Presentation Slides Affects Audience Comprehension: A Case for the Assertion-Evidence Approach. *International Journal of Engineering Education,* 29(6), pp. 1564–1579.

Höffler, T. N. and Leutner, D., 2007. Instructional Animation versus Static Pictures: A Meta-Analysis. *Learning and Instruction,* 17(6), pp. 722–738.

Lam, A., 2022. Different Types of Animation Videos and How They Can Be Used for Your Business. *Punchy Digital Media* [online] Available at: <https://www.punchydigitalmedia.com.au/blog/different-types-of-animation-videos-and-how-they-can-be-used-for-your-business/> [Accessed 8 April 2024].

Li, X. and Wang, Y., 2023. A cross-cultural study on the use of animated videos in public speaking: Comparing China and Japan. *International Journal of Intercultural Communications,* 17(2), pp. 85-102.

Mayer, R. E. and Moreno, R., 2002. Animation as an Aid to Multimedia Learning. *Educational Psychology Review,* 14(1), pp. 87–99.

Mayer, R. E., 2009. *Multimedia Learning.* 2nd edn. Cambridge University Press.

Rosenzweig, G., 2023. [online]. What Is an Animated Video? [Video]. Available at: <https://www.clearvoice.com/resources/what-is-an-animated-video/> [Accessed 6 May 2023].

Smith, J., 2022. The impact of animated video content on speaker credibility and audience perception. *Journal of Public Speaking Research,* 15(3), pp. 23-41.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2024

Олена Павленко, Леся Гречуха

РОЛЬ АНІМАЦІЙНИХ ВІДЕО У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ

ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ

Стаття досліджує роль анімаційних відео у підвищенні ефективності публічних виступів. Розглядаються теоретичні основи та емпіричні дослідження, що розкривають, як анімаційні відео можуть впливати на залучення аудиторії, запам'ятовування повідомлень, розуміння складних концепцій та авторитетність доповідача. Також розглядаються дослідження у сфері української та зарубіжної лінгвістики, які вивчали вплив анімаційних відео на ефективність публічних виступів.

Публічні виступи постійно трансформуються через виклики часу, тому сучасний промовець повинен бути гнучким та використовувати різноманітні способи подання інформації, щоб зацікавити аудиторію. Анімаційні відео займають одне з провідних місць серед засобів обробки інформації, поєднуючи навчання та розваги. Автор детально описує особливості створення анімаційних відео, зокрема його тривалість, вибір шаблонів та персонажів. Також рекомендуються дві платформи для створення анімаційних відео – Renderforest та Powtoon, які дозволяють легко генерувати різноманітні відеоролики без спеціальної підготовки. У дослідженні підкреслюється, що візуальні репрезентації в анімаціях можуть доповнювати усну розповідь, створюючи більш захоплюючий та інформативний досвід для аудиторії. Анімовані елементи дозволяють: посилити розуміння, привернути увагу, спростити сприйняття, підсилити емоційний вплив, покращити запам'ятовування. Візуальні образи в анімаціях можуть ефективно пояснювати складні концепції та допомагати аудиторії краще зрозуміти ключові ідеї. Динамічні, яскраві анімації привертають увагу аудиторії та допомагають утримувати її протягом виступу. Анімовані зображення можуть спростити подачу інформації, роблячи її більш доступною та легкою для сприйняття. Анімації можуть доповнювати усну розповідь візуальними метафорами чи символами, посилюючи емоційний відгук аудиторії. Поєднання візуальних та вербальних елементів у анімованих презентаціях сприяє кращому запам'ятовуванню інформації аудиторією. Таким чином, дослідження підкреслює, що ефективне використання анімованих відео може значно підвищити ефективність публічних виступів, особливо в україномовному контексті. Динамічні візуальні образи можуть перетворювати нематеріальні концепції на зрозумілі метафори чи моделі, полегшуючи сприйняття матеріалу. Це особливо корисно для аудиторій з короткотривалою увагою чи схильної до когнітивної втоми. Якісні візуальні матеріали також демонструють, що доповідач доклав зусиль для створення впливової та добре розробленої презентації, що може позитивно вплинути на сприйняття аудиторією його повідомлення та авторитетність. Стаття закликає до подальших емпіричних досліджень щодо впливу анімаційних відео на сприйняття, розуміння та запам'ятовування аудиторії під час публічних виступів. Порівняння ефективності анімаційних відео з іншими форматами візуальної допомоги, а також вивчення впливу різних стилів анімації та якості виробництва, можуть надати цінні рекомендації для кращої практики публічних виступів.

***Ключові слова**: анімаційні відео, візуалізація інформації, візуальна презентація, візуальні засоби, публічні виступи, залучення аудиторії, передача інформації, підкріплення повідомлення.*

УДК 81:168.522

Олександра Пальчевська
orcid.org/0000-0002-2090-4870

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ ОБРАЗУ НОМІНАЦІЇ ПРІЗВИСЬКА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У пропонованій розвідці йдеться про особливості лінгвокультурної семантики прізвиськ у народній мові. Прізвиська – це імена, які надаються членам певної родини, товаришам по грі, друзям і колегам, та виконують важливу соціальну та лінгвокультурну функції. Нами виокремлено наступні лексико-семантичні групи прізвиськ: зовнішні риси людини, риси характеру, розум/дурість, віднесеність людини до певної професійної групи, соціальний статус, територіальну розміщеність.

Ключові слова: *народна мова, прізвиська, лінгвокультурна семантика, неофіційні назви.*

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-119-126

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прізвиська – це імена, які надаються членам певної родини, товаришам по грі, друзям і колегам, та виконують важливу соціальну функцію. Вони ілюструють особливості особистості та зовнішнього вигляду або виступають так-званими «капсульними історіями» відображаючи та підсилюючи якийсь момент на життєвому шляху певної людини, який можна маркувати як домінантний (Пальчевська, 2022).

Прізвиська є неофіційними назвами. Неофіційні назви виникають з потреби максимальної ідентифікації особи, яку не можуть задовільнити офіційні назви, зважаючи на їх лексичну обмеженість та морфологічну петрифікацію, з потреби не лише точної вказівки на денотат, а й його характеристики, вказівки на відношення до інших членів суспільства загалом та мікроколективу зокрема (Вербовецька, 2017).

Народна мовна картина світу, яка втілює народну культуру, багато в чому реалізується через «наївні», міфологічні уявлення про світ. Цей варіант національного образу світу один з найбільш значущих для будь-якого етносу. Тому під народною мовною картиною світу ми розуміємо систему традиційно-народних уявлень про світ, відображену в сукупності територіально-соціальних комунікативних засобів (Пальчевська, 2018).

За даними Кембриджської енциклопедії англійської мови, слово прізвисько вперше зафіксовано в 15 столітті: *an eke name* «ім'я еке» (староанглійське *eke*, «також»), та було ще одним або додатковим ім'ям, яке використовувалося для вираження суб'єктивної оцінки, як-от знайомство, прихильність та насмішка. Прізвиська зазвичай застосовуються до людей, але місця та речі також могли мати їх (Crystal, 1997).

Особисті прізвиська є найпоширенішими серед дітей, але будь-яка згуртована група може виступати творцем прізвиська (наприклад, члени сім'ї, спортивної команди або армійського підрозділу). Люди, яких, як правило, називають особливими друзями чи ворогами, представники влади (вчителі, офіцери, політики) і будь-хто, хто здобув популярність (особливо злочинці). Деякі прізвиська стали асоціюватися з окремими прізвищами. Так, англійське *Chalky* асоціюється із *White, Nobby* із *Clark, Spider із Webb*, а *Spud із Murphy*. Деякі імена також мають стандартні прізвиська: *Chuck (Charles),*

Menace (Dennis), Spike (Michael). Колір волосся *(Ginger)* або його відсутність *(Baldy),* окуляри *(Four-Eyes),* розмір *(Tubby)* та інші особливості статури або поведінки вже давно є основним джерелом появи прізвиськ (Crystal, 1997).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прізвиська як елементи неофіційного антропонімікону є об'єктами досліджень як вітчизняних, так і закордонних вчених. Проблемам семантики прізвиськ присвячено праці Антонюк О. В. «Сучасні прізвиська Донеччини (семантика і структура)» (Антонюк, 2011), Забуранної М. С. «Неофіційна антропонімія мешканців сіл Соколівка та Левків Крижопільського району Вінницької області» (Забуранна, 2015), Кравченко Л. О. «Сучасні прізвиська Полтавщини» (Кравченко, 2009), Лесюк М. «Прізвиська жителів гуцульських сіл» (Лесюк, 1998). Народні прізвиська зафіксовано у Словнику Грінченка (Грінченко, 1927–1928) та словнику англійських діалектів Дж Райта (EDD Online, n.d.), вийшли друком «Словник прізвиськ північно-західної України : у 3-х т. (Аркушин, 2009) та Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині (Шульська, 2008).

Метою цієї розвідки є комплексний лінгвокультурний аналіз народних прізвиськ англійської та української мови. **Завдання** дослідження – виокремити та проаналізувати семантичні моделі творення та функціонування прізвиськових номінацій англійській та українській мовах.

Дослідження у зіставному аспекті лінгвокультурологічної семантики народних прізвиськ кінця XIX та початку XX століть на матеріалі близько неспоріднених мов не представлене у сучасному українському мовознавстві, що й зумовлює **актуальність** дисертації.

Виклад основного матеріалу. Прізвисько, як непряма номінація людини, виокремлюється у більшості випадків на ґрунті метафоричного переносу якоїсь домінантної ознаки, яка стає мотиваційною.

Велика кількість прізвиськ у народній мові виникають на основі зовнішніх характеристик людини. До останніх відносимо номінації на позначення низької та повної людини: англ. *bulfy*, «низька, товста, черевата людина», *bulf,* «товста людина, особливо дитина», *bulfart,* «велика, незграбна людина» (EDD Online, 2022).

Лексема *gramp* є діалектним усіченням від *grandpa* та використовується на позначення низького, не обов'язково старого чоловіка. Прізвисько *rabbit-hund,* буквально: гончак, який ловить кролів, номінує худу людину у слабкій фізичній формі, найчастіше застосовують у контексті дітей. Номінація *bang-up* іноді використовується як прізвисько людини, яка репрезентує себе дуже сильною, багатою. За даним етимологічного словника номінація увійшла у вжиток з 1810 року зі значенням «чудовий, вищого ґатунку, стильний» та є скороченням ідіоми *bang up to the mark* зі значенням стандарту досконалості (Etymonline, 2024). В українській мові цій характеристиці відповідають номінації *Губрій, Губань. «Губрієм прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий»* (Грінченко, 1927 – 1928).

На позначення гіперактивної людини використовували прізвисько *малпа*, яке виникає за рахунок паралелі поведінки людини до поведінки тварини: *Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступня викрутиться* (Грінченко, 1927 – 1928).

Blether o' *saam* прізвисько лисої людини, де компонент *bladder* пишеться також *bledder*; *blether* в англійських діалектах позначає щось кругле та порожнисте, наприклад м'яч, дуду, гаманець (EDD Online, n.d.).

В українській народній мові зустрічаємо номінацію *Булеґа,* яка утворилась від народної назви *булки* та використовується на позначення безволосої людини «*Голова була голена, тілько оселедець спереду (його через те й прозвали булеґою, що в його голова була так як булка обголена)»* (Грінченко, 1927 – 1928).

Непропорційність розмірів голови концептуалізується в лексемі *лобкó «Лобастый*

человѣкъ, человѣкъ съ большимъ лбомъ. У мого батька був великий лоб, ток його і прозвали лобком» (Грінченко, 1927 – 1928). Вади обличчя прослідковуються в номінації *Шрам «Як прозвали його Шрамом, то й забули реєстрове його прізвище»* (Грінченко, 1927 – 1928).

Номінація *bod* з першим значенням карлик використовується як прізвисько низької людини *bod* «людина» скорочене від *body* (EDD Online, n.d.). Руду людину прозивають *brindy* (EDD Online, n.d.). Лексема походить від прикметника *brindled*, який використовувався на позначення рябих коней, корів та собак від середньоанглійського *bren* «коричневий колір» (13ст.). Лексема *buggie* має перше значення «сумка з овечої шкіри без вовни», що мотивує використання номінації як прізвиська на позначення людини з великим черевом (EDD Online, n.d.).

Здавна люди з більш розвиненою лівою рукою (*coochy-handed, coochy-pawed)* вважались незграбними, що концептуалізується у прізвиськах на позначення незграби: *Coochy-paw***:** Git away, dü, yü cüchy-pawed little twoad! (EDD Online, n.d.).; *corkey* «*ліворукий*», походить від *cawking*, яке *вживається у формах kyawking, kyawketing* «незграбний» (EDD Online, n.d.). Іншою назвою лівші є *kittagh або kittagh-handed adj*. Also in forms *kithogue* Cav.; *kitthogue, kittogue* s.: *He was nicknamed Kitthouge*, Carleton *Traits Peas. Coll 'Kittagh,' the nickname of Colla Macdonnell (c. 1600). s.Don. Simmons Gl. (1890)* (EDD Online, n.d.). Лексема походить від ірландського *ciotach*, шульга, *ciotóg*, ліва рука.

Про непропорційно складену, маленьку, з короткими ногами людину кажуть *Crootles, або Crootlie* (EDD Online, n.d.). Номінація *croot*, вживається у формах *krute, crute* та має наступні лексико-семантичні варіанти: «дрібна, слабка дитина», «наймолодша пташка зі зграї», «найменша свиня з приплоду».

Номінація *crutches* в англійській мові використовується на позначення милиць, відповідно *crutchy* прізвисько людини, яка ходить на милицях (EDD Online, n.d.).

Daddy-long-legs – народна назва довгоніжкових або караморових комарів, тіпулідів, використовується як прізвисько довгоногого хлопця (EDD Online, n.d.).

Однооку або косооку людину прозивають: *gunny* або *gunner 'Noo than, gunner, what's thoo ta deea wi't?'* (EDD Online, n.d.). Номінація походить від лексеми *gun* «рушниця». У внутрішній формі номінації концептуалізується закриття одного ока під час прицілювання з вогнепальної зброї: *«Used as a nickname, shouted by boys after the afflicted person. Slang. If a poor fellow has the misfortune to lose an eye, he gains the name of 'gunner,'*" (EDD Online, n.d.).

Hilchy – прізвисько кульгавої людини, від *hilch* – кульгати: *«He swoor 'twas hilchin Jean M'Craw"* (EDD Online, n.d.).

Про людину з однією рукою кажуть – *fisty, де fist* «кулак» (EDD Online, n.d.).

Номінація *giblets* в англійських діалектах має значення «шматочки, уламки, клапті, лахміття» використовується у двох протилежних смислах «прізвисько дуже товстої людини», «прізвисько для худорлявої, довгої, кістлявої людини» (EDD Online, n.d.).

Лексема *murt* має також діалектні форми *moort, moot mort. [mərt.]* має перше значення маленька риба сайда, яка прожила лише 6 місяців (тривалість життя сайди становить 30 років). Відповідно, як прізвисько ця номінація використовується на позначення маленької людини або малої дитини. Norw. dial. *murt*, мала риба; *murta*, ловити малу рибу; ON. *murta*, вид малої форелі (EDD Online, n.d.).

У діалектному та розмовному мовленні Шотландії та Англії наймолодшого члена сім'ї кликали *nipper (варіант написання knipper*) (EDD Online, n.d.). За даними етимологічного словника англійської мови *nipper* «маленький хлопчик», початково, той, хто виконує доручення та роботу по господарству для робітників, можливо, від значення «кишеньковий злодій, той, хто «щипає» майно інших людей», де *nip* (v.) походить від *nippen*, «різко вщипнути; раптово вкусити», від середньо-нижньо-німецького *nipen*

«щипати, відщипувати малі шматочки» (Etymonline, 2024).

Про кульгаву людину кажуть *hoppy, звідси to go hoppy'* дуже кульгати. Серед робітничого класу кульгавих людей часто прозивали *Oppy*, наприклад *Oppy Smith,* що позначає якогось коваля, який трохи кульгає (EDD Online, n.d.).

Манера одягатись концептуалізуються у наступних прізвиськах: brungi-queedin, буквально білогрудий, використовується як прізвисько чоловіка, що носить білий жилет, або спідню сорочку (EDD Online, n.d.).

Показовою є номінація *Байда* з першим значенням *«Гуляка, безпечный человѣкъ. Байди бити. Бить баклуши» та другим «прозвище неуклюжей женщины»* (Грінченко, 1927 – 1928). Аномальну поведінку людини відображено в юкстапозиті *Не-мини́й-корчма,* «Прозваніе пьяницы» (Грінченко, 1927 – 1928).

Grey-coat – прізвисько сільського мешканця, одягненого в сіре пальто: *Cum. Two grey cwoats were down at t'last Whiteheven Show, Dickinson Remains (1888)* (EDD Online, 2022). Як звуконаслідування утворилась номінація *Віштяк «Прозваніе подольскаго крестьянина ближе къ Каменцу за то, что, погоняя лошадей, кричать: вішть!»* (Грінченко, 1927 – 1928).

Низький соціальний статус асоціюється з діжкою для зберігання дігтю: *Мазниця, -ці, ж. Лагунка (для держанія дегтя). Така біла, як мазниця. Ном. № 2) Презрительное прозвище мужика. Чи ти ж, мазнице, вчився в школі? чи ти ж тямиш далі од свого носа? — А ти, паскудо! Думаєш, як начепив хустку на шию, та почепив гудзя на груди, то вже маєш право глузувати з нас, дражнити нас мазницями! Левиц. Пов. 182. 3) Черная большая барашковая шапка съ суконнымъ дномъ. Подольск. и части Волынск., Люблин. и Сѣдлецк. г. Чуб. VII. 414. Ум. Мазничка. Нате і мою мазничку на дьоготь. Чуб. I. 264* (Грінченко, 1927 – 1928).

Стиль поведінки втілюється у номінаціях, які можна віднести до негативно конотованих. Як от *посмітюх: Прозвать, дать насмѣшливое прозвище. Подавав прізвища усім сусідам: одного продражнив посмітюхом.* (Грінченко, 1927 – 1928). Про людину, що багато говорить кажуть *Клапач,* -ча, м. 1) Прозвище собаки (съ большими ушами?). Вх. Зн. 25. 2) Болтунъ. Желех. 3) Родъ кривого ножа. Вх. Уг. 244. Ум. Клапачик (Грінченко, 1927 – 1928).

Прізвиська, утворені від назв професій, є одними з найпоширеніших, як в українській, так і в англійській народній мовній картині світу. Так, в українській мові до останніх відносимо номінації *Маццукелі* «*В першій половині XIX в. був у самбірськім окр. полк Маццукелі, який селяни звали «марцугелями»* (Грінченко, 1927 – 1928). Номінація *Бундзик* «отъ бундз. Во 2-мъ значеніи употребляется какъ прозвище для рекрутовъ, которыхъ сильно стригли въ прежнее время. Відобрали го до бундзиків» метафоризує форму грудки сухого сиру в зачіску людини і далі у професію: ***Бундз, дза,*** *м. Молодой овечій творогъ. Шейк. Большой кусокъ овечьяго сыру* (Грінченко, 1927 – 1928).

Номінація *Алилу́йко* «*Насмѣшливое прозваніе духовнаго лица. (Галиц.»).* утворюється за асоціацією зі словами з молитви, які часто використовуються у проповідях (Грінченко, 1927 – 1928). Інше прізвисько священника – *Галахура «Насмѣшливое прозваніе лица духовна го званія или его домочадцевъ. Екатериносл».* Номінація *Галаха* арамейського походження від кореня הלך «ходіть», якому було надано значення «прийнятий путь, закон». Зрозумілий спочатку як постанова або рішення у Мішні, термін Галаха став згодом позначати всі правові і релігійні системи Юдаїзму (Грінченко, 1927 – 1928).

Лексема *Книш, -ша,́* має наступні значення: 1) Родъ хлѣба съ завороченными внутрь краями и смазаннаго свинымъ саломъ или конопляным масломъ. Повна піч паляниць, посередині книш. У гуцуловъ въ книш кладется смѣсь изъ варенаго картофеля, овечьяго сыру, смѣшаннаго съ петрушкою, чеснокомъ и пр., а сверху масло или солонина. Шух. I. 143. 2) Пренебрежительное прозвище священниковъ и дьячковъ. 3) Камковый верхъ

мѣховой шапки галицкаго міщанина, выдающійся надъ опушкой въ формѣ книша. Гол. Од. 18. 4) мн. Родъ вышивокъ на рубахѣ. (Грінченко, 1927 – 1928).

Thoom-bumpers прізвисько стригалів з серпом, походить від *thumb* великий палець руки (EDD Online, 2022).

Howky – прізвисько гірняка, шахтаря : *Before two hours had passed the 'Howkies' occupied Morpeth in overwhelming force. Some of the burghers of that town have contemptuously invented for them the nickname of 'Howkies,' which the miners have accepted with a certain grim dignity, Dy. News (Sept. 30, 1872); Though Tommy's a Howkie, he'll show them he can Discuss wi' the wisest, behave like a man, Elliott Pitman gane te Parliamint*(EDD Online, n.d.).

Buttery-Willie-Collie є прізвиськом для студента Абердінського університету, де *buttery, - butterfly* метелик (EDD Online, n.d.).

Fluz-wood – прізвисько, яке застосовували говорячи про незграбного столяра, де *fluz* спотворити, за щербити (EDD Online, n.d.).

Dozy або dozy moll прізвисько повії, де *dozy* елегантно одягнена жінка:'*Dozy' was used some 40 years ago as a nickname of one of the street-walkers of Exeter, 'Dozy Moll'* (EDD Online, n.d.).

Maletoate – прізвисько, яке використовували солдати та матроси на колег з інших корпусів, похідне від *matelot*, запозичене з середньофранцузької зі значенням моряк, сусідній корабель у строю (EDD Online, n.d.).

Prick-the-clout loon, зневажливе прізвисько для кравця; *de loon* наймовірніше спотворене *loom* ткацький верстат. Схожу мотивацію має номен *Ниткоплу́т* «*Путающій нитки (презрительное прозваніе ткача). Ой ти ткач, ниткоплут, а я королівна*» (Грінченко, 1927 – 1928).

Scrimple-hard-scraes є прізвиськом шевця, який робить черевики з поганої шкіри, які мають тенденцію зморщуватися і ставати твердими, де *scrae, scray, skrae, screa* черевик, особливо старий і зморщений: *A certain shoemaker, from his making shoes of bad leather, which were apt to shrivel and become hard, got the nickname of Scrimple-hard-scraes* (EDD Online, n.d.).

Чоботаря в українській мові номінували *Тягнишкіра, тягнишкура* «*Растягивающій кожу – шутливое прозваніе сапожника*» (Грінченко, 1927 – 1928).

Shut-knife carpenter, (з-поміж столярів) прізвисько столяра, основним інструментом якого є кишеньковий ніж (EDD Online, n.d.).

Young snipper-snapper часто було шкільним прізвиськом сина кравця, де snipper-snapper, маленька, нікчемна, зарозуміла людина; молокосос, нахабна молодь (EDD Online, n.d.).

Номінації S*titch, stitchum* «стібка, шов» використовувалась як прізвисько шевця: *Had ye but tauk'd about the yarn, The needle, or the clout, Then Stitch an' I had try'd to learn To gien ye word about. Rnf. Stitchum... hinted as muckle, As mine was a back something fashious to fit, Young Lochlomond (1872)* (EDD Online, n.d.).

Tiffler Jack – прізвисько слюсаря в Конгерстоуні, через винахідливість та вміння конструювати низку дрібних приладів, де *Tiffler*, дрібниця (EDD Online, n.d.).

Показовими вважаємо етнічні прізвиська, які відображають ставлення носіїв народної мови до інших національно-етнічних груп: *Халамаідол, -ла, м. Брань. Ах ти халамаідол! Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. Халаман, -на, м. Батракъ? Сам пан, сам халаман. Чуб. I. 278. Халамей, мея, м. Прозвище для еврея. Жид, жид-халамей, повісився на щабель. Подольск. г. Халами́д, -да, м. = Халамей. ЕЗ. V. 151. Халамидник, -ка, м. Оборвышъ, босякъ. Мир. ХРВ. 296. Халамій, -мія и халамінь, -ня, м. = Халатей. Жид, жид халамій (халамінь) повісивсі на ремінь; Недо́ломок, -мка, м. 1) Предметъ не совсѣмъ сломанный, надломленный. Міусск. окр. 2) Употребляется какъ презрительное названіе людей, потерявшихъ отчасти свою національность подъ натискомъ чужой:*

«Гетьманцы дразнить Подолянъ недоляшками, а Подоляне гетьманцевъ московськими недоломками». (О. 1861. Х. Свид. 44). Були (пани) москалі й московські недоломки. Мир. ХРВ. 356 Мадзур, -ра, м. 1) Прозваніе малороссовъ, исповѣдующихъ католическую вѣру. Подольск. г. О. 1861. Х. Свид. 44. 2) Большая крыса, пасюкъ, Mus decumanus. Подольск. г. О. 1861. Х. Свид. 44. Вх. Пч. II. 6 Дев'ятденик, -ка, м. У жителей галицк. покутья: бранное прозваніе мазуровъ, которые будто бы 9 дней послѣ рожденія бываютъ слѣпы. Kolb. I. Бацькун, -на, м. Прозвище бѣлорусса. Ном. № 743(Грінченко, 1927 – 1928).

Опозиція свій/чужий реалізується у лексемі *Куркуль*, -ля́, м. *Пришлый, захожій изъ другой мѣстности человѣкъ, поселившійся на постоянное жительство*. *Екатер. г. Залюбовск. Слов. Д. Эварн. Въ Чигир. у. — прозвище, даваемое въ насмѣшку мѣщанами казакамъ черноморцамъ* (Грінченко, 1927 – 1928).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Прізвиська – це імена, які надаються членам певної родини, товаришам по грі, друзям і колегам, та виконують важливу соціальну та лінгвокультурну функції. Нами виокремлено наступні лексико-семантичні групи прізвиськ: зовнішні риси людини, риси характеру, розум/дурість, віднесеність людини до певної професійної групи, соціальний статус, територіальну розміщеність.

Перспективним вважаємо здійснення характеристики мотиваційних моделей творення прізвиськ в народній мові: фонетична, морфологічна, мотивація на основі етимології, наївна етимологія, мотивація на основі запозиченої лексики та ін., а також виявлення екстралінгвальних чинників (природно-географічних, культурно-історичних, міфологічних, релігійних і т.п.), що впливають на специфікацію образності прізвиська у певній народній мовній картині світу.

Бібліографічний список

Антонюк, О. В., 2011. *Сучасні прізвиська Донеччини (семантика і структура).* Кандидат наук. Дисертація. Донецький національний університет.

Аркушин, Г. Л., 2009. *Словник прізвиськ північно-західної України у 3-х т.* Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки.

Вербовецька, О., 2017. Індивідуальні прізвиська, мотивовані внутрішніми ознаками та особливостями поведінки носія (на матеріалі антропонімії Тернопільщини). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство,* 1(27), с. 72–76.

Грінченко, Б., 1927–1928. *Словник української мови* [у 3 т.]. Київ : Горно.

Забуранна, М. С., 2015. Неофіційна антропонімія мешканців сіл Соколівка та Левків Крижопільського району Вінницької області. *Філологічні студії: зб. наук. пр. студ. ОНУ імені І.І. Мечникова,* 6, с.53–60.

Кравченко, Л. О, 2009. Сучасні прізвиська Полтавщини. *Studia Slovakistica: Ономастика. Антропоніміка*, 9, с. 150–158.

Лесюк, М., 1998. Прізвиська жителів гуцульських сіл. *Przezwiska i przydomki w językach słowiańskich. Cz. 1. B: S. Warchoła (red.) Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, s. 227–240.

Пальчевська, О. С., 2018. Метереологічна лексика та фразеологія у народній картині світу (на матеріалі англійської, української та французької мов). *Славістичні студії. Етнолінгвістика і міжкультурна комунікація,* 5, с. 115 – 125.

Пальчевська, О.С., 2022. *Лінгвокультурна семантика прізвиськ в народній мові.* Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія». Доступно за: <https://us02web.zoom.us/j/81773318973?pwd=VFdRa2ZNdXlQRjUvamhwUGZVajI0Zz09>. (Дата звернення: 14.03.2024).

Шульська, Н., 2008. *Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині*. Луцьк : Волинська обласна друкарня.

Crystal, D., 1997. *The Cambridge Encyclopedia of Language* (2nd ed.). Cambridge : Cambridge University Press.

EDD Online, n.d. Innsbruck EDD Online 4.0. Based on Joseph Wright's English Dialect dictionary (1898 – 1905) [online] Available at: https://eddonline4-proj.uibk.ac.at/edd/about.html/. (Accessed: 14.03.2024).

Etymonline, n.d. Online etymology dictionary [online] Available at: <https://www.etymonline.com/>. (Accessed: 14.03.2024).

References

Antonyuk, O. V., 2011. *Suchasni prizvyska Donechchyny (semantyka i struktura).* [Modern nicknames of Donetsk region (semantics and structure)]. Candidate of Sciences. Thesis. Donetsk National University. (in Ukrainian).

Arkushyn, H. L., 2009. *Slovnyk prizvysk pivnichno-zakhidnoyi Ukrayiny u 3-kh t.* [Dictionary of nicknames of north-western Ukraine in 3 vols]. Lutsk: Publishing house "Vezha" of Lesya Ukrainka Volyn National University. (in Ukrainian).

Crystal, D., 1997. *The Cambridge Encyclopedia of Language* (2nd ed.). Cambridge : Cambridge University Press.

EDD Online, n.d. Innsbruck EDD Online 4.0. Based on Joseph Wright's English Dialect dictionary (1898 – 1905) [online] Available at: https://eddonline4-proj.uibk.ac.at/edd/about.html/. (Accessed: 14.03.2024).

Etymonline, n.d. Online etymology dictionary [online] Available at: <https://www.etymonline.com/>. (Accessed: 14.03.2024).

Hrinchenko, B., 1927 – 1928. *Slovnyk ukrayinskoyi movy u 3 t* [Dictionary of the Ukrainian language in 3 vols]. Kyiv: Horno. (in Ukrainian).

Kravchenko, L. O, 2009. *Suchasni prizvyska Poltavshchyny*. [Modern nicknames of Poltava region]. *Studia Slovakistica, 9: Onomastics. Anthroponymy*. pp. 150-158. (in Ukrainian).

Lesyuk, M., 1998. Prizvyska zhyteliv hutsulskykh sil. [Nicknames of Hutsul villagers]. *Przezwiska i przydomki in językach słowiańskich. Cz. 1 In: S. Warchoła (red.) Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 227–240*. (in Ukrainian).

Palchevska, O. S., 2018. Metereolohichna leksyka ta frazeolohiya u narodniy kartyni svitu (na materiali anhliyskoyi, ukrayinskoyi ta frantsuzkoyi mov). [Metereological vocabulary and phraseology in the folk world picture (based on the material of English, Ukrainian and French)]. *Slavic Studies. Ethnolinguistics and intercultural communication*, 5. c. 115 - 125. (in Ukrainian).

Palchevska, O.S., 2022. *Linhvokulturna semantyka prizvysk v narodniy movi.* [Linguistic and cultural semantics of nicknames in the vernacular]. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy. Available at: https://us02web.zoom.us/j/81773318973?pwd=VFdRa2ZNdXlQRjUvamhwUGZVajI0Zz09. (Accessed 14.03.2024). (in Ukrainian).

Shulska, N., 2008. *Slovnyk prizvysk zhyteliv mezhyrichchya Styru ta Horyni.* [Dictionary of nicknames of the inhabitants of the Styr and Horyn river interfluve]. Lutsk: Volyn Regional Printing House. (in Ukrainian).

Verbovetska, O., 2017. Indyvidualni prizvyska, motyvovani vnutrishnimy oznakamy ta osoblyvostyamy povedinky nosiya (na materiali antroponimiyi Ternopil′shchyny). [Individual nicknames motivated by internal features and peculiarities of the carrier's behaviour (based on the material of anthroponymy of Ternopil region)]. *Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Linguistics*, 1(27). c. 72-76. (in Ukrainian).

Zaburanna, M. S., 2015. Neofitsiyna antroponimiya meshkantsiv sil Sokolivka ta Levkiv Kryzhopilskoho rayonu Vinnytskoyi oblasti. [Unofficial anthroponymy of the inhabitants of Sokolivka and Levkiv villages of Kryzhopil district, Vinnytsia region]. *Philological*

studies: collection of scientific papers of students of the I.I. Mechnikov ONU, Issue 6, pp. 53-60. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 17.04.2024

Oleksandra Palchevska

LINGUISTIC AND CULTURAL RECONSTRUCTION OF THE NICKNAME NOMINATION IMAGE IN THE ENGLISH AND UKRAINIAN FOLK LINGUISTIC WORLD PICTURE

The investigation proposed deals with the peculiarities of the nicknames linguistic and cultural semantics in the vernacular. Nicknames are names given to the members of a certain family, playmates, friends and colleagues, and perform important social as well as linguistic and cultural functions. We have singled out the following lexical-semantic groups of nicknames: external features of a person, character traits, intelligence/stupidity, belonging to a certain social group, social status, territorial location.

They can illustrate personality and appearance features or act as so-called "capsule stories", reflecting and reinforcing a certain moment in a person's life that can be labelled as dominant.

Nicknames are unofficial names. Such names arise out of the need for maximum identification of a person, which cannot be satisfied by official names, given their lexical limitations and morphological petrification, out of the need not only to accurately indicate the denotee, but also its characteristics, indications of its relation to other members of society in general and the micro-society in particular.

The vernacular linguistic picture of the world, which embodies the vernacular culture, is largely realised through "naïve", mythological ideas about the world. This variant of the national image of the world is one of the most significant for any ethnic group. Therefore, we understand the vernacular linguistic picture of the world as a system of traditional folk ideas about the world reflected in a set of territorial and social communication means.

The word nickname was first recorded in the 15th century: an eke name (Old English eke, "also"), and was another or additional name used to express subjective evaluation, such as familiarity, affection, and ridicule. Nicknames are usually applied to people, but places and things could also have them. Personal nicknames are most common among children, but any close-knit group can be the creator of a nickname (e.g., members of a family, sports team, or military unit). People who tend to be called special friends or enemies, authority figures (teachers, officers, politicians), and anyone who has gained fame (especially criminals).

Keywords: *vernacular, nicknames, linguistic and cultural semantics, unofficial names*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГАЙДУК НЕЛЛІ АНАТОЛІЇВНА, доцент кафедри прикладної філології Маріупольського державного університету, кандидат філологічних наук, доцент

ГАСТИНЩИКОВА ЛЮБОВ ОЛЕКСАНДРІВНА, старший викладач кафедри англійської філології та перекладу Національного авіаційного університету

ГЕРМАН КСЕНІЯ ВІТАЛІЇВНА, старший викладач кафедри прикладної філології Маріупольського державного університету

ГОРОДНЮК НАТАЛІЯ АНДРІЇВНА, професор кафедри англійської філології Маріупольського державного університету, доктор філологічних наук

ГРЕЧУХА ЛЕСЯ ОЛЕКСАНДРІВНА, доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу, Черкаського державного технологічного університету, кандидат філологічних наук, доцент

ІЩУК МИРОСЛАВА МИКОЛАЇВНА, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка»

ЛАБЕЦЬКА ЮЛІЯ БОГДАНІВНА, доцент кафедри грецької філології Маріупольського державного університету, кандидат філологічних наук

ЛИТВИНЕНКО ВІКТОР ЮРІЙОВИЧ, старший викладач кафедри теорії і практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

КОЛІСНИК ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу Черкаського державного технологічного університету, кандидат перадгогічних наук

МАЛАНЮК МАРІЯ СТЕПАНІВНА, старший викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

ПАЛЬЧЕВСЬКА ОЛЕКСАНДРА СВЯТОСЛАВІВНА, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат філологічних наук

ПАВЛЕНКО ОЛЕНА ГЕОРГІЇВНА, професор кафедри англійської філології Маріупольського державного університету, доктор філологічних наук, професор

ПОПОВА-МОЗОВСЬКА БОННАЛЬ ТЕТЯНА ІГОРІВНА, письменниця перекладачка, авторка перекладів на французьку мову класиків української літератури

САЙКОВСЬКА ОЛЕНА ЮРІЇВНА, запрошений професор Слов'янського семінару Тюбінгенського Університету Еберхарда Карла, кандидат філологічних наук, доцент

СКРИПНИК ТАМАРА МИКОЛАЇВНА, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національнjцj авіаційнjцj університете, кандидат педагогічних наук, доцент.

ЯНІСІВ МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка», кандидат філологічних наук

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

GAIDUK NELLI, Candidate of Philology Sciences, PhD, Associate Professor (Department of Applied Philology, Mariupol State University)

HASTYNSHCHYKOVA LIUBOV, Assistant Professor (Department of English Philology and Translation, National Aviation University)

HERMAN KSENIIA, Senior Lecturer (Department of Applied Philology, Mariupol StateUniversity)

HORODNIUK NATALIA, Doctor of Philology Sciences, Associate Professor (Department of English Philology, Mariupol State University)

HRECHUKHA LESIA, Candidate of Philology Sciences, Associate Professor (Department of Applied Linguistics and Translation, Cherkasy State Technological University)

ISHCHUK MYROSLAVA, Senior Lecturer (Department of Applied Linguistic, Lviv Polytechnic National University)

KOLISNYK VICTORIA, Senior Lecturer (Department of Applied Linguistic and Translation, Cherkasy State Technological University

LABETSKA YULIIA BOGDANIVNA, Candidate of Philology Sciences, PhD, Associate Professor (Department of Greek Philology, Mariupol State University)

LYTVYNENKO VICTOR, Senior Lecturer (Department of Theory and Practice of Foreign Languages, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University)

MALANIUK MARIIA, Senior Lecturer (Department of Foreign Languages and Translation Studies, Lviv State University of Life Safety)

MORGUNOVA OLGA, Candidate of Philology Sciences, PhD, Associate Professor (Department of English Philology, Mariupol State University)

PALCHEVSKA OLEKSANDRA, Associate Professor (Department of Foreign Languages and Translation Studies, Lviv State University of Life Safety)

PAVLENKO OLENA, Doctor of Philology Sciences, Professor (Department of English Philology, Mariupol StateUniversity)

POPOVA-MOZOVSKA BONNAL TETYANA, writer, translator, author of French translations of classics of Ukrainian literature.

SAIKOVSKA OLENA, PhD, Associate Professor, Visiting Professor (Slavic Seminar, Eberhard Karls University of Tübingen)

SKRYPNYK TAMARA, PhD, Associate Professor (Department of English Philology and Translation, National Aviation university)

YANISIV MYKHAILO, Associate professor (Department of Applied Linguistic, Lviv Polytechnic National University)

РЕДАКЦІЙНА ПОЛІТИКА НАУКОВОГО ВИДАННЯ «ВІСНИК МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ»

Редакційна колегія наукового видання «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія» у своїй діяльності дотримується етичних норм, прийнятих міжнародним науковим співтовариством, рекомендацій та стандартів Комітету з етики публікацій (COPE) – Committee on Publication Ethics (http://publicationethics.org/), видавництва Elsevier, міжнародних стандартів для редакторів та авторів – International standards for editors and authors (http://publicationethics.org/resources/international-standards), а також Етичного кодексу ученого України (http://znc.com.ua/ukr/news/2009/20090123ethic.php).

Політика видання полягає у формуванні на його сторінках сучасної наукової думки вітчизняних та закордонних вчених щодо новітніх досягнень та актуальних проблем філології. У зв'язку з цим редакційна колегія при розгляді статей керується виключно їх науковою новизною, теоретичною цінністю та практичним внеском у розвиток філологічної науки, незалежно від посади автора, його вченого звання, віку, національності, статі, релігійних та політичних поглядів.

Принципи редакційної політики:

- об'єктивність та неупередженість у відборі статей до публікації;
- висока вимогливість до якості наукових досліджень;
- обов'язкове конфіденційне рецензування статей;
- колегіальність у прийнятті рішень щодо публікації статей;
- доступність та оперативність у спілкуванні з авторами;
- суворе дотримання авторських та суміжних прав;
- суворе дотримання графіку виходу журналу.

Видання веде систематичну роботу, направлену на його включення до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів.

Члени редколегії категорично засуджують прояви плагіату в статтях як порушення авторських прав і наукової етики та вживають всіх можливих заходів для його недопущення. Важливим є дотримання норм етичної поведінки для всіх учасників процесу публікації: автора (-ів), редактора, рецензентів, засновника видання, читача.

Етичні зобов'язання редакційної колегії

1. Редакційна колегія несе відповідальність за видання, винесення справедливих та неупереджених рішень, забезпечення добросовісного процесу рецензування і недопущення розповсюдження іншим особам інформації, пов'язаної зі змістом рукописів, переданих на рецензування, крім осіб, які беруть участь у її фаховій оцінці.

2. Всі подані до редколегії авторські матеріали мають бути такими, що не публікувалися раніше, і підлягають ретельному відбору і рецензуванню. Редколегія під керівництвом відповідального редактора керується достовірністю поданих даних та науковою значимістю поданих матеріалів, виносить неупереджені рішення, незалежні від комерційних чи інших інтересів, забезпечує чесний і об'єктивний процес рецензування.

3. Всі члени редакційної колегії є рецензентами. Редколегія залишає за собою право відхиляти статті, якщо вони не відповідають тематиці видання, неприйнятні до

друку через низьку якість, або повертати їх авторам на доопрацювання відповідно до зауважень рецензентів. За редколегією залишається право направити рукопис на розгляд сторонньому рецензенту, групі рецензентів, а також право вилучити вже надруковану статтю в разі виявлення порушення будь-чиїх прав або загальноприйнятих норм наукової етики. Про факт вилучення статті інформується установа / організація /заклад, де було виконано дослідження, а також автор. Запобігання протизаконним публікаціям є відповідальністю кожного з учасників процесу публікації.

4. Рецензування всіх матеріалів, що прийняті до розгляду, є сліпим: рецензенту не повідомляється ім'я автора, чиї матеріали він рецензує, а автору не повідомляються відомості про рецензента. Однак, у разі виникнення у рецензента зауважень до змісту роботи, сумнівів у достовірності або точності окремих даних, редакційна колегія надасть можливість автору надати пояснення або уточнення.

5. Редколегія гарантує, що матеріали, не прийняті до друку, не будуть використані в особистих інтересах членів редакційної колегії без письмової згоди автора

6. Редакційна колегія відкрита до співпраці та діалогу з усіма авторами, рецензентами, читачами з питань публікації матеріалів (у тому числі щодо внесення змін та виправлень до опублікованих матеріалів, публікації спростувань та/або вибачень) та вживання заходів для відновлення порушених прав.

Етичні зобов'язання рецензентів

Рецензування здійснюється висококваліфікованими спеціалістами, що мають науковий ступінь не нижче кандидата наук (доктора філософії), достатній досвід роботи у сфері філології та публікації за відповідним напрямком. Експертна оцінка повинна допомагати автору поліпшити якість тексту статті, а відповідальному редактору і редакційній колегії – ухвалити рішення про публікацію. Рецензент здійснює наукову експертизу авторських матеріалів, внаслідок чого його дії повинні носити неупереджений характер, що полягає у дотриманні наступних принципів:

1. Авторський матеріал (рукопис), що прийнято для рецензування, має розглядатися як конфіденційний документ, який не можна передавати для ознайомлення чи обговорення третім особам, які не мають на те повноважень від редакційної колегії. Рецензент зобов'язаний своєчасно надати рецензію на рукопис.

2. Рецензент зобов'язаний давати об'єктивну і аргументовану оцінку викладеним результатам дослідження. Усі зауваження, що надаються рецензентом, повинні бути обґрунтовані та коректні й не можуть зачіпати особистості автора. Персональна критика автора є неприйнятною.

3. Неопубліковані дані (відомості), отримані з представлених до розгляду авторських рукописів, не повинні використовуватися рецензентом для особистих цілей.

4. Рецензент, який має сумніви у своїй здатності забезпечити якісне, неупереджене та об'єктивне рецензування авторського рукопису (через відсутність достатньої кваліфікації для оцінювання за тематикою матеріалу, наявність конфлікту інтересів з автором або установою, організацією, закладом), повинен повідомити про це редакційну колегію з проханням виключити його з процесу рецензування даного рукопису. Рукопис невідкладно повертається до редколегії.

5. Рецензент повинен звернути увагу редакційної колегії на будь-яку істотну схожість між наданим йому на оцінювання рукописом і будь-якою іншою опублікованою статтею або рукописом, на некоректність оформлення текстових запозичень або відсутність посилань на інших авторів.

Етичні зобов'язання авторів

1. Авторські матеріали (рукописи), що подаються до редакційної колегії, мають бути оформлені відповідно до встановлених вимог. Інформаційні матеріали для авторів з питань друку публікацій, зокрема вимоги до оформлення статей, порядок їх надсилання до редколегії та ін., розміщені на сайті видання у відповідній рубриці.

2. Автори зобов'язані дотримуватися законодавства України про захист прав інтелектуальної власності, а також принципів наукової етики. Критика робіт дослідників-опонентів за темою дослідження має висловлюватися коректно і обґрунтовано і у жодному випадку не може мати особистісний характер.

3. Автори гарантують, що подані до редакційної колегії матеріали раніше не публікували та не перебувають на розгляді в інших виданнях, і гарантують, що до переліку авторів включені лише ті та усі ті дослідники, що зробили істотний внесок у створення матеріалів; також автори гарантують, що усі співавтори погодили кінцевий варіант рукопису та передачу його на розгляд редакційної колегії.

4. Автори несуть відповідальність за точність і повноту посилань, у т.ч. посилань на власні попередні праці. Посилання оформляються відповідно до встановлених вимог. Плагіат у будь-якій формі неприпустимий.

5. Автори повинні сприяти редакційній колегії у підготовці матеріалів до друку, зокрема, невідкладно повідомляти про усі самостійно виявлені помилки та неточності, надавати на запитувані редколегією пояснення та підтвердження.

6. Автори повинні попереджати редакційну колегію про існування будь-якого реального чи потенційного конфлікту інтересів, що може вплинути на оцінку та / або інтерпретацію рукопису. Автори повинні розкривати джерела фінансової (державні програми, гранти, конкурсні проекти тощо) та іншої підтримки рукопису, якщо такі є.

Інші питання публікаційної етики

1. Публікація матеріалів здійснюється у порядку черговості їх отримання.

2. Автори не отримують винагороду (гонорар) від редакційної колегії за публікацію матеріалів у науковому виданні «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія».

3. Автори мають право на отримання одного безкоштовного примірника видання за кожною опублікованою статтею. Якщо стаття має більш ніж одного автора, другий та наступні примірники випуску надаються з відшкодуванням їх вартості.

4. Джерелом фінансування видання є авторські збори.

5. Періодичність видання «Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія» - два рази на рік.

Набір статей до друку у червні відбувається **до 30 квітня**.

Набір статей до друку у грудні відбувається **до 31 жовтня**.

Матеріали, які були надіслані автором у терміни після 30 квітня і 31 жовтня, приймаються до розгляду з метою публікації у наступному випуску, якщо автор не повідомить про своє бажання зняти матеріали з розгляду.

Вимоги до оформлення статей

1. Редакція приймає до друку статті виключно за умови їхньої відповідності вимогам ДСТУ 7152:2010 до структури наукової статті. Наукові статті повинні містити такі необхідні елементи:

– *постановка проблеми* у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

– *мета, завдання, актуальність дослідження*;

– *аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;
– *виклад основного матеріалу* дослідження з *повним обґрунтуванням* отриманих наукових результатів;
– *висновок* з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Статті, що приймаються до публікації у збірнику, мають охоплювати широке коло актуальних питань філології.

2. Публікація починається з позначення галузі збірника, до якої належить стаття, ліворуч великими літерами (**ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО / ЛІНГВІСТИКА/ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО/ ФОЛЬКЛОРИСТИКА/ РЕЦЕНЗІЇ**), далі:
– також ліворуч класифікаційний індексу *УДК*, який розміщується окремим рядком, перед Призвищем автора (авторів). Текст публікації повинен відповідати структурній схемі:
– ліворуч ім'я та прізвище автора (авторів) у називному відмінку;
– під ними ORCID автора у форматі ORCID : 0000-0002-2405-8894
– назва публікації по центру сторінки великими напівжирними літерами;
– анотація мовою тексту публікації (курсив);
– перелік ключових слів з підзаголовком Ключові слова: (курсив);
– основний текст статті;
– бібліографічний список, оформлений згідно з в*имогами до переліку використаних джерел*;
– дата надходження до редакції арабськими цифрами, після бібліографічного списку, ліворуч;
– після тексту статті ліворуч ім'я та прізвище автора (авторів) англійською мовою;
– назва публікації по центру сторінки великими напівжирними літерами англійською мовою;
– розширена анотація англійською мовою (**від 35 рядків**, курсив); для публікацій іншими мовами розширена анотація українською **обов'язкова**. Розширена анотація оформлюється згідно з «Рекомендаціями з підготовки журналів для зарубіжної аналітичної бази даних SCOPUS», укладеними співробітниками групи з науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України (http://www.nbuv.gov.ua/node/931).
– перелік ключових слів англійською мовою з підзаголовком *Keywords: (курсив)*.

Вимоги до оформлення тексту:

– матеріали подаються в електронному вигляді на електронну адресу gorodnyuk_natalia@ukr.net у форматі MicrosoftWord 97-2010. Обсяг – від **6** до **10** сторінок, враховуючи рисунки, таблиці, перелік використаної літератури. Основний текст статті, перелік літератури та анотація – шрифт TimesNewRoman, кегль **12**, інтервал – **1**; поля дзеркальні: верхнє – **25** мм, нижнє – **25** мм, праве – **25** мм, ліве – **25** мм., абзацний відступ – **10** мм; оформлюються згідно з ДСТУ 3008– 95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки.

Структура і правила оформлення»:

– *щодо символів*. У тексті необхідно використовувати лише лапки такого зразка: «», дефіс – це коротке тире «-». Не потрібно ставити зайві пробіли, особливо перед квадратними чи круглими дужками, а також у них. Для запобігання потрібно використовувати функцію «Недруковані знаки»;
– згадані в тексті науковці, дослідники називаються за абеткою – М. Тард, Е. Фромм, К. Юнг, К. Ясперс та інші. На початку зазначається ім'я, а потім прізвище вченого. Необхідно виокремлювати закордонних та вітчизняних дослідників.

Вимоги до переліку використаних джерел

В кінці статті розташовуються послідовно один за іншим під відповідними заголовками: «**Бібліографічний список**» і «**References**» по центру, де вказуються одні й ті ж джерела. У *Бібліографічному списку* джерела наводяться в алфавітному порядку, спочатку – джерела, опубліковані кирилицею, потім – іноземними мовами (латиницею). У *References* за абеткою.

Оформлення джерел за **Harvard Referencing Style,** який є найбільш поширеним міжнародним стилем цитування в галузі гуманітарних та суспільних наук.

У нашому виданні References має бути оформлений за варіантом Harvard Referencingstyle (British Standards Institution), запропонованим Методичними рекомендаціями «Міжнародні стилі цитування та посилання в наукових роботах», виданими за сприянням Української бібліотечної асоціації https://library.ontu.edu.ua/assets/pdf/Mizhnar_styli_posylannya.pdf

Посилання на джерела в тексті оформлюються за правилами **Harvard Referencing Style** у круглих дужках, в яких вказується прізвище автора публікації, рік видання і (за необхідності) номер сторінки в наступному форматі, наприклад: (Ушакова, 2011), (Гвоздєв, 1961, с. 374) або (Цибулько та ін., 2022). Всі джерела, зазначені в круглих дужках, повинні бути вказані в Бібліографічному списку.

Основні правила оформлення списку:

Кожен бібліографічний опис джерела починається з нового рядка з вирівнюванням по ширині без відступів. Якщо бібліографічний опис джерела займає кілька рядків, тоді перший рядок опису вирівнюється по ширині без відступів, а наступні рядки – з відступом у 1,25 см.

Джерела в списку не нумеруються, а організовуються в алфавітному порядку за прізвищами авторів. Якщо у списку більш ніж одне посилання одного і того ж автора, то вони сортуються за датами, починаючи з найбільш ранньої, 2000a, 2000b тощо. Якщо матеріал не має автора, його необхідно розподілити за першою літерою його назви.

У публікації (книга або журнал) назва завжди виділяється курсивом.

Місце видання наводиться перед назвою видавництва.

Для розділення елементів запису використовуються коми.

Загальні схеми оформлення бібліографічного посилання

Книги.

Прізвище, ініціали автора, (також інших авторів перед останнім прізвищем замість коми ‘та’), рік видання. *Назва книги.* Відомості про видання. Місто: Видавництво.

Прізвище, ініціали автора, Прізвище, ініціали автора, всі автори перед останнім замість коми ‘та’, рік видання. *Назва книги*. Відомості про видання. Місто: Видавництво.

Приклад:

Пазяк, М., 1974. *Юрій Федькович і народна творчість.* Київ : Наук. думка.

Статті або окремі глави із зазначенням різних авторів з книги або збірника

Автор/и, редактори, перекладачі та ін. (Прізвище кома ініціали), Рік видання. Назва статті: відомості, що стосуються заголовку, *Назва книги: відомості щодо назви*, Місце видання : Видавництво. Розташування статті (сторінки)

Приклад:

Сивокінь, Г. М., 1999. Самототожність письменника як методологічна пропозиція. В: Г. М. Сивокінь (ред.). *Самототожність письменника. До методології сучасного літературознавства*. Київ : Українська книга, с. 6–11.

Дисертація

Прізвище, Ініціали, Рік. *Назва дисертації.* Тип роботи з вказівкою вченого ступеня автора, Офіційна назва університету, Місце розташування університету

Приклад:

Бойко, О., 2021. *Реалізація категорії інтертекстуальності в художньому дискурсі*

фентезі. Доктор філософії. Дисертація. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.

Статті з журналу

Автор/и (прізвище кома ініціали кома перед останнім прізвищем замість коми ‘та’) Рік видання. Заголовок статті: відомості, що стосуються заголовку, *Назва журналу,* Номер випуску, Розташування статті (сторінки).

Приклад:

Бандровська, О., 2021. Реальність як вигадка? Поняття «метамодернізм» і «метамодерн» у сучасному культурологічному і літературознавчому дискурсі. *Іноземна філологія,* 134, с. 152–164. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2021.134.3519.

Електронні посилання

Оформлюються так само, як їх друковані аналоги, потім наводиться «Доступно за»: і URL-адреса. В URL-адрес і слід зберегти http://, якщо адреса не містить www. Крім того, наводиться дата останнього доступу (Дата звернення ...).

DOI

Переважна більшість закордонних журнальних статей з 2000 року і багато українськомовних статей, опублікованих останніми роками, зареєстровані в системі CrossRef і мають унікальний цифровий ідентифікатор (DigitalObjectIdentifier – DOI). У всіх випадках, коли в цитованого матеріалу є DOI, його необхідно вказувати в самому кінці бібліографічного посилання. Перевіряти наявність DOI у джерела слід на сайті http://search.crossref.org

References

Усі джерела в References слід навести латиницею.

Якщо цитоване джерело написане англійською, німецькою та іншими мовами, що використовують романський алфавіт, то посилання на нього слід навести оригінальною мовою публікації.

Для написання посилань на джерела кирилицею слід використовувати їх офіційний переклад латиницею. Якщо в офіційних джерелах (на сайті журналу, в базах даних, ПІБ авторів на латиниці не наведено – слід транслітерувати їх самостійно. Якщо авторів кілька, то перед прізвищем останнього з них замість коми ставиться and, наприклад: Richardson, A., Brown, B. and Smith, S., 1983.

Книги

Початково кириличні матеріали (і їхні частини), у яких є офіційний переклад на англійську (або іншу мову, що використовує латиницю), повинні бути наведені в перекладі).

Для книг (або їх частин), для яких перекладу не існує, необхідно навести транслітерацію латиницею і переклад назви англійською мовою надати у квадратних дужках. У кінці опису в круглих дужках вказати мову видання. Для посилань на українськомовні джерела, наприклад, слід використовувати фразу «(in Ukraine)», наприклад:

Kovaliv, Yu. I., 2007. *Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh [Literary encyclopedia: In two volumes]*. Kyiv : VTs «Akademiia», T. 2. (in Ukrainian).

Журнальна стаття

Якщо у цитованій роботі існує офіційний переклад на англійську мову або англійськомовний варіант назви (його слід шукати на офіційному сайті журналу, в наукометричних базах даних, в тому числі – в бібліотеці WorldCat) – слід вказати саме його.

Якщо в офіційних джерелах не існує перекладу назви статті, слід навести транслітерацію латиницею, далі виконати переклад на англійську мову самостійно. У разі, коли у журналу немає офіційної назви англійською мовою, в References потрібно наводити його транслітерацію. При цьому переклад береться у квадратні дужки й

розміщується одразу після транслітерованої назви. Не слід самостійно перекладати назви журналів. Неприпустимо скорочувати (або іншим способом змінювати) назви статей та назви журналів. У самому кінці посилання, після вказівки діапазону сторінок в круглих дужках вказати мову видання. Для посилань на україномовні джерела, наприклад, слід використовувати фразу «(in Ukraine)», наприклад:

Kanchura, Ye., 2017. Fentezi : onovlennya pohlyadu na svit i shlyakh do sebe [Fantasy: updating the view of the world and the way to oneself]. *Dyvoslovo*, 6, pp. 47–52. (in Ukrainian).

Також при цитуванні дисертацій, наприклад:

Baidak, M., 2018. *Zhinka v umovakh viiny u svitli povsiakdennykh praktyk (na materialakh Halychyny 1914–1921 rr.)[A woman in the conditions of war in the light of everyday practices (based on the materials of Halychyna 1914–1921)]*. Kandydat nauk. Dysertatsiia. Lviv. (in Ukrainian).

Для **транслітерації** українського тексту слід застосовувати Постанову Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 (http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF), сайт Онлайн транслітерації http://ukrlit.org/transliteratsiia.

Електронні посилання оформлюються також як їхні друковані аналоги, потім наводиться «[online] Availableat» і URL-адреса. В URL-адресі слід зберегти http://, якщо адреса не включає www. Крім того, наводиться дата останнього доступу (Accessed ...).

Англійською детальну інформацію з Harvard style та про особливості оформлення посилань на різні джерела, можна отримати на сайті:
https://library.aru.ac.uk/referencing/harvard.htm

Супровідні матеріали:

– стаття обов'язково супроводжується авторською *довідкою у форматі Word* (*див. відповідний Зразок*) із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові (повністю); наукового ступеня, звання, посади, місця роботи; поштового індексу, домашньої адреси і телефонів, адреси електронної пошти. Вся інформація надається двома мовами: українською та англійською;

– статті, автори яких не мають наукового ступеня, супроводжуються зовнішньою рецензією кандидата, доктора наук за фахом публікації або витягом із протоколу засідання кафедри (відділу) про рекомендацію статті до друку. Рецензія або витяг з протоколу подається у сканованому вигляді електронною поштою. Допускається публікація статей магістрантів у співавторстві з науковим керівником.

ДОВІДКА АВТОРА

Прошу опублікувати у збірнику наукових праць «Вісник Маріупольського державного університету» статтю *назва статті*

Відомості про Автора

Відомості проАвтора:	**Прізвище, ім'я, по батькові, посада, назва установи / навчальногозакладу, науковий ступінь, вчене звання**
Українськоюмовою	
Англійськоюмовою	
ORCID (обов'язково!)	

Посилання на акаунт Web of Science абоScopus	
Джерела фінансування статті	
Чи є потреба вотриманні друкованого примірника Вісника? Якщо да, то вказати номер й адреса відділення «Нової пошти»	
Контактні телефони автора, E-mail (обов'язково!)	

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ : ФІЛОЛОГІЯ

ВИПУСК 30

УДК 80(05)

В 53 Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія / гол. ред. О. Г. Павленко. – Київ : МДУ, 2024. – Вип. 30. – 136 с.

Головна редколегія:
Головний редактор – д-р філол. наук, проф. О. Г. Павленко.
Заступник головного редактора – д-р філол. наук, доц. Н. А. Городнюк.
Відповідальний секретар – канд. філол. наук, доц. О.В.Педченко.
Відповідальний за англійськомовний супровід – канд. філол. наук, доц. О. Ф. Пефтієва

Засновник Маріупольський державний університет
03037, Київ, вул. Преображенська, 6
e-mail: visnyk.mdu.filologia@mu.edu.ua
https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/filologia/index

Видавець «Редакційно-видавничий відділ МДУ»
03037, Київ, вул. Преображенська, 6
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК № 4930 від 07.07.2015 р.
Тираж 100 примірників. Замовлення № 045/24